

అష్టావక్ర సంహిత

294. 592.
VEN

శాంతి శ్రీ
జంధ్యాల వంకటేశ్వరశాస్త్రి

91/108

4
1-93 1993

అష్టావక్ర సహితము

వ్యాఖ్యానహితము

Acc. No. 26327

“శాంతి శ్రీ”

జంద్యాల వేంకటేశ్వరశాస్త్రి

పుట్టపర్తి

ప్రశాంతినిలయము

ప్రథమ ముద్రణము

1992

పెల రు 60/-

ఆర్ష ధర్మ ప్రచారకులైన

శిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల వారి

ఆర్థిక సహకారముతో ప్రచురితము

ప్రతులకు

“శాంతిశ్రీ”

జంధ్యాల వేంకటేశ్వరశాస్త్రి

పాఠ్ బ్లాక్ వెనుకలైన్

ప్రశాంతి నిలయము

పుట్టపర్తి

ప్రచురణ

సాయి శ్రీనివాస్ ప్రింటర్స్

విజయవాడ - 4

ఓం నమో మహద్భ్యః

సర్వ జ్ఞానాలకంటె సర్వోత్కృష్టమైనది ఆత్మజ్ఞానం. సంజ్ఞానం. విజ్ఞానం. తదుపరి స్థానం ప్రజ్ఞానం. అదే బ్రహ్మజ్ఞానం. బ్రహ్మయే ఆత్మ. ఆత్మజ్ఞానం అనిర్వచనీయం. అది ఆత్మకు అనుభవైకవేద్యం. అది హృద్యం.

శ్రుతి స్మృతుల ద్వారా, ఉపనిషత్తుల ద్వారా, సంహితల ద్వారా ఆత్మజ్ఞానం గూర్చి మహర్షులు మహాపురుషులు మహాత్ములు బోధించటానికి ప్రయత్నించి విశ్లేషించిత్తు భాగమో! వెల్లడించగలిగాము అంటున్నారు. జ్ఞానబోధలో అష్టావక్ర సంహిత, యోగవాసిష్టం, భగవద్గీత ఉత్తమోత్తమాలు. 'ఈ సంహితను' శ్రీ అష్టావక్ర మహర్షి శ్రీ జనకమహారాజుకు బోధించాడు. ఈ అష్టావక్రసంహితలో కేవలం ఆత్మతత్త్వం ఉన్నతస్థాయిలో విలక్షణంగా వివరించబడింది.

శ్రీ జనకమహారాజు పరాశర, యాజ్ఞవల్క్య, వసిష్ఠాదీ అనేక మహర్షి పుంగవులతో నిత్యం ఆత్మవిచారణ జడుపుతుండేవాడు. జ్ఞానవిజ్ఞానంలో అనుభవ ప్రజ్ఞానంలో మహానిపుణుడు ఆ రాజు. వ్యాసుడు ఒకసారి తన సుతుడైన శుకుణ్ణి ఈ రాజువద్దకు పంపుతూ "ఆకాశ గమనంతో వెళ్ళబోకు అది అవినయం అవుతుంది. పాదచారిపై ప్రభువును దర్శించు" అని సలహా ఇచ్చాడు. వ్యాసుడేమిటి పరాశరాదీ మహామహాలకు రాజుని శ్రీ జనకుడంటే మహా గౌరవం. వ్యాసుడు తన శుకుణ్ణి జనకమహారాజుచేతనే పరీక్ష చేయించాడు. అట్టి ఆత్మజ్ఞాని జనకచక్రవర్తి. జ్ఞానవినికి జనకుడు జనకుడే.

అటువంటి యోగిరాజు తన పండిత పరిషత్తులో 'వందీ' వంటి పండిత ప్రకాండులను పరాభూతులచేసి జ్ఞానసీత సింహాసనంపై అధిష్టించిన అష్టావక్రముని విజ్ఞాన గాథలు విని అమితానందంకెంది ఆత్మజ్ఞానం అర్జించాడు అంటే అష్టావక్ర ఫణితుడెంతటి జ్ఞానియో ఊహించవచ్చు.

శ్రీ జనకమహారాజు కోరినమీదట రాజును పరీక్షించి అర్హుడని రూఢి చేసికొని అష్టావక్రకుడు జనకునకు అత్యవిద్య బోధించాడు. అదే 'అష్టావక్ర సంహిత' అని ప్రసిద్ధి చెందింది. ఇది కేవలం అత్యవిద్యాతోయిత. అత్యజ్ఞాన దీపిక. ఇది ఇరువది ప్రకరణాల గ్రంథం. ఈ మహాతత్త్వ గ్రంథాన్ని నా శక్తికొలది వ్యాఖ్యానించాను. ఈ జ్ఞానయజ్ఞంలో నాకు శ్రుతులు స్మృతులు ఉపనిషత్తులు హిందీ సంస్కృత తెలుగు గ్రంథాలు ఎన్నో సహాయపడ్డాయి. ఆ ఋషులకు ఆయా గ్రంథకర్తలకు కృతజ్ఞతా సారిజాతాంజలులు.

లక్ష్మీవల్లభుడైన శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి దయవల్ల ఈ కృతి ఈ అకృతి దరించింది. దేవస్థానముల కార్యనిర్వహణాధికారి శ్రీ ఎమ్. వి. ప్రసాద్ గారికి, సప్తగిరి సంపాదకులకు నా ధన్యవాదాలు.

పుస్తకాన్ని అందంగా ముద్రించిన శ్రీ సాయిశ్రీనివాస్ ప్రింటర్స్ అధినేతలకు కృతజ్ఞతలు.

సమస్త కార్యకలాపాలకు సూత్రధారియైన శ్రీ సత్యసాయి భగవంతునికి ఈ కృతిని సమర్పిస్తున్నాను.

— శాంతి శ్రీ

అంకిత పారిజాతము

సాయిదేవ ! “అష్టావక్ర సంహిత” ఇది
ఈ ప్రశాంతిలో దీని స్ఫురింప జేసి
పదము లందించి చూచి ప్రోద్బల మొసంగి
కృతిని నాచేత పట్టి వ్రాయించినావు !

అత్య విద్యాప్రబోధ మహామృతమ్ము
నేను వ్రాయుటా ! నటరాజ ! నేనెవండ ?
నీ కృపాబలమంతయే కాక, నాకు
జ్ఞాన మున్నదా ! తండ్రి ! శ్రీసాయిదేవ !

గంగలో నిల్చి పురిపెదర్వ్యముగ దీసి
స్వామి! గంగను గంగకే వదలినట్లు
ఈవు వ్రాయించినట్టి ఈ కృతిని సాయి!
ఈశ్వరా! నీది నీకే అర్పించుచుంటి-

నాది ఏమున్నదయ్య ! అనాథనాథ !
నే నిమిత్తమాత్రుండ మహాసుభావ !
దేవ ! కృతికర్త కృతిభర్త నీవే ! శేష
కాయ ! విద్యాప్రదాయి ! శ్రీ సత్యసాయి !

నిత్య నిర్మల నిశ్చల నిర్వికార !
సుందరాకార ! సచ్చిదానందసార!
ధీ ప్రసార ! ప్రశాంతి మందిర విహార !
సత్యసాయిశ్వరా ! నమస్కారశతము!

అష్టావక్ర అభినుతి

వీకపాద - సుజాత ఋషి దంపతుల గర్భ
ముక్తా ఫలంబుగా పుట్టె నెవడు ?
జనని గర్భము నందె సస్వరంబుగ సర్వ
నిగమంబులు వరింప నేర్చెనెవడు ?
ఉద్ధాలకుని తూగుటుయ్యాల తొట్టెలో
శ్వేతకేతుని తోడ పెరిగెనెవడు ?
జనక పండిత సభన్ జయమంది నృపతికి
దీవ్యాత్మ విద్య బోధించెనెవడు ?
సుప్రభా మనోహరి తోడ సుతుల బడసి
తపము గావించి మోక్ష విద్యను గ్రహించి
కృష్ణ పాదాల తనువు త్యజించె నెవడు ?
అట్టి మునిని అష్టావక్రకు నభినుతింతు

అష్టావక్ర మహర్షి చరిత్ర

జ న నీ జ న కు లు

ఏకపాదుడనే మహా విద్వాంసుడు ఏకాగ్రచిత్తంతో ఏకదీక్షతో షడంగ వేదాధ్యయనం చేసి వేదవిదుడై నాడు. అధ్యయనం అధ్యాపనం ఆ వేద విప్రుడి నిత్య కృత్యాలు. ఆ ఋషి శిష్యవాత్సల్యం మూర్తీ భవించినవాడు. అదర్శ జీవనుడు. అతిలోక పావనుడు. వారి అపార విద్యాసంపన్నత బోధన కళాప్రావీణ్యం పాండిత్య దురీణత చూచి అందరూ వారిని 'మహామహోపాధ్యాయుడు' అని సంబోధించేవారు. ఆ మహోదయుడికి 'మహోళుడు' 'కహోడుడు' 'మహోడుడు' అని పేర్లుండేవి.

అనాటి మహర్షులలో మహోన్నతుడు ఉద్ధాలక మహర్షి. అత్యుత్తమ గృహస్థుడు. ఈ ముని కుమార్తె 'సుజాత'. సుజాత విదుషీమణి. యుక్త వయస్కురాలు.

ఇలా ఉండగా ఏకపాద విమధుని కీర్తి ప్రతిష్ఠలు ఉద్ధాలక మహర్షి కి శ్రవణ స్వాగతమయి. యోగ్య వరుడని తోచింది మౌనీకి. ఏకపాదుడికి సుజాతనిచ్చి వివాహంచేసి తన జామాతగా చేసికొన్నాడు.

సుజాత పరమ పతివ్రత. పునీతచరిత. ఘర్తకనుకూలవతి. సుగుణవతి. విద్యా వతి పుణ్యవతి. పతినే ప్రత్యక్షదైవంగా భావించి ఆరాధిస్తున్న అతివినయసంపన్నురాలు భక్తురాలు. దాంపత్య ధర్మాలు చక్కగా నిర్వహింపబడుతున్నాయి. వారి గృహంలో అతిథులు అభ్యాగతులు అతిథ్యం అందుకొని సంతృప్తులై ఆనందిస్తున్నారు. మునివాడ మోద మందింది. మరికొన్ని నాళ్ళకు మానినీమణి మధురస్వప్నం ఫలించింది. సుజాత గర్భవతి అయింది. పతి పరమానందం పొందాడు.

తల్లిదండ్రులు విద్యా ప్రభావం వల్ల తల్లి గర్భంలో ఉండే గర్భస్థ శిశువు వేదాధ్యయనంలో మెలకువలు ఉచ్చారణలు ఉదాత్త అనుదాత్త స్వరాలు అద్భుతంగా అలవరచుకొన్నాడు. గర్భంలో శిశువు క్రమక్రమంగా అభివృద్ధి అవుతున్నాడు. శ్రీమతి సుజాతకు నెలలు నిండాయి.

ఒకసారి శ్రీమతి పతిదేవుని సమీపించి ప్రసవ కాలానికి కొన్ని అత్యవసర వస్తువులు తీసికొనిరావాలని అన్నది. ఏకపాద పండితుడు భార్య అభిలాషకు అమోదించాడు. ధనార్థియై శ్రీ జనకమహారాజును అర్థించాలని అనుకొన్నాడు.

పంధి తో వాదం

అదే సమయంలో రాజు ప్రకటన ఇలా వెలువడింది— “శాస్త్ర చర్చా గోష్ఠి! శ్రీ వరుణ పుత్రుడు వంది పండిత ప్రకాండుడు సభకు విచ్చేసియున్నాడు. వారిలో శాస్త్ర వాదంలో విజయలక్ష్మి నందిన వారికి బహుమతులు బహు దానాలు బహుళ రింపబడతాయి. ఇందు పాల్గొన దలచిన పండితులు సాదరాహ్వానితులు.”

రాజు ప్రకటన గూర్చి విని ఏకపాదునికి ఆనందం కలిగింది. అర్థించకుండా విజయలక్ష్మి ఇంటికి నడిచి వస్తున్నది. నా కంటే పండితుడున్నాడా! అష్టావక్ర శాస్త్రవాదం చేస్తే కీర్తి ప్రతిష్ఠలు బహుకృతులు కలుగుతాయి అనుకొన్నాడు.

ధర్మపత్నికి చెప్పి రాజు పండిత పరిషత్తుకు వెళ్ళాడు. పండిత చర్చలో పాల్గొన్నాడు. ధర్మశాస్త్రాలు క్రోడీకరించి సప్రమాణంగా వాదించాడు కానీ దైవ వశాత్తు ఓటమిని చవిచూడవలసి వచ్చింది. ఇదివరకటి కోవిదులతోపాటు ఏకపాదుడు కూడా వరుణ నగరం కొనిపోబడినాడు.

గర్భవతి అయిన సుజాత పుట్టింటికి తోసికొనిపోబడింది. మరికొన్ని నాళ్ళకు ఒక శుభ ముహూర్తాన సౌభాగ్యవతి సుజాత తన తండ్రి ఉద్దాలక మహర్షి ఆశ్రమంలో పురుడు పోసికొన్నది. మగళికువు అష్టావక్రుని కన్నది.

ఉద్దాలక మహర్షి

అదే సమయంలో ఉద్దాలక మహర్షి భార్య శ్వేతకేతుణ్ణి ప్రసవించింది. అష్టావక్ర, శ్వేతకేతు లిరువురూ అల్లారుముద్దుగా పెరుగుతున్నారు. మామ అల్లుళ్ళు అటపాటలందు చదువు సంధ్యలందు పోటీపడి వర్తిష్టువులవుతున్నారు. ఏక సంఖ గ్రాహులై అధ్యయన ధీరులై విక్రమవీరులై విరాజిల్లుతున్నారు.

‘అష్టావక్ర’డని తనను ‘శ్వేతకేతు’వని మామను అందరు పిలుస్తుంటే మామకు ఎంతో మంచిపేరు, నాకీ పేరు ఏమిటి? అనుకొనేవాడు అష్టావక్రడు. తల్లిని అడిగితే లాభం లేకపోయింది. కంటికి కడివెడు కన్నీరే సమాధానం.

తాతగారి ఒడిలో కూర్చొని మెల్ల మెల్లగా అడిగి మారాంచేసి నిజం చెప్పమని పట్టుపట్టాడు. ఉద్బలక మహర్షి మనుమడు ప్రాజ్ఞాడవుతున్నాడు. విషయాలు వివరించటం ఆవసరం అవి ఈ విధంగా చెప్పాడు— “అబ్బాయి! అసలు రహస్యం వివరిస్తాను. శద్దగా విను. మీ నాన్న విజ్ఞాన ఖని. వేద విద్యాప్రకాండం. ఏకాగ్రచిత్తుడు. ఏకసంధాగ్రాహి. ఏకపాద నామధేయుడు. బహు సూక్ష్మగ్రాహి. మహామహాపాధ్యాయుడు, ఆ తండ్రికి తగ్గ కుమారుడివి అనిపించుకొన్నావు.

వేద సంస్కరణ

నీవు నీ తల్లి కడుపులో ఉండే తండ్రికి పేరు పెట్టావు. ఒకనాడు మీ నాన్న విద్యార్థులకు వేద పఠన చెప్పతున్నాడు. చాత్రులు పవిత్రంగా వల్లిస్తున్నారు. మీ నాన్న మనస్సు అన్యధాపోయింది. అంతేవాసి ఒకడు అపస్వరం పలుకుతున్నాడు. మీ నాన్న పట్టించుకోలేదు. మాతృగర్భంలో ఉండి నీవు అది విని సహించలేక పోయావు. “ఎవరిదైనా దోషం దోషమే. వేదాపచారం జరుగుతోంది. చెప్పకతప్పదు కండ్రి కనుక వహించి శపించినా నా ఒక్కడికే శిక్ష. ఈ పవిత్ర వేదంలో అపశ్రుతి రోషం అనేకులను అప్రతిష్ఠపాలు చేస్తుంది.” అని పరిపరి విధాల ఆలోచించి చివరకు కండ్రితో ఇలా అన్నావు- తండ్రి! ఈ మంత్ర భాగంలో అపస్వరం వినబడుతోంది. విద్యార్థులను సరిచేయండి.”

ప్రథమంలో తండ్రికి ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఆ తదుపరి అనందం కలిగింది. అంతేవాసులచేత అపస్వరం సరిచేసి సుస్వరం పలికించాడు మీ నాన్న.

అష్టావక్ర నామం

మరొకసారి ఏకపాద. మహాపాధ్యాయుడైన మీ తండ్రి శిష్యులకు పాఠాలు ప్పి చెప్పి డస్సిపోయాడు. అది గమనించి నీవు మీ తండ్రితో “మీరు శ్రమపడు

తున్నారు. నాన్నగారూ! నిద్రాహారాలు మాని క్షణమైనా విశ్రాంతి లేకుండా ఏమిటి విద్యాబోధ! నాకు ఒక్కసారి విసి విసగానే వేదం సస్వరంగా వస్తోందే! అన్నావు.

మరొకసారి ఇలానే వేదాధ్యయన కార్యాన్ని అల్పంగా పలికావు. మీ తండ్రి ఇది పట్టించుకొనక అధ్యాపనకార్యంలో ఉండేవాడు. అధ్యయనకార్యంలో ఇలా ఎనిమిది తడవల జరిగింది. మీ నాన్నకు కొంచెం కష్టంవేసింది. 'బాలుడి కింత బౌద్ధత్యం మంచిదికాదే. వారించినా వారించబడటంలేదే' అని ఆగ్రహించాడు.

"గ్రుడ్డు వచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లు వీడు నాకే వంకలు పెడుతున్నాడే. వీడి బౌద్ధత్యం సహించరాదు. విద్యకు వినయం విభూషణం. ఇప్పుడే ఇంత అవిధేయత చూపిస్తున్నాడు కన్నకొడుకుని ఉపేక్షించరాదు. వీడు శిక్షార్హుడే" అని తలపోశాడు. "అధ్యయనాన్ని అష్ట హ్యాయాలు వంకలుపెట్టి అక్షేపించావు. కనుక "అష్టావక్రకుడ"పై జన్మిస్తావు అని మీ నాన్న నిన్ను శపించాడు. అందువల్ల నీకీ పేరు వచ్చింది.

ఇక మీ నాన్న సంగతి వివరిస్తాను విను. నీవు మాతృగర్భంలో ఉన్నప్పుడు మీ అమ్మ మీ నాన్నను ఏవో చూలింత వేవిళ్ళు కోరింది. ధనం సాధనం కదా! ధనం లేదు. మీ నాన్న ధనంకోసం ఆలోచిస్తుండగా జనకమహారాజు ప్రకటన కంట పడింది. ఆ ప్రకటన చూచి మీ నాన్న రాజు వద్దకువెళ్ళి చిక్కుకొనిపోయాడు.

"అ! అలానా! జనకమహారాజు ఎవరు? ఆ రాజు ఎట్టివాడు? ఆయన చరిత్ర ఏమిటి? చెప్పు తాతయ్యా! నేనువెళ్ళి మా నాన్నను తీసుకొనివస్తాను!" అని అష్టావక్రకుడు మాతామహుణ్ణి మరి మరీ ప్రశ్నించాడు.

జ న క మ హా రా జు

తాతగారు మనుమడికిలా చెప్పసాగాడు. మనుమడు కళ్ళు పెద్దవిచేసి శ్రద్ధా వినసాగాడు- "ఇక్కడికి కొద్దిదూరంలో మిథిలానగరం ఉంది. ఆ మిథిలా నగరాని 'మిథి' అనే మహారాజు నిర్మించాడు. మిథి రాజుకు వంశపురుషుడు నిమి అ మహాత్ముడు. మిథిరాజునింహుడికి జనకుడు ఉద్భవించాడు. జనకుడు ప్రజాపరిపాలనా ధర్మడు, ధర్మాత్ముడు. జనకుడి తరువాత చాలామంది రాజ్యం ఏలారు.

ఆ జనక మహారాజు పట్టమహిషి రత్నమాల. వీరికి నాగేటి చాలులో ఒక బాలిక దొరికింది. ఆ బాలిక పేరు సీత. ఆ సీతను దశరథాత్మజుడైన శ్రీరామ చంద్రుడికిచ్చి వివాహం మహావైభవంగా చేశారు.

జనకమహారాజు గొప్ప జ్ఞాన సంపన్నుడు. సత్య జ్ఞాన శాంతిప్రేమ ధర్మాలు కార్యాచరణలో పెట్టి రాజ్యంలో ఋషులను మహర్షులను బ్రహ్మర్షులను సమావేశ పరచి గోప్తులు జరుపుతూ గౌరవిస్తూండేవాడు.

“సర్వం కాలాదీనం” అని ఈ రాజుకు జ్ఞానబోధ చేసిన మహర్షి అశ్వకుడు. యజ్ఞవల్క్యుడి చేత బ్రహ్మోపదేశం పొంది జనకుడు మహాత్ముడయ్యాడు. “విదేహ ముక్తి” ఈ రాజుకు చాలా ఇష్టపస్తువు. బ్రహ్మర్షి అయిన వసిష్ఠుడికి ఈ రాజు తత్త్వం జుజ్జుంగా తెలుసు. రాజుకి వశిష్ఠుడి జ్ఞాన నిష్ఠపై గురి ఎక్కువ. శ్రీ వసిష్ఠ బ్రహ్మర్షి వద్ద ఈ రాజు ఆత్మతత్త్వం గూర్చి మిక్కిలి శ్రవణం చేస్తుండేవాడు.

అ గ్ని ప రీ థ

వసిష్ఠ జనకుల యొక్క అన్యోన్య ప్రగాఢ మైత్రి చూచి ఇతర మునులకు అనూయగా ఉండేది. “మహారాజా మాకంటే జ్ఞానసంపన్నుడా! మహారాజ్యాధినేత కనుక మహర్షి గౌరవిస్తున్నారు” అనుకొనేవారు.

ఇదీ గ్రహించి ఈ మునివరులకు బుద్ధి చెప్పాలి అనుకొన్నాడు వసిష్ఠమహర్షి. ఒకరోజు గోష్ఠి జరుగుతుండగా వెంటనే యోగాగ్ని కల్పన చేశాడు మహర్షి. పట్టణంలో పెనుమంటలు ఉవెత్తుగా లేచాయి. ప్రజలలో హాహాకారాలు వ్యాపించాయి. భటులు పరుగు పరుగున రాజువద్దకువచ్చి “మిథిలానగరం అంటుకొన్నది. స్వామీ!” అన్నారు. “మీరు వెళ్ళి మంటల్ని ఆర్పే ప్రయత్నం చేయండి!” అన్నాడు రాజు. “మహారాజా! మంటలు ఎక్కువై నాయి. అంతఃపురం కూడా ఆహుతి అవుతున్నది” అన్నారు వారు. “సహాయ కార్యక్రమాలు చేయండి!” అన్నాడు రాజు.

“రాజా! అంతఃపురస్థాయి మంటలలో చిక్కుపడ్డారు!” “రక్షణ కార్యక్రమాలు చేయండి!” “ప్రభూ! పట్టమహిషి మందిరం మధ్యలో....” “అలానా! మీప్రయత్నం

మీరు చేయండి! సర్వం కాలాధీనం. ఈశ్వరశీలం.” అన్నాడే కానీ రాజు కదలలేదు మనస్సు చలించలేదు. తొట్రువడలేదు.

“కారు చిచ్చు అడవికాల్చి ఆశ్రమాలు అంటుకుపోతున్నాయి! దారుణం! దారుణం.” అని భటులు ఆక్రందనం చేశారోలేదో మునీశ్వరులు అదీ విని “మా కొపినాలు! మా కొపినాలు!” అని తమ తమ కుటీరాలపై పు పరుగులెత్తసాగాడు. “అయ్యో! అయ్యో!” అని ఒకచే ఆర్తనాదాలు.

మహర్షి చేత యోగాగ్ని ఉపశమింపబడింది. మహారాజు ఆత్మనిగ్రహాన్ని మహర్షి అందరికి ఎరుకపరచి ఆత్మ సంయమనం అంటే ఇదీ అన్నాడు. అనుభవ జ్ఞానం అంటే ఇలా ఉండాలి- అని ఋషులకు పాఠం నేర్పాడు వసిష్ఠ బ్రహ్మర్షి. జనకమహారాజు ఆత్మనైర్యం అదీ

జ న కు డు - శు క మ హ ర్షి

అబ్బాయీ! జనకమహారాజు గూర్చి మరొక సంగతి వివరిస్తాను విను- వేదవ్యాస మహర్షి షేరు విన్నావు కదా! చతుర్వేదాలు వింగడించాడు. అష్టాదశ పురాణాలు ప్రవచించాడు. బ్రహ్మసూత్రాలు గ్రంథనం చేశాడు. ఖరత ఖగవతాలు రచించాడు.

ఆ మహామహుడి ఆత్మజుడు శుక మహర్షి. ఆ శుకమహర్షి తండ్రినిమించిన తనయుడు. బ్రహ్మజ్ఞాని, ఆత్మవిద్యా విదుడు, పరిశుద్ధ స్వరూపుడు. నిశ్చల నిర్మల నిష్టాగరిష్ఠుడు. పెద్దవాడైన వ్యాసుణ్ణి చూచి ప్రీతి సిగ్గుపడేవారు. దాగుకొనేవారు కానీ యొక్క వయస్కుడైన శుకుణ్ణి చూచి మనస్సులు వికారాలు చెందక చేతులెత్తిన మస్కరించేవారు. అట్టి స్వచ్ఛ స్పటిక హృదయుడు శుకదేవుడు.

ఆ శుకమహర్షికి ఒకసారి ఒక చిన్న సందేహం కలిగింది. తాను గ్రహించిన మవస్తువు శుద్ధమూ ఋద్ధమూ, నిర్మలమూ నిత్యమూ సత్యమూ అత్యంత ధీమా అయినదే కదా! అని తన పితృదేవుడైన వ్యాసమహర్షి దగ్గరకు వెళ్ళి ప్రశ్నం చేశాడు- “పితృదేవా! అభివాదాలు! ఈ దృశ్యమాన జగత్తు ఎలా ఉద్భవించింది? ఎలా వ్యాపించింది? ఎలా లయిస్తోంది? ధీని పరిమాణమైందా? ధీని

మూలకారణం ఎవరు? ఎప్పుడు జనించింది? దీని తత్త్వం ఏమిటి? సరమ వస్తువు ఏది? దయచేసి వివరించండి.”

తండ్రి వ్యాసర్షి తనయుడు శుకర్షి అడిగిన సంప్రశ్నలన్నిటికీ సమాధానం చెప్పాడు. అన్నీ ఆలకించి “తండ్రి! తమరు చెప్పింది విన్నాను. శాస్త్రాలలో పఠించాను. కానీ ఆత్మకు అంత తృప్తి కలగటంలేదు. ఇంకా ఏవో సరమ వస్తు తత్త్వం తెలియంది తెలిసికోవాలి అనిపిస్తున్నది” అన్నాడు శుకుడు.

“అయితే ఒకపనిచేయి! మాధవుడి కృపాకిరణం సోకందే సంశయాంధకారం అంతరించదు. సంశయ నివృత్తి చేసికొనటం సంయముల విధి. నీవు మిథిలాపురం వెళ్ళి జనక రాజుర్షిని అడిగిచూడు. సందేహం తీరవచ్చు. జనకుడు రాజుర్షి మాత్రమే కాదు, గొప్ప బ్రహ్మజ్ఞాని. హృదయగ్రంథి విచ్ఛేదంతవుతుంది ఆ రాజుర్షి అసమాన ఆత్మజ్ఞాని. వెళ్ళరా!” అన్నాడు వ్యాసుడు ఆప్యాయంగా.

శుకుడు తండ్రి సలహాకు సంతోషించాడు. తండ్రి ఆశీస్సులతో ఒక ముఠు మార్తాన మిథిలాపురి వెళ్ళాడు. రాజద్వారం జేరాడు. ద్వారపాలకులు మహారాజు దగ్గరకు వెళ్ళి “వేదవ్యాస మహర్షి ఆత్మజ్ఞుడు శుకమహర్షి ద్వారం వద్ద ప్రతీక్షిస్తున్నాడు” అని రాజుకు నివేదించారు.

జనక మహారాజు భటులతో “అలానా” అని ఊరకున్నాడు. అధిపతి అటు చూడనేలేదు. శుకుడు ఏడురోజులూ అరాగే ఉండిపోయాడు. ఏమీ తొలదరపడలేదు. ఓర్పు సడలనీయలేదు. తత్త్వ జ్ఞానంకోసం దీక్ష వహించి ఈశ్వర ధ్యానం చేస్తూ అలానే ఉండిపోసాగాడు.

‘తదుపరి శుకుజ్ఞి మందిరంలో ప్రవేశపెట్టండి’ అన్నాడు మహారాజు సప్త వాసరాలు ఐన తర్వాత. పరిచారికాగణం శుక మహర్షిని మందిరంలో ప్రవేశపెట్టి సకలోపచారాలు చేయసాగింది. మహర్షికి మహాద్వారం దగ్గర పడిగాపులు కాస్తున్నప్పుడు దిగులాలేదు. సకలోపచారాలు అందుకొంటున్నప్పుడు సంతోషమూలేదు.

మహారాజు మహర్షి అభ్యంగన స్నానాది కృత్యాలకు మదవతులను నియోగించాడు. పరిచారకులు సకల పరిచర్యలు గావిస్తున్నారు. బహువిధాలైన వైభోగాలతో ముంచినట్లుతున్నారు. తత్త్వ జ్ఞానం అపేక్షిస్తున్న ఆ మౌని మనస్సును

మదవతులూ మధుర పదార్థాలూ మందమారుతాలూ మహాభోగాలూ ఏమాత్రమూ మార్చలేకపోయాయి. మారుతాలకు చలించని మందరగిరి వలె మౌని మహిమాన్ని తుదై మార్చాండుదై ప్రకాశిస్తున్నాడు.

‘పరమయోగి పరీక్షలలో కృతార్థుడైనాడు’ అనితెలిసికొని జనకుడు సంతుష్టుడై శుక యోగిని అంతఃపురానికి రప్పించుకొని సత్కరించాడు. ముని సమ్ముఖాన కూర్చొని రాజు ఇలా ప్రశ్నించాడు- “మహర్షీ! మానసేంద్రియాదులు జయించావు. సంసార సాగరం తరించావు. పరమ వస్తువు గుర్తించావు. ఆత్మపీఠాన్ని అధిరోపించావు. ఇక నీ మిగిలిన మహత్వా కాంక్ష ఏమిటి?

మహారాజయోగి మధుర వాక్యాలు విని మహానంద భరితుడై మహర్షి ఇలా అన్నాడు- “గురుదేవా! సహస్రప్రణామాలు. ఈ సంసారం వేగిరపాటు ఎలా చెందుతున్నది? ఎలా ఉపశమిస్తున్నది? ఈ ప్రపంచ తత్త్వం ఏమిటి? పరమ వస్తువేదీ? సత్యం వివరించండి!”

అది విని జనక మహారాజు సంతోషించి సవిస్తరంగా బోధించాడు. “వ్యాస మహర్షి ప్రవచన సారం కూడా ఇదే. సర్వసామ్రాప్త ప్రకటనం కూడా ఇదే. నిశ్చయ బుద్ధి కలిగియుండు బాబూ” అని అత్యుదైర్య వచనాలు పలికాడు జనకుడు.

శుకయోగి రాజుతో ఇలా అన్నాడు- “రాజర్షీ! నా బుద్ధి బలంతో ఇదే గ్రహించావు. తండ్రి ఇదే జ్ఞానఖండం బోధించాడు. తమరూ ఈ జ్ఞాన సారం వివరించారు. అస్తు! ఈ సారహీనమైన సంసారం స్వామియొక్క వికల్ప వికారంచేతనే జన్మిస్తున్నది నశిస్తున్నది. కానీ సుస్థిరమైన పరమ వస్తువు ఏదీ? చిత్తం భ్రమిస్తున్నది. ఈ చంచల చిత్తం తమవల్లనే స్థిరపడాలి. సందేహ తరంగాలు శమింపబడాలి.” “శుకర్షీ! శుద్ధ తత్త్వం గ్రహించావు. “పరోపకారాయ పుణ్యాయ-పాపాయ పరపీడనమ్” అని మీ నాన్న చెప్పింది సత్యం”.

“నీవు నీ స్వబుద్ధితో సకల శాస్త్రాల సారం సమ్యగ్ గ్రహిస్తే యోచించింది కూడాను ఒక్కటే. ఇంతకుమించి మరొక జ్ఞాన రహస్యం లేదు. అఖండ అనంత జ్ఞానంగల చిదాత్మ పురుషుడొక్కడు నిరంతరం వెల్లుతున్నాడు. అతడు విష్ణు స్వరూపుడు. విస్తరించిఉన్నాడు. ఇతరం మరొకటి ఏదీలేదు. ఆ స్వామి సంకల్ప

వికల్పాలచేత సకలసృష్టి జనించటం లయించటం జరుగుతుంది. ఆ స్వామి సకలల్పాలచేత సంసారం వికల్పాలచేత విముక్తి లభిస్తుంది. ఆ స్వామి సకలానికి కర్త భర్త హర్త. ఇదే జ్ఞానసారం.

నీవు మహానుభావుడవు. ఆత్మవిద్యా కోవిదుడవు. జ్ఞానానుభవంగల విజ్ఞుడవు. భోగభాగ్యాలపైన విశ్వ విజ్ఞానంపైన విరక్తి పొందావు. జ్ఞానులు తెలిసికోతగింది తెలిసికొన్నావు. పొందవలసింది పొందావు. విముక్తుడవై నావు. విదేహం వైవల్యం అందుకొన్నావు. నీవు శుద్ధుడవు శుకమహర్షీ!”- అని శుక మహర్షికి జనక రాజుని జ్ఞాన రహస్యం విశదపరచి శాంతి చేకూర్చాడు. శుకమహర్షి సంతృప్తుడై నిండు హర్షంతో నిశ్చల పరమ వస్తువు గ్రహించి విశ్రాంతి తీసికోసాగాడు. ఆ విధంగా శుక బ్రహ్మర్షికి జ్ఞానబోధ చేసిన ప్రతిభాశాలి జనకరాజు మహర్షి.

-అని ఉద్ధాలక మహర్షి జనకమహారాజును గూర్చి మనుషుడైన అష్టావక్రుడికి బోధించాడు. అష్టావక్రుడు అతినూత్యుగ్రాహి కనుక అంతా అవగాహనం చేసి కొన్నాడు. ‘తాతయ్యా! అటువంటి మహాయోగిరాజైన జనకమహారాజును నేనూ శ్వేతకేతుడూ వెళ్ళి చూచివస్తాము. వస్తూ వస్తూ రాజును మెప్పించి నాన్నను తీసికొని వస్తాము. అశీస్సులీయండి’ అని పాదాభివందనం చేశాడు అష్టావక్రుడు. “శుభం ఖాయాత్” అని మహదాశీస్సు లందించాడు ఉద్ధాలక మహర్షి.

రా జ న భా వ్ర వే శ ం

చిరంజీవులు అష్టావక్రుడూ శ్వేతకేతుడూ సమవయస్కులు. మేఘా సంపత్తి వేద విద్యుత్తు గలవారు, వారు ఒక శుభముహూర్తాన శ్రీ జనక మహారాజు అష్టాన ద్వార భూమి జేరారు. ద్వారపాలకులతో ఇలా అన్నారు. “శుభం భవతు. ద్వార పాలక శ్రేష్ఠులారా! మేము రాజదర్శనానికి వచ్చాము. అనుమతించండి!” “బాల బ్రహ్మచారులారా! మీరు వచ్చారు మంచిది. కానీ వృద్ధపండితవర్యులకే రాజదర్శనం అష్టాన ప్రవేశం లభ్యమానాలు. మీరు తొలగండి” అన్నారు వారు.

“మేము జ్ఞాన వృద్ధులము. ఆత్మజ్ఞానం గలవాడే పండితుడు. జ్ఞానం పరిగ జించాలి కానీ, కేవలం వయస్సు లెక్కగొనరాదు. మీ రాజు జ్ఞానయోగి. మమ్ము వారింపడు. ప్రవేశ మివ్వండి. అంధులకు బిరుదులకు బ్రహ్మణులకు రాజులకు స్త్రీలకు అడ్డుపెట్టరాదు. వారి కార్యాలు ముందు నిర్వర్తించి పంపటం ధర్మసమ్మతం. వీరి క్షేమం చూడటం రాజుకు క్షేమం. క్షోభపెట్టటం అవివేకం. ఇది శాస్త్రోక్తి.”

ఇలా వారితో వాదించి మెప్పించి లోపలకు వెళ్ళారు. రాజదర్శనం అయింది. వారి ప్రవర్తనకు వినయ విధేయతలకు విద్యా వైదుష్యానికి రాజు సంతోషించాడు.

జనకమహారాజు ఆమోదంతో అష్టావక్రుడిని పరీక్షించి వందీ పండితునితో వాదానికి పంపాడు. ఆ వాదంలో వందీ అపజయం పొందాడు. అష్టావక్రుడు విజయం పొందాడు. జనకమహారాజు అష్టావక్రుడిని “నీకు ఏమి కావాలో కోరుకో” మన్నాడు “మహారాజా! వందీ పండితుడితో వాదించి పరాజయంపొందిన మా జనకుడు ఏకపాద మహర్షి జలమజ్జితుడై యున్నాడట. ఇప్పుడు నాచే ఓటు పడిన వందీ మహాశయుని అందుంచి నా తండ్రినీ, మిగిలిన విద్వాంసులనూ విడుదల చేయించవలసినదేగా నా అభ్యర్థన. నా ఆకాంక్ష ఇదే” అన్నాడు అష్టావక్ర విద్వాంసుడు.

అందుకు వందీ పండితుడు ముందుకు వచ్చి ఇలా విన్నవించాడు- నాయనా! కుశాగ్రబుద్ధి! బుధాగ్రణీ! నీ తండ్రిని జలమజ్జితుణ్ణి చేయలేదు. ఆ మిషతో మాతండ్రి వరుణదేవుని యాగశాలకు మీ పితృదేవుణ్ణి ఇతర పండితులను కొనిపోయినారు. అచట పండితశ్రేణి నకలోపచారాలు అందుకొంటున్నదీ మీ తండ్రి పరమానంద భరితుడై యున్నాడు, మీరు కూడా వచ్చి గౌరవ పురస్కృతులందుకొనవలసినదిగా ఆహ్వానిస్తున్నాను.

అష్టావక్రుడు శ్వేతకేతువు జనకమహారాజు అభినందనలు పురస్కృతులతో వరుణాలయం వెళ్ళి యజ్ఞశాలలో తండ్రిని కలిసికొని మహానందం జెంధారు. అందరూ సుఖంగా ఇంటికి వచ్చారు.

పి తృ క్రపే మ

వేద వేదాంత వియద్విదుల్లో విజయ విహారం చేస్తున్న అత్మజుడైన అష్టావక్రుడి పితృ భక్తి కీ-జ్ఞానశక్తి కీ సంతోషించి ఏకపాద బుధాగ్రణి కుమారుడితో ఇలా అన్నాడు-

“నాయనా! కుమారవరా! నీ పితృభక్తి అనుపమానం. జ్ఞానం అపారం మోక్షసక్తి అదరణీయం. నీ వైశవ చేష్టలకు నేనే కోపించి నిన్ను శపించావ తత్ఫలితంగా నీవు అష్టావక్రుడవై పుట్టావు. ఇప్పుడు ఈ మంత్రజపంతో సమస్త తీర్థంలో స్నానంచేసిరా! నీ వక్రతలు హరిస్తాయి.”

అష్టావక్రుడు సమంగా తీర్థంలో నున్నాడు. పునీతుడయ్యాడు. అష్టావక్రుడు నిర్వక్రుడై సహజ సౌందర్యంతో ప్రకాశించసాగాడు. ఇది తండ్రి అవ్యాజ వాత్సల్యానికి ప్రతీక. కానీ కాలం గడిచినా అష్టావక్రుడనే పేరు అలానే స్థిరపడిపోయింది.

నిర్వక్రత

ఆ తదుపరి నిర్వక్రుడైన అష్టావక్ర మహర్షి 'వదాన్య' ముని కన్యకామణి యైన 'సుప్రభ'ను వివాహం చేసికొన్నాడు. ఉత్తమ గార్హస్థ్య జీవనం నెరపాడు. పుత్ర సంకానవంతుడై యశఃకాంతులతో దివ్య జీవనంచేసి విరాజిల్లసాగాడు.

పూర్వం అసితుడనే యోగి "రాధా మంత్రం" పారాయణంచేసి దేవలుడనే సుపుత్రుణ్ణి పొందాడు. ఆ దేవలుడే ఈ జన్మలో అష్టావక్ర మహర్షి. ఈ మహర్షి ఆనందరత తపశ్శాలి. విఖ్యాత విరాగి. విజ్ఞానఖని. పరమ భక్తవర్యుడు. ముక్త పురుషుడు.

ఒకసారి ద్వాపరంలో శ్రీకృష్ణభగవానుడు రాధాదేవితో బృందావనంలో విహరిస్తున్నాడు. ఒక వట వృక్షం క్రింద కొలువుతీరాడు. అది చూచాడు అష్టావక్ర యోగి. శ్రీకృష్ణ పరంధాముడు - పరమాత్మ - సాక్షాత్తు సర్వేశ్వరుడని గుర్తించి కృష్ణ పాదాలకు ప్రణమిల్లాడు పరవశించాడు.

బ్రహ్మజ్ఞానాభిలాష

ఒకసారి పండితగోష్ఠిలో పండితులు "బ్రహ్మోపదేశం అనేది సూర్యకిరణం వలె అతి త్వరలో లభించేది. ఇది శాస్త్ర సమ్మతం. సత్యవాక్యం" అని అన్నారు. కానీ పండితులెవ్వరూ సప్రమాణంగా ధ్రువీకరించలేకపోయారు. అప్పటి నుండి జనకుని మనస్సులో ఈ జిజ్ఞాస వుంది.

జనకమహారాజు అష్టావక్ర మునిని ఈ విషయమే అడిగాడు. అప్పుడు మహర్షి జనకునితో - "బ్రహ్మోపదేశం గూర్చి తమరు విన్నది సత్యం. నే చెప్పినట్లు నడుచుకోగలిగితే అది ధ్రువీకరిస్తాను." అన్నాడు. అందుకు జనకుడు, "అలానే నడుచుకొంటాను. ఆజ్ఞాపించండి!" అన్నాడు.

అష్టావక్రుడు - "అయితే! అతిశ్రద్ధ వహించు. అతిధైర్యం ఆవలంబించు. బ్రహ్మోపదేశం పొందటానికి ఒక గురువును వరించు అన్నాడు.

"జనకుడు ధైర్యం వహించాను. తమరినే సద్గురువుగా ఘరించాను స్వామీ!"

అన్నాడు. అలా అయితే ఒంటరిగా నాతో వనానికిరా అన్నాడు మహర్షి. అనుసరించాడు జనకుడు. ఒకచోటకు వెళ్ళారు. అష్టావక్రుడు- “నాకు గురుదక్షిణగా మనో వాక్కాయములు ధనంగా సమర్పించు” అన్నాడు.

రాజు ఒక్కక్షణం ఆలోచించాడు. “నా మనోవాక్కాయములు తమకు సమర్పిస్తున్నా” అన్నాడు. రాజు ఆచేతనంగా అమనస్కుడుగా అలాగే ఉండిపోయాడు. మూడురోజులు గడిచాయి. రాజసరివారమంతా మహారాజు కోసం వచ్చారు. వారంతా ఆందోళన పడసాగారు. మహర్షిని ప్రార్థించారు. వారి ప్రార్థన ఆలకించి మహర్షి రాజు దగ్గరకు వచ్చి “రాజయోగీ! ఏమిటిలా ఉన్నావు! మాట్లాడు!” అన్నాడు. రాజు “గురుదేవా! మహానుభావా! మహాదేవా! తమ ఆజ్ఞ లేనిదే నేనేమీ చేయలేను. కదలలేను. మాట్లాడలేను. భావించలేను. నా మనస్సు వాక్కు తనువు తమ పవిత్ర చరణాలపై సమర్పించాను. నాదేమీలేదు. నేను తమవాడను. తమ ఆజ్ఞానువర్తిని” అన్నాడు.

రాజు మాటలకు మహర్షి మహదానందం పొందాడు. ప్రజలెల్లరు సంతోషించారు. రాజును ఆభయహస్తంతో ఆశీర్వాదించి మహర్షి ఇలా అన్నాడు- “రాజయోగీ! నీవు ముముక్షువు కావటానికి అర్హుడవు. బ్రహ్మోపదేశానికి ఉత్తమాధికారివి. నిశ్చయంగా నీవు బ్రహ్మ స్వరూపుడవు. విదేహముక్తుడవు. అఖండ సచ్చిదానంద స్వరూపుడవు.”

అది విని రాజు ‘నేను వికారిని-అజ్ఞానిని. బ్రహ్మస్వరూపుడ నెట్లయినాను. అనుకొని మునిని “కథం జ్ఞాన మాప్నోతి....” అని ప్రశ్నించాడు. మహర్షి బ్రహ్మోపదేశం చేసి ఆత్మబోధ ప్రారంభించాడు.

సంహిత

చివరకు ముని “బ్రహ్మోపదేశం కిరణంవలె తక్షణం ప్రసరించేదే సందేహం ఉందా?” అని అడిగాడు అప్పుడు జనకుడు “సంశయమేమిట విచ్చిన్నమైపోయింది. శాస్త్ర వచనాలు త్రికాల సత్యాలు. అపరిమిత కరుణతో నను ధన్యత్యుజ్ఞి చేశారు.” అన్నాడు.

అది ఆలకించి మహర్షి అప్పుడు బోధించిన ఆత్మబోధ “అష్టావక్ర సంహిత”యై ప్రచారం పొందింది. “ఆత్మనిద్య”గా అష్టావక్రగీత” ఆరాధింపబడుతున్నది. ఈ అష్టావక్ర సంహిత వేదాంత విచారణ సార సంగ్రహం. ఈ బోధామృతం గ్రోలి జనకమహారాజయోగి పొందిన ఆత్మానందం అనిర్వాచ్యం అద్భుతం. అనితరసాధ్యం.

అష్టావక్ర సంహిత

విషయ సూచిక

విషయము	శ్లోక సంఖ్య
1. గురూపదేశం	1-20
2. ఉల్లాసం	21-45
3. పరీక్ష	46-59
4. ఆనందం	60-65
5. లయయోగం	66-69
6. స్వస్వరూపం	70-73
7. ఆత్మానందం	74-78
8. బంధ-మోక్షం	79-82
9. నిర్వేదం	83-90
10. ఉపశమనం	91-98
11. అభినందనం	99-106
12. ఆత్మనిష్ఠ	107-114
13. యథా సుఖం	115-121
14. ఓం శాంతిః	122-125
15. తత్త్వోపదేశం	126-145
16. విశేషోపదేశం	146-156
17. ఆత్మ అధ్యయం	157-176
18. శాంతిశ్రీ	177-276
19. ఆత్మ విశ్రాంతి	276-284
20. జీవన్ముక్తి	285-298

నీ కోవె లెక్కడ ? నిర్గుణచతురాస్య !

అదీ నా శరీరమై అలరు చుండె

నీ పీఠమెక్కడ ? ఓ పురుషోత్తమా !

అదీ నా మనోబ్జమై అందగించె

నీ తీర్థ మెక్కడ ? నీలకంఠస్వామి !

అదీ నా నరాలలో ఒదిగి పారె

నీ దీప్యె యెక్కడ ? అది పరంజ్యోతి !

అదీ నా సుదృఢులలో కదలసాగె

నీవు నన్నావరించియున్నావు-అదీ ఒ

కింత యెరుగక లోక విహీనగతుల

విసివి నినుజూడ వచ్చిన వేళలందు

ఎక్కడో 'నేను' జారిపోయినదీ దేవ !

గు రూ ప దే శ ం

స ం ప్ర శ్న

జనక ఉవాచ :-

కథం జ్ఞాన మవాప్నోతి కథం ముక్తి ర్భవిష్యతి
పై రాగ్యంచ కథం ప్రాప్తం వీతద్రూహి మమ ప్రభో !

ప్రభో ! జ్ఞానం కథం అప్నోతి = ప్రభూ ! పురుషుడు జ్ఞానం ఎట్లు పొందు
తున్నాడు ?; ముక్తిం కథం భవిష్యతి = ముక్తి ఎట్లు కలుగుతుంది ?; చ పై రాగ్యం
కథం ప్రాప్తమ్ = మః పై రాగ్యం ఎట్లు ప్రాప్తిస్తుంది ?; వీతద్రూహి =
దీనిని నాకు చెప్పవలసింది.

శ్రీ జనక మహారాజు వినఁముడై శ్రీ అష్టావక్ర మహర్షి పాద పద్మములకు
నమస్కారం చేసి ఇలా సంప్రశ్న చేశాడు. “అత్యజ్ఞానం ఎలా లభిస్తుంది ? ముక్తి
ఏ విధంగా ప్రాప్తిస్తుంది ? పై రాగ్యం కలిగే మార్గం ఏమిటి ? వివరించండి
స్వామీ !” అని.

అష్టావక్ర మహర్షి జనకుని సంప్రశ్న విని సంతోషించాడు. ఆనందించి
అలోచించసాగాడు. ఈ చరాచర జగత్తులో మానవులు నాలుగు విధాలు. ఒక రకం
జ్ఞానులు. రెండవ రకం ముముక్షువులు, వీరే జిజ్ఞాసువులు. మూడవ రకం అజ్ఞానులు.
నాలుగవ రకం మూఢచిత్తులు.

జ్ఞానులకు సంశయాలు విపర్యాయాలుండవు. వీరు అహరహం అత్యజ్ఞానంలో
ఆనందిస్తూంటారు. ఇంకా సందేహాలున్నాయి కాబట్టి ఈ రాజు పండిపోయిన
అత్యజ్ఞాని కాదు.

అజ్ఞానులకు అడుగడుగునా సంశయాలు సంకోచాలు అనేకం. ఇంద్రభోగాలు
నిక్కడో ఉన్నాయి. అవి తమకు దక్కాలని పేరాశ, దురాశ ఎక్కువ వీరికి. ఈ
రాజుకు ఐశ్వర్యాల మీద అపేక్ష లేదు కాబట్టి ఈయన అజ్ఞానికాదు.

మూఢ చిత్తులున్నారంటే వారు పెద్దలకు నమస్కారమే చేయరు. వారు

కేవలం ధనమహిమలు. గర్వం తలచెక్కి ఉంటుంది. ఇక్కడ ఈ మహర్షి ఈ మూడు వర్గాలూ చెందినవాడుకాదు.

ఇకపోతే ఈయన ముముక్షువు అయిఉంటాడు సంప్రశ్న చేశాడు. జ్ఞానాగా వుంది. అన్ని అర్హతలున్నాయి. ఆత్మ విద్యకు అనుకూలుడు. స్వలెకుండా సద్విద్య రాదుకదా ! సుబోధ చేద్దాము. శుభం అనుకొన్నాడు అష్టావక్ర మహర్షి.

విషయాలు విసర్జించు

అష్టావక్ర ఉవాచ :-

ముక్తి మిచ్చసి చేత్రాత ! విషయాన్ విషవత్ త్యజ

క్షమార్జవ దయా తోష సత్యం పీయాషవ ద్భజ

తాత ! ముక్తిం ఇచ్చసి చేత్ = నాయనా ! ముక్తిని కోరుచున్నవాడే విషయాన్ విషవత్ త్యజ = విషయాలను విషం వలె త్యజించు; చ క్షమా, దయా తోష సత్యం పీయాషవత్ భజ = మరి ఓర్పి, ఋజుత్వం, దయ, సత్కా అమృతం వలె సేవించు

హే ప్రియ జిజ్ఞాసువైన రాజా ! నీవు ముక్తి కోరుకొంటే ముందు క్రోధ మద మోహ లోభ దంభాది విషయాలను విషం వలె పరిత్యజించు. అర్జవం దయ సంతోషం సత్యాలను అమృతంవలె సేవించు.

చెవి, కన్ను, నాలుక, నాసిక, చర్మం శబ్ద రూప రస గంధ స్పర్శ లక్ష గలవి. ఈ జ్ఞానేంద్రియ స్వభావ గుణాలకు నీవు వశం కాకూడదు. వాటిని వశం చేసికోవాలి. వాటికి నీవు దాసుడవై నావా అవి నీ మీద స్వారి చే. నీ కప్పుడు పతనమే గతి. వాటికి నీవు స్వామివి కావాలి. వాటిని నీ అధీ ఉంచుకోవాలి.

అప్రాప్త వస్తువులపై ఆసక్తి చూపించకు. ప్రాప్తించిన వాటిని నియమంగా నిష్ఠగా మితంగా మనస్సంయమనంతో వాడుకో. చిత్తాన్ని వాటి చేయకు. అవి చిత్తానికి వశం కావాలి. ఆసక్తి అపేక్ష వాంఛలు విషపద

ముందు వాంఛను జయించు. అనత్య భాషణం అనర్థం కలిగిస్తుంది. అవమానం కలిగిస్తుంది. అవేదన కలిగిస్తుంది. నియమాన్ని సంయమాన్ని తొలగిస్తుంది.

కనుక ఇంద్రియాల విషయం చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. మనస్సంయమము అతి ముఖ్యం. అప్పుడు రాజర్షివై ఎన్ని కార్యాలు నిర్వహించినా అవి నీ మనస్సుకు అంటవు. కామరహితంగా కర్తవ్యాలు చేస్తుండాలి. రాజ్యం చేసుకో ఆసక్తిని త్యాజ్యంచేయి. యోగివై భోగాలు అనుభవించు. రాగివి కాబోకు. విరాగివి కావాలి.

రాగం త్యజించు. విషయభోగాలను ఆ దృష్టితో ఆ భావంతో చూచి ఆత్మ విచారం చేసికో. సత్వగుణం అలవరచుకో. దేహం దేవాలయం. దేవాలయం పరిశుభ్రంగా పవిత్రంగా పరమ రమణీయంగా ఉండాలి. అలంకారాలు చేయాలి. అచారాలు జరపాలి. ఆనర్థాలు తొలగించాలి. ఆత్మవిచారం కలిగించాలి.

నీవు పంచభూతాలు కావు !

న పృథ్వీ న జలం నాగ్నిః న వాయు ద్యౌర్నవా భవాన్

ఏషాం సాక్షిణ మాత్మానం చిద్రూపం విద్ధి ముక్తయే

భవాన్ న పృథివీ న జలం న అగ్నిః న వాయుః న ద్యౌః=నీవు భూమివీ కావు, జలానివీకావు, అగ్నివీ కావు, గాలివీ కావు, గగనానివీ కావు; వా ముక్తయే ఏషాం సాక్షిణం చిద్రూపం=అయితే ముక్తికొరకు నీటికి సాక్షివి, చిద్రూపుడవు ఆత్మవై యున్న నీవు; ఆత్మానం విద్ధి=నిన్ను తెలుసుకో.

రాజా! నీవు పృథ్వివి కావు. జలానివి కావు. అగ్నివి కావు. వాయువువికావు. ఆకాశానివి కావు. ఈ పంచభూతాలలో నీవు ఏదీ కావు. ఇవి దేహధర్మాలు ఆత్మ ధర్మాలు కావు. నీవు ఆత్మవు. దేహానికి నీవు సాక్షిమాత్రుడవు. నీవు చిద్రూపుడవు. ఇది దృఢంగా నమ్మితే ఆత్మసాక్షాత్కారం లభిస్తుంది. ఆనందం అబ్బుతుంది. నీకు ముక్తి కలుగుతుంది.

ఆత్మజ్ఞానాన్ని దాని స్వరూప స్వభావాలను వివరిస్తాను సావధానుడవై ఆలకించు— అనాది కాలం నుండి ఆత్మ దేహం కలిసి ఉంటున్నాయి. అందువల్ల అల్పజ్ఞాలు ఆత్మ దేహం ఒకటే అనుకొంటున్నారు. అందువల్ల జనన మరణాలు తప్పటంలేదు. ఇది అజ్ఞానం, ఇది బోవాలంటే ఆత్మజ్ఞానం అలవడాలి,

పంచభూతాలు నీలో ఉన్నాయి. కానీ అవి నీవు కావు. అందులో ఏ ఒక్కటి నీవు కావు. ఈ ఇంద్రియ తత్వాలు అన్నీ శరీర సంబంధాలు. శరీరాలు ఈ భంగురాలు. శరీరం క్షణక్షణం మారిపోతుంటుంది. దీనికి అవస్థలు అనేకం. శైశవావస్థ, బాల్యావస్థ, కామార్యావస్థ, యువావస్థ, వృద్ధావస్థ—శరీరం ఏ అవస్థలోనూ స్థిరంగా వుండదు. అత్యుత్తమ అవస్థలను అనుభవించదు. అత్యుత్తమ అనుక్షణ మూరదు. సుస్థిరంగా విరాజిల్లుతూ వుంటుంది. అత్యుత్తమ దైహిక చర్యలకు సామర్థ్యవంతం. నీవు చిద్రూపుడవు. అంటే నిత్య సత్యమూర్తివి. మాన్య చైతన్యమూర్తివి. ఇది తెలిసికో.

ఇంటి యజమాని ఉన్నాడు. ఇది నా యిల్లు. నా పొలం. నా మేడ. నా భాగం. నా పుత్రులు అనుకొంటాడు. కానీ అతను అవి వేరువేరు కదా! అలానే మానవ శరీరం. నా ఇంద్రియాలు అనుకొంటాడు. అవి వేరు. అత్యుత్తమ అన్నిటికీ సాక్షి. భూతం. ‘అయమాత్మాబ్రహ్మ’ ఈ ఆత్మబ్రహ్మం. బ్రహ్మం అంటే సర్వమూలం. అంటే ఈశ్వరుడు.

సాంకేతికం ఏమిటి అంటే భూమ్యాది పంచభూతాలూ, వాటి కార్యకలాపాలూ నిర్వహించే స్థూల శరీరం, ఇంద్రియాలూ వాటి విషయాలైన శబ్ద రస గంధా అన్నీ వేరు. నీవు వేరు. నీవు అన్నిటికీ సాక్షివి. నీ రూపం పరమాత్మ స్వరూపం. నీవు పరమాత్మవు. ఈ జ్ఞానమే ఆత్మజ్ఞానం.

*

*

“న భూమి న తోయం న తేజో న వాయుః
న ఖం నేంద్రియం వా నతేషాం సమూహః
అనేకాంతి కత్వాత్ సుషుప్తైకసిద్ధః
తదేకో వశిష్ట శ్శివకేవలోఽహమ్”

— శ్రీ శంకర

శ్రాంతి త్యాగ మేము క్తి

యది దేహం పృథక్కృత్య చితివిశ్రామ్య తిష్ఠతి

అపచైవ సుఖీ శాంతః బంధముక్తో భవిష్యసి

దేహం పృథక్కృత్య = దేహం వేరుచేసి; చితి విశ్రామ్య తిష్ఠసి

చైతన్యత్వంలో విశ్రాంతిపొంది ఉంటున్న వాడవైతే; అటునా ఏవ సుఖ శాంతః
బంధ ముక్తః భవిష్యసి=ఇప్పుడే సుఖవి శాంతుడవు బంధముక్తుడవు కాగలవు;

జ్ఞానార్థి ! నీవు దేహం వేరు-ఆత్మ నేరు-దేహం అస్థిరం-ఆత్మ సుస్థిరం అని
తెలిసికొని ఆత్మపీఠంపై విశ్రమించావంటే ఇప్పుడే సుఖం లభిస్తుంది. బంధాలు విడి
పోతాయి. శాంతి చేకూరుతుంది.

చిత్తంలో జడగ్రంథి నశించగానే జీవుడికి బంధాలు విడిపోతాయి. బంధం
పోతే ముక్తే. ఈ విషయాన్ని 'శివగీత' ఇలా వివరిస్తుంది—

మోక్షస్య నహి వాసోఽస్తి సగ్రామాంతరమేవ వా

అజ్ఞాన హృదయగ్రంథినాశో మోక్ష ఇతి స్యుతః

మోక్షం అంటే అది ఎక్కడో ఏ లోకంలోనో ! ఏ గ్రామంలోనో !
వనాల్లోనో భవనాల్లోనో ! దాగి నివాసం చేయటంలేదు. హృదయంలోని జడగ్రంథి
నాశనం కావటమే మోక్షం. అంతఃకరణం జడం. కర్తృత్వ భోక్తృత్వాలు అంతః
కరణ ధర్మాలు. అవి ఆత్మలో ప్రతిఫలిస్తాయి. అవి ఆత్మలే అనిపిస్తాయి.

ఇనుపగుండు అగ్నిలో కాలి కాలి పేడెక్కి ఎర్రబడుతుంది. చెయ్యి తగిలితే
కాలుతుంది. అప్పుడు అంటారు - "ఇనుపగుండు గుండ్రంగా వుంటుంది. ఇనుపగుండు
కాలుతుంది. ఇనుపగుండును తాకరాదు అని. కాలిటం ఇనుపగుండు ధర్మంకాదు.
గుండ్రంగా ఉండటం నిష్ప ధర్మంకాదు. కానీ నిష్ప-గుండు తాదాత్మ్యం
చెందటంతో నిష్ప గుండ్రంగా ఉండటం ఇనుపగుండు కాలటం అధ్యానం. అగ్ని
ధర్మం గుండులోకి వచ్చింది. గుండు రూపం అగ్నిలోకి వచ్చింది.

అంతఃకరణంతో ఆత్మ తాదాత్మ్యం చెందటంవల్ల ఆత్మధర్మాలు అంతః
కరణకు వచ్చాయి. అంతఃకరణమైన కర్తృత్వ భోక్తృత్వధర్మాలు ఆత్మకువచ్చాయి.
మానవులు అజ్ఞానంలోపడి కర్తృ భోక్తృ ఆత్మ అని అంటారు జనన మరణ
బంధనాలు తగిలించుకొంటారు. ఆత్మజ్ఞానం కలిగిన యోగి తాను కర్తృ కాదూ
భోక్తృ కాదూ. శుద్ధ బుద్ధ అనంగ అవినాశిని అని భావిస్తాడు.

కర్తృత్వాదీ ధర్మాలు అంతఃకరణవి అని నిశ్చయించుకొంటాడు. తాను
కర్మసాక్షి మాత్రమై అంతఃకరణకు ప్రచాళం ప్రసాదిస్తాడు. అప్పుడు అధ్యాన నాశం
అవుతుంది. అజ్ఞానం అంతంకావటమే ముక్తి. అంతేకాని ముక్తి ఎక్కడ నుంచో
ఊడి పడదు.

కనుక దేహాభిమానం విడిచిపెట్టు. సర్వేంద్రియాలకు విలక్షణుడవై ప్రవర్తించు. కర్మత్వ భోక్తృత్వ అనర్థాలను అంటుకొనకు. చార్వాకులు-తార్కికులు-పూర్వమీమాంసకులు-బౌద్ధులు దేహ పతనం ముక్తి అంటారు. కానీ అది తప్ప. ఆత్మజ్ఞానం చేతనే జీవన్ముక్తి అని అన్నారు ముఘలు.

నీవు విశ్వసాక్షివి

న త్వం విప్రాదికోవర్ణీ నాశ్రమీ నక్ష గోచరః

అసంగోఽసి నిరాకారో విశ్వసాక్షీ సుఖీభవ

త్వం న విప్రాదికః వర్తంః=నీవు విప్రాదీ జాతి వర్ణుడవు కావు; న ఆశ్రమీ=నాల్గు ఆశ్రమాలకు చెందినవాడు కావు; న అక్షగోచరం=ఇంద్రియ గోచరుడవు కావు; అసంగః=సంగరహితుడవు; నిరాకార=నిరాకారుడవు; విశ్వసాక్షి అసి=విశ్వానికి సాక్షి వగుతున్నావు; సుఖీభవ=సుఖవిగమము;

వత్సా ! నీవు విప్రడు వైశ్యుడు మొదలైన వర్ణాలకు చెందినవాడవు కావు. అలాకాదని సన్యాస వానప్రస్థయతి మొదలైన ఆశ్రమవాసులకు చెందినవాడవుకావు.

జడప్రాయమైన స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరాలకు చెందిన వాడవు కావు. ఇంద్రియగోచరుడవు కావు. నీవు సంగరహితుడవు. నిరాకారుడవు. నిరంజనుడవు. విశ్వసాక్షివి. ప్రత్యగాత్మవు. ఇది తెలిసికొని సుఖంగా వుండు.

సచ్చిదానంద ఆత్మ నిర్గుణమూ నిర్మలమూ. అది ఒక్కటే సర్వత్ర వ్యాప్తమైఉంది అనంత ఆకాశంవలె. కానీ ఆకాశం ఒకటే అయినా ఉపాధుల భేదం అనుసరించి ఘటాకాశం అనీ నీలాకాశం అనీ వర్షాకాశం అనీ స్వర్ణాకాశం అనీ మతాకాశం అనీ పేర్లు వస్తుంటాయి. వాస్తవానికి ఆకాశంలో భేదంలేదు. పాత్రలను బట్టే ఆకాశానికి కూడ వివిధ నామాలు. అంతటావున్న ఆకాశంఒక్కటే. ప్రాంతాలు పరిసరాలు పాత్రలు పరిమితులు పదార్థాలు రంగులు పొంగులు వీటి భేదం ఆకాశంలో ప్రతీయమానమవుతాయి.

అలానే ఆత్మ. ఆత్మకు అంతఃకరణకు వాస్తవంగా సంబంధంలేదు. అయినా అంతఃకరణ ధర్మాలైన సుఖదుఃఖాలు ఆత్మవే అనిపిస్తాయి. నిజానికి ఆత్మకు సుఖ దుఃఖాలతో గానీ భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలాలతోగానీ సంబంధం లేదు. సుఖ

దుఃఖాలు మనోధర్మాలు, అన్నిటికీ అది సాక్షి మాత్రమే. అది అసంగం. అట్టి ఆత్మ స్వరూపుడవు నీవు. ఇది తెలిసికో. సుఖం లభిస్తుంది.

అనగా విని జనక మహారాజు మరో ప్రశ్నపూర్వకంగా సందేహం పెలువ రించాడు. “భగవాన్! వేదాలు మానవులకు వర్ణాశ్రమధర్మాలు నియమించాయి కదా! ధర్మాలు అతిక్రమిస్తే అపచారం చేసి పతితులౌతారుకదా! కర్తృ కాకుండా యజ్ఞ యాగాదీ పుణ్యకార్యాలు ఎలా నిర్వహించబడతాయి? ధర్మచ్యుతులు కారా పౌరులు? అకర్త అభోక్త అయితే ఎలా లోక వ్యవహారం? ఈ ధర్మ సంకటం ఎలా పరిష్కార మవుతుంది? తెలియజెప్పండి స్వామీ!” అన్నాడు.

అప్పుడు అష్టావక్ర మహర్షి జనక చక్రవర్తికి ఇలా వివరించాడు- “రాజా! వేదాలు వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు లోకికులకు చెప్పాయి. మనుష్యులు అనేక రకాలు. అనేక వర్గాలు. అందరికీ ఒకే ఔషధం పని చేయదు. అందరూ ఆత్మజ్ఞానులూ కాదు. పండితులూ కాదు. జ్ఞానులూ అజ్ఞానులూ. మందబుద్ధులూ కుశాగ్రబుద్ధులూ పైదికులూ మూర్ఖులూ మూఢులూ స్వార్థులూ నిస్వార్థులూ శక్తి గలవారూ శక్తి లేనివారూ స్త్రీలూ పురుషులూ ఇలా వివిధ వర్గాలు కదా! ముముక్షువుల ధర్మాలు వేరు మూర్ఖుల ధర్మాలు వేరు. వారి వారికి తగినట్లు నేదమాత ధర్మాలు ధర్మ రహస్యాలు ధర్మ సూక్ష్మేలు అనేకం బోధించింది. కాలాన్ని అనుసరించి ధర్మ నిర్ణయాలు మహాత్ము లైన మహర్షులు చేస్తారు. ఆ సద్గురువరేణ్యుల ఆదేశానుసారం నడుచుకోవటమే మిగిలినవారి విధి. అందుకనే ఆచార్యపీఠాలు వెలికాయి. అంతేవాసులు అధ్యయనాలు చేస్తున్నారు. ఇవి అన్నీ ఇంద్రియగోచరాలు దేహధర్మాలు. ఆత్మజ్ఞానామృతంత్రాగి తృప్తి చెంది ఆత్మ విద్యలో కృతకృత్యుడైనవాడు కర్మకలాపం అంతా చేసినవాడే సుమా! వాడు చేయవలసిన విధి విధానాలు ఏమీలేవు. అలా కర్మలు చేయాలి అను కొంటే అతడు ఆత్మవిడుడు కాదన్నమాట. భగవద్గీతలో శ్రీకృష్ణభగవానుడు జిజ్ఞాసువులకు కర్మనిషిద్దం అన్నాడు-

“జిజ్ఞాసురపి యోగస్య శబ్దం బ్రహ్మతి వర్తతే”

జిజ్ఞాసువైన శబ్దబ్రహ్మ వేదాల అజ్ఞలను ఉల్లంఘించి వర్తిస్తాడు. జిజ్ఞాసువు పైన వేదశాసనాలు వర్తింపవు. అవి అన్నీ అన్యులకు.

జనకా ! నీవు జిజ్ఞాసుల వర్గంలోనివాడవు. నీకవి వర్తింపవు. నీవు చేయాలి

అని అభిలషిస్తే నిష్కామంగా ఆత్మసాక్షిగా లోకాచారం కొరకు చేయి. మనుష్యకుల మార్గదర్శకం అనుకుంటే ఇవి ఆత్మధర్మం కాదు. అంతఃకరణ ధర్మం అని చేయి. తప్పలేదు.

స దా ము క్తు డ వు

ధర్మాధర్మౌ సుఖం దుఃఖం మానసాని సతే విభో

స కర్తాసి న భోక్తాసి ముక్తవీవాసి సర్వదా

6

విభో! తే=ప్రభూ! నీకు; మానసాని=మనస్సంబంధాలైన; ధర్మాధర్మౌ=ధర్మాలు అధర్మాలు; సుఖం దుఃఖం=సుఖాలు దుఃఖాలు; న=లేవు; త్వం=నీవు; చ సకర్తాసి=మరి నీవు కర్తవు కావు; న భోక్తాసి=భోక్తవుకావు; సర్వదా=సర్వకాలంలో; ముక్త నీవ అసి=ముక్తుడవే అయియున్నావు.

ప్రభూ! ధర్మాధర్మాలు సుఖదుఃఖాలు మనోధర్మాలు. ఇవి నీ స్వభావాలు కావు. నీవు వీటికి కర్తవు కావు. భోక్తవుకావు. నీవు సదా ముక్త పురుషుడవు. నీ స్వరూపం విశ్వవ్యాపకం. నీవు శుద్ధ బుద్ధ స్వరూపుడవు. చిన్మాత్రుడవు.

అజ్ఞానం వల్ల సుఖదుఃఖాలు సంభవిస్తాయి. ఆత్మజ్ఞానఫలం చిదానందం. చిదానందంచేత అజ్ఞానం తొలుగుతుంది. అప్పుడు అజ్ఞాన జనితాలైన సుఖదుఃఖాలు నశించిపోతాయి. కాబట్టి అజ్ఞానం అంతరించాలి.

*

*

ఆశ్మకముని జనకునితో ఈ విధంగా పలికినట్లు తెలుస్తున్నది-

జనన జరా మరణ గ్రా

హనివిడ కాలాత్తి మగ్న మని జగము నెరిం

గిన వాడు ధర్మ వర్తన

మున నుండుం చింతదక్కి భూపవరేచ్ఛా!

—చిక్కన - భారతం - శాంతిపర్వం.

ద్రష్టవు

ఏకోద్రష్టాసి సర్వస్య ముక్తప్రాయోఽసి సర్వదా
అయమేవహి తే బంధో ద్రష్టారం పశ్యసీతరమ్

7

సర్వస్య=సర్వాన్ని: ద్రష్టాసి=చూచువాడవు: త్వం ఏకః అసి=నీవు ఒక్కడవే: చ=మరి: సర్వదా=నిరంతరం: ముక్తప్రాయోఽసి=ముక్త ప్రాయుడవు: ద్రష్టారం=చూచువానిని: ఇతరం=ఇతరునిగా: పశ్యతీతి యత్=చూచుచున్నావనేది ఏది కలదో: అయమేవ తే బంధః=అదే నీకు బంధం; హి=ఇది నిశ్చయం!

దివ్య ఆత్మ స్వరూపా! నీవు అన్నిటినీ చూచేవాడివి. నీవే ఏకైక సచ్చిదానందమూర్తివి. ముక్త పురుషుడివి. నీకు త్రికాలాలలోనూ బంధాలు లేవు. ఆదిత్యుడిలో ఎప్పుడూ అంధకారం ఉండదు అలానే నీలో నిరంతరం జ్ఞానప్రకాశం ఉంది అజ్ఞానం లేదు. అజ్ఞానం అనుకొని కళ్ళు మూసుకొంటున్నావు కళ్ళుతెరువు అంతా ప్రకాశమే ఈ జగత్తుకు నీవు ద్రష్టవు చిదాత్మవు. నే నసమర్థుణ్ణి అనుకొంటున్నావు ఇదే అజ్ఞానం. బంధనం.

ఇతరుడెవరో ద్రష్ట. నేను కర్తను ఫలం అనుభవించేవాణ్ణి నేనే అనుకొంటారు అజ్ఞానులు. జ్ఞానులు అలా అనుకొనరు. దేహాధ్యాస వల్ల బంధమున్నట్లు కనపడుతున్నది. కానీ నీకు బంధం లేదు. దేహాది సర్వప్రపంచం నీవే అనుకొంటే అదే నీకు బంధం అవుతుంది. బాహ్యదృష్టి గలవాడికి ప్రాతీతికం బంధం. ప్రాతీతికం అంటే స్వప్నంవలె అప్పటికున్నట్లు అనిపించి మేల్కొని విచారణచేస్తే ఏమీలేనిది.

*

*

అపాణి పాదోహ మచింత్య శక్తిః
పశ్యామ్యచక్షుః సశ్రుణోమ్యకర్ణః
అహం విజానామి వివిక్త రూపో
నచాస్తి వేత్తా మమ చిత్సదాఽహమ్

—కైవల్యోపనిషత్తు

నాకు ఏ అవయవాలూలేవు. నా శక్తి అనంతం కన్ను లేకుండా చూస్తున్నాను. చెవులు లేకుండా వింటున్నాను నాకు ఏ రూపమూ లేదు. నాకు సర్వం తెలుసు. నన్ను తెలిసికొనేది వేరే ఏదీ లేదు. నేను నిత్యశుద్ధ జ్ఞాన జ్యోతిని నేను జ్ఞాన నంద మూర్తిని.

సుఖీభవ !

అహం కర్తే త్యహమ్మాన మహాకృష్టాహి దంశితః

నాహం కర్తేతి విశ్వాసామృతం పీత్వా సుఖీభవ

8

అహం కర్తా ఇతి=నేను కర్తను అని; అహంమాన=అహంకారం అనే మహా కృష్టాహి దంశితః=మహాకాలనాగంచేత కరువబడిన వాడపై న స్త్రీభావా హంకర్తా=నేను కర్తను కాను; ఇతి=అనే; విశ్వాసామృతం=విశ్వాసం అనేది వంటి అమృతం; పీత్వా సుఖీభవ=త్రాగి సుఖవిగమ్యు.

అత్మ విద్యార్థి ! కర్తృత్వాభిమానం అంటే నేను కర్తను అన్ని పనుల నేను చేయగలను అనే గర్వం. లేక అహంకారం ఈ అహంకార గర్వం చాలా చెడ్డది. ఇది కృష్ట సర్పం వంటిది ఈ అహంకారం వల్ల కలిగే సుఖదుఃఖాలు అను విచలమే సర్పదష్టులు కావటం

ఈ అహంభావం చాకుండగా “నేను కర్తను కాను. అన్నిటికీ క పరమేశ్వరుడే. నేను అత్మను. నేను కేవలం సాక్షిభూతుణ్ణి.” అనే దృఢ విశ్వాసామృతం వంటిది. అట్టి అమృతంగ్రోలి పరమానందం పరమ సుఖం అనుభవిం

దేహాభిమానమే బంధహేతువు. అది అనర్థహేతువు. ఇది తెలిసికో ! పరమ సుఖం కలుగుతుంది.

శోకం విడిచి పెట్టు

ఏకో విశుద్ధ బోధోఽహం ఇతి నిశ్చయ వహ్నినా

ప్రజ్ఞాన్యజ్ఞానగహనం వీతశోకః సుఖీభవ !

9

అహం ఏకః=నేను ఒక్కడను; విశుద్ధబోధః=శుద్ధ జ్ఞాన స్వరూపుడ;

ఇతి = అను; నిశ్చయ వహ్నినా = నిశ్చయాగ్నిచేత; అజ్ఞాన గూఢం = అజ్ఞానారణ్యం; ప్రజ్వాల్య = ప్రజ్వలించజేసికొని; వీతశోకః = శోకం వీడినవాడవై; సుఖీభవ = సుఖవికమ్ము;

ఓ జనక రాజా ! యోగి అయినవాడు ఇలా నిశ్చయించుకొనాలి- “నాకు ఏ విధమైన భేద భావాలు లేవు. నేను స్వప్రకాశ చిదాత్మను. సర్వవిశ్వం నేనై వెలుగుతున్నాను. నేనే సర్వత్ర నిండియున్నాను. నేను ఏకైక పురుషుడను అన్ని రూపాలు నా ప్రతిబింబాలే. నేను శుద్ధ బుద్ధ స్వరూపుడను ”

ఈ నిశ్చయ జానాగ్నితో అజ్ఞాన వనాన్ని కాల్చివేయి. అప్పుడు నీవు జ్ఞాన స్వరూపుడవౌతావు. ఇక శోకం కించిత్తు కూడా రాదు. సుఖంగా ఉంటుంది.

ఈ నిశ్చయం అమృతం వలె సేవించు. విశ్వమంతా నేనే నిండి ఉన్నాను అనే విశాల భావం కలిగినప్పుడు ఇక నీలోకి విజాతీయ సజాతీయ స్వగత భేదాలు రావు. బాగా ఆలోచించుకో.

ఒక వృక్షం ఉందనుకో. ఆ వృక్షానికి మరో వృక్షానికి గల భేదాలు సజాతీయ భేదాలు. వృక్షములకు రాయిరప్పలకు గల భేదాలు అసంబంధిత ఘట పటాది ఆకార భేదాలు విజాతీయ భేదాలు. వృక్షంలోని పత్రాలు-పుష్పాలు-ఫలాలు వాటి భేదాలు కాభాదుల భేదాలు స్వగత భేదాలు. ఇవే అవయవ ఇంద్రియాదుల భేదాలు.

నీవు విశ్వాత్మ్యుడవు. విశ్వవ్యాపకుడవు. ఆత్మయే నీవు. నీవే ఆత్మ. ఆత్మ పారమార్థిక సత్యం. ఆత్మ నిత్యం. విశ్వమంతా నిండి ఉన్నది ఇదే కాని మరొకటి లేదు.

ఈ ఆత్మకు సజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదాలు లేవు. ఇవి, ఈ భేదాలు పరిమిత వ్యావహారిక భేదాలున్నవారితే. ఇవి ఆత్మేతర పదార్థాలు. ఇవి పారమార్థిక సత్తాకలవి కావు. అందువల్ల ఈ ఆత్మేతరం అన్నీ మిథ్య.

“ఏకమే వాద్వీతీయం బ్రహ్మ” — శ్రుతి

“బ్రహ్మ భిన్నం సర్వం మిథ్య బ్రహ్మ భిన్న త్వాత్ —”

బ్రహ్మకు భిన్నమైనదంతా మిథ్య. బ్రహ్మకు వేరైన కారణంచేత ముత్యపు చిప్పలో వెండి వెలుగువలె విశ్వం బ్రహ్మంలో కనిపిస్తుంది. ఈ అనుమాన ప్రమాణంతో విశ్వం మొక్క మిథ్యాత్వం సిద్ధమవుతుంది. కనుక ఆత్మకు సజాతీయ

స్వగత విజాతీయ భేదాలు లేవు. అత్యుక్త దేశకాల వస్తు పరిమిత అవధులు లేవు. దేశకాల వస్తు పరిమిత అవధులు పరిచ్ఛిన్న పదార్థాలకే ఉంటాయి. వ్యాపకాని! ఉండవు. అత్య సర్వవ్యాపి.

వస్తువు ఒక కాలంలో ఉంటుంది మరో కాలంలో ఉండదు. కనుక వస్తువు కాల పరిచ్ఛేదంలో పరిమితం. ఘట పటాదీ వస్తువు లట్టివి. అత్య మూఢా కాలాలలో స్థిరంగా ఉంటుంది. ఒక వస్తువు రెండో వస్తువులో ఉండలేదు. ఘటంలో పటం ఉండదు. అలానే పటంలో ఘటం ఉండదు.

అత్య అన్ని వస్తువుల్లో ఉంటుంది. అందువల్ల అత్యుక్త దేశకాల వస్తు పరిచ్ఛేదాలు లేవు. అది సర్వవ్యాపకం. అత్యుక్త అవిద్యా గంధం అంటును. అత్య అతి నిర్మలం. అటువంటి అత్య స్వరూపుడవు నీవు. బ్రహ్మవు.

*

*

“ఏక మేవాద్వితీయం బ్రహ్మ”

నీ వు ప ర మా న ం దు డ వు

యత్ర విశ్వ మిదం భాతి కల్పితం రజ్జు సర్పవత్
అనంద పరమానందః స బోధ స్తస్య సుఖం చర

10

యత్ర=ఎక్కడైతే: ఇదం విశ్వం=ఈ విశ్వం; కల్పితం=కల్పితం
బడినదై: రజ్జు సర్పవత్ భాతి=త్రాటియందు పామువలె తోచుచున్నది
సః=అ: అనంద పరమానందః=అనందాతీత పరమానంద స్వరూపుడ
బోధః=జ్ఞానమూర్తి వి: తస్య అసి=నీవు అగుచున్నావు; సుఖం చర=సుఖం
సంచరించు;

రాజా ! ఈ దృశ్యప్రపంచ మంతా రజ్జు సర్ప భ్రాంతితో ఉన్నది. భ్రాంత మంత మంతా మాయాకల్పితం. ఈ విశ్వం మాయాకల్పితం- నీవు పరమానంద స్వరూపానివి. సుఖీభవ !

బ్రహ్మ మయమైన పరమాత్మలో ఈ విశ్వం రజ్జువులో కనుపించే సర్పంవ భ్రమగా భాసిస్తుంది. ఇది సర్వభూత్యలోని అనందరూపమే.

అయితే అల్పబుద్ధులకు అజ్ఞాన అంధకారంలో కదులుతున్న సర్పం వలె భ్రమపెట్టి భయపెడుతుంది. నిదానించి చూచి ఇది త్రాడు అని గ్రహించి సంతోషించి నట్లు జ్ఞాని ప్రపంచం పరమాత్మ స్వరూపం అని తృప్తి చెందుతాడు. కాజయోగీ! నీచే పరమాత్మవు.

ఈ దృశ్య ప్రపంచం అంతా అస్థిరం. అనిశ్చితం. మిథ్య. క్షణ క్షణం మారుతూ ఉంటుంది. ఇది స్వప్న ప్రపంచం. మానవుడు స్వప్నంలో వ్యాఘ్రాలను చూచి భయపడతాడు. భయంకర దృశ్యాలు చూచి దుఃఖిస్తాడు. మనోహర దృశ్యాలు చూచి సంతోషిస్తాడు. స్వప్నం తొలిగిన తర్వాత కల కల్లకదా అనుకొని దుఃఖిస్తూ పొందడు. సంతోషిస్తూ పొందడు. అలాంటిదే ఈ విశ్వం.

అజ్ఞానం అంతరిస్తే జగద్రూపం దూరమవుతుంది. బ్రహ్మ సాక్షాత్కారం అవుతుంది. నిజం తెలుస్తుంది. భ్రమ-భయం తొలిగిపోతుంది. అనందం అనుభవం లోకి వస్తుంది. లౌకిక భోగాలలో సుఖం ఉంది అనుకోవటం అజ్ఞానం. మరుస్థలంలో మరీచికలు చూచి దాహం తీర్చుకొందామని అనుకొన్నట్లుంటుంది.

అత్మజ్ఞానం కలిగితే ఈ భ్రమలు దూరమవుతాయి. మిథ్యా స్వరూప చిత్రమే విశ్వం. ఇది నిత్యనాటకశాల. ఇది నాటకరంగం అని తెలిస్తే చూచి దుఃఖించవు. సంతోషిస్తావు. పరితాపం ఏదయినా సంతోషంగానే ఉంటుంది. అందులో నీవు పాత్రధారివే. ఇది ఎరిగి నటించు. సూత్రధారి భగవానుడు. భగవానుడితో కలిసిపో, సుఖపడతావు.

అనందం మూడు విధాలు. 1. మనుష్యానందం 2. దేవానందం 3. బ్రహ్మానందం. ఇదే పరమానందం. ఇది అత్యున్నతం. అతి ముఖ్యం. ఆత్మానుభవనందమే బ్రహ్మానందం. మిగిలినవి అత్యల్పాలు. నీవు బ్రహ్మానంద స్వరూపుడవు.

మ తి - గ తి

ముక్తాభిమానీ ముక్తో హి బద్ధో బద్ధాభిమాన్యపి

కీం షడధితి హ సత్యేయం యా మతిః సా గతి ర్భవేత్ 11

ముత్తాభిమానీ ముక్తః=ముక్తిపై అభిమానం గలవాడు ముక్తుడౌతున్నాడ.
 బద్ధాభిమానీ=సంసారబంధంపై అభిమానం గలవాడు; బద్ధః=బద్ధుడౌతున్నాడు.
 యా మతిః=మతి ఎటువంటిదైతే; సా గతిః=గతి అటువంటిది; భవేత్=అగును.
 ఇతి=ఈ విధమైన; ఇయం కిం వదంతి=ఈ లోక ప్రవాదం; సత్యా=సత్యమైనది.

రాజేంద్రా ! “నేను ముక్తుడను” అనే నిశ్చయ బుద్ధి గలవాడు ముక్తుడౌతాడు. “నేను సంసారబద్ధుడను” అనుకొనేవాడు అలానే సంసార బద్ధుడవుతాడు. మతిని బట్టి గతి జరుగుతూ ఉంటుంది. బంధ మోక్షాలు రెండూ అభిమాన కల్పితాలే. వాస్తవాలు కావు. జ్ఞాని ఈ రెండింటికీ ఆతీతుడు. వాడికి రెండూలేవు. వాడు నిర్గుణుడనిరంజనుడు. నిర్వీచారుడు;

పరమార్థ దశలో ఆత్మ ఒక్కటే. సత్యం—నిత్యం. మిగిలిందీ అంశ మాయాకల్పితం—అసత్యం.

“తం విద్యా క్రియే సమార ధేతే పూర్వ ప్రజ్ఞావ”

శరీరం విడిచి మరో శరీరం ధరించేటపుడు పూర్వ ప్రజ్ఞచేత అష్ట వసువులైన వృధివి—నీరు—అగ్ని—వాయువు—అకాశం—అవిద్య—కామం—కర్మ వీటితో శరీరం ప్రారంభమవుతుంది. పూర్వ ప్రజ్ఞచేతనే ముక్తి కావాలి అనే జ్ఞానం కలుగుతుంది.

జీవుడు బద్ధానుగాగంతో ‘నేను బ్రాహ్మణుడను—నేను క్షత్రియుడను— నేన పుష్యాత్ముడను ఈ మొదలైన భావాలు తలుచుకొంటాడు. వారి వారి కర్మానుసారం వారి వారికి జన్మ లభిస్తుంది. ఫలం ప్రాప్తిస్తుంది.

ముక్తపురుషుడు “నా హం బ్రాహ్మణః—నా హం క్షత్రియః; శుద్ధోఽహం. నిరంజనోఽహం—నిరాకారోఽహం నిర్వికల్పోఽహం” అని భావిస్తాడు. బంధ మోక్షాలు మరోధర్మాలు. ఇవి నాలో లేవు. నేను అన్నిటికీ సాక్షిభూతుణ్ణి. నిత్య ముక్తుణ్ణి—ఇది ముత్తాభిమాని నిశ్చయం.

దేహాభి మానాద్యర్వాపం న తగ్గోవథ కోటిభిః

ప్రాయశ్చిత్తా దృవేత్ శుద్ధిః నృచాం గోవథ కారిణామ్

దేహం మీద వెళ్లి అభిమానం కలిగి ఉండటం కోటి గోవులను చంపినంత పాపం కంటే అధికం. గోహత్యా పాతకునకు ప్రాయశ్చిత్తమన్నా ఉందిరానీ దేహ బల గర్వికి ఎక్కడా ప్రాయశ్చిత్తం లేదు. జారి వడ్డాలు దేహధర్మాలు. ఈ దేహ ధర్మాలను అత్మధర్మాలని తలంచేవాడే దేహాభిమాని. ఇట్టివాడే బంధాలలో చిక్కుకొని ఉంటాడు. 'దేహోఽహం, అనుకొంటాడు.

ఉత్తములు అత్మను 'అసంగం—నిత్యము క్తం—శుద్ధం—బుద్ధం—' అని భావిస్తారు. దేహాభిమానం లేనివాడే ముక్త పురుషుడు. అతడు సర్వదా నిత్య శుద్ధ బుద్ధుడు.

“యా మతిః సా గతిః”

మనీషికి మతిని బట్టి గతి కలుగుతుంది. మనోనిశ్చయమనుసారం మనీషి మనుగడ సాగుతుంది. నీవు శుద్ధుడవు ముక్త పురుషుడవు- ఈ నిశ్చయంతో ఈ నమ్మకంతో మనుగడ సాగించు. అత్మజ్ఞానివై రాజ్యం ఏలుకో ! మంచిది.

“యచ్ఛిత్తం తన్మయో భవతి పురుషః”

— యోగవాసిష్ఠం

అ త్మ సా షీ వి

అత్మా సాషీ విభుః పూర్ణ ఏకో ముక్తశ్చిదక్రియః

అసంగో నిఃస్పృహః శాంతో భ్రమ త్సంసారవా నివ 12

అత్మా=అత్మ; సాషీ=సాషి; విభుః=వ్యాపకం; పూర్ణః=పరిపూర్ణం; చిత్=చైతన్యం; అక్రియః=క్రియారహితం; అసంగః=సంగ రహితం; నిస్పృహః=ఇచ్ఛారహితం; శాంతః=శాంతవంతం (కానీ); భ్రమాత్=భ్రమ వల్ల (అత్మ); సంసార వాన్ ఇవ=సంసారివలె తోస్తున్నది.

అత్మస్వరూపా ! అత్మతత్త్వం తెలిసికో ! అత్మ సర్వసాషీ. అది పరిపూర్ణ వ్యాప్తిగలది. అది ఏకైకం. ముక్తం. చైతన్యం. అది క్రియారహితం. అసంగం. అనంతం. సదాశాంతం.

అయితే అది భ్రమ కారణంగా సంసారంతో కూడి ఉన్నట్లు అనిపిస్తుంది.

కానీ దానికి సంసార బంధాలు లేవు. బంధం మోక్షం అనుకోవటం అవాస్తవికం. అజ్ఞానం వలన దేహభిమాని 'బంధితుణ్ణి-ముక్తుణ్ణి' అనుకొంటాడు. వాస్తవంగా జీవుడికి బంధమూలేదు. మోక్షమూలేదు. జీవుడు దేవుడే జీవాత్మ పరమాత్మయే.

జీవుడు బంధ సహితుడుగా ఉన్నంతవరకూ మూర్ఖుడు. బంధరహితుడైతే జ్ఞాత్రం దేవుడే. జీవుడు మూర్ఖుడుగా ఉన్నంతవరకూ అజ్ఞాని. విజ్ఞాని కాలేదు. జ్ఞాని అయినాడా ఈశ్వరుడే.

సాధో ! సమాధి శబ్దేన పరా ప్రజ్ఞోచ్ఛ్యతే ఐదైః

అజస్రం అంబు వహనాల్ యథా నద్యా రుద్యతే

—యోగవాసిష్ఠం

ఓ సాధూ! అంతటా ఉండే పరమాత్మే నాలో కూడా ఆత్మగా ఉంది అని తెలుసుకోవటమే, ఆ అనుభవమే సమాధి. నదిలో నీరు నిత్యం ప్రవహించినట్లు సజ్జాదిస్థితుడయిన వానిలో ఏకమైన ఆత్మను నేను అనే భావం నదా ఉంటుంది.

ఆత్మను గూర్చి ఇలా ఉంది. ఆత్మ పుట్టేదికాదు. చనిపోయేది కాదు—అది నిత్యం. “న జాయతే మ్రియతే వా కదాచిత్”

ఆత్మ—అహంకారాదులకు సాక్షి మాత్రమే కానీ దేహ ధర్మాలకు అతీతుడు. వీ. క్రియలకూ కర్త భోక్త కాదు. ఆత్మ ప్రభువు. అధిష్ఠాత, పరిపూర్ణుడు సర్వాధిపతి. ఆత్మ-ఏకైకం. దానికి సజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదాలు లేవు. ఆత్మపరిపూర్ణుడు-నర్సోవ్యాపకుడు. ఆత్మ ముక్తుడు-మాయాసంబంధిత కార్యాలకు కర్తకాదు. వస్తు గతి చేత నదా ముక్తుడు. ఆత్మ చైతన్యమూర్తి స్వప్రవాళుడు. సర్వం ప్రకాశింప జేసేవాడు.

‘తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి’ ఆత్మ క్రియారహితం. చేష్టారహితం. పరిచ్ఛిన్నంలో క్రియలు జరుగుతాయి. ఆత్మ అపరిచ్ఛిన్నంకదా !

“అనంగో హ్యాయం పురుషః”

ఆత్మ అనంగుడు చేనితోనూ సంబంధంలేదు. ఆత్మ నిస్సృహుడు ఎట్టి విషయాల మీద అభిలాషలేదు. ఆత్మశాంతుడు. ప్రవృత్తి నివృత్తి చిత్తవృత్తి దేహాదీక అంతఃకరణ ధర్మాలకు అతీతం. ప్రవృత్తి నివృత్తులు ఇంద్రియ ధర్మాలు. ఇవి ఆత్మ ధర్మాలు కావు. ఇవి పదీ ఆత్మ లక్షణాలు.

ఈ లక్షణాలను బట్టి ఆత్మ సంసారభ్రమ నుండి దూరంగా ఉండేది అని తెలుస్తున్నది. పని చేయటానికి మానటానికి సంకల్పిస్తుంది మనస్సు- ఆజ్ఞాపిస్తుంది వాక్కు- కరచరణాలచేత చేయిస్తుంది కాయం- మనోవాక్కాయ కర్మలకు సాక్షి మాత్రం ఆత్మ. ఆత్మ సంసారి కాదు అన్నిటికీ సాక్షి.

*

*

సర్వగః సర్వదేవాత్మా సర్వ మేవ చ సర్వథా
అసమాధి ర్నికౌఽసౌ స్యాత్ సమాధి రపి కః స్మృతః

ఆత్మ సర్వ వ్యాపిగా 'అందరిలోని చైతన్యంగా వ్యక్తమవుతూ అంతటా ఎప్పుడూ ఉండగా సమాధిస్థితి లేకపోవటం ఎలా సంభవం ? అనలు సమాధి స్థితి వేరే ఉండడమేమిటి ?

—యోగవాసిష్ఠం

నేను పరిచ్ఛిన్నుణ్ణి. నా దేహాలు స్థిరం. నేను సుఖంగా ఉన్నాను. భోగాలు అనుభవిస్తున్నాను. నేను దుఃఖం పొందుతున్నాను అని అనేవి అంతఃకరణ ధర్మాలు. ఇవి ఆత్మవని భ్రమిస్తున్నాడు సామాన్య మానవుడు.

ఒక్కసారిగా భ్రమ నివృత్తి అయ్యేదీరదు. వ్యాసమహర్షి ఇదే ఒక మూత్రంలో చెప్పాడు—

“ఆవృత్తి రసకృ దుపదేశాత్” జ్ఞానసిద్ధి కోసం అనేక ఆవృత్తులు వల్లించాలి. శ్రవణ మననాదులు పెక్కుసార్లు చేయాలి. ‘తత్త్వమసి’ అనే మహావాక్యం గూర్చి ఉద్ధాలక మహర్షి తన పుత్రుడికి తొమ్మిదిసార్లు ఉపదేశించినట్లు ‘ఋషుల చరిత్ర’లో ఉన్నది. పునః పునః శ్రవణం మననం చేయటం వలన చిత్తం స్థిర పడుతుంది. అప్పుడే చిత్తానికి ఉండే విజాతీయ భావాలు తొలిగి సజాతీయ భావాలు ఆత్మస్థం అవుతాయి. అందుకే మహాత్ములు మాటి మాటికి ఆత్మజ్ఞానం గూర్చి వివరిస్తుంటారు.

పలు పర్యాయాలు మననంచేయి

కూటస్థం బోధ మద్వైతం అత్మానం పరిభావయ

అభాసోఽహం భ్రమం ముక్త్యా భావం బాహ్య మహంతరమ్ 13

అహం అభాసః = “నేను అభాస మాత్రంగా జీవమాత్రుడను” అనే;
భ్రమం = భ్రాంతిని; బాహ్యం = బయట; అభ్యంతరం = లోపలగల; భావం =
భావం; ముక్త్యా = విడిచిపెట్టి; కూటస్థం = కూటస్థుడను; బోధం = బోధ
స్వరూపం; అద్వైతం = అద్వైత మూర్తి ని అని; అత్మానం = ఆత్మలో నిన్ను
నీవు; పరిభావయ = భావించుకో !

ఓ జ్ఞానీ ! అహంతామే నేను అనే భావం గర్వ సూచకం. “నేను చేస్తున్నాను. నా వల్లనే ఈ పని జరిగింది-ఇది నాది-నా శరీరం-నా భార్య-నా భాగ్య సంపదలు”- ఇవి బాహ్య పదార్థ సంబంధ భావాలు. ఇవి అహంభావాలు. “నేను సుఖిని - నేను ధనవంతుడను - పెద్ద అధికారిని - నేను దుఃఖితుడను - నేను పండితుడను” ఇవి అంతర్ భావాలు. అంతఃకరణ ప్రేరకాలు - ఇవి అవంత జన్మ పరంపరాగత భావాలు. ఇవి అహంతార మమతార పూరిత భావాలు. వీటిని త్యాగం చేయి.

“నేను అకర్తను - అనంగుడను అద్వితీయుడను - అక్రియుడను - బోధ స్వరూపుడను - నిత్యుడను - సర్వ వ్యాపకుడను - నేను జీవాత్మనేకాదు పరమాత్మను. చిరంజీవిని. మహాత్ముడను. చిదాత్ముడను-” అని సదా భావన చేస్తూ విశ్వ బాంధవుడవై ప్రకాశించు.

అభిమాన పాశం ఖండించు

దేహాభిమాన పాశేన చిరం బద్ధోఽసి పుత్రక

దోఛోఽహం జ్ఞాన బద్ధేన తన్ని కృత్య సుఖీభవ

14

పుత్రక = కుమారా !; దేహాభిమాన పాశేన = దేహాభిమానం అనే త్రాటిచేత;
చిరంబద్ధః అసి = చిరకాలం నుండి బద్ధుడవై యున్నావు; అహం = నేను; దోఛః =

జ్ఞానస్వరూపుడను; ఇతి=అనేటటువంటి; జ్ఞాన ఖద్గేన=జ్ఞాన ఖద్గం చేత;
తత్=ఆ త్రాటిని; నికృత్య=ఖండించి; సుఖీభవ=సుఖవంతుడివి కమ్ము.

అత్మ ప్రియా ! “దేహోఽహమ్” ఈ దేహమే నేను అనే దృశ్యాభిమానం పాశంలాగా ఇంతవరకు నిన్ను బంధించింది. ఈ దేహాభిమానం అనాది వస్తువు. ‘స్వను చిద్రూపుడను - అత్మ స్వరూపుడను’ అని భావన చేయటం ప్రారంభించు - జ్ఞానం సాధించు.

ఈ జ్ఞాన ఖద్గంతో దేహాభిమానం అనే పాశాన్ని ఖండించు. దేహ వాసవలు వదులు. నీకు అప్పుడు అత్మసుఖం లభిస్తుంది. ఇది మరి మరి చెప్పతున్నాను. బాగా విను. ఇంద్రియాలు మోసం చేస్తాయి. వాటి మాట నీవు వినకూడదు. నీ అజ్ఞాన అవి కిరసావహించి నీకు లొంగి అవి భృత్యులవలె నీ పని చేయాలి. వాటికి స్వాతంత్ర్యం ఈయకు. జాగ్రత్త. అభ్యాసం దీక్షతో చేయి.

నీవు నిశ్చలంగా నిష్ఠగా అత్మజ్ఞానం అభ్యాసం చేసికొన్నావంటే స్వస్వరూపం అవగతమవుతుంది. సర్వవ్యాపకత్వం లభిస్తుంది. అంతర్వ్యోతి రూపంలోని పర మేశ్వర కృపా కిరణం ప్రసారమవుతుంది. విష్ణుమూర్తిపైన నీలో నిర్మల చిదా నందం కలుగుతుంది. విశాల విమాతన విశ్వజనీన భావం నీలో మొలకెత్తుతుంది. నీవు విశ్వాత్ముడవై ప్రకాశిస్తావు.

నీవు స్వయంప్రకాశ రూపుడవు

నిస్సంగో నిష్క్రియోఽసి త్వం స్వప్రకాశో నిరంజనః

అయమేవ హి తే బంధః సమాధి మను తిష్ఠసి

15

త్వం=నీవు; ని స్సంగః=సంగరహితుడవు; నిష్క్రియః=క్రియా రహితుడవు; స్వప్రకాశః=స్వయంప్రకాశమూర్తి వి; నిరంజనః=దేహదోష రహితుడవు; (త్వం=అటువంటి నీవు); సమాధిం=చిత్తనిరోధ మాత్ర సమాధిని; అనుతిష్ఠసి=అనుస్థిస్తున్నావు; అయమేవ=ఇదే; తే బంధః=నీకు బంధం.

నీవు నిశ్చయంగా నిస్సంగుడవు. దేహాభిమానం గలవారితో నీకు సంబంధం లేదు. నీవు నిష్క్రియుడవు. నేను చేస్తున్నాను అని ఏ పనీ చేయనక్కరలేదు. నీ ష స్వయంప్రకాశ స్వరూపడవు. ఒకరివల్ల నీకు తేజస్సు రాదు. నీవే ప్రకాశం ప్రసారం చేస్తావు నీవు ప్రభాకరుడవు. నీవు నిరంజనుడవు. ఉపాధిరహితుడవు. ఏ ఉపాధి అవసరమైతే అదే వస్తుంది. పోతుంది. నీవు పరిశుద్ధుడవు. పశు మాత్ముడవు.

ఇటువంటి పరమ పవిత్రుడవు సమాధి. అనుష్ఠానం కోసం ప్రాకులాడబోకు. అది జ్ఞానవంతులకు కాదు.

నీ నిజ స్వరూపం నిష్క్రియత్వం. ఇప్పుడు సామాన్యుడవై సమాధి అనే అనుష్ఠానం అనీ పరుగులు తీస్తే నీ నిజరూపం పోయి సక్రియుడవవుతావు అది నీకు కూడదు.

సమాధి కూడా ఒక విధమైన బంధమే. అభివృద్ధికని చేసే కర్మానుష్ఠానం ప్రతీదీ బంధమే ఈ సమాధి స్థితి చిత్తవృత్తి నిరోధం అంటారు కొందరు. కానీ అది ఆత్మజ్ఞానాతిరిక్తమై శక్తులు సాధించటం కోసం అవుతున్నది. అప్పుడు ముక్తి! ప్రతి బంధకమే కదా.

అప్రయత్నంగా మనోవృత్తులు అన్నీ నశించి దానియంతట అదే చిత్త ఏకాగ్రత కుదరటమే జ్ఞానం. అది స్వయంగా లభ్యమయ్యేదే కానీ శ్రమ పడితే వచ్చేది కాదు, అలా వచ్చేదే ముక్తి.

చైతన్య మూర్తి వి

త్వయా వ్యాప్తమిదం విశ్లం త్వయి ప్రోతం యథార్థతః

పద్మపద్మ స్వరూప స్త్వం మాగమ తద్ర చిత్తతామ్

16

ఇదం విశ్లం = ఈ ప్రపంచం; త్వయా వ్యాప్తం = నీ చేత వ్యాప్తమైయుంది; త్వయి ప్రోతం = నీ యధా చేత కుర్చబడింది; త్వం = నీవు; యథార్థతః = సత్యంగా;

కుద్ధ బుద్ధ స్వరూపః = కుద్ధ బుద్ధ స్వరూపుడవు; క్షుద్ర చిత్త తాం = నీదమైన చిత్త వృత్తులను; మా గమః = పొందకు !

అభరణాలు కార్యరూపాలు. ఈ కార్యానికి కారణం సువర్ణం. సువర్ణం మూల కారణంగా అనేక అందమైన అభరణాలు తయారౌతున్నాయి. అలానే విశ్వం అందమైన కార్యరూపం. దీనికి కారణం ఆత్మ. ఈ ఆత్మ అన్నిటికీ కారణమై సర్వత్ర వ్యాపించి ఉంది.

నీవే ఆత్మ స్వరూపం. మట్టి నుండి రకరకాల కుండలు ముంతలు మూకుళ్ళు తయారై నట్లు ఆత్మ స్వరూపుడవైన నీ నుండి ఈ విశ్వంలోని వివిధ నమూనాలు ఉద్భవిస్తున్నాయి. యధార్థంగా నీవు పరిశుద్ధుడవు. ఆవిద్యకు అజ్ఞానానికి మాయా కల్పిత ప్రపంచానికి నీవు అతీతుడవు. స్వయం ప్రకాశమూర్తివి. నీవు చిద్రూపుడవు.

నీ ఆత్మతత్త్వం ప్రపంచాతీతం. నీవు సర్వదా కుద్ధ బుద్ధ స్వరూపుడవు. చైతన్యం ఆత్మ స్వరూపం. ఈ విశ్వం చైతన్యంతో నిండి ఉంది. మణులన్నీ మాలలో ఒక్క దారానికి గ్రుచ్చబడి ఉన్నాయి. మణులకు దారం ఆధారం. అలానే చైతన్య ఆత్మకు ఈ విశ్వ దృశ్యజాలం అంతా సంలగ్నమై ఉంది. ఈ గాఢావస్థల వంటి మిథ్యాలోక దృశ్యాలు నిజంలాగా భాసిస్తున్నాయి.

ఈ జగత్తు సత్యం, నిత్యం కాదు. ఆత్మస్వరూపుడవైన నీ సంకల్పంతో జగత్తు జన్మిస్తున్నది. జగత్తు గమించేది. అస్థిరం. నీవు సుస్థిరం. నీవు కుద్ధ స్వరూపం. ఇది నీ నిజరూపం. క్షుద్ర భావాలకు అల్ప బుద్ధులకు మనసులో చోటియకు. జాగరూకుడవై సుఖించు.

మాతృశ్రీ మదాలస మహాజ్ఞానవంతురాలు. బిడ్డలకు జోల పాడుతున్నది. “చిత్ చిత్” చిచ్చి ! “కు కు కు” హుళక్కి. ఈ ప్రపంచం హుళక్కి. “లీలా లీలా....” ఇది అంతా ఒక లీల. “హాయి-శేషతల్పణాయి. అని

కుద్ధోఽసి బుద్ధోఽసి నిరంజనోఽసి సంసార మాయా పరివర్తితోఽసి

సంసార స్వప్నస్తజ మోహనిద్రాం మదాలసా నాక్యమువాచ పుత్రమ్ !

నీవు కుద్ధుడివి బుద్ధుడివి, నిరంజనుడివి సంసార మాయామలం త్యజించు.

నీవు సంసార రూపమైన అసత్తువి కావు. సంసార స్వప్నమైన మోహనిద్రలో ఉన్నావు. దాన్ని వదిలించుకో ! నాయనా ! అని మదాలస జాలుడితో అంటున్నది.

ష డూ ర్ము లు

నిరపేక్షో నిర్వికారో నిర్భరః శీతలాశయః

అగాధ ఐద్ధి రక్షద్ధో భవ చిన్మాత్ర వాననః

17

త్వం = నీవు; నిరపేక్షః = అపేక్షారహితుడవు; నిర్వికారః = వికారరహితుడవు; నిర్భరః = చిద్వనరూపుడవు; శీతలాశయః = శాంతికి ముక్తికి స్థాన నీయుడవు; అగాధ ఐద్ధిః = లోతైన చైతన్య ఐద్ధివి; అక్షబ్ధిః = అవిద్యాతోభ రహితుడవు; చిన్మాత్ర వాననః = చైతన్య మాత్ర స్వరూప సుస్థితుడవు; భవ = అగుము !

రాజా ! ప్రాణధర్మాలు తత్త్వికానలు. మరోధర్మాలు శోకమోహాలు. సూక్ష్మ స్థూల దేహధర్మాలు జరా మరణాలు. ఇవి షడూర్ములు. ఇవి అత్య ధర్మాలు కావు.

“జాయతే - అస్తి - వర్తతే విపరిణమతే - అపక్షీయతే - విసశ్యతి”
పుట్టుట - ఉండుట - పెరుగుట - పండుట - తరుగుట - నశించుట - ఇవి షడ్భావ వికారాలు - ఇవి అత్యవి కావు కానీ నీవు అత్య స్వరూపుడవు.

నీవు నిరపేక్షుడవు - నీ అపేక్షలు లేవు వికారాలు లేవు. మార్పులు చేర్పులు లేవు. నిర్నిరూపుడవు - నిర్గుణుడవు చల్లని చక్కని సుఖ స్వరూపుడవు విశ్వ కల్యాణకరమైన ఆశయాలు కలవాడవు. ఎవరికీ బరువైన వాడవుకావు. అపరిచ్ఛిన్న చైతన్యమూర్తి నీ. సు ఐద్ధివి - అగాధమైన సుంచి ఐద్ధిమంతుడవు. అవిద్యల వలన రోధ లేనివాడవు. చిన్మాత్రుడవు.

ఇది నీ స్వచ్ఛమైన స్వరూపం. దేహ సంబంధితాలు అవిద్యాకల్పితాలు. ఇది తెలిసి ప్రవర్తించు, నీకు ఆత్మానందం కలుగుగాక !

ని రా కా రం

సాకార మన్మతం విద్ధి నిరాకారం చ నిశ్చలమ్
ఏతత్ తత్త్వోపదేశేన న పునర్భవ సంభవః

18

సాకారం=ఆకారదృశ్యాలు; అన్మతం=మిథ్యగా; విద్ధి=తెలిసికో;
నిరాకారం=ఆకార రహిత ఆత్మతత్త్వం; నిశ్చలం=చంచల రహితమైనదిగా;
విద్ధి=తెలిసికో; ఏతత్ తత్త్వోపదేశేన=ఈ యదార్థ ఉపదేశంచేత; పునః=
మరల; భవ సంభవః=జన్మ సంభవం; న భవతి=కాదు;

ఈ సాకార ప్రపంచం అంతా అన్మతం. మిథ్య. అతి చంచలం. ఈ దేహీ
దులు జ్ఞానభంగురాలు. బుద్ధుదాలు. ఇది విషయ సుఖాల దుఃఖాల మిశ్రితం. ఇది
కాలసూత విషపదార్థం. దీనిపై అభిమానం అపేక్షలు పెట్టుకొనకు. అయితే ఇది
నాటకం అని ప్రేక్షకుడవై చూస్తాండు. అందుకే నిన్ను సాక్షి అన్నారు కానీ కర్త
భర్త అనలేదు. ఇది నిజం అనుకొని ఆశేదన పడకు.

స్థిరమైనది శాశ్వతమైనది ఆత్మ తత్త్వం. దానికి ఆకారం ఉండదు. అది నిరా
కారం. నిరంజనం. నిశ్చలం. “నిత్యం విజ్ఞాన మానందం బ్రహ్మ” బ్రహ్మం అంటే
ఆత్మ. అది నిత్యం. అది సత్యం. విజ్ఞానమయం. అద్వితీయమైన ఆనందం అది.
నా ఈ ఉపదేశంతో ఈ తత్త్వం తెలిసికొన్నావంటే మళ్ళీ జన్మలేదు.

ఈ చిన్మాత్ర రూపంతో తత్త్వంలో రమించి ఉండటమే ముక్తి. ముక్తి
అంటే వేరుగా వేరు దేశాలలో లేదు. నీవు అజ్ఞానివికావు. విజ్ఞానివి మూర్ఖుడివికాదు
పండితుడివి. అనాత్మవుకావు ఆత్మవు. పరమాత్మవు.

నీకు మృతం లేదు అమృతం. “అసతోమా సద్గమయ - తమసోమా జ్యోతిర్గ
మయ - మృత్యోర్మా అమృతం గమయ-” నీవు అసన్మార్గంలోకాదు సన్మార్గంలో
నడు. చీకట్లోకి వెళ్ళవద్దు వెలుగులోకి ప్రయాణించేయి. మృత్యువు వాతపడకు.
అమృతుడవై అమరుడవై చిరకాలం జీవించు.

*

*

సత్సంగత్వే నిస్సంగత్వం నిస్సంగత్వే నిర్మోహ త్వం
నిర్మోహత్వే నిశ్చలతత్త్వం నిశ్చల తత్త్వే జీవన్ముక్తిః

—శ్రీ శంకరాచార్య

స ర్వ త్ర ఈ శ్వ రు దు న్నా దు

యతై వాదర్ప మధ్యస్థే రూపేంతః పరితస్తు సః

తతై వాస్మిన్ శరీరేంతః పరితః పరమేశ్వరః

19

యథా ఏవ=ఏ ప్రకారంగానైతే; అదర్ప మధ్యస్థే=అద్దం మధ్య ఉన్న; రూపే=ప్రతిరూపంలో; అంతఃపరితః=అంతటా; సః=ఆ శరీర ఆకారం; భాసతే=కనిపిస్తుందో; తథా ఏవ=అట్లే; అస్మిన్ శరీరే=ఈ శరీరం యందు; అంతః పరితః=లోపల వెలుపల చూడ; పరమేశ్వరః=పరమేశ్వరుడు; భాసతే=భాసిస్తున్నాడు.

వర్ణాశ్రమ భేదాలుగల స్థూల శరీరం కంటే పుణ్యపాప ధర్మాలు గల సూక్ష్మ శరీరం గొప్పది. దీనికంటే కారణ శరీరం గొప్పది. దీనికంటే నిత్య చైతన్య పూర్ణ వ్యాప్తమైవ ఆత్మ చాలా గొప్పది. ఈ ఆత్మే పరమాత్మ. ఈ పరమాత్మే పరమేశ్వరుడు. సావధానంగా విను-

అద్దంలో శరీరం ప్రతిబింబిస్తున్నది. అప్పుడు శరీరంపైన బయట చుట్టూ అంతటా అద్దపు వెలుగు వ్యాపించి శరీరం ప్రకాశిస్తున్నది. అది శరీర ఛాయ మాత్రమే. అది సత్యంకాదు. అధ్యస్తం. ఆ విధంగానే ఆత్మ ప్రకాశం శరీరం లోపల బయట మధ్య వ్యాపించి జడ శరీరం చైతన్యవంతంగా కనిపిస్తున్నది.

కల్పిత పదార్థం శరీరం. ఆత్మ అధిష్ఠానం. రెండూ భిన్నం. జడశరీరంలో తన సత్తా ఏమీలేదు. అభిష్ఠానమైన ఆత్మ ప్రకాశ బలంతో కల్పిత జడ శరీరం సత్యంవలె ప్రకాశిస్తున్నది. ముత్యపుచిప్పలో వెండి కనిపించినట్లు అద్దంలో ప్రతి బింబంవలె పరమేశ్వర ప్రకాశంలో సత్య సదృశంగా జడశరీరం భాసిస్తూ ఉంటుంది. శరీరం మిథ్య. శరీరం సత్యం కాదు. నిప్పు పరమేశ్వరుడిలో ఉన్నావు. నీవు చిరం తనమైన చిదాత్మ స్వరూపుడవు.

నిత్యం నిరంతరం బ్రహ్మ

ఏకం సర్వగతం వ్యోమం బహిరంతర్యణా ఘటే

నిత్యం నిరంతరం బ్రహ్మ సర్వభూత గణే తథా

20

యథా=ఏ ప్రకారంగానైతే; సర్వగతం=సర్వ వ్యాపకమూ;

ఏకం = అద్వితీయమూ ఐన; వ్యోమం = ఆకాశం; ఘటే = కుండయందు; బహిరంతః = వెలుపల, లోపల; అస్తి = ఉంటున్నదో; తథా = అట్లే; నిత్యం, నిరంతరం; బ్రహ్మం = నిత్య నిరంతర బ్రహ్మం; సర్వభూతగణే = సర్వ భూత గణాలలో; అస్తి = ఉంటున్నది.

ఆకాశం ఏకైకం. అది నిత్యం. అది సర్వ వ్యాపకం. అట్టి ఆకాశం పాత్రల లోపల బయట నిండి వస్తు పాత్రాకారాలు దాలుస్తుంది. పాత్రలు పగిలిపోగానే చిన్న పాత్రాకాశం వ్యాప్త ఆకాశంలో లీనమవుతూ ఉంటుంది. అట్టి ఆకాశం వంటిదే ఆత్మ.

అలానే నిత్యసత్యమైన అవినాశియైన ఆత్మదేవుడు సర్వ జీవకోటిలోని పరిమిత శరీరాలలో అంతర్బహిశ్చ వ్యాపించి నిండి ఉన్నాడు.

“ఏషతే ఆత్మా సర్వస్యాంతర” అని శ్రుతి. ఇది నీ ఆత్మయే. సర్వత్ర వ్యాపించి ఉంది ఇది గ్రహించు. “బోధోఽహమ్” దృఢ విశ్వాసం అనే జ్ఞాన ఖడ్గంతో దేహాదీకం అనే పాశాలను తెంచివైచి సుఖం పొందు.

నానా పాత్ర రూపాలు భిన్నమైనపుడునూ ఆయా పాత్రల లోపల బయటగల ఆకాశం నిత్యమై శాశ్వతమై ఏకమై ఉన్నట్లుగా నానా రూపాలలో కనిపించే భూత కోటి ప్రపంచం నశించినా పరిపూర్ణ పరబ్రహ్మమైన ఆత్మ సుస్థిరంగా నిర్మలంగా నిత్యంగా సత్యంగా ప్రకాశిస్తుంది. అట్టి పరబ్రహ్మానివి నీవు. నిత్యుడవు. సుఖంగా ఉండు. శుభం.

*

*

“చదువులన్ని చదివి చాల వివేకియై
మదిని తన్నెరుగడు మందబుద్ధి”

—శ్రీ సత్యసాయి

ఉల్లాసం

ఉపాధిరహితుడను

జనక ఉవాచ :-

అహో ! నిరంజనః శాంతో బోధోఽహం ప్రకృతేః పరః

వీతావంత మహం కాలం మోహేనైవ విడంబితః

21

అహం = నేను; నిరంజనః = ఉపాధి నిర్ముక్తుడను; శాంతః = ప్రశాంత
డను; బోధః = జ్ఞాన స్వరూపుడను; ప్రకృతేః పరః = ప్రకృతికి పరుడను అయితే
అహో = అత్యాశ్చర్యం ఏమంటే; వీతావంతం = ఇంత; కాలం = కాలం
మోహేన = మాయామోహం చేత; విడంబితః = మోసపోయాను.

అష్టావక్ర మహర్షి ద్వారా తత్వబోధామృతం గ్రోలిన జనక మహారాజు
పరమానందంతో ఇలా అంటున్నాడు - మహర్షీ! మహోపాధ్యాయా! ముక్తి
రూత్తమా! ఆహా! ఎంత ఆశ్చర్యం! నేనిప్పుడు నిరంజనుడను. సర్వోపాధి
నిర్ముక్తుడను. నేను శాంతుడను. సకల వికార దూరుడను. నేను బోధ స్వరూపుడను
జ్ఞానవంతుడను. నేను ప్రకృతి కంటే పరుడను. మాయాంధకార నిర్గతుడను
స్వప్రకాశ చిద్రూపుడను. అత్మ సాక్షాత్కారం కలిగింది. ధన్యుడనైనాను.

అయ్యో! ఇంతవరకు ఈ గురూపదేశం లేక సూర్యకాంతి లేని మాయాం
శారంలో కొట్టు మిట్టాడుతుండేవాడను. నాకప్పుడు 'ఇది దేహం. ఇది ఆత్మ. దేహా
తీరు ఇది. ఆత్మ ప్రకాశం అంటే ఇది.' అనే సంగతే తెలియదు. మమతా మాయ
మోహ అజ్ఞానాంధకారంలో చిక్కుకొని మోసపోయాను. ఇప్పుడు తమ ఉపదేశ
వల్ల ఆత్మానందానుభవం కలుగుచున్నది!

జడదేహం జగత్తు

యథా ప్రకాశయామ్యేకో దేహమేనం తథా జగత్

అతో మమ జగత్సర్వం అభవా న చ కించన

22

యథా=ఏ ప్రకారంగా; ఏనం దేహం=ఈ దేహాన్ని; ఏకః=అద్వీ
తీయుడనై; ప్రకాశయామి=ప్రకాశింప జేస్తున్నానో; తథా=ఆ ప్రకారంగానే;
జగత్=జగత్తును కూడా; ప్రకాశయామి=ప్రకాశింపజేస్తున్నాను; అతః=ఈ
కారణం వలన; జగత్ సర్వం=ప్రపంచం అంతా; మమ=నాదై యున్నదీ;
అథవా=లేకపోతే; మమ=నాకు; న కించన=కొంచంకూడా లేదు.

గురువర్యా! నేను ఏకాత్మను. ఈ స్థూల దేహాన్నికాను. అయినా ఈ
దేహాన్ని ప్రకాశింపజేస్తున్నాను. అలానే ఈ విశ్వ విూట్ స్వరూపాన్ని కూడా ప్రకా
శింప జేస్తున్నాను. ఈ దేహం ఈ విశ్వం రెండూ అప్రకాశకాలే. జ్వాలే. అనాత్మలే.
ఈ జడవస్తువులు వాస్తవంగా ఆత్మవికావు. ఆత్మసత్యం-జగత్తుమిథ్య. రెండింటికీ
పారమార్థిక సంబంధంలేదు.

నేను చిద్రూపుడను. ఈ దృశ్య జగత్తు నాయందు ఆరోపింపబడింది. ఇది
స్వప్నంవలె మిథ్య. సత్య అసత్యాలకు సంబంధం ఉండదు. ఇది ఆరోపిత కల్పితం.
నేను ప్రకృతికి విలక్షణుడను. కుద్ధ బుద్ధ స్వరూపుడను.

దేహాత్మల సంబంధం కుక్తి రజకాల కల్పిత తాదాత్మ్య సంబంధం వలె
ఉంటుంది. కుక్తి ప్రభావంతో రజతం నిజంగా ఉన్నట్లు భాసిస్తుంది. అలానే ఆత్మ
ప్రభావంతో దేహం సత్యంవలె తోస్తుంది. నిజానికి దేహం జడం. లోహం జడ
పదార్థం. సూదంటురాయి ప్రభావంతో లోహవస్తువు ఎగిరెగిరి పడుతున్నట్లుగా ఆత్మ
బలంతో ఈ జగత్తు నడుస్తున్నది.

పంచదశిలో ఇలా వివరించబడింది-

అస్తి - భూతి - ప్రియం - రూపం - నామ - చేత్యంశ పంచకమ్

అద్యం త్రయం బ్రహ్మరూపం జగద్రూపం తతోద్వయమ్

అస్తి అంటే ఉన్నది. భూతి అంటే ప్రకాశిస్తున్నది. ప్రియం అంటే ఆత్మకు
చాలా ఇష్టమైనది. రూపం అంటే ఆకారం నామం అంటే పేరు. ఇవి మొత్తం
ఐదు. ఇందులో అస్తి-భూతి-ప్రియం-ఈ మూడు అంశాలు బ్రహ్మ పదార్థాలు.
అంటే ఆత్మ అంశాలు. సుస్థిరాలు. నామరూపాలు రెండూ జగత్పదార్థాలు జ్ఞానాలు.
ప్రపంచ సంబంధాలు. జగత్తు నామరూపాలతో భాసమానమవుతుంది. ప్రపంచం
వ్యక్తమవుతుంది. ఈ నామరూపాలు లేకపోతే జగత్తు లేదు. విశ్వం కనిపించదు.

అయితే ఇవి అస్థిరాలు. పరిశామశీలాలు. ఇవి జగత్ సూచకాలు. చలిస్తుంటాయి ఇవి మారుతుంటాయి. ఇందువల్లనే జగత్తు మిథ్య అన్నారు. ఇది చిత్రమైన జగత్తు

ఈ జగత్తు పరమేశ్వరుని యొక్క 'అస్తి-భాతి-ప్రియం' అనే త్రివిధాలతో వాస్తవంవలె ద్యోతకం అవుతుంది. ఈ మూడు క్రమంగా తొలిగిస్తే ప్రపంచమే లేదు. బ్రహ్మం ఒక్కటే నిలిచేది. ఆచార్యా! ఈ దృశ్య జగత్తు కల్పితం. పరమార్థపరంగా దేహాదులు నీవీలేవు. ఆత్మ సత్యం దేహం మిథ్య.

దే హం - వి శ్వం

స శరీర మహో! విశ్వం పరిత్యజ్య మయాదునా

కుతచ్ఛిత్ కౌశలాదేవ పరమాత్మా విలోక్యతే

23

అహో = ఆశ్చర్యకరంగా ఉంది; స శరీరం = శరీరంతో కూడిన; విశ్వం = ప్రపంచాన్ని; పరిత్యజ్య = పరిత్యజించి, తన నుండి వేరుగాచూచి; కుతచ్ఛిత్ = ఎక్కడనో; కౌశలాత్ ఏవ = కౌశలం వలననే, తమ ఉపదేశం వలననే; మయా = నా చేత; అదునా = ఇప్పుడే; పరమాత్మా = పరమాత్ముడు; విలోక్యతే = వీక్షింపబడుతున్నాడు.

వేదాంత వేద్యా! విద్యాన్వరూపా! ఏమి ఆశ్చర్యం !! ఏమి ఆశ్చర్యం శరీర భేదాలు స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరాలని మూడుకదా! ఈ సమయంలో శరీరత్రయంతో ప్రకాశించే విశ్వం విస్మరిస్తున్నాను. ఇందుకు విలక్షణంగా ప మాత్యను సందర్శిస్తున్నాను

ఇది అంతా తమ ఉపదేశం వల్లనే లభ్యమౌనమైనది. శాస్త్రజ్ఞానం ఆచార్య ఉపదేశం మహాఫలప్రదాలు. ఆత్మసాక్షాత్కారమే కాదు. పరమాత్మ సాక్షాత్కారం లభ్యమయింది. ఎంత అద్భుతం! మిథ్యా రూపమైన శరీర త్రయాన్ని విమర్శిస్తూ విమర్శిస్తూ విచారణ చేయగా చివరకు పోనుపోను మిగిలిన సారం ఆత్మసాక్షాత్కారం ఒక్కటే అని అనుభవమయింది. దీనికి గురుప్రసాదం కాక మరొక ఉపాయం లేదుకదా స్వామీ!

ఈ శరీరత్రయాన్నే లింగ కారణ విశ్వ శరీరాలు అని వ్యవహరిస్తారుకదా విశ్వశరీరమే స్థూల శరీరం. జగత్తు నడుపుతుంది. లింగశరీరమే సూక్ష్మ శరీరం.

స్వప్నంలో నందరిస్తుంది. కారణ శరీరం కారణ శరీరం. ఇది సుషుప్తిలో పని చేస్తుంది- ఇవి ఆత్మకూన్యమైనవి. సత్యం వలె భ్రమింపజేస్తాయి. ఇవి నమ్మకుండా తమ దయతో వీటికంటే విలక్షణమూ జ్ఞానస్వరూపమూ అయిన పరమాత్మను నేటికి అవలోకనం చేసికొనగలిగాను. ధన్యాత్ముడను.

*

*

సచ్చిదానంద రూపాయ శివాయ పరమాత్మనే

సమోషేధాంత వేద్యాయ గురవే బుద్ధి సాక్షిణే

—స్కాంద పురాణం

ఆత్మ కంటే విశ్వం వేరు కాదు

యథా న తోయతో భిన్నాః తరంగాః ఘన బుద్బుదాః

అత్మనో న తథాభిన్నం విశ్వమాత్మ వినిర్గతమ్

24

యథా=ఏ విధంగానైతే: తోయతః=జలం కంటే: తరంగాః=తరంగాలు, ఘన బుద్బుదాః=నురుగు, బుడగలు: న భిన్నాః=భిన్నమైనవి కావో: తథా=అలానే: అత్మ వినిర్గతం=అత్మనుండి పుట్టిన: విశ్వం=ప్రపంచం: అత్మనః=అత్మకంటే: న భిన్నం=వేరైనది కాదు.

పరమ గురుత్తమా ! నీరు కంటే నీటిలో జనించిన తరంగాలు బుద్బుదాలు భిన్నం కాదుకదా అలానే అత్మకంటే విశ్వం వేరుకాదు అని గ్రహించాను. జలం తరంగాదులన్నిటికీ ఉపాదాన కారణం. అత్మ విశ్వానికి ఉపాదానం. జలం అత్మ తరంగ భంగిమం విశ్వం. అత్మయే చైతన్యం. స్వానికి అది అధిష్ఠానం, అధిష్ఠానంలో జనించిన విశ్వం కూడా పూజనీయమే.

అత్మయందావోపపదిత విశ్వానికి అత్మ సత్తారూపం. చిద్రూపమైన అత్మ కంటే వేరుకాదు. అత్మయొక్క అఖండ అనంత చిద్రూపమే విశ్వం. విశ్వం చిదాత్మ జనితమే. ఈ శరీర త్రయ సహిత ప్రపంచానికి అత్మయే మూలం.

స్వామీ ! తమరు విన్మయమూర్తులు. బ్రహ్మానంద స్వరూపులు. పరమసుఖం ప్రసాదించేవారు. కేవలం జ్ఞానమూర్తులు. షష్టాంగతీతులు. గగన సదృశులు; తత్తా

మెరిగినవారు. అదీలక్ష్యభూతులు. ఏకైక స్వరూపులు. నిత్యులు. విమలులు. అచలులు
సర్వధీసాక్షి మాత్రులు. భావాతీతులు. త్రిగుణ రహితులు-సద్గురువులు నమోవాకాలు—

*

*

బ్రహ్మానందం-సరమసుఖదం-కేవలం-జ్ఞానమూర్తి మ్
ద్వంద్వాతీతం-గగన సదృశం-తత్త్వమస్యాదిలక్ష్యమ్
ఏకం-నిత్యం-విమల-మచలం-సర్వధీసాక్షి భూతమ్
భావాతీతం-త్రిగుణ రహితం-సద్గురుంతంనమామి !

అ త్మ అ ధి స్థా నం

తంతుమాత్రో భవేదేవ పటో యద్వద్విచారితః

అత్మ తన్మాత్రమేవేదం తద్వత్ విశ్వం విచారితమ్

25

యద్వత్ = ఏ ప్రకారంగానైతే; పటః = పటం; తంతుమాత్రః ఏవ =
నూలు మాత్రమే; భవేత్ = అగుచున్నచో; తద్వత్ = ఆ విధంగానే; విచారితః =
తత్త్వ విచారణ వలన; ఇదం విశ్వం = ఈ ప్రపంచం; అత్మ తన్మాత్రమేవ =
అత్మ సత్తా మాత్రమే అని; విచారితం = విశదమవుతున్నది.

ఆర్యా ! గురువర్యా ! స్థూలదృష్టితో చూస్తే వస్త్రం ఒక్కటిగానే కనిపి
స్తుంది. కానీ సూక్ష్మ దృష్టితో చూస్తే వస్త్రమూ, నూలా వేరువేరుగా ఉంటాయి.
నేతవాని పనితనం వల్ల వస్త్రం మనోహరంగా భాసిస్తుంది. విచారణ చేసి చూస్తే
ఆనలు వస్త్రానికి మూలపదార్థాలు నూలు-నూలుకు ప్రతి అలానే విశ్వానికి మూలం
అత్మ. పరమమైన ఆ అత్మ కంటే పై నది ఏదీలేదు. ఇది అంతా ఆ పరమాత్మ
విన్యాస విలాస భంగిమలే.

విమర్శనా దృష్టికి తెలుస్తుంది. 'విశ్వం విష్ణుమయం జగత్తు.' నూలు లేక
వస్త్రం లేదు. అత్మ లేక జగత్తు లేదు. వస్త్రానికి ప్రతి అధిష్టానం. విశ్వానికి
అధిష్టానం పరమాత్మ. అది తెలిసింది స్వామీ ! స్థూల దృష్టికి దారాలు ప్రతి కని
ంచవు. వస్త్రమే దృశ్యమనమవుతుంది. విశ్వం చూచేవాడికి అత్మ కనిపించదు.
త్మదర్శనం చేసేవాడికి విశ్వం కనిపించదు. "సర్వాని అత్మ మూలపదార్థం."

*

*

"తత్త్వ జిజ్ఞాస అనునది ధర్మ జిజ్ఞాస. కొందరు ధర్మంబై తత్త్వమని

పలుకుదురు. తత్త్వవిదులు 'జ్ఞాన'మను పేర అద్యయమైనది 'తత్త్వమ'ని ఎరుంగుదురు; ఆ తత్త్వంబు ఔపనిషదులచేత 'బ్రహ్మము' అని, హైరణ్యగర్భుల చేత 'పరమాత్మ' అనియు, స్వాత్వతులచేత 'భగవంతుడు' అనియును పలుకంబడు.

వేదాంత శ్రవణంబున గ్రహింపబడి జ్ఞాన వైరాగ్యములతోడం గూడిన భక్తి చేత తత్పరులైన పెద్దలు క్షేత్రజ్ఞుడైన ఆత్మయందు 'పరమాత్మను' పొడగందురు. ధర్మంబునకు భక్తి ఫలంబు."

—భాగవతము-ప్రథమ-56

*

*

వందే గురుతాం చరణార విందే సందర్శిత స్వాత్మసుభావబోధే
జనన్యయేజాంగలి కాయమానే సంసార హాలాహల మోహ శాంత్యై !

వి శ్వ మా న న ద మ యం

యథై వేక్షరసే క్లప్తా తేన వ్యాప్తేవ శర్కరా

తథా విశ్వం ముక్లప్తం మనూ వ్యాప్తం నిరంతరమ్ 26

యథై వ=ఏ ప్రకారంగానై తే; ఇక్షరసే=చెరుకురసంలో; క్లప్తా=ఇమిడియున్న; శర్కరా=పంచదార; తేనై వ=ఆ ఇక్షరసంచేతనే; వ్యాప్తా=వ్యాప్తమవుతున్నదో; తథై వ=అట్లే; ముక్ల=నా యందు; క్లప్తం=ఇమిడియున్న; విశ్వం=ప్రపంచం; మనూ=నా చేతనే; వ్యాప్తం=వ్యాప్తమైనది.

దేశకోత్తమా ! నాకు తెలిసింది విన్నవిస్తున్నాను. పరికించండి. చెరుకు రసంతో చక్కెర తయారవుతున్నది. చక్కెర మాధుర్యానికి మూలకారణం చెరుకు రసం. రసానికి మూలం చెరుకు. రసానికి, చక్కెరకూ చెరుకు అభిష్టానం. అలానే ఆత్మ అంటే పరమాత్మ అన్నింటికీ అభిష్టానం. అభిష్టానమైన ఆత్మ నా స్వస్వ రూపం. ఈ ఆత్మవల్లనే ఈ విశ్వం విస్తరించి చిత్ర విచిత్ర భంగిమలు ప్రదర్శిస్తున్నది. ఈ విరాట్ విశ్వం కల్పితం. ఇది నా ఆనంద ప్రకాశం. ఇది బాహ్యభ్యంతర సీమలో వ్యాపించి నర్తిస్తున్నది.

పరమాత్మ పరమానందమూర్తి. ఆత్మ ఆనందమయం. ఆత్మలో జనించిన విశ్వం ఆనందజనకం. విశ్వం విచిత్ర విలాసాల విరూక్షా నాటకాల. జీవునికి

ఒకడు చీకటిలో క్రాడుచూచి పాము అనుకొని పరుగిడివస్తున్నట్లే భావించి
ఫీతిలి తత్తరిల్లి పోతాడు. ఇంతలో దీపం వెలుగుతో చూచి ఇది పాముకాదు ఉత్త
క్రాడే అని నిశ్చయించుకొని తన భ్రాంతికి భయానికి తానే సిగ్గుపడతాడు.

విశ్వాన్ని ఆడించేది అధిస్థానమైన ఆత్మ అని తెలియనపుడు విశ్వరీతిలు
విచిత్రంగా విక్షారంగా తోస్తుంటాయి. విషయ వీచికలలో విహరిస్తాము. హర్షిస్తాము.
మరుక్షణంలో విచారిస్తాము. విలపిస్తాము. గురుబోధ వల్ల పరమాత్మ తత్త్వం తెలిసి
నప్పుడు “ఈ జగత్తు మూన్నాళ్ళ ముచ్చట. ఇది విశ్వ విలాసం. జగన్నాటకం.
దీనిలో దుఃఖించవలసిందీలేదు. హర్షించవలసిందీలేదు. అంతా జగన్నాటక సూత్ర
ధారి చేతిలో కీచుదొమ్మలం.” అనే ఆత్మజ్ఞానం కలుగుతుంది తరువాత ఈ నాట
కంలో సంతోషంగా నటిస్తాము. నిజానికి ఈ జగన్నాటకం అంతా మిత్య అని బోధ
పడుతుంది. ఇది కాకాక్షిన్యాయం. అజ్ఞానానికి ఏకదృష్టి మాత్రమే పని వస్తుంది.

*

*

“కనుల కగపడు దృశ్యంబుగాంచి మీరు
సత్యమిదియని ఎంచక—సంబరమున
తెరను దాగిన సత్యంబు తెలిసికొనగ
విశ్రమించక నాతోడ వెడలిరండు”

—శ్రీ సత్యసాయి

ప్రకాశం నిత్యబోధ

ప్రకాశో మే నిజంరూపం నాతిక్తోఽన్యహం తతః
యదా ప్రకాశతే విశ్వం తదాఽహం భాస ఏవ హి

28

ప్రకాశః=వెలుగు; మే=నా యొక్క; నిజం రూపం=యథార్థరూపం;
తతః=ఆ ప్రకాశ జ్యోతి రూపంకంటే; అహం=నేను; అతిరిక్తః=వేరైన
వాడను; న అస్మి=కాను; యదా=ఎప్పుడు; విశ్వం=జగత్తు; ప్రకాశతే=
ప్రకాశమానం అవుతున్నది అంటే; తదా=అప్పుడు; తత్=ఆ వెలుగు;
అహంభాస ఏవ హి=నేను ప్రకాశించటంవల్లనే; ప్రకాశతే=ప్రకాశిస్తున్నది !

స్వామీ ! అంతర్యామీ ! నా ఆత్మ స్వాభావికం. అది నిత్య బోధ చేస్తుంటుంది. ఆ జ్ఞానమే ఆత్మప్రకాశం. నేను స్వయంప్రకాశకుడను. నేనూ-ఆ నిత్యబోధ ప్రకాశమూ పేరుకావు.

విశ్వం నా ఆత్మప్రకాశంలోనే ప్రకాశిస్తున్నది. స్వరూప చైతన్యం సర్వ జడ పదార్థాలను ప్రకాశింపజేస్తుంటుంది. జడవస్తువు ప్రకాశంలేక కనిపించదు. ఆత స్వరూపప్రకాశం లేకపోతే జగత్తు భానచూనం కాదు. ఆత్మప్రకాశం దీప్తవస్తువును అవరించినప్పుడు అజ్ఞానం క్షయ మవుతుంది. యథార్థ వస్తువు దృగ్గోచరమవుతుంది. ఆత్మప్రకాశంచేతనే విశ్వం స్ఫురిస్తుంది. అజ్ఞానం అలముకొనియున్నందువరకు ఆత్మజ్యోతి దర్శనంకాదు. ఆ జ్యోతి అజ్ఞాతంగానే ఉండిపోతుంది.

నిత్య జ్ఞానం నా స్వరూపం. అజ్ఞాన ప్రకాశంలో విశ్వం కనిపిస్తుంది చేతనాలు రెండు రకాలు. 1. సామాన్య చేతనం 2. విశేష చేతనం. సామాన్య చేతనం అజ్ఞాన సాధకం. విశేష చేతనం జ్ఞాన సాధకం. అలానే అగ్ని రెండురకాలు సామాన్యాగ్ని, విశేషాగ్ని. సామాన్యాగ్ని కట్టెల గర్భంలో కనిపించకుండా ఉంటుంది. ఇది పైకి దహనకార్యం చేయదు. అంతర్యాగం చేస్తుంది. విశేషాగ్ని కట్టెల రాపిడివల్ల జనిస్తుంది. పైకి అగ్ని జ్వలిస్తుంది. కనిపిస్తుంది.

ప్రపంచంలో అన్ని పదార్థాలు ఈ భూత పంచీకరణంలోనే ఉత్పన్నమవుతున్నాయి. వృక్షేణా అంతే. పంచతత్వాలతోనే తమారయియున్నాయి. కట్టెలతో సామాన్యాగ్ని లోపల దాగి ఉంటుంది. పైకి జ్వాలలు రేపదు. కాని రెండు కట్టెల రాపిడివల్ల జనించిన విశేషాగ్ని బైటికివచ్చి ఆ కట్టెలను ఇతర వస్తువులను మండిపెట్టివేస్తుంది. అలానే సామాన్య చైతన్యం సర్వత్ర వ్యాప్తమై ఉంటుంది. ఇది అజ్ఞానాన్ని అడ్డుకొదు. ఇంకా దానికి సాధకం అవుతుంది. దాధకం ఎంతమాత్రం కాదు.

విశేష చైతన్యం ఆత్మార వృత్తికి అవిభిన్నం చేకూరుస్తుంది. ఇది అజ్ఞాన సాధకం. ఆత్మవృత్తికి సాధకం. అజ్ఞాన హానికారకమైన ఈ విశేష చైతన్యం దార్థ జలాన్ని దహిస్తుంటుంది జగత్తు స్వయంగా ప్రకాశింపలేదు. ఆత్మలోనే అది ప్రతిఫలిస్తుంది.

“తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి” — శ్రుతి

బ్రాంతి

అహో ! వికల్పితం విశ్వం అజ్ఞానాత్ మయి భాసతే
రూప్యం శుక్తా ఫణీ రజ్జా వారి సూర్యకరే యథా

29

యథా=వీ ప్రకారం; శుక్త=ముత్తైపుచిప్పయందు; రూప్యం=వెండి;
రజ్జా=త్రాటియందు; ఫణీ=పాము; సూర్యకరే=సూర్యకిరణాలయందు;
వారి=జలం; వికల్పితం=కల్పింపబడి; భాసతే=తోస్తున్నదో; తతైవ=అలానే;
వికల్పితం=విశేషకల్పితమై; విశ్వం=ప్రపంచం; అజ్ఞానాత్=అజ్ఞానం వలన;
మయి=నాయందు; భాసతే=తోస్తున్నది; అహో=ఇది చాలా అశ్చర్య విషయం !

అచార్యదేవా ! మహానుభావా ! అహో ! ఇది మహాశ్చర్యంగా ఉంది.
ముత్యపు చిప్పలందు వెండి మెరిసినట్లూ రజ్జువు మనకచీకటిలో సర్పంగా కదిలి
నట్లూ - గ్రీష్మకాలంలో ఎఱురులందు ఎండమావులు జలతరంగాలవలె భ్రమగొలిపి
నట్లూ - అసత్యమైన విచిత్ర విశ్వం సాక్షాత్తు సత్య పదార్థంలాగా నేత్రాలముందు
వివిధ విన్యాసాలు హాస్యాలు చేస్తున్నది ప్రభూ !

ఇది మిథ్య అయినా ఎంత ఆకర్షణ ! వికల్పితమైనా ఎంత విభ్రమమూ !
అజ్ఞానం వల్ల జనించేది అయినా ఎంత అద్భుతం ! ఇది జడమైనా ఎంత చైతన్య
శీలంగా ఉంటుంది ! విశ్వం తీరు విచిత్రం. ప్రపంచం వంచనయేనేమో ! అమాయకు
లను మాయలో పడేస్తుంది కదా ! అంతా నటన ! పరమేశ్వరుడు నాట్యకళాప్రియుడు
కదా ! ఇది ఒక నాటకరంగమే ! తెలిసి నటించాలి. లేకపోతే జీవుడు మోసపోతాడు.

*

*

బ్రహ్మమూరి సురార్చితలింగం
నిర్మల భాసిత శోభిత లింగం
జన్మజ దుఃఖ వినాశక లింగం
తత్త్వజమామి సదాశివలింగమ్

మ ట్టి కు ం డ

మత్తో వినిర్గతం విశ్వం మయ్యేవ లయ మేష్యతి

మృదీ కుంభో బలేపీచిః కనకే కటకం యథా

30

యథా=ఏ ప్రకారం; మృదీ=మృత్తిక-మట్టియందు; కుంభః=కుండ; బలే=నీటియందు; పీచిః=ఆలలు; కనకే=బంగారమందు; కటకం=మురుగులు; లయం=లీనమై ఉంటున్నవో; (తద్వత్=అలానే); మత్తః=నా నుండి; వినిర్గతం=ఉత్పన్నమైన; ఇదం విశ్వం=ఈ విశ్వం; మయ్యేవ=నా యందే; లయం=లయం; ఏష్యతి=పొందుతుంది.

గురువర్యా ! మట్టి నుండి భాండాలు తయారై కొద్దికాలానికి భగ్గుమై మరల మట్టిలో కలిసిపోతాయి— నదీ జలంలో ఉద్భవించిన వివిధ తరంగాలు మరల జలంలోనే లీనమైపోతాయి— బంగారంతో తయారైన ఆభరణాలు మరికొంత కాలాని మరల బంగారంలోనే కరిగిపోతాయి—

అదే విధంగా విశ్వం కూడా పరమాత్మ స్వరూపుడైన నా ఆత్మలో ఉద్భవించి నాయందే అనగా పరమాత్మయందే లయమైపోతున్నది. నేను పరమాత్మను. ప్రకృతిని. వాస్తవానికి విశ్వం మిథ్య జడం. ఆత్మచేతనం.

జ్ఞాన దశలో విశ్వం బ్రహ్మంగా పరమాత్మ విష్ణు స్వరూపంగా దర్శనమిస్తుంది. ప్రతిఫలిస్తుంది. అజ్ఞానదశలో విశ్వం విచిత్రం. ఇదే ప్రజ్ఞానదశలో లయమైన విశ్వ ఏకమై చిద్రూపమై ప్రకాశమానమవుతుంది. విశ్వం మాయలో పుట్టి మాయలో మాయమైపోతుంది. పరమాత్మ చైతన్యశీలం అదే మిగులుతుంది. అది నా ఆత్మ ప్రకాశం. పరమాత్మ ప్రకాశం. ప్రపంచ ప్రాదుర్భావ ప్రళయాలు పరమాత్మక సంబంధించినవికావు.

పరమాత్మ నుండి ఈ భూతజాలమంతా జనిస్తున్నది. పరమాత్మ ప్రభావంతో జీవకోటి జీవిస్తున్నది. మరల ఈ జీవులు తనువులు చాలించి పరమాత్మలోనే పోతాయి. ఆ పరమాత్మ నా ఆత్మయే.

*

*

యతోవా ఇహాని భూతాని జాయంతి

యేన జాతాని జీవంతి యత్రప్రయంత్యపి సంవిశంతి—

శ్రుతి

“పాలు పెరుగుగనూ, మట్టికుండవలెనూ, సువర్ణం అభరణాలుగాను పరిణమిస్తున్నాయి. అలానే ప్రకృతి పరిణమించి ప్రపంచం అవుతున్నది”— అని సాంఖ్యుల పరిణామ సిద్ధాంతం.

“అన్య వస్తువుల నుండి అన్య వస్తువులు జనిస్తాయి. నూలు అనే వస్తువు నుండి వస్త్రం అనే వస్తువు ప్రాచుర్యవిస్తోంది అట్లే పరమాణువులనుండి ప్రపంచం పుట్టింది— అని నైయాయకుల ఆరంభవాదం.

“ఒక వస్తువు తన పూర్వావస్థ నుండి అన్య అవస్థలో ప్రతీయమానం అవుతుంది. రజ్జువు యొక్క వివర్త రూపం సర్పం. రజ్జువే సర్పరూపంలో భ్రమవల్ల కనిపించింది. అజ్ఞానదశలో రజ్జువు సర్పంలాగా అనిపించింది. అజ్ఞానం నివృత్తి జేంది జ్ఞానకాంతి రాగానే సర్పం అదృశ్యమై రజ్జువే మిగిలింది. అలానే ఆత్మ జ్ఞానంతో మిథ్యాజగత్తు నివృత్తి అయి నిజమైన బ్రహ్మం సాక్షాత్కరిస్తుంది— అని వేదాంతుల వివర్తవాదం.

వివేకంతో విజ్ఞులు విమర్శచేయగా చివరకు వివర్తవాదమే నిలిచేది. వేద ప్రమాణంతో విరాడిల్లేది. మిగిలిన సాంఖ్యుల వాదం. బౌద్ధుల కూన్యవాదం, నైయాయకుల ఆరంభవాద పరమాణు సిద్ధాంతం నిలిచేవి కావు.

*

*

“ఈశ్వరానుగ్రహోదేవ పుంసాం అద్వైతవాసనా” ఈశ్వరానుగ్రహం వల్లనే పురుషుడికి అద్వైతజ్ఞానం లభ్యమవుతుంది.

నా కు నా శం లేదు

అహో అహం నమో మహ్యం వినాశో యన్య నాస్తిమే

బ్రహ్మాదీస్తంభ పర్యంతం జగన్నాశోఽపి తిష్ఠతః

31

బ్రహ్మాదీ=బ్రహ్మమొదలు; స్తంభపర్యంత మపి=తృణం వరకు కూడా; తిష్ఠతః=ఉంటున్నటువంటి; జగత్=జగత్తు; నాశేఽపి=నశించిననుకూడ; యన్య=ఏ; మే=నాకు; నాశః=నాశం; నాస్తి=లేదో (అట్టి నన్ను గూడ

నాకు): అహో: = అశ్చర్యంగా ఉంది; మహ్యం = నా కొరకు (నామహత్వానికి):
అహంనమః = నేను నమస్కరించుకొంటున్నాను.

స్వామీ ! నాలో ఎంత గొప్పదనమందో ఇప్పుడే తెలిసింది. మహాశ్చర్య విభ్రమాలు కలుగుతున్నాయి. నాలోని మహస్సుకు నాకే నమస్సుమనస్సులు అర్పించాలి” అనిపిస్తున్నది. నా ఆత్మశక్తి అజేయమై అఖిల ప్రపంచాతీతమై అద్వితీయమై అఖండ సచ్చిదానందమై ప్రకాశిస్తున్నదన్నమాట.

అహో ! “అహం సమోన్నమోన్నమః” సకల జగత్ కార్యాలకు వివర్త ఉపాదానమైనా కూడా నాకు ప్రణయమేగానీ ప్రళయం లేదు. వినయమేగానీ విలయం లేదు. నేను శాశ్వతుణ్ణికానీ అశాశ్వతుణ్ణికాను. నేను సర్వసాక్షిని. కర్మసాక్షిని. ప్రపంచం ఈ చరాచరాలు నశించినా నేను వసించే ఉంటాను. నాకు వికారాలు లేవు. విధ్వంసాలు వినాశాలు లేవు. నాకు క్షయంలేదు. అక్షయ పురుషుణ్ణి సుమా ! చిద్రూపుణ్ణి. ఆత్మను పరమాత్మను. బ్రహ్మాదిస్తంభ పర్యంతం నాశనమైనా నేను అవినాశిని.

*

*

సర్వ భూతాంతరస్థాయ నిత్యముక్త చిదాత్మనే

సమ్యక్ చైతన్యరూపాయ మహ్యమేవ నమోనమః

అన్ని ప్రాణులలోనూ చిద్రూపంగా నివసిస్తున్నాను. నిత్య ముక్తుడనై యున్నాను. చైతన్యమూర్తివై యున్నాను. అట్టి నాకు నేను నమస్కరించు కొంటున్నాను.

—వరాహ ఉపనిషత్తు

బ్రహ్మను తెలుసుకొన్నవాడు ఆ బ్రహ్మయే. “బ్రహ్మవిద్ బ్రహ్మైవ భవతి” నేను సర్వానికి అధిష్టానమూర్తిని. పరితాప ఆరంభ ఉపాదానాలు నేనుకాను నేను నిత్యుణ్ణి. సత్యుణ్ణి. నిర్మలుణ్ణి. నిరంజనుణ్ణి. నిశ్చలుణ్ణి. కంకణాలకు కనకం వలె విశ్వానికి నేను పరితాప ఉపాదానం కాను. వస్త్రానికి దారాలవలె అణువులకు ఆరంభ ఉపాదానాన్నికాను. నేను సర్పారోపమైన రజ్జువువలె అద్వైత వివర్త ఉపాదాన కారణాన్ని.

అధిష్ఠాన వస్తువుకు మార్పులేని ఆరోపహృత్తి వివర్త ఉపాదానం. ఆరోప దృష్టిగలవాడికి అధిష్ఠానం స్ఫురించదు. అధిష్ఠానంపై దృష్టిగలవాడికి ఆరోపవస్తువు స్ఫురించదు. ఇది లోకసహజం.

*

*

నే ను రా ను పో ను

అహో అహం న మోమహ్యం ఏకోఽహం దేహవానపి

క్వచిన్న గంతా నాగంతా వ్యాప్య విశ్వమవస్థితః

32

అహం=నేను; అహో=అశ్చర్యచూపుడను; మహ్యం=నాకొరకు; నమః=నమస్కారం; అహం=నేను; దేహవానపి=దేహభారినైననూ; ఏకః=అద్వితీయుడను; క్వచిత్=ఎక్కడికి కూడా; న గంతా=పోవువాడను కాను; క్వచిత్=ఎక్కడికి కూడా; న అగంతా=వచ్చువాడనుకాను; విశ్వం=ప్రపంచమంతటా; వ్యాప్తం=ఆవరించి; అవస్థితః=ఉంటున్నాను

గురువరేశ్వ! తమరు బోదిస్తే తెలిసింది. ఇవి అన్నీ నా ఆత్మ యొక్క ప్రతిబింబాలు అని. ఎంత ఆశ్చర్యం! ఎంత ఆశ్చర్యం! ఇంత ఆత్మశక్తికి అభివందనాలు. శతాధిక అభివందనాలు.

“ఏకోఽహమ్” నేను ఒక్కడినే. ఏకాత్మనే. అయినా విశ్వమెల్లా వ్యాపించి ఉన్నాను. నావి సహస్రశిద్ధాలు-సహస్రపాదాలు-సహస్రహస్తాలు-సకలరూపాలు నావే. అన్ని వేషాలు నావే. ఈ విశ్వనాటకంలో అన్ని పాత్రలూ నావే. అన్ని దృశ్యాలు నావే. నేను స్వాత్ముడనై ఎన్ని భూమికలు నిర్వహించగలుగుతున్నాను! నాలో ఇంత శక్తి, రక్తి ఉన్నదనే సంగతి తమరు చెప్పేవరకు తెలియలేదుకదా!

అకాశం ఒక్కటే. నానాఘటాదీ ఉపాధుల్లో వేరు. క్రియాదులు ఉపాధిధర్మాలు. అవి అకాశధర్మాలు కావు. నా ఆత్మ ఒక్కటే. నేను ఒక్కజ్ఞే. ఇన్ని రూపాలు ధరిస్తున్నాను. నాటకం ఆడుతున్నాను. నా శక్తికి నేనే విస్తుపోతూ నాకు నేనే అభిసందించుకొంటున్నాను. ఇవి నా ఉపాధి ధర్మాలు. ఆత్మధర్మాలు కావు.

సూర్యుడొక్కడే వివిధ నదీనదాల్లో సరోవరాల్లో సాగరాల్లో పాత్రల్లో ఎన్ని సూర్య ప్రతిబింబాలు దర్శనమిస్తున్నాయి. అలానే నేను కూడా విశ్వవేదికపైన

వేలాది పాత్రలలో వివిధ భంగిమల్లో ఎప్పటికప్పుడు వినూత్నంగా అభినయిస్తున్నాను. నా రూపమే ప్రతిబింబిస్తుంది. అన్నీ నా రూపాలే.

నేను విశ్వవ్యాపకుణ్ణి. విలక్షణుణ్ణి. వేరుగా ఎక్కడి నుంచీరాను. ఎక్కడికీ పోను. వివిధ ఉపాధుల్లో సంచరిస్తున్నాను. ఇవి దేహధర్మాలు. నేను నిత్య సత్య స్వరూపుణ్ణి. అచలుణ్ణి. సుస్థిరుణ్ణి.

*

*

నా కు బంధం లేదు

అహో అహం నమోమహ్యం ధత్వో నాస్తిహ మత్సమః

అసంస్పృశ్య శరీరేణ యేన విశ్వం చిరం ధృతమ్

33

యేన=ఎందుచేత; శరీరేణ=ఈ దేహంతో; అసంస్పృశ్య=అంటుకోని; ఇదం విశ్వం=ఈ విశ్వం; మయా=నా చేత; ధృతం=ధరింపబడుతున్నదో; అతః=ఆ కారణం వలన; ఇహ=ఈ ప్రపంచంలో; మత్సమ=నాతో సమమైన; ధక్షః=సమర్థుడు మరొకడు; నాస్తి=లేదు; అహో=ఇది అత్యాశ్చర్య కరమైన విషయం కనుక; అహం=నేను; మహ్యం=నా కొరకు (నా ఆత్మ లోని మహాత్ముడికి); నమః=నమస్కరిస్తున్నాను.

అచార్యదేవా ! మరీ ఆశ్చర్యంగా ఉంది. నాతో సమానమైనవాడే లేడు. నాకు అన్యం అనేదిలేదు. అందరూ నా రూపాలే. అందరిలో నా ఆత్మ జేరి అన్ని కార్యాలు నిర్వహిస్తున్నది. నా ఆత్మ ఎంత సామర్థ్యం కలదో ఇప్పుడు తెలుస్తోంది. దాని మహత్వం, దాని పటుత్వం, దాని తత్త్వం అమోఘం-అద్భుతం-అనిర్వచనీయం. నా ఆత్మను నేను ఎంత అభినందించినా తక్కువే.

తైలం లేక దీపం వెలుగనట్లే నా ఆత్మ శక్తి లేక విశ్వం వెలుగలేదు. ఈ శరీరంతో స్పృశించకుండా ఈ విశ్వం ధరిస్తున్నాను. నన్ను అది ధరించటంకాదు నేను విశ్వాన్ని ధరిస్తున్నాను. చిరకాలం నుండి ఇదే వరస. ధరించటానికి తీసివేయటానికి నేను సర్వదక్షిణ. ఘట నాఘటనా కార్యదక్షిణను. ఆశ్చర్య స్వరూపుడను. ఈ విశ్వమును ధరిస్తున్నాను. విశ్వనాథుడను. విశ్వేశ్వరుడను.

*

*

ప్రాతర్నమామి గిరిశం గిరిజార్థదేహం
సర్గ స్థితి ప్రళయ కారణ మాదిదేవం
విశ్వేశ్వరం విజితవిశ్వ మనోఽభిరామం
సంసార రోగ హరణౌషధ మద్వితీయమ్

నేను అశ్చర్య రూపుడను

అహో అహం నమో మహ్యం యన్య మే నాస్తి కించన
అథవా యన్యమే సర్వం యద్వాఙ్మానస గోచరమ్

34

యన్యమే=ఏ నాకు; కించన=కొంచం కూడా; నాస్తి=లేదో;
యన్యమే=ఏ నాకు; వాఙ్మానస=వాక్కులకు మనస్సుకు; గోచరం=అవగత
మగునో; యత్=ఏ (నాకు); సర్వం=సర్వమూ; అస్తి=ఉన్నదో (అట్టి
నేను); అహం=నేను; అహో=అశ్చర్యరూపుడను; మహ్యం=నాకొరకై;
నమః=నమస్సులు !

గురువర్యా ! దివ్యాత్మ స్వరూపులకు సాష్టాంగ నమస్కారాలు. సత్యం
మూఢు విధాలు. జగద్వాస్యపార సంబంధం వ్యావహారిక సత్యం. స్వాప్నిక సంబంధ
మైనది ప్రాతిభాసిక సత్యం. కాలత్రయ అబాధితం పారమార్థిక సత్యం. ఇది అత్య
సంబంధితం.

ఈ పారమార్థిక సత్యంతోనే నాకు సంబంధం. ఇది బ్రహ్మాత్మ సత్యం.
జగత్తు ధరిస్తున్నాను. కానీ జగత్తు శారీరకం మిథ్యా తాదాత్మ్యం. ఇది కల్పితం.
వాస్తవం కాదు. జగత్తుతో వాస్తవ సంబంధం లేదు. అత్య విశ్వంతో కలిసియున్నా
విశ్వం యొక్క అన్ని దశలలోనూ ఆ అత్య స్వయం ప్రకాశమానమై విలక్షణంగా
విరాజిల్లుతుంది.

ఈ చైతన్య అత్యలో నానా రూపాలుగా జగత్తు ప్రతిఫలిస్తుంది. ఇదివాస్తవ
కాదు. మిథ్య అని శ్రుతి. “మృత్యోరైవ మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానై
షశ్యతి—” —శ్రుతి. అది మృత్యువు నుండి కూడా మృత్యువునే పొందుతుంది. అది

బ్రహ్మంలో నానా ఆత్మలను చూస్తుంది. ఈ శ్రుతి వాక్యాలు ద్వైతాన్ని నిషేధిస్తున్నాయి.

మనస్సు-వాక్కు విషయాలన్నీ మిథ్యా కల్పితం ఈ మనో వాక్కులకు చైతన్య స్వరూపమైన నా ఆత్మతో సంబంధంలేదు. కనుక నా ఆశ్చర్య ఆత్మ స్వరూపానికి అభివందనం చేసికొంటున్నాను

*

*

క్రోధ ఏష మహాన్ శత్రుః తృష్టావైతరణీ నదీ

సంతోషో నందనవనం శాంతిరేవహి రామధుక్

- అధ్యాత్మ రామాయణం

సో ౭ హమ్

జ్ఞానం జ్ఞేయం తథాజ్ఞాతా త్రితయం నాస్తి వాస్తవమ్

అజ్ఞానార్థా తి యత్రేదం సో ౭ హమస్మి నిరంజనః

35

యత్ర=ఎక్కడ; జ్ఞానం=తెలివి; జ్ఞేయం=తెలియదగిన వస్తువు; జ్ఞాతా=తెలిసికొనేవాడు; త్రితయం=ఈ మూడును; వాస్తవం=యదార్థంగా; నాస్తి=లేవో; చ=మరి; యత్ర=ఎచ్చట; అజ్ఞానాత్=అజ్ఞానం వలన; ఇదం=ఈ మూడూ ఉన్నట్లుగా; భాతి=కోస్తున్నవో; సః=ఆ; అహం=నేను; నిరంజనః=ఉపాధి రహితుడను; అస్మి=అగుచున్నాను.

అభ్యాసకశ్రేష్ఠా ! పరిష్ఠా ! జ్ఞానం-జ్ఞేయం-జ్ఞాతా ఈ మూడు వాస్తవాలుకావు. ఇవి పారమార్థిక సర్వాలకావు. ఇవి మిథ్యాజ్ఞానం వలన నాయందు ప్రతీయమానమవుతున్నాయి. లయశీలమైన విశ్వం అలా భాసిస్తున్నది. వాస్తవంగా నేను నిరంజనుడను. ప్రపంచ మల కూన్యుడను. పవిత్రుడను. పరమాత్మను. “సో ౭ హమస్మి”.

నాకు ఈ మాయా కార్యాలతోగానీ మాయతోగానీ సంబంధంలేదు. అయితే అన్నిటికీ సాక్షిభూతుడను. నేను మాయారహిత శుద్ధ చైతన్యాత్మను. మాయలో

బంధాలు మూడు సాత్త్వికం రాజసం తామసం. అలానే జ్ఞానం మూడు రకాలు సాత్త్విక జ్ఞానం, రాజస జ్ఞానం, తామస జ్ఞానం. ఈ జ్ఞాన భూమికలు దాటినవాడు పరమ జ్ఞాని.

*

*

“అహో! అహం నమో! మహ్యం” —

“అహో! అహం నమో! మహ్యం” —

“అహో! అహం నమో! మహ్యం” —

“అహో! అహం నమో! మహ్యం” —

“సోఽహ మస్మి” ఇది మంత్రం-

ఇది అత్మ మంత్రం. ఈ పంచశ్లోకాలలోనూ ఇది సంపుటి చేయబడింది. ఇది జీవస్మృక్తి దాయకం. అత్మానుభవ భాగ్యవ్రందం. ఇది నిత్యపఠనీయం.

::

::

ధ్యాతానతే హి హృదయే న చ సమాధిః
ధ్యానం నతే హి హృదయే న బహిఃప్రదేశః
ధ్యేయం నచే తి హృదయే న హి వస్తుకాలో
జ్ఞానామృతం సమరసం గగనోపమోఽహమ్

ధ్యానించేవాడూ లేడు. హృదయ సమాధీలేడు. ధ్యానమూలేడు. హృదయానికి బాహ్యంగా దేశంలేదు. ధ్యానించతగిందీలేదు. హృదయంలో వస్తువులూ కాలమూ లేదు. అకారంవలె అసంగంగా జ్ఞానామృతం సమచిత్తంతో నేనే ఉన్నాను.

— అవధూతగీత

ద్వైతం దుఃఖం

ద్వైతమూలమహో! దుఃఖం నాన్యత్ తస్మాస్తి భేషజమ్
దృశమేతత్ మృషా సర్వం ఏకోఽహం చిద్రసోఽమలః

36

దుఃఖం = విషాదం; ద్వైతమూలం = ద్వైతభావ ప్రధానం; తస్య =

ఆ ద్వైత దుఃఖనివారణకు; అన్యత్ = ఇతరమైన; భేషజం = ఔషధం; నాస్తి = లేదు; ఏ తత్ = ఈ సర్వ; దృశ్యం = దృశ్య ప్రపంచం; మృషా = అసత్యం; సర్వం = సమస్తం; అహం = నేను; ఏకః = ఒక్కడినీ; చిద్రసః = జ్ఞాన రస స్వరూపుడను; అమలః = నిర్మలుడను.

గురు మహాదయా ! సహృదయా ! ద్వైతం దుఃఖానికి మూలం. అసత్యం, అనిత్యం. దృశ్య ప్రపంచం అంతా జడం. ఇది వట్టి మృష. ఉత్త భేషజం మిథ్య. ఇది ఈ నిశ్చయం - పరమార్థ జ్ఞానంవల్ల, తమ ఉపదేశంవల్ల ఇది తెలిసికొన్నాను. తెలుచొన్నాను. నేను చిదానందుడను. త్రివిధ దుఃఖాలకు పరమౌషధం. జ్ఞానం. ఆత్మజ్ఞానం - అదే పరమాత్మ జ్ఞానం.

ద్వైతం వలన భ్రమ జనిస్తుంది. వాస్తవంగా నాకు ఏగ్లానీలేదు. మాయకూ, మాయాకారాలకూ అతీతుణ్ణి. చిన్మాత్ర స్వరూపుణ్ణి. ఈ జగత్తంతా మిథ్య. ఇది ప్రతిబింబమేకానీ అసలుమూర్తి కాదు. అసలుమూర్తి స్థిరం. ప్రతిబింబం అస్థిరం. “నాన్య త్తస్యాస్తి భేషజమ్” అహంకార అనుభవ క్షేత్రంలో బాధలు పోవాలంటే సత్యం తెలిసికొనటం కంటే మరో మార్గం లేదు.

నేను విశ్వం నిండిన ఏకైకమూర్తిని. అమలుడను. అచలుడను. నిరంజన డను. నిత్యుడను. చిదత్మ స్వరూపుడను. చైతన్యమూర్తిని. నాకు సుఖమేగానీ దుఃఖంలేదు.

*

*

శరీరం సుహృదం తథా వా కళత్రం
యశ్చారు చిత్రం ధనం మేద తుల్యం
గురోరంధ్రః పద్మం మనశ్చేన్న లగ్నం
తతఃకిం తతఃకిం తతఃకిం తతఃకిమ్

నే నే ప ర మార్థం

బోధమాత్రోఽహ మజ్ఞానాత్ ఉపాధిః కల్పితో మయా

ఏవం విమృశతో నిత్యం నిర్వికల్పే స్థితిర్మమ

37

అహం=నేను; బోధమాత్రః=జ్ఞానమూర్తిని; మయా=నా చేతనే; అజ్ఞానాత్=అ విద్య వలన; ఉపాధి=దేహం; కల్పితః=కల్పించబడింది; ఏవం=ఈ ప్రకారంగా; నిత్యం=సదా; విమృశ్యతః=విచారణచేసే; మమ=నాకు; నిర్వికల్పే=వికల్పరహిత సమాధిలో; స్థితః భవతి=స్థిరమౌతున్నది.

దేశికాచార్యా ! విప్రవర్యా ! నేను సుబోధ మాత్రుడను. పరమార్థ స్వరూపుడను. నిర్వికల్పుడను. నిత్యుడను. సర్వకారణభూతుడను. సుస్థిరుడను. అజ్ఞానం వలన ఉపాధి కలిగింది. నానా ఉపాధులు అనేక అసంఖ్యాకమైన మాయలు నిమిత్తంగా అహంకారాది ద్వైత ప్రపంచం నా చేతనే కల్పించబడింది. జ్ఞానం విజ్ఞానం నాదే. అజ్ఞాన కల్పనా నాదే.

ఇలా నిత్యం తత్త్వ విమర్శ చేయగా నాకు జ్ఞానకిరణం పోకింది. అందువల్ల ద్వైత వాసన రహితమైపోయింది. అద్వైతం వివరిస్తున్నాను. స్వస్వరూపనిష్ఠ అధికం కాబోచ్చింది. నా చైతన్యాత్మ విశాల దృష్టి విశ్వం నిండింది. నేను ఆత్మను పరమాత్మనైనాను అందరిలో నన్నే చూచుకొంటున్నాను.

నేను ఒక్కడినే సర్వత్రా వ్యాపింపియున్నాను. నేను పారమార్థిక సత్య స్వరూపుడను. ఈ అద్వైత జ్ఞానం వల్ల నే నాకు నిర్వికల్ప సమాధిస్థితి ప్రాప్తిం చింది. నిత్య చైతన్యస్థితి వచ్చింది అజ్ఞాన కార్యాలకు విజ్ఞాన కార్యాలకు ఆత్మజ్ఞాన కార్యాలకు అధిస్థానం నేనే.

నిత్య పరిశీలన వలన ప్రపంచ అసత్య స్వరూపం బయట పడుతుంది. ఇది మిథ్య అనే సుజ్ఞానం కలుగుతుంది. స్రజ్ఞానంతో సచ్చిదానందం అనుభవిస్తాడు.

నాకు అలా అనుభవం కలిగింది జీవస్మృక్తుడనై నాను.

*

*

నిత్యానందైక కందాయ నిర్మలాయ చిదాత్మనే

జ్ఞానోత్తమాయ గురవే సాక్షిణే బ్రహ్మణే నమః

బంధ మోక్షాలు లేవు

అహో మయిస్థితం విశ్వం వస్తుతో న మయిస్థితమ్

38

నమే బంధోఽస్తి మోక్షోవా భ్రాంతిః శాంతా నిరాశ్రయా

మే = నాకు; బంధోవా = బంధం కానీ; మోక్షోవా = మోక్షం కానీ;
 న అస్తి = లేదు; అహో = అత్యశ్చర్యం నీమంటే; మయి = నా యందు;
 స్థితం = ఉన్నదనుకొనే; విశ్వం = ప్రపంచం; వస్తుతః = యధార్థంగా; మయి =
 నా యందు; న స్థితం = లేదు; ఇతి విచారతః = ఇలా విచారణ చేయటం వల్ల;
 భ్రాంతి = భ్రమ; నిరాశ్రయా = నిరాధారమై; శాంతా = శాంతి పొందింది !

నాకు బంధ మోక్షాలు లేవు. ఇవి తలంచటం అంతా భ్రాంతి. ఈ భ్రాంతి వదిలించుకొన్న విజ్ఞానిని నేను. నేను నిత్య సత్య స్వరూపుడను. శాంతం నిరాశ్రయం. శాస్త్ర విచారం వలన ఈ భ్రాంతి తొలిగిపోతుంది. విచారణ వలన నిత్య సరమానందం ప్రాప్తించకపోయినా మార్గం సుగమమవుతుంది. శాస్త్ర విమర్శచేత అజ్ఞానం అంతరించి భ్రమలు వీడిపోతాయి.

అత్యవిమర్శ సద్విచారం లేనివాడికి భ్రాంతి తొలగదు. ముక్తి దొరకదు. నా యందు ఉన్నదనుకొన్న విశ్వం వాస్తవంగా నాలోలేదు. ఉన్నదంతా బ్రహ్మమే. జీవుడి అత్య అనంద స్వరూపం. అందుకోవటమే మోక్షం.

“అనందాత్మక బ్రహ్మ వాస్తవ మోక్షః” నాకు అశ్చర్యంగా అత్యజ్ఞానం కలిగింది. “నేను దేహధారిని. ఈ దేహం నాదే. ఇంద్రియాలు నావి. నేను బ్రాహ్మణుడను. నేను రాజును. నేను కర్తను నేను భోక్తను.” ఇలా తలచటం భావించటం అహంభావిక లక్షణం. ఈ భ్రమపోయి వాస్తవజ్ఞానం వలన గురుపదేశం వలన “నేను దేహినికాను అత్యను. ఇంద్రియాలు నావి కావు. ఇవి దైహిక కల్పనలు. నేను కర్తనూ కాదు. భోక్తనూ కాదు. ఈ దేహ క్షీణలకు నేను కేవలం సాక్షిభూతుడను” అనే యధార్థజ్ఞానం కలుగుతుంది. ఇవంతా లేమ సదుపదేశఫలమే స్వామీ ! నాకు అశ్చర్యంగా ప్రజ్ఞానం కలిగింది.

*

*

“శ్రీమత్పరం బ్రహ్మగురుం స్మరామి
శ్రీమత్పరం బ్రహ్మగురుం వదామి
శ్రీమత్పరం బ్రహ్మగురుం నమామి
శ్రీమత్పరం బ్రహ్మగురుం భజామి”

ఆ త్మ శు ద్ధ ం

స శరీర మిదం విశ్వం న కించిదితి నిశ్చితమ్

శుద్ధ చిన్మాత్ర ఆత్మచ తత్కస్మిన్ కల్పనాఽఘనా

39

స శరీరం = దేహమలతో కూడిన; ఇదం విశ్వం = ఈ విశ్వం;
న. కించిదపి = గొంచెం కూడా లేదు; చ = ము; ఆత్మ = ఆత్మ; శుద్ధచిన్మాత్రః =
పరిశుద్ధమైన చైతన్యమాత్రం; ఇతి = అని; యదా = ఎప్పుడు; నిశ్చితం =
నిశ్చయజ్ఞానం కలుగుతుందో; తదా = అప్పుడు; కస్మిన్ = ఏ విషయంలోనైనా;
అఘనా = ఇప్పుడు గల; కల్పనా = విశ్వ కల్పన ఉంటుందా !

అచార్యదేవా ! ఈ విశ్వం అనిత్యమై శరీర ఉపాధులతో విలసితమై దృశ్య
మానమవుతున్నదికదా. ఇది “సత్యం” అని కానీ “అసత్యం” అని కానీ నిశ్చయించ
టానికి వీలులేనిది. ఆత్మ నిత్యం. సత్యం అది చిన్మాత్రం. మాయామల కూన్యం.

విశ్వ కల్పనకు ఉపాదాన కారణమైన అజ్ఞానం నశిస్తే విశ్వకల్పనకుమూలం
తెలుస్తుంది విశ్వకల్పనకు ఆధారంలేదు. ఇది భ్రమ విశ్వం విచిత్రం. జగత్తు
చలించేది. గమించేది. ఇది మిథ్యం. ఆత్మ సత్యం. విశ్వం అనిత్యం అసత్యం
అయినా అనిర్వచనీయమైన అజ్ఞానవృక్షమై ఉండికనుక ఇది కూడా అనిర్వచనీయమే
అయియున్నది. ఈ అజ్ఞాన అంతంతో ప్రపంచం కూడా మిథ్య అని తేలుతుంది.
అజ్ఞానమే విశ్వానికి కారణం. జ్ఞాన ప్రవాళమే సత్య బోధకం.

స్వ ర్గ ం - న ర క ం

శరీరం స్వర్గ నరకౌ బంధమోక్షౌ భయం తథా

కల్పనామాత్రమేవై తత్ కిం మే కార్యం చిదాత్మనః

40

నీతత్ = ఈ; శరీరం = దేహం; స్వర్గ నరకౌ = స్వర్గ నరకాలూ;

బంధమోక్షే = సంసార మోక్షాలు; తథా = ఆ ప్రకారంగానే; భయం = భయమూ
 ఈ మొదలైనవి అన్నీ; కల్పనా మాత్రమేవ = కల్పనా మాత్రమే; చిదాత్మనః =
 జ్ఞాన స్వరూపుడైన; మే = నాకు (నీటితో); కిం = ఏమి; కార్యం =
 ప్రయోజనం ?

అధ్యాపకవర్యా ! శరీర సుఖాలు స్వర్గనరకాలు కల్పనలే. కానీ వాస్తవాలు
 కావు. ఇవి కదలిపోయే మేఘాలు. నీని వలన సూర్యుడేవుడికి ఏమీ ప్రతిబంధకాలు
 లేవు. లాభనష్టాలు కలుగవు.

అలానే ఈ స్వర్గ నరకాల వలన సచ్చిదానంద రూపుడైన పరమాత్మకు ఏమీ
 లాభనష్టాలు లేవు. ఈ విధి విషేషాలు బంధ మోక్షాలు బోధించే శాస్త్రాలు అన్నీ
 అవిద్యావంతులు అనుసరించి బాగుపడటానికే. విద్యానందుడికి విజ్ఞానికి, మహాజ్ఞాన
 భూమికలు దాటినవాడికి ఇవి అవసరమే లేవు. అన్నీ తెలిసినవాడికి పుస్తకాలతో
 ప్రయోజనం ఉండదు కదా!

ప్రపంచం అవాస్తవం. ఉపాధులు అనిత్యం. చిదానంద స్వరూపులకు ఈ
 విశ్వ వినాస విభ్రమాలతో పని ఏమింది ? ప్రపంచమందరి విలాసాలు కానేవు.
 చూడటానికి మాత్రం ఉపయోగపడతాయి. కానీ స్థిరంగా ఉపయోగపడవు. జ్ఞాని
 పీఠిని లక్ష్మం చేయడు. వాని గమ్యం పరమేశ్వర రమ్య శరణ్యం. సత్యానికి
 మిథ్యకు వాస్తవిక సంబంధంలేదు. ఇవి కల్పనాలు. కనుక స్వర్గ నరకాదులతో
 ప్రయోజనం లేదు.

*

*

అంతామిష్య తలంచమచిన నకుండల్లా పెరింగిన్ నదా
 కాంతలేజ్రులు అర్చమన్ తనువు నిత్యంబు మోహార్జవ
 ద్రాంతిన్ దెంచి చరించుగాని పరమార్థంబైన నీయందు తా
 చింతాకంతయు చింతనిల్పుడుకదా ! శ్రీకాశహస్తీశ్వరా !

జ న ం వ న ం

అహో! జనసమూహేఽపి న ద్వైతం పశ్యతో మమ
అరణ్యమివ సంవృత్తం క్వ రతిం కరవాణ్యహమ్

41

జనసమూహేఽపి = జన సమూహం మధ్యలో కూడా; ద్వైతం = రెండవది
ఏదీ; న పశ్యతః = చూచుచుండుటలేదు; మమ = నాకు; ఆ జనపదం; అరణ్య
మివ = అరణ్యం వలె; సంవృత్తం = అనిపిస్తున్నది; తస్మాత్ = ఆ కారణం
వలన; అహం = నేను; క్వ = ఎక్కడ; రతిం = మోహస్థితిని; కరవాణి =
చేయగలను; అహో = చాలా ఆశ్చర్యం.

దేవా! అహో! ఈ జనసమూహంతో దేశం అంతా అరణ్యంగా ఉంది.
ఈ ప్రపంచ తత్త్వం అంతా మిథ్యా కల్పితం. ఇందు ప్రేమించే వస్తువే కనిపించటం
లేదు. ఈ ఇహలోకం ఎందుకు? అయితే ఇది వేరు నేను వేరు అనుకొన్న
ప్పుడే. ఇప్పుడు ఆ దృశ్య భ్రాంతి పోయింది. అంతటా ఆత్మయే. ద్వైత భావం
తొలిగి అద్వైత భావం స్థిరమయింది. అన్నిటా ఆత్మరూపుడైన ఆ పరమాత్మ
దర్శన మిస్తున్నాడు. అజ్ఞాని మిథ్యా ప్రపంచ సుఖాలకు ఆకర్షింపబడతాడు. జ్ఞాని
అలా అసత్య వస్తువులకు ఆపేక్షపడడు.

*

*

అనను! శబ్దాది విషయంబులందు దగిలి
ఇచ్చ చరియించు నెప్పుడు ఇంద్రియములు
బుధుడు తత్త్వభావము తన బుద్ధినెరిగి
వీమరక వాని దగ గుడియింపవలయు

—ఎఱ్ఱన (భారతం 5-62)

నాకు దేహం లేదు

నాహం దేహో నమే దేహో జీవో నాహమహం హి చిత్
ఆయమేవ హి మే బంధ ఆసీద్వా జీవితే స్పృహ

42

అహం = నేను; న దేహః = దేహం కాను; మే = నాకు; న దేహః =

దేహంలేదు; న జీవః=జీవుడనుకాదు; అహం=నేను; చిత్=జ్ఞానస్వరూపుడు; జీవితే=జీవితంలో; యా స్పృహ=ఏ స్పృహ, ఆశగలదో; అయమేవ==మే=నాకు; బంధ=బంధమైనది.

గురుదేవా ! అత్మబంధవా ! మహానుభావా ! నేను దేహాన్నికాను. ; దేహం లేదు. ఇందు సందేహంలేదు. సాంగత్యం లేదు. నేను నిస్సంగుడను. దేః జడ పదార్థం. అందు పరమార్థంలేదు. అహంకారం లేదు. నేను నిరహంకా నేను చైతన్యమూర్తి ని. నిరంజనుడను. దేహంతో నాకు బంధంలేదు. ఈ బంధం అత్మజ్ఞానానికి అవరోధాలు. నేను చిద్రూపుడను.

వివేకవంతులకు కూడ జీవితస్పృహ ఉంటున్నది. ఇది బంధహేతు ధనార్జనాది ప్రయత్నం జీవితేచ్ఛా బంధం. జ్ఞాన సాధనకు ఇది ప్రతిబంధ ఇప్పుడు గురుబోధచేత అజ్ఞాన అంధకారం పటాపంచలైపోయింది. జ్ఞాన ప్రక ప్రభలు అంతటా వ్యాపించాయి.

నేను సచ్చిదానంద అత్మానుభవశాలినైనాను అకర్తాత్మనైన నాకు ! త్యాహంకారాలులేవు. ప్రాణధారణ రూపకమైన జీవితమందు కూడా ఇచ్చ “నా త్వహం తేషు తేషు” వ్యావహారిక దేహాదులలో అహంకార మవ లుంటాయి. ఇవి అజ్ఞాని మనోధర్మాలు. నేను ఈ అహంకార మమకారాలకు భూతుడ్డి. అకర్తను. అభోక్తను. అవ్యయుడను. అవినాశిని. నేను అత్మస ప్పుడను.

నిద్రా భిక్షే స్నాన శాచే నేచ్ఛామి న కరోమి చ
ద్రష్టారశ్చేత్ కల్పయంతి కింమే స్యాదన్య కల్పనాత్

నిద్రించటం మేర్కొనటం. భిక్షకు వెళ్ళటం. స్నానం చేయటం. గృహానికి వెళ్ళటం ఈ మొదలైనవన్నీ ఆశయంగా అనుకొని ఆచరించను. చ వాళ్ళు అనుకొంటారు. ‘అన్నీ క్రమం తప్పకుండా ఆచరిస్తాడు’ అని. సరే ! కోని నాకేమి ! ఇవి దేహధర్మాలు. అత్మవికావు.

గుంజ పుంజాది దహ్యేత నన్యారోపిత వహ్నినా
నన్యారోపిత సంసార ధర్మాన్నేవ మహం భజే—

దట్టమైన శీతకాలంలో కోతులు చలిబాధకు తాళలేక వణికిపోతున్నాయి. అవి ఎండుపుల్లలు ప్రోగుచేసికొని అన్నీ బాగా దగ్గరకు జరిగి అనుకొని రాచుకొని కూర్చుంటాయి. పుల్లల నుండి మంటలు వస్తున్నట్లు చలి కాచుకొంటున్నట్లు భావన చేసి ఏదో ఒక వెచ్చదనానికి చలి తగ్గినట్లు తృప్తిపడుతుంటాయి. ఇంతకు అవి కలిసి కూర్చున్నందువల్ల తమతమ ఒడలు వెచ్చదనమే అట్లు అనిపించాయి. అంతే కాని అక్కడ అగ్నిలేదు. ఏమీలేదు. అంతా మిథ్య. కల్పన.

అలానే అజ్ఞానులు 'అహారాన్ని నేనే ఆర్పించుకోవాలి. ఆలుబిడ్డలను నేనే పోషించాలి. లేకపోతే పుట్టి మునిగిపోతుంది' అనుకొంటారు. 'నేను అకర్తను- అభోక్తను అనుకొంటారు అనంగులు. వారు నిర్మలనిత్య చైతన్యజ్ఞానులు. జీవించటానికి అజ్ఞానులు అనర్థాలకు పాటుపడతారు. జ్ఞానులు అనర్థాలు అకృత్యాలు చేయరు. జీవించాలి అనుకొనటం కూడ అజ్ఞానం. అవివేకం. బంధహేతువే. జీవించటం- మరణించటం జీవి చేతుల్లోలేదు. అలా భావించటం అవివేకం. ఈ జీవస్మరణ కాంక్షలు అంతఃకరణ ధర్మాలు. కానీ అనంగుడి ఆత్మధర్మాలు కావు.

*

*

మయా తతమిదం సర్వం జగదవ్యక్త మూర్తి నా

మత్థాని సర్వభూతాని న చాహం తే ష్వవస్థితః

నేను అతీంద్రియ స్వరూపుడను. కారణమూర్తిని. నా చేత జగత్తంతా వ్యాపించింది. చరాచరాలు సర్వభూతాలు నా యందు వెలుగుతున్నాయి. కానీ నేను అసంగుడను, నేను చరాచరాలలోలేను. అవి నాలో ఉన్నాయి.

—భగవద్గీత 9.4

లోకం తరంగం

అహో! భువన కల్లోలై ర్విచిత్రైర్ద్రిక్ సముత్థితమ్

మయ్యనంత మహాంభోధా చిత్తవాతే సముద్యతే

43

మయి = నాయందు; అనంత = పారంలేని; మహాంభోధా = మహాసాగరంతోవలె; చిత్తవాతే = చిత్తవాయువు; సముద్యతే = వీచి కలుగు వీచి; విచిత్రైః =

చిత్ర చిత్రములైన: భువనకల్లోలైః=ప్రపంచ తరంగాలు; ద్రాకో=శీమం
సముత్థితం=పుట్టుకొని వస్తున్నాయి !

ఓంశ్రీ గురుభ్యోనమః ! ఈ ఆత్మతత్వం చాలా చిత్రంగా ఉంది. ఆత్మను, పరమాత్మను, పారావరాన్ని. నేను అనంత సుఖసాగర రూపం పొంద
చైతన్య స్ఫురణ విజృంభణ కారణంగా నాలో చిత్రం అనే వాయువు బయలుదేరి
ఆ బయలుదేరింది ప్రభంజనమయింది. ఆ ప్రభంజనం చిత్ర విచిత్ర కల్లో
రేపింది. అవి భువన కల్లోలాలు, ఆ తరంగాల శాకిడికి అంతరంగంలో భ
దృశ్యాలు అనేకం ఏర్పడుతున్నాయి. అంతలోనే లయమవుతున్నాయి.

ఈ ప్రభంజన తరంగాలు అంతరంగ అంభోనిధిలోనివేకదా ! చిదాక
చిత్ర విజృంభణం వలన నానా విధ భువన దృశ్యాలు దృశ్యమానమవుతున్నా
అలలు అంబుధి కంటే పేరుకానట్లే భువన విభ్రమాలు చిదాత్మకంపే వేరు
వాయు వీచికలు విజృంభించటంమానితే విశ్వం అంతా విలయమవుతుంది. ఆ
ఆత్మకు చిత్ర వై కల్యం కలిగినప్పుడే విశ్వం వివిధ దృశ్యాలలో స్ఫురిస్తుంది.
మిథ్య, చిత్రం అయిన మిథ్య ఆత్మకాదు. అట్టి చిత్రంలో ఉద్భవించే స
వికల్పాల సం కలనమే విశ్వం లేక బ్రహ్మాండం. ఈ బ్రహ్మాండ భాండాలు
భావ ప్రపంచంలోవే. అన్నిటికీ అధిష్టానం ఆత్మ. అన్నీ ఆత్మకు అభిన్నాలే.

మానస సరోవరం

మయ్యనంత మహాంభోధా చిత్రవారే ప్రళామ్యతి

అభాగ్యాత్ జీవవణిజో జగత్పౌతో వినశ్వరః

44

మయ=నాయందు; అనంత మహాంభోధా=అపార పారావరాపై
చిత్రవారే=చిత్ర వాయువు; ప్రళామ్యతి=ఉపశమిస్తుండగా; జీవ వణిజ=
వ్యాపారియొక్క; జగత్పౌతః=జగద్రూపమైన శరీర నౌక; అభాగ్యాత్=ఉ
దృష్టం వలన; వినశ్వరః=నశించిపోయింది!

స్వామీ ! అంతర్యామీ ! నేను సర్వవ్యాపక చిత్సాగరుడను. నా ము.
మరుద్వీచికలు శాంతించాయి. సంకల్ప వికల్పాలు సమసిపోయాయి. మనో మహా

నిధిలోని నా శరీర నొక ప్రారబ్ధకర్మలలో పడి బ్రద్దలై పోయింది. నా మానసమే మహా సముద్రం. మహాసముద్రుడు సర్వ వ్యాపక చిదానందుడు. జీవుడు సముద్ర ప్రయాణికుడు. ఇతడు సముద్ర వ్యాపారస్తుడు. ఇతనికి జీవలక్షణాలు వ్యాపార సంపదలు. అభాగ్యం వలన అంటే ప్రారబ్ధక్షయం వలన ఆ జగజ్జీవన నొక నాశన మయింది. అదీ ఆత్మ సముద్రంలో అంతర్ధానమయింది. ఇదేకదా జీవాత్మ గమ్యం.

నేను సముద్రుణ్ణి అయినాను. అంటే పరమాత్మ అనే పారాపరాంలో లీనమై పారావార సీరమై ప్రకాశిస్తున్నాను. ఇదీ మహాభాగ్యం కదా ! మనోబుద్ధ్యాదులు లయ మైనపుడు జీవాత్ముడు మహాత్ముడై పరమాత్ముడై నిర్మలమైన ఆలయంలో బోధ రూపంలో ప్రకాశిస్తాడు. అప్పుడు జీవడు దేవుడౌతాడు. బిందువు సింధువు కావటం లోనే చరితార్థత. జీవుడు మానవుడై మాధవుడై నస్సుడే ధన్యత్వం. జీవాత్మ మహాత్మా అయి పరమాత్మ కావటమే లక్ష్యం అదే ముక్తి.

*

*

అశ్మకఋషి జనకుడితో ఇలా అంటాడు- “రాజా ! వర్ష మేఘాలను ప్రభంజనం చెదరగొట్టినట్లు మానవుడి ఆత్మ జ్ఞానం అనే ధైర్య సైన్యాలను సాంసారిక వ్యామోహ బంధాలు కష్టసుఖాలు కలచివేస్తాయి. రారాజుకైనా జరా మృతువులు తప్పేవికావు. కనుక మనకు ప్రాప్తమైన ధన జన భోగాలను దైవ ప్రసాదం అని అనుభవించటం ఆత్మ విభ్రమం లేకుండ పరమాత్మ తత్త్వచింతనతో జీవనం చేయటం వివేకమార్గం. రోగాలు భోగాలు కాలాధీనాలు.

— భారతం (శాంతిపర్వం)

మ హాత్మ భో ధి

మయ్యనంత మహాంభోధా వాశ్చర్యం జీవ వీచయః

ఉద్యంతి ఘ్నంతి ఫేలంతి ప్రవిశంతి స్వభావతః

45

అనంత మహాంభోధా = అపార పారావార రూపుడనైన; మయి = నాయందు; జీవ వీచయః = జీవతరంగవాయు వీచికలు; ఉద్యంతి = లేస్తున్నవి; ఘ్నంతి = ఒకదానికొకటి రాచుకొంటున్నాయి; ఫేలంతి = అడుగుతున్నాయి; స్వభావతః = సహజంగానే; ప్రవిశంతి = ఉపశమిస్తున్నాయి!

అర్యా ! అచార్యా ! అశ్చర్యం! మహాశ్చర్యం. నేనసలు నిష్క్రియుడను. నిర్వికారుడను. నిశ్చలుడను. నిరంజనుడను. సచ్చిదానందసాగరుడను. అనంత మహాంభోధిని. నాలో భావ వీచికలు ఉవ్వెత్తుగా పుట్టుకవస్తున్నాయి. ఉవ్వెత్తుగా పీస్తున్నాయి. వీచికలు విచిత్రరూపాలు దాలుస్తున్నాయి. వివిధ విన్యాసాలు ప్రదర్శిస్తున్నాయి. వానిలో కొన్ని మైత్రితో క్రీడిస్తున్నాయి మరికొన్ని శత్రుభావంతో చంపుకొంటున్నాయి. అవిద్యా కామ కర్మలు క్షయంకాగానే అవి అత్యుత్తమ లయమై పోతున్నాయి.

స్వాభావికంగా అవిద్యా కామ్య కర్మలు ప్రబలినప్పుడు జగత్తు జరుగుతుంటుంది ఘటాకాశం మహాకాశంలో లీనమైనట్లే జీవాత్మ పరమాత్మలో లీనమై జన్మ చరితార్థం చేసికొంటుంది. ఇదేకదా విజయం. పునఃపునః ఆకర్షించి బాధించేవిలోక మాయామోహ బంధనాలు. ఇవి కలిగి ఉండిటం బాధితానువృత్తి. ఈ బంధనాలు లేకుండా చిత్తం స్థిరంగా ఉండటం అబాధితానువృత్తి. జనకమహారాజు అన్ని వ్యవహారాల్లో ఉన్నా, రాజ్యం చేస్తున్నా ఆయన లక్ష్యం అబాధితానువృత్తి. ఆ అనువృత్తిలో ఆయన స్థిరంగా ఉన్నాడు. తామరాకుపై నీటిదొట్టువోలే.

ఒకడు వేనవిలో ప్రయాణించి ఒక చెట్టుక్రింద కూర్చొన్నాడు దాహం వేసింది. అటువైపు చూస్తే జలం ఉన్నట్లు కనిపించాయి. అక్కడికి వెళ్ళాడు. మరి కొంత దూరంలో ఉన్నట్లు అనిపించాయి. అలసిపోలసి అక్కడికి వెళ్ళాడు ఆశ నిరాశ అయింది. ఇసుకమీద సూర్యకిరణాలు ప్రతిఫలించి మారానికి జలతరంగాలవలె కనిపించాయి. ఇది భ్రమ అని తెలిసికొన్నాడు. ఇక వెళ్ళలేదు. ఎండమావులని తెలిసింది. అది దూరత్వనేత్రేంద్రియ దోషం. అట్లాని అటు ఇటు వెళ్ళి తలబొప్పికట్టి భ్రమిస్తూ శ్రమిస్తూంటాడు. జ్ఞానికి ప్రపంచం మిథ్య అనే సత్యం తెలిసికొనటంవల్ల చిదానందంతో ఉంటాడు.

ప రీ క్ష

ఆ త్మ - అ ర్థం

అష్టావక్ర ఉవాచ -

అవినాశనం ఆత్మానం ఏకం విజ్ఞాయ తత్త్వతః

తవాత్మజ్ఞస్య ధీరస్య కథం అర్థార్జనే రతిః

46

ఏకం=అద్యయమూ; అవినాశనం = నాశన రహితమూ అయిన; ఆత్మానం=ఆత్మను; తత్త్వతః=తత్త్వ దృష్టితో; విజ్ఞాయ=తెలిసికొన్న; ధీరస్య=ఋద్ధిమంతుడవు; ఆత్మజ్ఞస్య=ఆత్మనుగూర్చి తెలిసినవాడవైన; తవ=నీకు; అర్థార్జనే=ధన సంపాదనయందు; రతిః=అభిలాష; కథం=ఎట్లు?

శ్రీజనకుని ఆత్మానుభవోల్లాసం చూచి పరీక్ష చేయదలచిన అష్టావక్రమహర్షి ఇలా అన్నాడు— దివ్యాత్మస్వరూపా ! ధీరస్వభావా ! నీ అభ్యుదయం సంతోషం కలిగిస్తున్నది నీవు అవినాశివి. ఆత్మజ్ఞుడవు. ఋద్ధిమంతుడవు. అద్వైత జ్ఞాన వంతుడవు. నిర్వికల్పుడవు. నిరంజన తత్త్వమెరిగినవాడవు. కాలత్రయఅభాభ్యుడవు. దేశకాల వస్తుభేద శూన్యుడవు. ఏకైక చిత్స్వరూపుడవు. ధీరుడవు. అన్నీ బాగున్నాయి.

కానీ నీవు అర్థార్జనపై స్రీతి-లోకవ్యవహారరీతి నియమభీతి వడివినట్లు లేదే! ఆత్మజ్ఞానానికి అర్థ సంగ్రహ పేక్ష వాంఛనియం కాదే! ఇలాంటి లోపం నీలో ఉండటానికి కారణం ఏమైఉంటుంది ?

*

*

సర్వసంకల్ప రహితుడై సత్త్వమున వి
నిశ్చలంఘగ చిత్తంఘ నిలువవలయు
సత్త్వసక్తచిత్తంఘ ప్రసాద మొనగు
దాన కాలంఘ నడపు టుత్తమ విధంఘ

—తిక్కన (భారతం శాంతిపర్వం)

ఆత్మజ్ఞానం. విషయానందం

అత్మాజ్ఞానదహో ప్రీతిః విషయభ్రమ గోచరే

కుక్తోరజ్ఞానతో లోభో యథా రజత విభ్రమే

47

యథా=ఏ ప్రకారంగానయితే; కుక్తో=ముత్తైపు చిప్పనుగూర్చి దాని; అజ్ఞానాత్=చరిత్ర తెలియకపోవటం వలన; రజతభ్రమే=వెండి యనెడి భ్రాంతి యందు; లోభః=లోభం కలుగుతున్నచో; తథా=అట్లే; అత్మ=ఆత్మను గూర్చిన; అజ్ఞానాత్=అజ్ఞానంవల్ల; విషయభ్రమగోచరే=నశ్వరములైన దృశ్య విషయాలయందు; ప్రీతి=ఆనందము; భవతి=కలుగుతున్నదే!

శిష్యమానామజీ! ఆత్మనుగూర్చి తెలియనప్పుడే లౌకిక విషయాలపై ప్రీతి కలుగుతుంది. ఆత్మనుగూర్చి పూర్తి అవగాహన అయితే విషయ వాంఛలపై ప్రీతి ఉండదు. ఇది సహజక్రమంగా వస్తున్న రీతి. ఉదాహరణ ఇస్తాను—

“ఇవి ముత్తైపుచిప్పలు. ఇందులో వెండి పెరుగు ప్రతిబింబిస్తుంది. ఈ పెరుగు వెండి రాదు. ఇది కాంతి మాత్రమే” అని తెలియనప్పుడే ఇది వెండి అనే భ్రమ కలుగుతున్నది. తెలిసినవాడు ఆ కాంతిమాచి భ్రమ చెందడు. ‘ఇవి సహజంగా ముత్తైపుచిప్పలు. దీని స్వభావం ఇది. ఇది వెండివలెనే ఉంటుంది. కానీ ఇది వెండి రాదు’ అని అతడి మనస్సు స్థిరమంగా స్థిరంగా నిశ్చలంగా ఉంటుంది. భ్రమ లోధాలకు చోటే ఉండదు. ఆత్మజ్ఞానం లేనివానికే విషయ భ్రాంతి. జ్ఞానికి విషయ లోభం ఉండదు.

విజ్ఞత - అజ్ఞత

విశ్వం స్ఫురతి యత్రేదం తరంగా ఇవ సాగరే

సోఽహమస్మీతి విజ్ఞాయ కిం దీన ఇవ ధావసి

48

యత్ర=ఏ ఆత్మహుపసాగరంలో; ఇదం విశ్వం=ఈ విశ్వం; తరంగా ఇవ=అల వలె; స్ఫురతి=తోస్తున్నచో; నః=ఆ ఆత్మయే; అహం=నేను; అస్మి=అవుతున్నాను; ఇతి=అని; విజ్ఞాయ=తెలిసికొని కూడా; కిం=ఏందుకు; దీన ఇవ=దీనినివలె (విషయాలపైపు); ధావసి=సదగత్తుతున్నావు?

శిష్యచూడామణీ ! తరంగాలకు సముద్రమే మూలస్థానం. అలానే విశ్వ చిత్రాలకు ఆత్మయే మూలం. తరంగాలవల్లే జగచ్చిత్రాలు నాట్యాలు సలుపుతుంటాయి. ఈ దృశ్యాలు నీ ఆత్మలోనే పుట్టి పెరిగి కొంతకాలానికి నశిస్తుంటాయి. అన్నిటిని నీ ఆత్మయే జనింపజేస్తుంది. నీ ఆత్మదే జనకస్థానం.

“సోఽహ మస్మి” తత్ పదార్థం సర్వాధారం. అన్నిటికీ ఆధిష్టానం ఆత్మ. దానికి ఆత్మస్వరూపుడవైన నీవే మూలం. అట్టి శుభంకరమైన ఈ అనుభవం నీకు కలిగింది. మంచిది. ఆత్మసాక్షాత్కారం కలిగింది సంతోషం. కానీ ఇంతా తెలిసి ‘అది నాది. ఇది నాది’ అనే ఆశ నిన్ను వదలలేదే ! ఎందుచేతనో ! దీనుని వలె దుఃఖపడుతున్నావే. విషయాలపై పు పరుగులు తీస్తున్నావేల ?

తెలిసిన మూఢుడు

శ్రుత్వాపి శుద్ధ చైతన్యం ఆత్మాన మతిసుందరమ్

ఉపస్థేఽత్యంత సంసక్తో మాలిన్య మధిగచ్ఛతి

49

అతిసుందరం = మిక్కిలి అందమైన; శుద్ధ చైతన్యం = పరిశుద్ధమూ చైతన్యమూ అయిన; ఆత్మానం = ఆత్మనుగూర్చి; శ్రుత్వాపి = వినికూడా; ఉపసే = సమీప విషయాలమీదకు; అత్యంత సంసక్త = మిక్కిలి ఆసక్తిగలవాడవై; మాలిన్యం = మలినత్వాన్ని; అధిగచ్ఛతి = పొందుతున్నావు.

పవిత్ర ఛాత్రాగ్రగణ్యా ! అత్యంతసుందరమూ శివమూ శుద్ధ చైతన్యమూ మాన్యమూ అనుపమానమూ అయిన ఆత్మతత్త్వం విని మననంచేసి కూడా సమీప విషయాలపై మిక్కిలి ఆసక్తి చూపిస్తున్నాడు అంటే వాని మోఢ్యాన్ని గూర్చి ఏమి చెప్పేది?

జ్ఞానాభిలాషి అయిన శిష్యుడికి దృశ్యమాన విషయ వ్యవహారాలు నిండ నీయాలు. ఆత్మతత్త్వ శుద్ధ స్వరూప స్వభావాలను అతి ఆత్మవిమూలమైన అభ్యాసకుడి ముఖతః శ్రవణం చేశావు. వేదాంత వాక్యాలు మననం చేశావు. నిన్ను నీవు తెలిసి కొన్నావు. ఆత్మ అత్యంత సుందరమూ శుద్ధ చైతన్యమూ అని గుర్తించావు. సాక్షాత్కారం పొందావు. అయినా కూడా నీవు ప్రాప్త విషయాసక్తులు విడనాడటం

లేదు. నీకు ఇంకా మాలిన్యం అంటుకొనేవుంది. జ్ఞాని అయి కూడా మాలిన్యాన్ని మోఢ్యాన్ని వదలటంలేదంటే అత్యంత ఆశ్చర్యంగా ఉంది. ప్రాప్తమైన విషయాలకు దూరంగా ఉన్నవాడే జ్ఞాని సుమా !

ము ని కి మ మ కారం ?

సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని

మునే ద్వానత ఆశ్చర్యం మమత్వ మనువర్తతే

50

సర్వభూతేషు = సమస్త భూతాలయందు; ఆత్మానం = తననూ; చ = మరియు; సర్వభూతాని = సమస్త భూతాలను; ఆత్మని = తన ఆత్మలోనూ; జానతః = తెలిసి దర్శించుకొంటున్న; మునే = మునికి; మమత్వం = మమకారం; అనువర్తతే = వెంటాడుతున్నది; ఆశ్చర్యం = ఇది అత్యంత ఆశ్చర్యంగా ఉందే!

అంతేవాసి ! సర్వ భూతాలకు ఆత్మ అధిష్ఠానం. అట్టి ఆత్మ సర్వభూతాలలో విరాజిల్లుతున్నది. సర్వభూతాలు ఆత్మలోనే రమిస్తున్నాయి. ఇది ఎరిగిన మునీశ్వరుని మనస్సులో మమత నిలిచి ఉండటం ఆశ్చర్యాలకు ఆశ్చర్యంగా ఉంది.

బ్రహ్మ మొదలు పిపీలిక వరకూ గల సర్వ జీవకోటిలో ఆత్మ అధిష్ఠానమై ఆధిపతించింది అని తెలిసింది. సర్వ చరాచరాలు ఆత్మలో ఆధిపతించి ఉంటున్నాయి అని తెలిసింది. నిజంగా ఉన్న వ్రాడుపై సర్పారోపణ చేసి భయపడుతున్న అజ్ఞాని వలె ఆత్మపైన విశ్వాన్ని కల్పన చేస్తున్నారు. ఈ సంగతి తెలిసికూడా మమత్వానికి లోనవుతున్నారు అంటే అత్యంత ఆశ్చర్య విషయమే.

ముత్తైష్ఠ చిష్టలోని వెలుగు వెండిదిరాదు అని తెలిసిన తర్వాత చిత్తం ప్రమించదు. స్వప్నంలో చరించిన అతి మూల్య వస్తు సంపదలు జాగ్రత్ స్థితిలో లేవని ఎవడూ చింతించదు. రాని కొందరు జ్ఞానులం అనుకొనేవారు విశ్వం మిథ్య అని తెలిసి కూడా మమరాబంధాన్ని చేదించలేకపోతున్నారు.

*

*

సర్వభూతస్త మాత్మానం సర్వ భూతాని చాత్మని
ఈక్షతే యోగ ముక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శినః

యోగారూఢుడైన జ్ఞాని సర్వ ప్రాణులలో చైతన్యం తానయి ఉంటాడు
చైతన్య మయమైన తనలో సర్వప్రాణులను గుర్తించి సమదృష్టి కలిగి ఉంటాడు.

— భగవద్గీత

ఆ శ్చ ర్యం ?

అస్థితః పరమాద్వైతం మోక్షార్థేఽపి వ్యవస్థితః

అశ్చర్యం కామవశగో వికలః కేళి శిక్షయా

51

పరమాద్వైతం = విశిష్టమైన ఉన్నత అద్వైతమతం; అస్థితః = ఆశ్రయించిన వాడవై; మోక్షార్థే అపి = మోక్షం కోరుకొన్నవాడవై కూడా; వ్యవస్థితః = ప్రయత్న పరుడైన పురుషులందరూ!; కామవశగః = వాంఛవశుడవై; కేళి శిక్షయా = క్రీడాభ్యాసంచేత; వికలః = వికలత్వం పొందినవాడవగుచున్నావు; అశ్చర్యం = అశ్చర్యకరంగావుంది?

శిష్యవర్యా! లోకంలో అశ్చర్యం ఏమిటంటే పరమ అద్వైత జ్ఞానరాశిని ఆశ్రయించిన ఏకైక బ్రహ్మనిష్ఠాగరిష్ఠుడూ, మోక్షశిక్ష ప్రవీణుడై వ్యవస్థితుడైన వాడూ కూడా ఎందుచేతనో వికలుడై కామవశుడై నాడనేదే అశ్చర్యం.

సజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదకూన్ముడై అద్వైత జ్ఞానశీలుడై పరమ భక్తా గ్రగణ్యుడై మోక్ష స్వరూపుడైన సచ్చిదానందుడిలో ఏకమై ఆత్మసాక్షాత్కార భాగ్యం పొందిన జ్ఞాని కూడా ప్రాక్తన వాసనా వశంచేత కామ పర తంత్రుడై నాడు. శృంగార కేళిలోలుడై నాడు. ప్రవర్తన అనుమానజనకంగా ఉంది. ఏమిటిదీ విధి వై పరీత్యమా? శిష్యుడైన జనకుడు మోక్షార్థి అయి ఆత్మ సాక్షాత్కారం పొందాడు. జీవన్ముక్తుడైనాడు. ఇదీ గురువుకు సంతోషమే. శిష్యుడు లోక వ్యవహారానికి అనుగుణంగా నటిస్తున్నాడు. కానీ ఇతడి హృదయం పరమ పవిత్రం. నీరు అంటని తామరాకు వంటిది. ఇది అంతా బాహ్యనటనే. దీనికి గొప్ప కారణమంటే అలా చేస్తున్నాడు అనే సంగతి తెలుసు అయినా గురువు తన శిష్యుణ్ణి ఎప్పుడూ స్తుతించరాదు. ఇంకా ఇంకా ఫరీక్షించి నిగ్గు తేల్చాలి అనేదే గురుదేవుని ఆశయం.

కామం జ్ఞానం

ఉద్భూతం జ్ఞానదుర్మిత్రం అవధార్యాతి దుర్బలః

ఆశ్చర్యం కామమాకాంక్షేత్ కాలమంత మనుశ్రితః

52

ఉద్భూతం=ఉత్పన్నమైన; జ్ఞాన దుర్మిత్రం=జ్ఞాన శత్రువైన కామాన్ని; అవధార్య=ధారణచేసి; అతి దుర్బలః=మిక్కిలి బలహీనుడై; అంతకాలం= చివరికి అంత్యకాలం; అనుశ్రితః=అశ్రయించినటువంటివాడై; కామం= కామాన్ని; ఆకాంక్షేత్=కోరుకోసాగాడు; ఆశ్చర్యం=ఇది ఆశ్చర్య విషయం.

ఓ రాజా ! జ్ఞానిపై కూడా దైవ వశంచేత సంప్రాప్తమైన జ్ఞానం విలువ తెలిసికొనలేక దానికి బద్ధశత్రువైన కామానికి వశమైపోతున్నావు. అతిదుర్బలుడవై అంత్యకాలంలో కామాన్ని ఆకాంక్షిస్తున్నావు. జ్ఞానానికి కామం ప్రబలమైరి. జ్ఞాని కామికాకూడదు. విజ్ఞానికి విషయవాంఛ కలుగదు. మృత్యుదేవత మ్రింగుతుంటే నగం మృత్యువాత పడికూడా విషయభోగాలు కోరుకొనేవాడు ఎంత మూర్ఖుడు.

జ్ఞాని సమీప సంప్రాప్త సుఖాలను కూడా అపేక్షించరాదు. వివేకం గల వాడెవడూ విషయసుఖాలు అపేక్షించడు. వినాశకాల మాసన్నమైనవాడికి విపరీత విషయతృప్తి కలగటం సహజమే కదా! నీ విషయంలో ఇది మరీ ఆశ్చర్యం ! ఆశ్చర్యం !

వివేకికి విత్తాకాంక్ష !

ఇహాముత్ర విరక్తస్య నిత్యానిత్య వివేకినః

ఆశ్చర్యం మోక్షకామస్య మోక్షాదేవ బిభీషిశా

53

ఇహ=ఈ లోకం; అముత్ర=పరలోక భోగాలనుండి; విరక్తస్య= విరక్తుడు; నిత్య అనిత్య వివేకినః=నిత్యానిత్య వివేకం గలవాడు; మోక్ష కామస్య=మోక్షం కావాలనే ఆకాంక్షగలవాడికి; మోక్షాత్ ఏవ=మోక్షం నుంచే; బిభీషిశా=భయమా!; ఆశ్చర్యం=ఆశ్చర్యం !

వత్సా ! ఇహలోక భోగాలు పరలోక సౌఖ్యాలు రెండింటి ఎడల విరక్తుడై

విసర్జించి నిత్య అనిత్య వస్తు విచారం చేస్తున్న వివేకశాలి మోక్షం కాంక్షించి కూడా మోక్షం అంటే భయంతో పారిపోతున్నాడంటే ఆశ్చర్యమే !

అత్యు నిత్యం. దేహం అనిత్యం. ఇలా ఆలోచించేవాడు వివేకవంతుడు. బ్రహ్మానందప్రాప్తి మోక్షం. మోక్షకాంక్షి అయిన జ్ఞానికి పుత్ర కళత్ర సంపదాదులు బంధాలు. విశ్వం స్వప్నం వంటిది. జ్ఞాని స్వప్న సంపదలవలె ఇహలోక భోగాలను విసర్జిస్తాడు. స్వప్నంలో దొరికేవి మేలుకొన్నప్పుడు లభ్యమానంకావు కదా!

రో ష తో షా లు కూ డ వు

ధీరస్తు భోజ్యమానోఽపి పీడ్యమానోఽపి సర్వదా

అత్మానం కేవలం షశ్యన్ న తుష్యతి న కుష్యతి

54

ధీరస్య=ధీరుడు జ్ఞాని; భోజ్యమానోఽపి=భోగపురుషుడై నా; పీడ్యమానోఽపి=పీడితుడై నా; సర్వదా=ఎల్లప్పుడు; కేవలం=ఒక్కడుగా; అత్మానం=ఆత్మను; షశ్యన్=చూస్తున్నవాడై ఉంటాడు (అతడు సమబుద్ధి); న తుష్యతి=సంతోషించడు; న కుష్యతి=కోపించడు.

అత్యజ్ఞానీ ! ధీరపురుషుడు భోజ్యమానుడై అనవరతం భోగిఅయి రాగిఅయి కూడా ఆత్మను అవలోకిస్తున్నాడు. పీడ్యమానుడై కూడా నిత్యం పరమాత్మలో ఆనందంలో తల్లీ నమవుతున్నాడు. జ్ఞానికి శోకమూలేదు. క్రోధమూలేదు. ఆ పురుషుడికి సంతోషమూలేదు. దుఃఖమూలేదు. కోపమూలేదు. ప్రసన్నమూలేదు. అతడు స్థితప్రజ్ఞుడు. అతివిజ్ఞుడు.

మహాజ్ఞానులు లోకికదృష్టికి భోగులవలె కనిపిస్తారు. కానీ వారు మహాయోగీ శ్వరులు వారు కష్టాలు నష్టాలు పీడలు బాధలు నిందలు నిష్ఠూరాలు అపనిందలు పొందుతున్నట్లు లోకులదృష్టికి అనిపిస్తారు కానీ వారు సర్వదా సుఖదుఃఖరహితులు. వారు నిత్యులు. నిర్మలులు. వారి లక్ష్యం ఆత్మ తత్త్వసిద్ధి. తోషరోషాలు ఆత్మవికాపు కనుక వారిని బాధించవు. ఇవి శరీర ధర్మాలు. వారు పరిశుద్ధ ఆత్మ సుఖం నిత్యం పొందుతారు.

నిందాస్తుతులు సమం

చేష్టమానం శరీరం స్వం పశ్యత్యన్య శరీరవత్

సంస్తవేచాపి నిందాయాం కథం శుభ్యేత్ మహాశయః

55

చేష్టమానం = అత్మసంబంధిత క్రియలు చేస్తూకూడా; స్వం = తన;
 శరీరం = దేహాన్ని; అన్య శరీరవత్ = పరుల శరీరం వలె; యః = ఎవడు;
 పశ్యతి = చూస్తున్నాడో; సః మహాశయ = అట్టి మహాపురుషుడు; సంస్తవే =
 సంస్తుతియందు; నిందాయాం = నిందలందు; అపి = కూడా; కథం = ఎట్లు;
 శుభ్యేత్ = తోభజెందును?

నాయనా ! నిత్యకృత్యాలు చేస్తూ పరుని శరీరంవలె తన తనువును అత్మ
 కంటే వేరని భావించి అన్యంగా తలంచే మహాశయుడు స్తుతికి పొంగిపోడు నిందకు
 క్షుంగిపోడు. ఆ యోగింద్రుడికి ఎన్నడూ దిగులులేదు. ఇతరుల శరీరం తన అత్మ
 కంటే భిన్నం అని భావించినట్లే తన శరీరం కూడా తన అత్మ కంటే అన్యం అని
 భావనచేసే మహాత్ముడు స్థితప్రజ్ఞుడు.

సంతోషరోపాదులు స్తుతినందలు శరీర ధర్మాలు. కానీ నీవెందుకు తోభచెందు
 తున్నావు. అత్మ నిష్క్రియా భరితం. అత్మకు మాయాకల్పిత చేష్టలు అంటవు.
 భయదుఃఖాలు శోకమోహాలు అత్మధర్మాలు కావు. అవి దేహధర్మాలు. నీవు శరీరాతీత
 అత్మస్వరూపుడవు. ఇట్టి అత్మజ్ఞానం స్థిరపదాలి. జ్ఞాని అయినవాడికిదీ ముఖ్యం. జ్ఞాని
 తన శరీరాన్ని ఉపేక్షించి అత్మను అపేక్షిస్తాడు. అత్మజ్ఞానికి నిందాస్తుతులులేవు.

మృత్యు వంశే భయమా

మాయామాత్రమిదం విశ్వం పశ్యన్ విగత కౌతుకః

అపి సన్నిహితే మృత్యౌ కథం త్రస్యతి ధీరధీః

56

విగతకౌతుకః = అచాంక్షలు లేనివాడు; ధీరధీః = స్థితప్రజ్ఞగల బుద్ధిమంతుడు;
 ఇదం విశ్వం = ఈ విశ్వమును; మాయామాత్రం = మాయాజాలంగా; పశ్యన్ =
 చూచుచున్నాడు (అట్టివాడికి); మృత్యౌ = మరణం; సన్నిహితేఽపి = సన్నిహిత
 మైత్రేమాత్రం; త్రస్యతి = భయం; కథం = ఎందుకు?

వాంఛా విజయం చెందిన ధీరపురుషుడు ఈ విశ్వదృశ్యాలను ఒక మాయా చిత్రంవలె వీక్షిస్తుంటాడు. అట్టి మహాజ్ఞానికి మృత్యువు ఎదురైతే మాత్రం భయమెక్కడిది? రాజా ! నీవు భయపడతావేమి? ఈ దృశ్యమాన ప్రపంచం అంతా ఒక మాయా కార్యకలాపం. ఇది మిథ్య. జ్ఞాని దీనిని చూస్తున్నా ఇందులో సంచరిస్తున్నా దీనిని గురించి పట్టించుకొనడు. ఇది అనద్రూపం. ఇది ఎక్కడినుంచి పుడుతోంది? ఎక్కడ లయమవుతోంది? దీని లీలావిలాసాలు ఏమి? అని జ్ఞాని ఆలోచనచేయడు. అలా విచారణచేసి ఈ మోహజాలానికి వశుడైనవాడు జ్ఞానికాదు. జనన మరణాలు గూర్చి కుతూహలం లేనివాడే ముని. విద్వాంసులు తమ ఆత్మస్వరూప తత్త్వ విభూతిలో సుస్థిరులు, నిశ్చలులు, ఆత్మజ్ఞులు. దేహాదులను గూర్చి కౌతుకంలేనివాడు ధీర ధీనిశి. చలన రహితుడైన స్వస్వరూప అనుసంధాన నిపుణుడే పరమ విజ్ఞాని. అష్టావక్ర మహర్షి శిష్యుడు జనకుడు ధైర్యశాలి. అయినా మరొకసారి శిష్యుని చిత్తాన్ని మరింత పరీక్ష చేస్తున్నాడు మహర్షి.

*

*

“అంతవంత ఇమేదేహే నిత్యస్థోక్తాః శరీరీణః”

—భగవద్గీత

మ హా త్మ యు

నిః స్పృహం మానసం యస్య నైరాశ్యేఽపి మహాత్మనః

తస్యాత్మజ్ఞాన తృప్తస్య తులనా కేన జాయతే

57

యస్య=ఏ; మహాత్మనః=అత్మజ్ఞానియొక్క; మానసం=మనస్సు; నైరాశ్యే అపి=అశలు అరాక్షలు లేక (చివరికి మోక్షం విషయంలోకూడ); నిస్పృహం=వాంఛారహితంగా ఉంటుందో; తస్య=అట్టి; అత్మజ్ఞాన=ఆత్మ విజ్ఞానంలో; తృప్తస్య=సంతృప్తి గలవాడికి; తులనా=సామ్యం; కేన=ఎవనితో; జాయతే=కలుగుతుంది?

శిష్యా ! మోక్ష విషయంలో కూడా అపేక్షా కూస్తుడైన అత్మజ్ఞానికి సాటి

ఎవరూలేరు. ఎవరి మనస్సులో మోక్షపేక్ష కూడా లేకుండా ఉంటుందో అతడు మహాత్ముడు. అవిజ్ఞానికి లౌకిక పదార్థాలపై కోరికలు వాటిని గూర్చి లాభాలాభాలు హర్షశోకాలుండవు. ఆ ముని మనోరథాలు అన్నీ సమాప్తమైనాయి. అతడు సమాప్త సర్వ మనోరథుడు.

“అహమస్మి” “బ్రహ్మహమస్మి” అను బ్రహ్మ మంత్ర భావనోదాహరణ ప్రాయుడు. పరబ్రహ్మ స్వరూపంలో ఐక్యమైపోయిన మహా మహర్షి అతడు. నిస్పృహమానసం మహాత్ములకు మణి మంజూష. వాకితో సమానులు ఎవరూలేరు.

*

*

వ్యాసుడు శుకుడితో ఇలా అంటున్నాడు—

పురము శరీరంఁబు-బుద్ధితత్త్వామిని-సర్వార్థచింతన సచివ పదవి-
నడుచుచునుండు మనంఁబు-శబ్దాద్యంబు లై చెల్లు విషయంబు లైదు-తగు పు
రోహిత వర్గంబు శ్రోతాదులగు-ఇంద్రియంబులు పౌరజనంబు-లిట్లు
పరగెడురాజ్యంబు-పరిభోగమునకు దూషకులైన దొరలు రజస్తమములు
వాతి కలపులబడు బుద్ధి నేరకుండి మనసుతోడ నేర్పడిన దానును మనంబు
నేక ముఖత రార్యముచూచునేని దుష్టులజగుదురు భోగ మవ్యయమగు
కుమార!

—తిక్కన భారతం (శాంతిపర్వం 5-200)

గ్రాహ్య త్యాజ్య బుండునా

స్వభావాదేవ జానానో దృశ్యమేతత్ న కించన

ఇదం గ్రాహ్య మిదం త్యాజ్యం న కిం పశ్యతి ధీరధీః 58

యః=ఎవడు; ఏతత్ దృశ్యం=ఈ దృశ్యప్రపంచం; స్వభావాత్=సహజంగా; న కించన=కొంచెముమైనాకాదు; ఇతి=అని; జానానః=తెలిసికొనునో; సః=అట్టి; ధీరధీః=బుద్ధిశాలి; ఇదం=ఇది; గ్రాహ్యం=గ్రహింపదగిందీ; ఇదం=ఇది; త్యాజ్యం=త్యజింపదగిందీ అని; కిం=ఎట్లు; పశ్యతి=చూస్తున్నాడు?

వత్సా ! ఈ కనిపించే ప్రపంచం యథార్థ స్వభావ సిద్ధమైనదికాదు. ఇది భ్రమకలిగించే మిథ్యాజగం. సత్యం అనేది ఇందులో కొంచెం చూడాలేదు. ఇందులో అన్నీ ప్రతిబింబ చ్చాయలే అని తెలిసికూడా ధీరుడు ఇది గ్రహింపతగింది, ఇది త్యజింపతగింది అనే భేదదృష్టితో ఎందుకు చూస్తున్నాడు ?

మహాజ్ఞానికి 'ఇది త్యాజ్యం ఇది గ్రాహ్యం' అనే భేదభావం ఉంటుందా ! ఉండకూడదే. ముత్తైపుచిప్పలోనిది రణితం అని భ్రమించి విమర్శచేయగా రణితం కాదని తేలిపోయినట్లు ఈ దృశ్య ప్రపంచం 'సత్యమా! అసత్యమా!' అని పరీక్ష చేయాలి. ఇది తత్వోపదేశం ద్వారా తెలుస్తుంది. ఈ జ్ఞాన విచారణ కలిగిన జ్ఞానికి త్యాజ్యములు గ్రాహ్యములు లేవు.

*

*

“నిత్యమూపకమూ ఐన ఆత్మ సర్వానికి అధిష్ఠానం. అజ్ఞానం వల్ల కలిగే భ్రమలకూ ఊహాపోహలకూ ఆత్మతో సంబంధంలేదు. భ్రమ ఉన్నా లేకున్నా ఆత్మ పరిణామరహితం. అట్టి ఆత్మస్వరూపుడవైన నీవు కలతలు వీడి శాంతంగా జీవించు.”

— మహాపనిషత్తు (4-13)

ద్వంద్వ రహితుడు జ్ఞాని

అంతస్యక్త కషాయస్య నిర్ద్వంద్వస్య నిరాశిషః

యదృచ్ఛయాగతో భోగో న దుఃఖాయ న తుష్టయే

59

అంతస్యక్త కషాయస్య = అంతఃకరణం నుండి తుడిచివేయబడిన వాసనా మలాదిదోష కషాయం గలిగి; నిర్ద్వంద్వస్య = ద్వంద్వాలైన శీతోష్ణాలు నుఖ దుఃఖాలు లేనట్టి; నిరాశిషః = ఆకారరహితుడికి; యదృచ్ఛయా = దైవవశంగా; అగతః = వచ్చిచేరిన; భోగః = భోగం; న దుఃఖాయ = దుఃఖానికి కాదు న తుష్టయే = సంతోషం కొరకూకాదు.

వివేకనిపుణా ! అంతఃకరణ నుండి విషయ వాసనా కషాయాలను త్యజిం
చినవాడు ధన్యుడు. వాడు ద్వంద్వరహితుడు. అశారహితుడు అట్టి పురుషునికి
యాదృచ్ఛికంగా సంప్రాప్తించిన భాగ్యసంపదలు దుఃఖకరాలుకావు. సంతోషకరాలు
కావు. స్థితప్రజ్ఞుడై యోగి అయి వాటిని అనుభవించాలి.

ఆ విజ్ఞాని అంతఃకరణలోని మలదోష మాలిన్యాన్ని తొలిగించుకొని పరి
శుద్ధుడైనాడు. శీతోష్ణాలు సుఖదుఃఖాలు లాభనష్టాలు మొదలైన ద్వంద్వాలకు ఆ
పండితుడు అతీతుడు. సమచిత్తుడు. అట్టి సుబుద్ధికి దైవయోగం వలన వివిప్రాప్తి
చినా సంతోషంగా స్వీకరిస్తాడు. కష్టాలు అని క్రుంగిపోడు. సౌఖ్యాలు అని పొంగి
పోడు. సమచిత్తుడు కదా! మనోబుద్ధి చిత్త అహంకారాలు అంతఃకరణ ధర్మాలు
వీని దోషాలు విషయ వాసనలు పూర్ణజ్ఞానిని ఈ దోషాలు దరిజేరలేవు. నీవు పూర్ణ
జ్ఞానస్థితి అందుకొన్నావా ! అందుకోలేదన్నదే ఆశ్చర్యం! అంటూ గురువు ఈ
విధంగా ఆక్షేపణల ద్వారా శిష్య పరీక్ష చేయసాగాడు.

అ న న ద న

సంయమి - సంసారి సమమా!

జనక ఉవాచ -

హంతాత్మజ్ఞస్య ధీరస్య ఖేలతో భోగలీలయా

న హి సంసారవాహికైః మూఢైః సహ సమానతా 60

భోగలీలయా=లీలాభోగాలతో; ఖేలతః=అడుకొంటున్న; ఆత్మజ్ఞస్య=ఆత్మజ్ఞానియగు; ధీరస్య=ప్రజ్ఞాశాలికి; సంసారవాహికైః=సంసారం మోయుచున్న; మూఢైః=మూఢులకు; సమానతా=సామ్యమా; హంత=అయ్యో; నహి=లేదు ప్రభూ!

అష్టావక్ర మహర్షిచేత పరీక్షిర్థమై అక్షేపింపబడిన జనకుడు ఆత్మజ్ఞాన ఉల్లాసంతో సముచితంగా ఇలా సమాధానమిస్తున్నాడు-

గురుదేవా ! సాష్టాంగ దండ ప్రణామాలు. యథార్థం వచిస్తున్నాను స్వామీ ! తమరు ఏమన్నా నా మేలు కొరకే. భోగాలు లీలగా అనుభవిస్తున్నా ఆత్మజ్ఞానంగల ధీరునితో సంసార లంపటుడు సమానం ఏనాటికీ కాదు. ప్రారబ్ధవశాన జ్ఞానం గలవాడు లోకవ్యవహారాలలో మెలగినప్పటికీ ఏ దోషం పొందడు. అన్నిటికీ అధిష్ఠానమైన ఆత్మ తత్త్వం ఎరిగినవాడు విషయ విక్షేపాల విసురులకు చలించడు. భోగాలలో ఉన్నా ఆ విజ్ఞాని చిత్తం అందులో చిక్కుకోడు. మూఢుడయితే లౌకిక కర్మ కలాపంలో అసక్తి గలిగి ఘునిగిపోతాడు.

*

*

“అంతస్సంసిక్త నిర్ముక్తో జీవో మధురవృత్తిమాన్

బహిఃకుర్వన్నకుర్వన్ వా కర్తా భోక్తా నహి క్వచిత్”

మన శృరీరాు తనవికావని మోహం వీడి జ్ఞాని నిర్మమత్వంతో, నిరహంకారంతో, ప్రేమపూర్ణ హృదయంతో జీవిస్తాడు అట్టి జ్ఞాని ఏ పనిని చేసినా చేయకున్నా తాను కర్తననీ భోక్తననీ భావించడు.

—అన్నపూర్ణోపనిషత్తు (1-57)

యోగి స్థితప్రజ్ఞుడు

యత్పదం ప్రేప్సవో దీనాః శక్రాద్యాః సర్వదేవతాః

అహో తత్ర స్థితో యోగీ న హర్ష ముపగచ్ఛతి

61

యత్ పదం=ఏ స్థానం కొరకు; ప్రేప్సవః=అభిలషిస్తూ; శక్రాద్యాః= ఇంద్రాది; సర్వదేవతాః=సమస్త దేవతలూ; దీనాః=దీనాతిదీనులై ఉంటారో; తత్ర=ఆ స్థానంలో; స్థిత=ఉంటున్న; యోగీ=యోగి; హర్షం=గర్వాశయం; న ఉపగచ్ఛతి=పొందడు; అహో=ఇది ఆశ్చర్యం!

అచార్యవర్యా ! ఏ పదవి ఉత్తమోత్తమమూ ఉన్నతమూ అని భావించి పొందలేక ఇంద్రాదీదేవతలు దీనాతిదీనులైయున్నారో ఆ మహాన్నతమమందే యోగీశ్వరుడు ఉద్భిత్తబ్బిబ్బుకాకుండా స్థితప్రజ్ఞుడై విరాజిల్లుతుంటాడు. అహో ఇది ఆశ్చర్యం స్వామీ! అజ్ఞాని లౌకిక విషయాలలోని లాభాలాభాలు ముఖదుఃఖ తూకంచూచుకొంటాడు. జ్ఞాని అలా చూచుకొనడు. ప్రాప్తాప్రాప్త దృష్టి మాత్రం ఉంటుంది.

ఇంద్రాదులు అత్యవదం అభిలషిస్తారు. అయినా అందుకోలేక దీనులౌతూ! అత్యపీఠం అధిపించిన జ్ఞాని అందుకు గర్వించడు. విషయసుఖ మహాభోగ పొందినా హర్షించడు. మునికీ సచ్చిదానంద పదవిలోగల అనుభవం అనితరం ఉంటుందని ఉంటుంది.

పుణ్య పాపాలంటపు

తజ్జన్య పుణ్యపాపాభ్యాం స్పర్శోహ్యంత ర్నజాయతే

న హ్యకాశస్య ధూమేన దృశ్యమానోపి సంగతిః

62

తజ్జన్య=తత్ అనే అత్యవదం ఎరిగిన జ్ఞానికి; అంతః=అంతఃకరణం; హి=దీని; పుణ్యపాపాభ్యాం=పుణ్యపాపాలతో; స్పర్శః=సంబంధం; న జాయతే=ఉండదు; హి=కదా; ఆకాశేన=ఆకాశానికి; ధూమేన=పొగతో; సంబంధం; ఇంధం; దృశ్యమానఃఅపి=ఉన్నట్లు కనిపిస్తున్నా; నహి=లేదుగదా!

దేశికోత్తమా ! ఆ సచ్చిదానంద పదవిజ్ఞానం గలవాడి అంతఃకరణం పుణ్య పాపాలకు అతీతం. ధూమం ఆకాశంలో తిరుగుతున్నా ధూమానికి ఆకాశానికి అను బంధంలేదుకదా! జ్ఞాని విధి వాక్యాలకు బద్ధుడుకాదు. ఆ మహాత్ములకు పుణ్యపాపాలు అంటవు.

జనకుడు అంతఃపురంలో ఎన్నో ఆడంబాలు, వైభవాలు, భోగాల మధ్యలో ఉన్నప్పటికీ అతడు ఎప్పుడూ ఆత్మనిష్ఠలో ఉండటంవల్ల ఆ సుఖాలు అతనిని అంటటంలేదు. ఆకాశంలో ధూమం ఉన్నా ఆకాశానికి దానికి సంబంధం లేనట్లుగా.

*

*

“జ్ఞానాగ్నిః సర్వకర్మాజి భస్మసాత్ కురుతే తథా”

—స్మృతి

విధి నిషేధాలు లేవు

అత్మైవేదం జగత్సర్వం జ్ఞాతం యేన మహాత్మనా

యదృచ్ఛయా వర్తమానం తం నిషేద్ధం క్షమేత కః

63

యేనమహాత్మనా=ఏ మహాత్మునిచేత; ఇదం సర్వం జగత్=ఈ సంపూర్ణ జగత్తు; అత్మైవ=ఆత్మయే (అని); జ్ఞాతం=తెలిసికొనబడుతున్నదో; తం= అటువంటి; యదృచ్ఛయా=ప్రారబ్ధివశం వలన స్వేచ్ఛగా; వర్తమానం= ఉంటున్న జ్ఞానిని; నిషేద్ధం=నిషేధించటానికి; క్షమేత కః=సమర్థుడైన వాడెవడు?

మహాత్మా ! జగత్సర్వం పరమ ఆత్మయే అని జాగా ఎరిగిన మహామహానికి నిషేధం ఏమి వర్తిస్తుంది? ఆ మహర్షిని యాదృచ్ఛికంగా వర్తమాన కర్మకలాపంలో ఎవరు ప్రవేశింపచేయగలరు? ఎవరు నిషేధించగలరు? వారిని శాసించటానికి సమర్థు లెవరు? వేదాలు జ్ఞానుల కొరకే.

“అవిద్యా వద్వీచయోఃవేదః” “ప్రబోధనీయ నివాసో సుప్తీ రాజేన వృధిభీః” అని శారీరక భాష్యం చెప్తున్నది. వందీమాగధ వర్గం రాజా నిద్రిస్తున్నా

ప్రేమతో వర్ణించి మేల్కొల్పి స్తుతిస్తారు. అలానే వేదాలు కూడా అత్యజ్ఞానిని బోధనీయంగా వర్ణిస్తుంటాయి. ఆ స్తుతులు రాజును, వేదాలు అత్యజ్ఞానిని ప్రబోధిస్తుంటాయి.

దేహేంద్రియభ్రాంతి లేనివాడికి బ్రహ్మనందం తప్ప ఇతరస్సహే ఉండదు. జ్ఞానికిది జాగ్రదవస్థ. ప్రపంచ స్పృహ కలగటం స్వాప్నికస్థితి.

స ర్వ స మ ర్థు డు

ఆ బ్రహ్మ స్తంభ పర్యంతే భూతగ్రామే చతుర్విధే

విజ్ఞస్యైవ హి సామర్థ్యం ఇచ్ఛానిచ్ఛా వివర్జనే

64

ఆ బ్రహ్మ స్తంభ పర్యంతే = బ్రహ్మ మొదలుకొని తృణం వరకూ గల; చతుర్విధే = నాలుగిదాలైన (గర్భజ-అండజ-స్వేదజ-ఉద్బిజ); భూతగ్రామే = భూతగణంలో; విజ్ఞస్యైవ హి = జ్ఞాని ఒక్కడికే; ఇచ్ఛానిచ్ఛా వివర్జనే = ఇచ్చు అనిచ్ఛులను వర్జించటానికి; సామర్థ్యం = సామర్థ్యమున్నది; హి = ఇది నిశ్చయం.

అర్యా ! ఆచార్యవర్యా ! సకల బ్రహ్మీద స్తంభ పర్యంతంగల చతుర్విధ భూత గ్రామాలలో జ్ఞాని ఇష్టానిష్టాలకు వ్యతిరేకం లేదుకదా !

బ్రహ్మ మొదలు చీమ వరకుగల సమస్త ప్రాణకోటిలో దేనికి తమ ఇష్ట ప్రకారం నడుచుకొనటానికి సామర్థ్యంలేదు. ఒక్క జ్ఞానికే ఆ సామర్థ్యం ఉన్నది. అత్యజ్ఞానికి విధి నిషేధాలు లేవు.

వాయువేగానికి కొట్టుకొనిపోవు దూదీవలె పైకి కనిపించినా అస్థిరంగా గమన భోజనాదికృత్యాలు చేస్తున్నా అతడు పూజనీయుడే. ఆ జ్ఞానికి ఈ నిత్యకృత్యాలలో స్ఫురణలేదు. దైహికృత్యాలవి జరిగిపోతుంటాయి. ఆయన ఆత్మానంద సాగర నిమగ్నుడు. అనవరత అత్యజ్ఞాన అవలోకనా తత్పరుడు.

“తస్య పుత్రా దాయముపయాంతి సహృదః సాధుకృత్యం ద్వీషంతః పాప కృత్యం—” భక్తుడి సంపదను పుత్రులు గ్రహిస్తారు. పుణ్యఫలాలను సాధువురు పులు స్వీకరిస్తారు. పాప ఫలాలను శత్రువులు తీసికొనవలసి ఉంటుంది. అపురుషుడు మాత్రం పుణ్యపాపరహితుడై ముక్తి పొందుతాడు; ప్రారబ్ధకాలం గడవగానే బ్రహ్మలో లీనమైపోతాడు.

“తదా విద్వాన్ పుణ్య పాపే విధూయ నిరంజనః పరమం సామ్య ముపైతి” అ విద్వాంసుడు పుణ్యపాపరహితుడై మరో జన్మ లేక బ్రహ్మలో లీనమైపోతాడు. “న తస్య ప్రాణా ఉత్క్రామంతి ...” “అత్యైవ సమ వ లీయంతే ...” జ్ఞాని ప్రాణాలు లోహంతరాలకు పోవు. అవి అక్కడ కారణభూతం లయమౌతాయి. ఈ ఉద్దిష్ట వేదవాక్యాలు ఈ అధ్యాన్ని వివరిస్తున్నాయి.

భక్తుడికి ప్రారబ్ధకర్మలు తొలగగానే పుణ్యపాపాలు పోయి ఆ భక్తుడు ఉపాధిని విడచి పరలోకం వెళ్ళకుండా కారణస్థానమైన పరబ్రహ్మంలో లీనమై పోతాడు “జ్ఞానాగ్నిలో సంచిత కర్మజాలం దగ్ధమైపోతుంది. జ్ఞానాగ్నిలో జ్ఞాని కర్మలతో శరీరం కూడా దగ్ధమౌతుంది.” శరీరాదులు స్పష్టమైనా జ్ఞాని ఆత్మ సూక్ష్మ కారణ దేహాలతో ఇంకా పనిచేస్తుంది.

భారతంలో ఇలా ఉంది— ‘బ్రహ్మస్త్ర ప్రభావంతో అర్జునుడి రథం భస్మమై పోయింది. శ్రీకృష్ణ మంత్రబలంతో అది భస్మమైకూడా నడుస్తూనే ఉంది. అలానే విద్వాంసుడి శరీరం భస్మమైకూడా ఆత్మజ్ఞానం వల్ల ప్రారబ్ధ శక్తి ప్రభావంతో తన నిర్దిష్టకార్యం నిర్వహిస్తుంది. అనాదీకాలం నుంచి వస్తూన్న అజ్ఞాన కార్యాలు నాశనం కావటానికి చాలాకాలం పడుతుంది. శ్రద్ధగా పరిశ్రమ చేయాలి. సహజంగా జ్ఞాని ప్రతిబంధకాలు దాటి ముందుకుపోతుంటాడు.

తె లి సి కొ ని చే యి

ఆత్మాన మద్వ్యయం కశ్చిత్ జానాతి జగదీశ్వరమ్
యద్వైత్తి తత్సకురుతే న భయం తస్య కుత్రచిత్

65

కశ్చిత్ = ఒకానొకడు; ఆత్మానం = జీవాత్మను; చ = మరియు; జగదీశ్వరం = జగన్నాథుడిని; అద్వ్యయం = వేరుకాని వారినిగా; జానాతి = తెలిసికొంటున్నాడో; సః = అట్టివాడు; యత్ = దేనిని; వేత్తి = తెలిపికొంటున్నాడో; తత్ = దానిని; కురుతే = చేయుచున్నాడు; తస్య = అట్టి జ్ఞానికి; భయం = భీతి; న కుత్రచిత్ = ఎక్కడలేదు.

సద్గురుడేవా ! జీవేశ్వర ఐక్యమే అద్వైతం. ఇది నిశ్చయంగా తెలిసికొన్న

వాడు తనకు యోగ్యమైన కార్యాలు చేయటంలో భయపడడు. వెనుకంజ వేయడు. ఆ ప్రజ్ఞాని అద్వైత ప్రమాణంతో ద్వైత భావాన్ని అణచివేస్తాడు. ఆ పురుషుడు ద్వైతంవల్ల భయపడడు.

“తత్త్వమసి” అనే మహావాక్యంలో మొదటి ‘తత్త్వదం’ పరమేశ్వరమార్గం. రెండవ ‘త్వమ్మదం’ జీవమార్గం ‘అసి’ ఏకమగుచున్నది. వీటి పూర్తి తత్త్వం తెలిసిన రెండింటి అభేద తాదత్మ్యసిద్ధాంతమే అద్వైతమార్గం. పరిపూర్ణ అద్వైత జ్ఞానం కలవాడే విద్వాంసుడు, ఆచారణముషి అన్నీ విశ్వకల్యాణకర కార్యకలాపాలు నిర్వహిస్తుంటాడు. ఆ ఋషి ‘ఏకం సత్’ అని నిశ్చయించుకొన్నాడు. ద్వైతభావం గలవాడికి భయంకానీ అద్వైతికి భయం ఉండదు.

తన నుండి బ్రహ్మాన్ని పేరుగా భావించేవాడు పశుతుల్యుడు. ఆతడు పర బ్రహ్మాన్ని కొంచెం కూడా తెలిసికోలేదు తానే బ్రహ్మనని భావన చేయాలి అట్టి బ్రహ్మజ్ఞాని ‘బ్రహ్మవిత్ బ్రహ్మైవ భవతి’ బ్రహ్మజ్ఞానవిదుడు తానే బ్రహ్మమై ప్రకాశిస్తాడు. “తరతిశోక మాత్మవిత్” అట్టి అత్మవిదుడు సంసారశోక సాగరాన్ని తరించగలడు. అత్మవిదుడు అన్యం తలంచని అద్వైతమూర్తి. అద్వితీయుడు. “ఏకం సత్” ఆ ముని సర్వత్ర ఐక్య భావంగలవాడు. ఆ ముని చేసే గ్రహణ త్యాగాలు వేయించిన గింజలవంటివి. వాటివల్ల భవాంకురాలు మొలకెత్తవు.

ల య యో గం

అనాత్మపై అనాదరణ జ్ఞానం

అష్టావక్ర ఉవాచ -

న తే సంగోఽస్తి కేనాపి కిం శుద్ధస్యక్తు మిచ్ఛసి

సంఘాత నిలయం కుర్వన్ ఏవమేవ లయం వ్రజ

66

తే=నీకు; కేనాపి=దేనితో గూడా; సంగః=సంబంధం; నాస్తి=లేదు (కనుక); శుద్ధః=పరిశుద్ధుడవైన నీవు; కిం=దేనిని; త్యక్తుం=త్యజించాలని; ఇచ్ఛసి=కోరుకుంటున్నావు?; ఏవమేవ=ఈ ప్రకారంగా; సంఘాత విలయం=దేహాభిమాన సంఘాత త్యాగం; కుర్వన్=చేస్తున్నవాడవై; లయం=మోక్షం; వ్రజ=పొందు.

అష్టావక్ర మహర్షికి జనక మహారాజుకు లయయోగం ఉపదేశిస్తున్నాడు. ప్రియజ్ఞానార్థి! నీవు నా పరీక్షకు నెగ్గావు. కృతార్థుడవు. ఇక నీకు దృఢోపదేశం చేస్తాను. ఇది మహాయోగాలలో శ్రేష్ఠతరమైనది దీనిని లయయోగం అని పిలుస్తారు. సావధానుడవై ఉపదేశం పొందు. ముందు దేహంపై అనాదరణం ఆత్మయందు ఆదరణ ప్రధానం. నీవు శుద్ధబుద్ధ స్వరూపుడవు. కనుక నీకు దేనితోటి సంగమం సంబంధం లేదు. పనికిమాలిన వస్తువును త్యజించినట్లు దేహాభిమానం వదిలివైచి మోక్ష ప్రాప్తిపొందు. నీవు అన్నిటికీ అధిష్ఠానమైన ఆత్మవు. పరమాత్మవు.

నీవు నీ గేహ దేహాదులపై వ్యామోహం వదులు. అహంకార మమకారాదు లకు ఆస్పదమైన సంబంధం తెంచుకో. నీవు నీ నిజరూపం తెలుసుకో. నీవు పరి శుద్ధుడవు. అనంగుడవు. అమృతమూర్తి వి. చైతన్యమూర్తి వి. నీకు త్యాగగ్రహణ విషయాలు అంటూ ప్రత్యేకంగా ఏవీలేవు. కనుక దై హిక విషయాలను లయంచేయి. ఈ దేహం నాది అనే మమకారం 'ఈ దేహం నేను' అనే అహంకారం అవశ్యం వదిలి స్వస్వరూప సంధానపరుడవై సుఖించు. ఇప్పుడు లయయోగం అవలంబించు. ఇందులో దేహాభిమాన త్యాగం మొదటి సాధన.

*

*

“పదమాద్యమనాద్యంతం తస్యబీజం న విద్యతే తత్ర సంలీయతే సంవిత్ నిర్వికల్పంచ తిష్ఠతి బూ యో న వ ర్తతే దుఃఖైః”....

అది అంతము లేనిదానికి పారణిమూ ఉండదు. అట్టిదానిలో నీ మనస్సు బుద్ధి లయంచేసి శాంతంగా ఉండు. అటువంటి యోగిని బాధలు ఎన్నడూ స్పృశింపవు.

- అన్నపూర్ణోపనిషత్తు (46 69)

ఏ కా త్మ జ్ఞా నం

ఉదేతి భవతో విశ్వం వారిధే రివ బుద్బుదః

ఇతిజ్ఞాత్వైకమాత్మానం ఏవమేవ లయం వ్రజ

67

వారిధేః=సముద్రం నుండి; బుద్బుద ఇవ=బుడగవలె; భవతః=నీనుండి; విశ్వం=జగత్తు; ఉదేతి=ప్రాదుర్భవిస్తున్నది; ఇతి=అని; ఏకం=ఒకటియైన; ఆత్మానం=ఆత్మను; ఏవమేవ=ఇలా ఇలా; జ్ఞాత్వా=తెలిసికొని; లయం=ఉపశాంతిని; వ్రజ=పొందు.

శిష్యాగ్రశీ ! సముద్రం నుండి బుద్బుదాలు పుట్టినట్లుగా నీ నుంచే ప్రపంచోత్పత్తి జరుగుతున్నది. నీకు మూలం ఏకైక ఆత్మయే అని శాంతిపొందు. నీరధి నుంచి నీటి బుడగలు నీటి తెరకలు పుట్టి పెరిగి విహరించి ఆ నీరధిలోనే లయమౌతున్నాయి. ఈ బుద్బుదాలు తరంగాలు జలనిధికంటే వేరుకావుకదా ! అలానే మన స్సంకల్పంతో సంసారం ఆవిర్భవిస్తున్నది. చక్ర భ్రమణం అయిన కొన్నాళ్ళకు మరల మనస్సులోనే విలీనమౌతున్నది.

శుద్ధో ముక్తస్సదై వాత్మా న పై బధ్యేత కర్హిచిత్

బంధమోక్షో మనస్సంస్థౌ తస్మిన్ చ్ఛాంతే ప్రశామ్యతి

ఆత్మ అన్నివేళల శుద్ధమూ ముక్తము. అది ఎన్నడూ బంధం పొందదు. బంధ మోక్షాలు మనోధర్మాలు. మనస్సు లయం అయితే వెంటనే ఇవి కూడా శమిస్తాయి— అని దేవీ భాగవతం చెప్తున్నది.

ఈ ప్రకారంగా నీవు సజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదాలు లేనివాడవై అత్మను అవలోధనం చేయి. దైహిక భావాలు విడిచి విచార విశ్వరూపంలో ఐక్యమైపో. అయి యోగంలో ఇది రెండవ మెట్టు.

అ ద్వై త జ్ఞా నం

ప్రత్యక్ష మవ్య వస్తుత్వాత్ విశ్వం నాస్త్యమలే త్వయి

రజ్జు సర్ప ఇవ వ్యక్తం ఏవ మేవ లయం ప్రజ

68

వ్యక్తం = దృశ్యమానమవుతున్న; విశ్వం = సంసారం; ప్రత్యక్షమపి = కనిపిస్తున్నప్పటికీ; అవస్తుత్వాత్ = వాస్తవంకానందున; అమలే = మలరహితుడవగు; త్వయి = నీయందు; రజ్జుసర్ప ఇవ = రజ్జువునందు సర్పంవలె; నాస్తి = జగత్తు లేదు; ఏవమేవ = ఈ ప్రకారం; లయం = శాంతి; ప్రజ = పొందు.

పవిత్రచ్ఛాత్రవర్యా ! వ్యక్తమై దృశ్యమానమై విశ్వమంతా ప్రత్యక్షమౌతున్నదికదా! ఈ విశ్వం వాస్తవంగా నీలోలేదు. ఇది రజ్జుసర్పభ్రాంతి కనుక నీవు శాంతించు. మనోలయం చేసికో. ప్రతి విషయంలో ప్రత్యక్ష ప్రమాణం పనిచేయదు. అప్పుడు శాస్త్ర ప్రమాణం స్వీకరించాలి. చంద్రుడు మనకు చాలా దగ్గరగా ఉన్నట్లు కనిపిస్తాడు. కానీ జ్యోతిషశాస్త్ర ప్రకారం చంద్రుడు భూమికి పదివేల యోజనాల దూరాన ఉన్నట్లున్నది.

అలానే కనిపించేది విశ్వం. దీని తత్త్వం తెలుసుకోవాలి అంటే శ్రుతులు గ్రహించాలి. వాస్తవంగా జగత్తు మూడుకాలాలలోనూ కనిపించదు. ఇలా భావించి చింతన చేయటంవల్ల జగద్రూపం తొలుగుతుంది. 'ఏకం సత్' అని ఏకాత్మభావం మననం చేయి. రజ్జువు పై ఆరోపించబడిన సర్పం భ్రాంతికాలంలో నిజం అని పిస్తుంది. కానీ పరిశీలిస్తే రజ్జువేకాని సర్పంలేదు.

అలానే నీవు సామాన్యుడవూ దేహంతోడి బొమ్మవు కాదు. నీవు శుద్ధుడవు. చిద్వన మాత్రుడవు. స్వయందుతోమ విశ్వం భ్రాంతి కాలంలో కనిపించి క్షణంలో కనుమరుగై పోతుంది. ఇది అవిద్యాకల్పితం. ప్రబోధ సమయంలో ఇది ఉండదు. హేయోపాదేయమైన రెండవ వస్తువేలేదు. ఏకాత్మ అనుభవజ్ఞానం పొందు. ఇప్పుడు విశ్వం విడిచి ఏకాత్మభావం పొందటం లయయోగంలో మూడవ మెట్టు.

బ్రహ్మ జ్ఞానం

సమ దుఃఖసుఖః పూర్ణః ఆకానైరాశ్యయోః సమః

సమ జీవిత మృత్యుః సత్ నేవ మేవ లయం వ్రజ

69

సమ దుఃఖసుఖః = దుఃఖ సుఖాలలో సమత్వంగలవాడవై : పూర్ణః = పూర్ణుడవై : ఆకానైరాశ్యయోః = ఆకానిరాశలందు : సమః = సమబుద్ధిగలవాడవై : సమజీవితమృత్యుః = జీవితమృత్యువులందు సమతగలవాడవై : ఏవమేవ = ఇలా ఇలా : లయః = కాంతి : వ్రజ = పొందు.

ఓ ప్రియాతిప్రియశ్శ్యా ! సుఖదుఃఖాలు - ఆకానిరాశలు - జీవన్మరణాలు సమానంగా భావించే బ్రహ్మజ్ఞాని బ్రహ్మలో లయమౌతాడు. నీవు అత్మానందంలో పరిపూర్ణుడవై నావు. దైవవశంగా వచ్చే సుఖదుఃఖాలలో ఆకానిరాశలలో జీవన్మరణాలలో సమదృష్టి సంతృప్తి గలవాడవై నావు. మంచిది. వీటియందు నిర్వికారుడ వై నావు.

సుఖదుఃఖాలు అనాత్మధర్మాలు. ఇవి అన్నీ మిథ్య. దేహాదులన్నీ మిథ్యా భూతాలే. జన్మకు ముందు దేహాదులులేవు. చనిపోయిన తర్వాతనూ లేవు. ఇవి మధ్యలో వచ్చే మాయాప్రతిబింబాలే. మాయాజనితాలు. ఇది స్వప్న ప్రపంచమే. ఆకాశ్వతం అస్థిరం ఈ ప్రపంచం.

కాశ్వతం సుస్థిరం ఒక్క బ్రహ్మమే. “సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ” ఈ సంపూర్ణ విశ్వం బ్రహ్మస్వరూపం. ఇలా చింతన చేయటమే లయయోగం. ఈ బ్రహ్మానంద పూర్ణ స్థితి లయయోగంలో నల్లవొట్టు. ఇదే పూర్ణస్థితి.

*

*

పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్ పూర్ణ ముదచ్యతే

పూర్ణస్య పూర్ణ మాదాయ పూర్ణ మేవావశిష్యతే

స్వ స్వ రూ పం

అ నంతుడను

జనక ఉవాచ *

అకాశ వదనంతోఽహం ఘటవత్ ప్రాకృతం జగత్

ఇతి జ్ఞానం తతైతన్య న త్యాగో నగ్రహో లయః

70

అహం=నేను; అకాశవత్=అకాశంవలె; అనంతః=అంతంలేనివాడను; జగత్=ప్రపంచం; ఘటవత్=ఘటంవలె; ప్రాకృతం=ప్రకృతిజన్యమైనది; తథా=అ కారణం వలన; ఏతన్య=చీనికి; న త్యాగః=త్యాగంలేదు; న గ్రహః=గ్రహంలేదు; ఇది జ్ఞానం=ఇది జ్ఞానము.

జనకమహారాజు అష్టావక్రమహర్షికి ఈ విధంగా విన్నవిస్తున్నాడు. శ్రీ గురుభ్యోనమః తమ ఉపదేశ ప్రబోధంవల్ల కృతార్థుడనయ్యాను. నేను అకాశం వలె అనంతరూపం పొందాను. నా తత్త్వం అపారం. ప్రకృతి జన్యమైన జగత్తు ఘటంవలె ఉంది. అది పరిమితం. ఇది త్యాజ్యమూకాదు. గ్రాహ్యమూకాదు. లయమూకాదు. అని జ్ఞానం కలిగింది.

లయచింతన యోగం కూడా నాలో ప్రధానం కాలేకపోతున్నది. ఉత్పత్తి ఉన్నదానికేకదా లయస్థితి. త్రికాలాలలోనూ ఉత్పత్తి లేనప్పుడు ఇక లయం అనేది ఏమి ఉన్నది? జగత్తు కూడా పూర్వం ఉత్పత్తికాలేదు. భవిష్యత్తులో కాలేదు. వర్తమానంలో జనించటంలేదు మూఢు కాలాలలోనూ లేనిదానిని లయచింతనం చేయటం ఎలా సాధ్యమీ!

*

*

అదావంతే చయన్నాస్తి వర్తమానోఽపి తత్తథా
 వితద్దైః సదృశాః సంతోఽవితథా ఇవ లక్ష్మీతాః
 స్వప్నమాయే యథాఇష్టే గంధర్వనగరం తథా
 తథా విశ్వ మిథం దృష్టం వేదాంతేషు విచక్షణైః

ఉత్పత్తి కాని వస్తువు భూతకాలంలో లేదు. భవిష్యత్తులో ఉండబోదు. వర్తమానంలోనూలేదు. అయితే మిథ్యారూపం వర్తమానంలో ఉన్నట్లుగా ప్రతీయమానమవుతుంది. వాస్తవంగాలేదు.

—మాండూక్యోపనిషత్తు

ఉదధి వంటి వాడను

మహోదధి రివాహం స ప్రపంచో వీచి సన్నిభః

ఇతి జ్ఞానం తదైతన్య న త్యాగో న గ్రహో లయః

71

అహం=నేను; మహోదధి రివ=మహాసాగరం వలె ఉన్నాను; సః=ఆ; ప్రపంచః=జగత్తు; వీచి సన్నిభః=ఒక వీచికవలె ఉన్నదీ; తథా=అకారణం వలన; ఏతన్య=దీనికి; న త్యాగః=వీడవలసిందిలేదు; న గ్రహః=స్వీకరింపవలసిందిలేదు; న లయః=లయమూలేదు.

మహోదయా ! నమస్సులు. నేను మహోదధి వంటివాడను. ఈ మిథ్యా ప్రపంచ లీలలు నా మహోదధిలో తరంగాలు. ఈ కారణంగా నాకు త్యాజ్యామూలేదు. గ్రాహ్యామూలేదు. ఈ విధమైన విచారధారను 'జ్ఞానం' అంటారు కదా!

ఆకాశం ఘటం రెండు భిన్నాలు. అలానే ఆత్మదేహం భిన్నాలు అని అనిపిస్తాయి. కానీ ఆత్మ ఆకాశంవలె అంభోధివలె సువిశాలం. దానిలోనిదే దేహం. ఆకాశంలోని చిన్ని భాగమే ఘటం అంభోధిలోనివే తరంగాలు. ఇదీ నిశ్చయజ్ఞానం. ఇలాంటి అనుభవజ్ఞానమే అద్వైతం అద్వైత జ్ఞానం గలవాడికి గ్రహణత్యాగాలు లేవు.

శుక్తి వంటి వాడను

అహం సః శుక్తినంకాశో రూప్యవత్ విశ్వకల్పనా

ఇతి జ్ఞానం తదైతన్య న త్యాగో న గ్రహో లయః

72

సః=ఆ; అహం=నేను; శుక్తినంకాశః=శుక్తివంటివాడను; విశ్వ

కల్పనా = ప్రపంచ కల్పనం; రూప్యవత్ = వెండి వంటిది; తథా = ఆ కారణం వలన; ఏతస్య = దీనికి; న త్యాగః = త్యాగములేదు; న గ్రహః = స్వకృతీ లేదు; న లయః = లయములేదు.

గురుదేవా ! నేను ముత్యం వంటివాడను. ఈ కల్పిత విశ్వం ముత్యపు చిప్పలో మెరిసే వెండి డాలు వంటిది. ఈ కారణంగా నాకు స్వీకృతీలేదు. తిరస్కృతీలేదు. జననములేదు మరణములేదు. ఇది అద్వైత జ్ఞానం.

వికార భావాలు సావయవ పదార్థాలకే పరిమితం. ఆత్మ నిరవయవం. నిరవయవ పదార్థాలకు ఈ న్యాయం వర్తించదు. ముత్యం సత్యం. దానిలోని వెండి వెలుగు అసత్యం. దేహదులతో చూసిన ప్రపంచానికి అనిష్టానం ఆత్మ. అధిష్టానం సత్యం. ఆ సత్య స్వరూపం నేను మిగులుగా కనిపించే ప్రపంచం నా ఛాయా బింబం. ఇది మిథ్య. కల్పితం. ముత్యపుచిప్పలో పైకి మెరిసే వెండివంటిది ఈ విశ్వం. ఈ మిథ్యాబింబం త్రికాల సత్యంకాదు.

నేను సహజ ప్రకాశం గల స్వయం జ్యోతిని. విశ్వ ప్రకాశం అసహజం. ఇది ప్రతిచ్ఛాయ. నేను పూర్ణానంద స్వరూపుడనైనాను. త్యాగం గ్రహణం లయం నాకు లేవు.

స ర్వా ధి ష్టా న మ ను

అహంవా సర్వభూతేషు సర్వ భూతాన్యత్మోమయి

ఇతి జ్ఞానం తత్తై తస్య న త్యాగో న గ్రహో లయః 73

అహం = నేను; వా = నిశ్చయంగా; సర్వభూతేషు = సమస్త భూతాల లోనూ; అథో = మరియు; సర్వభూతాని = సకల భూతాలు; మయి = నాయందు; సంతి = ఉంటున్నవి; తథా = ఆ కారణంగా; ఏతస్య = దీనికి; న త్యాగః = త్యాగములేదు; న గ్రహః = స్వీకృతీలేదు; న లయః = లయములేదు.

అచార్యాస్వామీ ! నేను నిశ్చయంగా అన్ని భూతాలలోనూ ఉన్నాను. అన్ని ప్రాణులు నా అంశాలే. అన్ని జీవకోటులు నాలో ఉన్నాయి. అప్పుడు ఇక నాకు గ్రహణ త్యాగ లయాలు లేవు. ఇవి నా జ్ఞాన సార్వ. నేనే సంపూర్ణ జీవకోటిలో వ్యాపించాను. మణిమాలలో సూత్రంవలె వర్తిస్తున్నాను.

నేనే అన్నిటికీ అధిష్ఠానాన్ని. నేనే అన్నిటికీ సత్తాస్ఫూర్తి ఇస్తున్నాను. నాలోనిదే ఈ యావత్ప్రపంచం. ఆకాశంపై కనిపించే నీలిమవలె మిథ్యా ప్రపంచం వ్యాపించి ఉంది. ఈ ప్రకారం వేదాంత సిద్ధజ్ఞానం ప్రబోధిస్తున్నది. ఆత్మతత్త్వం అనుభవ అద్వైత జ్ఞాన ప్రమాణం. కాబట్టి నాలో గ్రహణ త్యాగ లయాదులులేవు.

మాయ అంతా జడం. మాయాకార్యకలాపాలు జడాలు. మాయాకార్యం విశ్వం. ఈ మాయకూ ఈ విశ్వానికీ నా నుంచే సత్తా లేక స్ఫూర్తి లభిస్తున్నది. అయితే నా ఆత్మధర్మాలు ఈ విశ్వకలాపాలకావు. కానీ అవి అన్నీ నా బలంవల్లనే జరుగుతున్నాయి నేనే సర్వ సృష్టికి అధిష్ఠానం. ఈ అధిష్ఠాన ఆత్మకు పైన మరొకటి లేదు. కనుక వేదాంత సిద్ధ సదాత్మకు ఈ త్యాగ గ్రహణాదులు లేవు.

ఈ సదుత్తరంలో “అహం సః” అనేవి మంత్ర వీణాలు. దీనిలోని ‘అ’ ప్రకృతి వీణం. ‘హంసః’ త్రిప్పిచదివిన ‘సః అహం’ అవుతుంది. “సోఽహం” పరమ మంత్రం. ఇదే హంస విద్య.

*

*

“సర్వేంద్రియములచే ద

త్సర్వ విషయముల నెరుంగు చందంబున ద

త్సర్వజ్ఞ సర్వ గతునిన్

సర్వమయున్ దెలియవచ్చు సమరసదృష్టన్”

—శ్రీ సీతారామాంజనేయ సంవాదం (3-94)

ఆత్మానంద అనుభవం

అ ఖి . నా క

జనక ఉవాచ -

మయ్యనంత మహాంభోధా విశ్వపోత ఇత స్తతః

భ్రమతి స్వాంత వాతేన న మమాస్త్వహిష్టుతా

74

మయి=నా యందుగల ఆత్మ అనే; అనంత మహాంభోధా=అపార మహా సాగరంలో; విశ్వపోతః=ప్రపంచ నౌక; స్వాంత వాతేన=మనోరూప వాయువు చేత; ఇత స్తతః=ఇటుఅటు; భ్రమతి=తిరుగుతున్నది; మయి=నాకు; అసహిష్టుతా=అసహనశీలత; న అస్తి=లేదు.

జనకమహారాజు అష్టావక్రమహర్షి తో ఇలా విన్నవించాడు- గురుస్వామీ ! నమామి ! నా ఆత్మాంభోధిలో విశ్వం ఒక నౌక. మనస్సు ఒక మహాప్రభంజనం. సంకల్ప వికల్పాలు వీచికలు. ఈ ప్రభంజన వేగానికి నౌక అటువైపు కొంత ఇటు వైపు కొంత ఊగి ఒరుగుతూ లేస్తుంటుంది. కానీ నాకు ఏమాత్రం కష్టంలేదు. సాంసారిక విక్షేపాలు వీస్తున్నా జ్ఞానికి హానిలేదు. విశ్వనౌక మనఃప్రభంజనంలోపడి కొట్టుమిట్టాడుతున్నది. విశ్వం ఎలాభ్రమిస్తున్నా నాకు సహ్యమేకానీ అసహనీయం కాదు.

సముద్రంలో నావ పరుగులు తీస్తుంటే మాత్రం సముద్రానికి నొప్పి! అలానే మనోరుందూనిలంలో మునుగుతూ లేస్తున్న విశ్వనౌక ఆత్మసముద్రాన్ని ఏమీ బాధించలేదు. ఓడల పరిభ్రమచాన్ని అంబుధి శ్రమలేక సహించినట్లు చిదాత్మ స్వరూపుడనైన నేను విశ్వభ్రమచాన్ని శ్రమ కష్టం అనుకొనక సహిస్తుంటాను స్వామీ! మనస్సుకు ఎన్ని సంకల్ప వికల్ప మారుతాలు తాకిడిగా తగిలినా ఆత్మ చలించదు కదా! ఇందు జగద్యహారం తీరు చెప్పబడింది.

మయ్యనంత మహాంభోధౌ జగద్వీచిః స్వభావతః

ఉదేతు వాస్తమాయాతు న మే వృద్ధిః న చ క్షతిః

75

అనంత=హద్దులులేని; మహాంభోధౌ=మహాసాగరం వంటి; మయి=నాయందు; జగద్వీచి=ప్రపంచం అనే కల్లోలం; ఉదేతు=ఉద్భవింపగాక; వా=లేకపోతే; అస్తం=లయం; ఆయాతు=పోయిపోగాక; మే=నాకు; న వృద్ధిః=అభివృద్ధిలేదు; న క్షతిః=హాసీలేదు.

అచార్యదేవా ! నా మధురస్వభావ మహాంభోధౌలో జగద్వీచికలు సహజంగానే ఉదయిస్తుంటాయి. లయిస్తుంటాయి. దీనివలన సముద్రానికి హాసీలేదు. వృద్ధిలేదు. అవినాశి అయిన ఆత్మ సముద్రంలో విశ్వతరంగాలు పుడుతూ పెరుగుతూ లయిస్తుంటాయి. ఈ వృద్ధిక్షయాలు ఆత్మధర్మాలు కావు. కనుక ఆత్మ అనే అంబుధి అవినాశి. సముద్రానైవ నాలో ఆత్మ తాదాత్మ్యం పొందింది. జగత్తు అనే తెరటం పుడుతుంది గిడుతుంది నాలోనేపుట్టి లయమవుతుంది.

వృద్ధిక్షయాలు జగత్తుకే కాని ఆత్మకు కావు. పరమాత్మలో జనించిన జగత్తు మరల పరమాత్మలోనే కలుస్తుంది. ఆత్మ అంటే పరమాత్మ. పరమాత్మ నిర్వికారం నిశ్చలం. నిత్యం. నిరంజనం. తత్త్వజ్ఞానంతో అజ్ఞానం హరించిపోతే దానితోపుట్టిన భ్రమ కూడా హరిస్తుంది. ఈ భయమే మనస్సుగా మహాప్రపంచాన్ని గుర్తిస్తుంది.

*

*

సహ్యస్త్యవిద్యా మనసోఽతిరిక్తా మనోహ్యవిద్యా భవబంధహేతుః

తస్మిన్ వినష్టే సకలం వినష్టం విజృంభతేఽస్మిన్ సకలం విజృంభతే

మనస్సుకు మించిన అజ్ఞానం లేదు. మనస్సే అజ్ఞానమయం. మనస్సే పరిమాత్మకమై సకల బాధలు భావాలు అనుభవాలు కలిగిస్తుంది; ఈ మనస్సు నశిస్తే స్వస్థుని నశిస్తుంది. మనస్సు మేల్కొని పనిచేస్తే జగత్తంతా ప్రకాశిస్తుంది.

—శ్రీ శంకరాచార్యః

అంబుధి - భ్రమ

మయ్యనంత మహాంభోధో విశ్వం నామ వికల్పనా

అతిశాంతో నిరాకార ఏతదేవాహ మాస్థితః

76

అనంత మహాంభోధో = అపార పారావారమైన; మయి = నాయందు; నామ = నిశ్చయంగా; విశ్వం = జగత్తు; వికల్పనా = కల్పనా మాత్రం; అహం = నేను; అతిశాంతః = మిక్కిలి శాంత స్వరూపుడను; నిరాకార = ఆకారరహితుడను; చ = మరియు; ఏతదేవ = ఈ ఆత్మకు; ఆస్థితః = ఆశ్రయుడను.

అచార్యోత్తమా ! ఈ అనంత ఆత్మాంభోధిలో నిశ్చయంగా విశ్వం వికల్ప మాత్రం. నేను అత్యంత శాంత స్వరూపుడను. ఆకార రహితుడను. నేను ఆత్మా శ్రయుడను. ఆత్మ యొక్క వికారం విశ్వం కాదు. ఆత్మ వికారం చెందదు. ఆత్మ నిర్వికారం. నిరాకారం. ఈ ఆత్మాంభోధిలో జగదక్కల్పన చేయటం భ్రమ. అంబుధి వంటి ఆత్మకు ఆద్యంతాలులేవు. వాస్తవంగా నా అనంత స్వరూపం నిరాకారం. నిరాకారం నుండి సాకారం ఉత్పత్తికాదు. ఆత్మలో నుండి జగత్తు యధార్థంగా జనించదు. అది భ్రమ మాత్రమే. ఆత్మతత్త్వ దృష్ట్యా విశ్వంలేదు.

నేను సుకాంతుడను. సుస్థితుడను. ఇట్టి లయయోగం తగునా ! అని సందేహం. మీరు నన్ను పరీక్షిస్తున్నారు అనుకొంటాను. ఈ ప్రపంచం వల్ల నాకేమీ ప్రమాదంలేదు. దీనితో సంబంధమేలేదు. నేను దానిపై ఆధారపడిలేను. నేను సాక్షి మాత్రుడనే కానీ కర్తను భోక్తను కాను. నిరాకార నిరంజన నిర్మల నిశ్చలుడను. జ్ఞానస్వరూపుడను. జ్ఞానం మూర్తీభవించినవాడను.

ఆత్మ అనంతం

నాత్మాభావేషు నో భావంత స్తత్రానంతే నిరంజనేః

ఇత్యసక్తోఽస్పృహః శాంత ఏతదేవాహ మాస్థితః

77

ఆత్మా = ఆత్మ; భావేషు = దేహాది భావాలలో; న = లేదు; భావః = దేహాదిభావాలు; తత్ర = అ; అనంతే = అనంతమైన; నిరంజనే = ఉపాధిరహి

నైనాను జగద్బలం మిథ్య. దీనికి స్వతసిద్ధంగా బలంలేదు. ఉన్నట్లు అద్దంలో పాప వలె కనిపిస్తుంది. అందువల్ల జ్ఞానికి త్యాగగ్రహణబుద్ధి కలుగదు.

జగత్తుకు వేరు సత్తలేదు. ఆత్మ సత్తయే దీనికాధారం. జ్ఞానికి హేయో పాదేయాలు లేవు. హేయం విడిచిపెట్టుటకానీ ఉపాదేయం గ్రహించుటకానీ జ్ఞాని కుండవు. ఆత్మానుభవం పొందటానికి లయయోగం. ఆత్మ అనుభవం గలవానికి అదీ అవసరంలేదేమో! స్వామీ! అనుగ్రహించండి.

బంధం - మోక్షం

వాంఛలూ బంధాలూ

అష్టావక్ర ఉవాచ -

తదాబంధో యదాచిత్తం కించద్వాంఛతి శోచతి

కించిత్ ముంచతి గృహ్యతి కించిత్ హృష్యతి కుప్యతి

79

యదా=ఎప్పుడు; చిత్తం=చిత్తం; కించిత్=కించిత్తు; వాంఛతి=వాంఛిస్తున్నదో; శోచతి=శోకిస్తున్నదో; ముంచతి=వదులుతున్నదో; గృహ్యతి=గ్రహిస్తున్నదో; హృష్యతి=సంతోషిస్తున్నదో; కుప్యతి=కోపిస్తున్నదో; తదా=అప్పుడు; బంధః=బంధం.

అష్టావక్ర మహర్షి జనక మహారాజుకు బంధమోక్ష వ్యవస్థను నిరూపిస్తున్నాడు— రాజగిష్యా ! అనేక విధాల నీ అనుభవ జ్ఞానాన్ని పరీక్షచేసి చూచాను. నెగ్గావు. చాలా సంతోషం. “నేను అనంత ఆత్మస్వరూపుడను. ఈ త్యాగగ్రహణాలు కల్పనలు నాకు లేవు” అని నీవు అన్నది జ్ఞాన అనుభవసिద్ధికి అక్షరాల నిజం.

చిత్తం విషయాలను అపేక్షించి పదార్థ ప్రాప్తికి ఉరకలు వేస్తుంది. ఆ పదార్థాలు లభించకపోతే దుఃఖిస్తుంది. కష్టపడుతుంది. నష్టపడుతుంది. అవస్థలుపడి పడి ఖేలుకాక ఖిడిచిపెడుతుంది. చిత్తంలో లోభం ఉత్పన్నమైనప్పుడు వస్తువు గ్రహించా

లని కోరిక పుడుతుంది. అది లభిస్తే హర్షం. ప్రాప్తిచకపోతే క్రోధం. చిత్తం ఇలా అనేక వాసనలతో కూడి ఉంటుంది. జీవికి ఇదే బంధం. చిత్తం విషయ వాంఛను పొందినప్పుడు కొంచెంసేపు విచారిస్తుంది. కొంచెంసేపు త్యజిస్తుంది. కొంచెంసేపు గ్రహిస్తుంది. ఇంకా కొంచెం సంతోషిస్తుంది. మరి కొంచెం దుఃఖిస్తుంది. చిత్తం ఇలా అనేక వికారాలు పొందుతుంది. ఈ చిత్త లోభమే బంధం.

*

*

బంధోహి వాసనాబంధో మోక్షః స్యాద్వాసనా త్యయః

వాసనా స్త్యం పరిత్యజని మోక్షేర్తి త్యమపి త్యజ

రామా ! పురుషుల బంధకారణాలు చిత్తంలో జనించిన భోగ వాసనలే. భోగవాసనలకు మూల వీజాలు బంధ కారణాలు. కాన వాసనాత్యయమే మోక్షం. నీవు వాసనలు వదులుకొని సుఖించు. ఆకాంక్షలు అన్ని బంధాలకు మూల వీజాలు. మోక్షాకాంక్ష కూడా త్యాజ్యమే. ఆకాంక్ష అంతరిస్తే అమిత సుఖం లభ్యమానమవుతుంది. అని వసిష్ఠ మహర్షి శ్రీరామచంద్రుడికి జ్ఞానబోధ చేశాడు. లోభం పనికిరాదు అనేది ముఖ్యం.

—యోగవాసిష్ఠం

వికార రహితం విముక్తి

తదా ముక్తి ర్యదా చిత్తం న వాంఛతి న శోచతి

న ముంచతి న గృహ్లాతి న హృష్యతి న కుప్యతి

80

యదా=ఎప్పుడు; చిత్తం=చిత్తం; న వాంఛతి=కోరదో; న శోచతి = శోకించదో; న ముంచతి=విడిచిపెట్టదో; న గృహ్లాతి = గ్రహించదో; న హృష్యతి=సంతోషించదో; తదా=అప్పుడు; ముక్తిః=ముక్తి.

శిష్యచూడామణి ! ఎప్పుడైతే చిత్తం వాంఛ వదలి శోకం త్యజించి తిరస్కృతులు పురస్కృతులు మాన హర్ష దుఃఖాలు సమంగా సంయమనంతో ఓర్పుకో గలుగుతుందో అప్పుడు ముక్తి ప్రాప్తిస్తుంది. భోగాలు శోకాలు వస్తుంటాయి

పోతుంటాయి. దీనికి హర్షించటం దానికి దుఃఖించటం రెండూ అవివేకమే. స్థిత ప్రజ్ఞ కలిగి ద్వంద్వాలను ఏకరసంగా అనుభవించాలి. సుఖదుఃఖాలు జయించినప్పుడే మోక్షం. చిత్త వికార నిరోధమే ముక్తి. హేయోపాదేయ వర్జనమే ముక్తి. జ్ఞాని విషయ వాంఛా వికారాలు వినర్జించాలి. ఇందు విజయ సిద్ధి లభించిందంటే ముక్తి లభించినట్లే. ఇదే జీవాత్మకు ముక్తి.

అనందం బాహ్యంగా ఉన్నదీ అత్యల్పం. అత్యల్ప ఉన్నదీ అనంత అపార అనందసాగరం. ఈ సంగతి తెలిసికొంటే మమతలు అనురాగాలు పెంచుకోకు మానవుడు.

*

*

న మోక్షో నభసః పృష్ఠే న పాతాలో న భూతలే
సర్వాశ సంక్షయే చేతః తయో మోక్ష ఇతీష్ఠతే

ముక్తి భూనభోతాంరాళ్లాల్లో ఎక్కడాలేదు. కాంక్షోపశమనమైన ప్రకాంతి పొందిన మనస్సులోనే ముక్తి ఉంది. రామ విజయం వాంఛారాహిత్యం కలిగినప్పుడు అలోచనా ప్రవాహం ఆగిపోతుంది. అప్పుడు మనోలయంజెంది అత్యరూపంలో నిలిచి పోతుంది. అదే ముక్తి.

—అన్నపూర్ణోపనిషత్తు

అ నా త్మ - అ త్మ

తదా బంధో యదాచిత్తం సత్తం కా న్యపి దృష్టిషు

తదా మోక్షో యదా చిత్తం అసత్తం సర్వదృష్టిషు

81

యదా=ఎప్పుడు; చిత్తం=మనస్సు; కాను=ఎటువంటి; దృష్టిషు=విషయాలందు; సత్తం=అసత్తం అగుచున్నదో; తదా=అప్పుడు; బంధః=బంధం; అపిచ=మరియు; చిత్తం=మనస్సు; యదా=ఎప్పుడు; సర్వ దృష్టిషు=సకల విషయాలయందు; అసత్తం=అసక్తి చూపదో; తదా=అప్పుడు; మోక్షః=మోక్షం.

చాత్రవర్యా ! జీవుని చిత్తం విషయానక్తం అయినప్పుడు జీవుడికి బంధం ఏర్పడుతుంది విషయానక్తం కాని చిత్తం గలవాడికి ముక్తి లభిస్తుంది. ప్రథమ శ్లోకంలో బంధ లక్షణాలు వివరించబడింది. రెండవ శ్లోకంలో ముక్తి లక్షణాలు బోధించాడు ఈ మూడవ శ్లోకంలో బంధం మోక్షం రెండింటిని గూర్చి వివరిస్తున్నాడు. చిత్తం అనాత్మ పదార్థాలలో అనాత్మ వృత్తి అవలంబిస్తుంది. అప్పుడు బంధాలలో చిక్కుపడిపోతుంది. విషయాలలో ఆసక్తి రహితంగా ఉన్నప్పుడు చిత్తం ఆత్మ తత్త్వంలో మగ్నమవుతుంది. అప్పుడు ముక్తి లభ్యం.

ఆత్మజ్ఞానం ప్రాప్తించినంతకాలం చిత్తం విషయ వలయంలో చిక్కి బంధాలలో చిక్కుపడుతుంది. తదుపరి ఆత్మవిచారణచేత విషయరహితమై దోషరహితమై పరిశుద్ధమై వాసనా బీజాలు కూడా నశిస్తాయి. అట్టి ముక్త పురుషుడికి ఇక బంధాలు ప్రాప్తించవు. బాధించవు. ఆ బీజాలు వేయించిన గింజలవలె విషయ అంకుర శక్తి కోలుపోతాయి. వాసనా బీజరహితుడికి మరో జన్మ అనేది ఉండదు.

దృశ్యం జడం. దేహాది ప్రపంచ సమూహం జడం. అనాత్మ భావప్రపంచం బంధహేతువు విషయాలు బంధాలు. ఆత్మానాత్మా వివేకం కలిగి అనాత్మ విషయాలపై లక్ష్యం లేకుండా నిస్పృహభావంతో సంచరించటమే ముక్తి పదం. అహంకార స్థితి బంధం. అహంకారత్యాగం మోక్షం. విషయ దృష్టి బంధం. విషయరహిత్యమే ముక్తి.

అ హం బంధనం

యదా నాహం తదా మోక్షో యదాహం బంధనం తదా

మత్వేతి హేలయా కించిత్ మా గృహాణ విముంచమా

82

యదా=అప్పుడు అహం=నేను అనే అహంకారంతో ఉంటానో; తదా బంధః=అప్పుడు బంధంలో పడిపోతాను; యదా=అప్పుడు; న అహం=అహం కృతి లేదో; తదా=అప్పుడు; మోక్షః=మోక్షం; ఇతి=అని; మత్వా=తలంచి; హేలయా=లీలగా; మా గృహాణ=స్వీకరించకు; మా విముంచ=డివివేయకు.

ప్రియాశిష్యా ! అహంకార ప్రవృత్త బంధం; అహంకార నిర్మూలనం మోక్షం. ఈ భావం మన్నించి ర్యాజ్యం గ్రాహ్యం పరిహాసానికి కూడా దరిజేర్చు కుండా ఈ భావాలు రాకుండా నీ అద్వైతజ్ఞానసాధం స్థిరంగా నిర్మించుకో ! అహంకారం ఏ విధమైనదైనా ముక్తికి ప్రబల శత్రువు. అది జాతి సంబంధంకానీ అధికార సంబంధంకానీ పనికిరాదు అహంకారి ముక్తికి అర్హుడు కాదు—

యావత్ స్యాత్ త్వస్య సంబంధోఽహంకారేణ దురాత్మనా

తావన్నలేశమాత్రాపి ముక్తి వార్తా విలక్షణా—

ఈ జీవుడికి దురాత్మ అయిన అహంకారంతో సంబంధం ఉంటుందో అంత వరకు ముక్తి అణుమాత్రం కూడా ప్రాప్తంకాదు. జీవుడి శరీరాదులతో అహంకార అధ్యాస ఉన్నంతవరకు ముక్తి లభించదు. అహంకారధ్యాస నివృత్తి కాగానే ఆ జీవుడు శ్రమచేయకుండానే అకర్త అభోక్త అయి ముక్తి పొందుతాడు. ఇది తెలిసికొన్నావు మంచిది. త్యాగ గ్రహణ క్రియాదులు కర్తృత్వంలేనివాడవై లీలామాత్రుడవై చేయి. అకర్తాత్మజ్ఞానం వల్ల కర్తృత్వాభిమానం లేకుండా ఉన్నావు జాగుంది. ఇక ముక్తి స్వరూపం వివరిస్తాను తెలిసికో! అన్ని అనర్థాలకు మూలం అహంభావం. నీవు ఏకొంచమైనను ఏదైనను పరిగ్రహింపకు. ఏదియును పరిత్యజింపకు. దేనియందు కర్తృత్వం పెట్టుకోకు. అహంకారప్రవృత్తి బంధం అహంకార నివృత్తి మోక్షం. కర్తృత్వాభిమానం వదిలి మోక్షం పొందు.

నేను 'అత్మను అనాత్మను-జ్ఞానిని-అజ్ఞానిని. ఇది నేను చేస్తున్నాను-ఇది చేయటంలేదు. ఇది సాధ్యం చేయగలను. ఇది చేయలేను నేను నిశ్చలుడను అని శ్చలుడను పండితుడను-పామరుడను. ఈ మొదలైన విషయాలందు అభిమాన శూన్యుడవై సదా సచ్చిదానంద పరమాత్మవై విరాజిల్లుచుండు. ఇంద్రియ వ్యాపారాలు తమంతట జరుగుతుంటాయి. దానికి నీ ప్రయత్నం నీ ప్రమేయం అవసరంలేదు. నీవు నిష్క్రి-యుడవై నిస్సృహుడవై నిశ్చలుడవై నిర్మలుడవై నిత్యానందుడవై ఉండుము.

ని ర్వే దం

ద్వం ద్వ త్యా గం

అష్టావక్ర ఉవాచ -

కృతకృతేచ ద్వంద్వాని కదా శాంతాని కస్యవా

ఏవం జ్ఞాత్వేహ నిర్వేదాత్ భవ త్యాగపరోఽవ్రతీ!

83

కృతకృతే=కర్తవ్యకర్తవ్యాలు; ద్వంద్వాని=సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వాలు;
కస్య=ఎవనికి; కదా=ఎప్పుడు; శాంతాని=శాంతిస్తున్నవో (అప్పుడు);
ఏవం=ఈ ప్రకారం; వా=నిశ్చయంగా; జ్ఞాత్వా=తెలిసికొని; ఇహ=ప్రపంచంపై;
నిర్వేదాత్=హేయభావం వలన; అవ్రతీ=ఆగ్రహంలేనివాడవై;
త్యాగపర=త్యాగపరుడవు; భవ=అగుము.

శ్రీ మహాదయా ! భక్తుడు కృత అకృత కర్మకలాపాలు సుఖదుఃఖ ద్వంద్వాలు శాంతించినప్పుడు జ్ఞానియై సంశయరహితుడై వైరాగ్యవ్రతం లేకుండ గనే త్యాగపరయఙ్గవౌతాడు. అవశ్యం ఈ కార్యం చేయటం నా కర్తవ్యం- ఇది చేయరానిది అనుకొనే ద్వంద్వాలు కృతకృతాలు సుఖదుఃఖాలు దేహధారికి శాంతించవు. అభిమానంపోదు.

జనకరాజా ! నీవు కృతకృత ద్వంద్వాలు త్యజించి వైరాగ్యాన్ని పొందావు. నీవు వ్రతం పట్టకుండానే పట్టుదలతో జ్ఞాన శిఖరాన్ని చేరుకొన్నావు. కేవలము మనసు తగలనివాడవై నావు మంచిది. నిర్వేదం అంటే తత్త్వజ్ఞానదుఃఖ ఈర్ష్యాదుల యెడల హేయబుద్ధి. అది గలవాడవై రాజయోగివై నావు. నిర్వేదం వలన వైరాగ్యం వలన త్యాగపరుడవుగమ్ము. సుఖదుఃఖాల యెడల వైరాగ్యం పొందు. ఆత్మలోనే ఆనందించు. ఆత్మతో క్రిడించు. ఆత్మపై ప్రకాశించు. బ్రహ్మానంద ర్షహుషడవై బ్రహ్మానందం పొంది సుఖించు. సుఖీభవ.

నా కృతేన కృతేనార్థో న శ్రుతి స్మృతి విభ్రమైః

నిర్మందర ఇవాంబోధిః స తిష్ఠతి యథా స్థితః

శ్రుతులు స్మృతులు విధించిన ధర్మాచరణపట్ల ఉదాసీనత కలిగినవాడై నిశ్చల గంభీర సముద్రంవలె చైతన్యమయమైన తన స్వస్వరూపస్థితి కలిగి జ్ఞాని శాంతంగా ఉంటాడు.

—మహోపనిషత్తు

వై రా గ్యం

కస్యాపి తాత! ధన్యస్య లోకచేష్టావలోకనాత్

జీవితేచ్ఛా బుభుక్షేచ బుభుక్సోపశమం గతా

84

తాత ! = నాయనా: లోకచేష్టావలోకనాత్ = లోక స్వభావకృత్యాలు చూచుట వలన: కన్య = ఒకానొక: ధన్యస్యాపి = ధన్యజీవనుడికి మాత్రమే: జీవితేచ్ఛా = బ్రతుకుకోరికలపైన: బుభుక్షే = భోగాతాంక్షలపైన: ఉపశమం = ఉపశమనం; గతా = కలుగుతున్నది.

ప్రియ అంతేవాసీ ! జననమరణాలు పాపపుణ్యాలు పూర్తిగా లోకవికారాలు. అవలోకనం చేసినచో అతి ధన్యాత్ముడికి కూడా జీవితేచ్ఛ భోగేచ్ఛ జ్ఞానేచ్ఛాయలు ఉపశమిస్తాయి. సహస్రాధిక భాగ్యశాలులలో ఏ ఒక్కనికో వైరాగ్యభావం ఉద్భవిస్తుంది. అతడికి క్రమంగా భోగేచ్ఛ జీవితేచ్ఛ నివృత్తి అవుతుంది. అసలు ఇచ్చ సశిస్తుంది.

లోకకవస్తుగ్లాని వస్తుజాలంపై దోషదృష్టి కలగటమే వైరాగ్యం. ప్రపంచ పదార్థాలన్నింటిలోను ఉద్భవ లయదోషం తగిలిఉంది. దేహేంద్రియాదులపైన పుత్ర మిత్ర కళత్రాదులపైన ధన సంపదలపైన అందరికీ ప్రేమ ఉంటుంది. ఈ ఇంద్రియ సుఖాల లోలత్వంలోపడి జీవుడు అనేక అనర్థాలకు పాలుపడతాడు. ఇవే జీవుడికి బంధాలు. ఇవి వైరాగ్య నిరోధకాలు. వైరాగ్యంలేనిదే మోక్షభాగ్యం కలలోనిమాట. వైరాగ్యం కలగటానికి ఇంద్రియాల ఎడల వైముఖ్యం కలగాలి. ఇంద్రియ దోషాలు ఇవి—

గర్భే దుర్గంధి భూయిష్ఠే జఠరాగ్ని ప్రదీపితే

దుఃఖం మయా హ్తం య త్తస్మాత్ కనీయః కుంభిపాకజమ్

జీవుడు దుర్గంధ భూయిష్ఠ మాతృగర్భంలో జఠరాగ్ని కీలంమధ్య యమ యాతనలు పొందుతుంటాడు. కుంభిపాక నరకాలు అనుభవం అవుతాయి, దుఃఖమే దుఃఖం అని యోగవాసిష్ఠం చెప్తున్నది.

గర్భోపనిషత్తులో గర్భ నరక వర్ణన ఇలా ఉంది- జీవుడు గర్భయాతనలు సహించలేక ఈశ్వరుణ్ణి ప్రార్థిస్తాడు. ఈశ్వరా ! నన్నుద్ధరించు. ఈ నరకయాతనలు భరించలేను. ఈ దుర్గంధకూపంలో నిలువలేను. ఓ మహాదేవా! మహానుభావా! మహేశ్వరా! ఈ భవ బంధాలు భరించలేకున్నాను. నారాయణప్రియా! నాగభూషణా! నటరాజా! నన్నుకరుణించు. జగన్నాథా! ఈ జన్మలో నాకు జ్ఞాపసిద్ధి కలుగజేయి. సద్గుణులు ప్రసాదించు. సదాలోచనలు కలిగించు. సత్త్వరం జన్మ సార్థకం చేసికొని మళ్ళీ ఈ జననమరణాలు లేకుండ నీ వద్దకువచ్చి సేవించుకొంటాను. కానీ పుట్టగానే అన్నీ మరచి మాయలోపడి మమతల ఊబిలో దీగబడిపోతాడు. పునరపి జననం పునరపి మరణం ఇంతే. మరణ సమయం ఇలా ఉంటుంది-

హాకాంతే! హా ధనం పుత్రాః క్రందమానః సుదారుణమ్

మండుక ఇవ సర్పేణ మృత్యునా గీర్యతే నరః

ఓ కళత్రమా! ఓ ధనరాశీ! ఓ సంతానమా! మృత్యువు వచ్చింది, నన్ను లాగుకొని వెళుతున్నది. మీరై నా మీరై నా నన్ను రక్షించండి- అని జీవుడు మరణా సన్నసమయంలో సర్పం నోట్లోపడ్డ కప్పవలె కేకలుపెట్టి ఏడుస్తాడు. ఎవరూరక్షించే వారులేరు. జీవుణ్ణి ఇటు బంధుపాశాలు అటు కాలపాశాలు అటు ఇటు లాగిబిగిస్తాయి. బాధిస్తాయి కానీ సుఖం చేకూర్చవు-అని శివగీత

యా మాతా సా పున్ర్భార్యా యా భార్యా జననీ హి సా

యః పితా స పునః పుత్రో యః పుత్రః స పునః పితా

పూర్వజన్మలో తల్లి మరుజన్మలో ఆ ప్రేమపాశం వలన అతడికే భార్య అవుతుంది. పూర్వజన్మలోని భార్య ప్రేమచేత ఉత్తరజన్మలో జనని అవుతుంది.

అలానే పూర్వం తండ్రి మరోజన్మలో పుత్రుడౌతాడు. ఈ జన్మలోని పుత్రుడు రాబోయే జన్మలో తండ్రి అవుతాడు. ఇదీ సృష్టిరహస్యం.

అ ని త్యం

అనిత్యం సర్వమేవేదం తాపత్రయ దూషితమ్

అసారం నిందితం హేయం ఇతి నిశ్చిత్య శామ్యతి

85

ఇదం=ఈ: సర్వం=సమస్త విశ్వం: అనిత్యం=అశాశ్వతమైనది: తాపత్రయ దూషితం=తాపత్రయం చేత దూషితమైనది: అసారం=సారహీనమైనది: నిందితం=నిందనీయమైనది: హేయం=హీనమైనది: ఇతి=అని: నిశ్చిత్యం=నిశ్చయించుకొన్న జ్ఞాని మాత్రమే: శామ్యతి=శాంతిని పొందుతున్నాడు.

బ్రహ్మజ్ఞానీ! ఈ సర్వం అనిత్యం. ఇది తాపత్రయ దూషితం. సారరహితం. సంసారం అతి నిందనీయం. హేయం. ఇది నిశ్చయం. శాంతి పొందు. దృశ్యప్రపంచం విషయ ప్రపంచం. అంతా అనిత్యం. మిథ్య. ఇది అంతా సత్య చైతన్యంలోని అభాసం. అధి భౌతిక అధిదైవిక ఆధ్యాత్మికం అని తాపత్రయం. విష జంతువులవల్ల కలిగే దుఃఖం అధిభౌతికం. దైవికంగా సంభవించే ప్రళయాగ్ని వాయూపద్రవాదులు యక్ష రాక్షస భూత పిశాచాలవల్ల కలిగే దుఃఖం అధిదైవికం. దైవిక మానసిక రుగ్మతలవల్ల కలిగే దుఃఖం ఆధ్యాత్మికం.

సంసారంలో ఈ మూడు ప్రవేశించి సంసారాన్ని నిస్సారం చేస్తుంటాయి. ఈ త్రయం జొరబడకుండా సంసారముండదు. అందువల్ల అది అసారం అవుతుంది. సంసార జీవులు నిస్సారులౌతున్నారు. దుఃఖభూయిష్టమైన ఈ ప్రపంచం నిందనీయం, హేయం అని జ్ఞానులు. నిత్య సుఖం కూర్చే పరమానందాత్మ తత్త్వ రాజ్యం కోరుకొంటారు. ఇచ్చారహితుడైన నావు చాలా సంతోషం. సంసారవృక్షానికి ఆత్మ సత్తా కంటే మరొక సత్తలేదు. నీవు జ్ఞానివై ఇది తెలిసికొన్నావు.

“విషయవాసనలకు లోనయి ‘దేహమేనేను’ అని భ్రాంతిలోపడి దైవాని
 ధూరమవుతున్నాడు నరుడు. ప్రబల ప్రయత్నంతో విషయ వాసనలు దూరంచేయి!”

—శ్రీ సత్యసాయిబాబా

ఉ పే డ

కోఽసౌకాలో వయః కిం వా యత్ర ద్వంద్వాని నో నృణామ్

తాన్యపేక్ష్య యథా ప్రాప్త వర్తీ సిద్ధి మవాప్నుయాత్

86

యత్ర=దేనియందు; నృణాం=నరులకు; ద్వంద్వాని=సుఖదుః
 ద్వంద్వాలగుర్చి; నో=లేవో; అనౌ కాలః=ఈ కాలం; కః=ఏదీ; వయః=
 వయస్సు అనేదీ; కిం అపితు=ఏవయితే; నకోఽపి=ఏదీలేదు; ఇతి=ఇ
 అని; తాని=వాటినిన్నిటిని; ఉపేక్ష్య=ఉపేక్షించి; యథాప్రాప్తవర్తీ=ప్రాప్తి
 చిన భోగాలు పొందుతూ; సిద్ధిం అవాప్నుయాత్=సిద్ధిపొందుతున్నాడు.

అత్మజ్ఞానీ ! నరులకు ద్వంద్వాలైన సుఖదుఃఖాలు ఎప్పుడుండవు? దానికొ
 కాలం అనికానీ ఋతువు అనీ వయస్సు అనీ ఉండదు. సదా ఉంటూనే ఉంటాయి
 ఆ ద్వంద్వాలను ఉపేక్ష వహించి యథాప్రాప్త వర్తి మోక్షసిద్ధి పొందుతాడు. దేవ
 భారికి సుఖదుఃఖాలు సర్వకాలాలలోను సర్వావస్థలలోనూ ఉంటాయి.

సుఖస్యానంతరం దుఃఖం దుఃఖస్యానంతరం సుఖమ్

ద్వయ మేతద్ధి జంతూనాం అలంఘ్యం దీనరాత్రివత్

సుఖం అనంతరం దుఃఖం దుఃఖం అనంతరం సుఖం ఈ రెండూ జీవుడీ.
 తప్పకుండా వస్తుంటాయి. ఈ క్రమం దీనరాత్రులవలె అలంఘ్యం.

సుఖమధ్యే స్థితం దుఃఖం దుఃఖమధ్యే స్థితం సుఖమ్

ద్వయ మన్యోన్య సంయుక్తం ప్రోచ్యతే జల పంకవత్

స్థులకాలం మధ్యలో దుఃఖం, దుఃఖకాలం మధ్యలో సుఖం వస్తుంటాయి.

ఈ సుఖదుఃఖద్వయం కలిసి మెలిసి ఉంటాయి. చిరదనీరు మిశ్రమమై ప్రవహిస్తున్నట్లుగా కాలప్రవాహంలో ఇవి రెండూంటాయి- అని ఆధ్యాత్మరామాయణం.

*

*

సంతోషామృత పానేన యే శాంతాః తృప్తిమాగతాః

ఆత్మారామా మహాత్మనః తే మహాపదమాగతాః

సంతోషామృతం పానంచేసి మహాత్ములు శాంతిని, తృప్తిని సాధిస్తారు. వారు ఆత్మారాములు. ఆత్మజ్ఞానంలో ఆత్మనిష్ఠులై విరాజిల్లుతారు.

—మహాోపనిషత్తు (4-35)

అ నా న త్తి

నానామతం మహర్షీణాం సాధూనాం యోగినాం తథా

దృష్ట్వా నిర్వేదమాపన్నః కోన శామ్యతి మానవః

87

మహర్షీణాం = మహర్షుల యొక్క; సాధూనాం = సాధుపురుషుల యొక్క; యోగినాం = యోగుల యొక్క; నానామతం = పలుమతాభిప్రాయాలు; తథా = అలానే; దృష్ట్వా = చూచి; నిర్వేదం = వైరాగ్యం; ఆపన్నః = పొంది; ఈ = ఏ; మానవః = మానవుడు; న శామ్యతి = శాంతిపొందడు?

విజ్ఞానీ ! మతాలు నానావిధాలు. అభిమతాలు అనేకం. కొందరు మహర్షులు మహాయోగులు ఇవి ఆలోచించిచూచి నిర్వేదమైన వైరాగ్యాన్ని ఆశ్రయించారు. ఇక శాంతి ఎందుకు లభించదు. తర్క శాస్త్రాలలోనూ కర్మ కాండలోనూ ప్రవేశించకుండా ఆత్మజ్ఞానంలోనే నిష్టాతుడివి కావాలి. తర్కశాస్త్రాలు బుద్ధిని భ్రష్టుపట్టిస్తాయి.

సాంఖ్యం చార్వాకం లోకాయితం మీమాంసం వైశేషికం పాశుపతం శైవం జౌరాష్ట్రీయం శాక్తేయం బౌద్ధం జైనం సౌత్రాంతకం అక్షపాదం ఈ మొదలైన మతాలు వ్రతాలు మతభేదాలు యోగాలు శతాధికాలు. ఇందులో కపిల కణాద గౌతమ పతంజలి జైమిని బాదరాయణాదులు ప్రతిపాదించు షడ్దర్శనాది శాస్త్రాధారాలుకొన్ని. ముఖ్యం మూడు ద్వైత అద్వైత విశిష్టాద్వైత మతాలు.

కొన్ని వేద సమ్మతాలు మరికొన్ని అపై దిశలు. చార్వాక గౌతమ నైయాయి
కాదుల సిద్ధాంతాలు వేద ప్రమాణాలకు విరుద్ధాలు. వారి సిద్ధాంతసారం ఇది-
“ఈశ్వరాత్మ జీవాత్మలు జడపదార్థాలు. జ్ఞాన ఇచ్చాదులు ఆత్మగుణాలు. ఈశ్వరాత్మ
గుణాలు నిత్యాలు. జీవాత్మ గుణాలు అనిత్యాలు. జ్ఞాన కారణం ఆత్మసంయోగం.
పరమాణువులు జగదుత్పత్తికి మూలం. అట్టి పరమాణువు నిరవయవం.

ఈశ్వరాత్మ జీవాత్మలు జడాలకావు. ఏలననగా “సత్యం జ్ఞాన మనంతం
బ్రహ్మ” అని శ్రుతి. బ్రహ్మ అంటే ఆత్మ. ఆత్మ సత్యం. ఆత్మస్వరూపం జ్ఞానం.
అట్టి ఆత్మ సర్వవ్యాపకం. అనందమయం. ఆత్మ జడం అయితే జగత్తు అంధప్రాయ
మవుతుంది. కర్మ జడం ఆత్మజడం ఈశ్వరాత్మ జడం అయితే కర్త భోక్త పల
ప్రదాత ఎవరూ ఉండరు. జడంనుండి కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది శక్తులు లుద్భవించవు.
జడ పదార్థ గుణాలు జ్ఞాన చైతన్యాలను ప్రసాదించలేవు. గుణి గుణాల భేదం
కనిపించదు.

అగ్ని నుండి ఉష్ణం ప్రకాశం హరిస్తే అగ్నికి మిగిలేదేమీలేదు. రెండూజడాలే
కదా! అగ్ని స్వభావాలు ఉష్ణం ప్రకాశం ఆత్మ స్వభావాలు జ్ఞానం చైతన్యం.
గుణి గుణాల భావాలు ఆత్మకున్నట్లులేదు. చైతన్యం జడ పదార్థ ధర్మమని ఎక్కడా
దృష్టాంతంలేదు. కావున నైయాయిక తథనం అసంగతం

జీవాత్మలకు సర్వ వ్యాపకత్వ శక్తులు లేవు. సర్వ వ్యాపకత్వం ఉంటే సర్వ
జ్ఞత్వం కూడా ఉండాలి. నర్వులూ సర్వజ్ఞులు కావాలి. అలా జరగటంలేదు. పర
మాణువుల నుండి జడ జగత్తు పుట్టింది. నిరవయవ పరమాణువులు పరస్పరం
సంయోగం జెందవు. సావయవ పదార్థాలలోనే పరస్పర సంయోగ శక్తి ఉంది.
అందువల్ల నైయాయిక సిద్ధాంతాలు యుక్తి యుక్తాలు కావు. కర్మకాండ కలాపాలు
విషయంలో కూడా అనేక పుతభేదాలున్నాయి.

కర్మకాండ బిభ్యతే జంతు రివిద్యయా చ విముచ్యతే

తస్మాత్కర్మ న కుర్వంతి మిత్రపః పారదర్శినః

కర్మకాండ చేసి జీవుడు బంధాలు తెంచుకొంటున్నాడు. ఆత్మ విద్య అభ్య
సించి అపవర్గం అధిరోహిస్తున్నాడు. విద్వాంసుడు కర్మలు త్యజించి ఆత్మజ్ఞానంలో
ఆత్మ విద్యను అభ్యసిస్తున్నాడు. ఆత్మనిష్ఠలో నిమగ్నమై ఉంటున్నాడు.

జైమిని 'అత్యను జడచైతన్య ఉభయం-స్వర్గమే మోక్షం' అంటాడు. ఒకే పదార్థంలో జడ-చైతన్య ధర్మాలు రెండూ ఉన్నట్లు ఏ ప్రమాణాలు లేవు. చైతన్యం నిరవయవం నిత్యం. జడం సావయవం. అనిత్యం శైత్యం ఉష్ణం పరస్పర విరోధ జనకాలు. అలానే జడ చైతన్యాలు. వేదంలో కూడా అత్య ద్వివిధాలు అని అనలేదు. స్వర్గం మోక్షం మాత్రం కాదు.

తద్యథేహ కర్మచిత్ లోకః క్షీయత

ఏవ మముత్ర పుణ్య చిత్ లోకః క్షీయతే

ఈ శ్రుతి వాక్యం చూపుతాడు జైమిని మహర్షి . ఈ లోకంలో కృషిచేసిన తరువాత పౌలం పంటనిచ్చి ఈటు పోతుంది. అలానే పుణ్యకర్మలు చేసిన తరువాత భోగాలిచ్చి స్వర్గం కూడ నష్టమవుతుంది. దీనివల్ల స్వర్గం అనిత్యం అని తేలింది. స్వర్గం అనిత్యమైతే ముక్తి కూడా అనిత్యమే అవుతుంది. కావున జైమిని మతం కూడా అత్య విదులకు సమ్మతంకాదు.

కర్మిష్ఠులు అనేక రకాలు. యజ్ఞయాగాది నిత్యాగ్నిహోత్ర తత్పరులు కొందరు. ఇష్టదేవతా జప తత్పరులు కొందరు. కృచ్చ్ర చంద్రాయణాదీవ్రతులు మరికొందరు. ఇంక అష్టాంగయోగ సాధకులు కొందరు. హఠయోగులు మరి కొందరు. రాజయోగులు లయయోగులు ఇలా బహుమతాలు. ఈ శాస్త్రజ్ఞానం అంతా ప్రతివాదిని జయించటం కోసమే. ముముక్షువుకివి అనవసరం. కేవలం ఆత్మాను సంధానం వల్లనే ముక్తి సులభం. ఆత్మాను సంధానమే ముక్తికి రాజ మంటాపథం.

*

*

శబ్దజాలం మహారణ్యం చిత్తభ్రమణ కారణం

అతః ప్రయత్నాజ్ఞాతవ్యం తత్త్వజ్ఞ స్తత్త్వమాత్మనః

శబ్ద ప్రపంచం శాఖోప శాఖలుగా అనేక తర్కవ్యాకరణ మీమాంసన్యాయాది శాస్త్ర వృక్షాలతో తత్త్వశాస్త్రం గూడా క్రమ్మి మహారణ్యమైపోయింది. ఇందులో చిత్తం భ్రమిస్తోంది. ఈ అడవి నుండి బయట పడటం చాలా కష్టం. ఇందులోపడి

మత్రిభ్రష్టులు రాకుండా పాపములు చైతన్య స్వరూపమైన ఆత్మతత్త్వం తెలిసికొని గమ్యం సాధించుకోవాలి.

—శ్రీ శంకరాచార్య

ప రి జ్ఞా నం

కృత్వా మూర్తి పరిజ్ఞానం చైతన్యస్య న కిం గురుః

నిర్వేద సమతాయుక్త్యా యస్తారయతి సంస్కతేః

88

నిర్వేదం = పై రాగ్యం చేత; సమతా = సమత్వం చేత; యుక్త్యా = సూక్తుల చేత; చైతన్యస్య = చైతన్యం యొక్క; మూర్తి పరిజ్ఞానం = స్వరూప విజ్ఞానం; కృత్వా = అభ్యాసంచేసి; యః = ఎవడు; సంస్కృతేః = సంసార నుండి; తారయతి = తరిస్తున్నాడో; కిం = ఏమి; సః = ఆతడు; గురుః = గురువు కాదా?

ప్రియ శిష్యా! నిర్వేద సమతాముక్తి ద్వారా చైతన్య మూర్తి తత్వాన్ని తత్త్వజ్ఞానం తెలుసుకొన్నవాడు తాను సంసార సాగరాన్ని తరిస్తాడు. వానికి గురువే! విషయ వాసనలు త్యజించినవాడు శత్రు మిత్రుల యెడ సమబుద్ధి గలవాడు తనకుతాను శ్రుత్యమహాల సూక్తుల ద్వారా సచ్చిదానంద రూపమైన ఆత్మ సాక్షాత్కారం పొందుతాడు. ఆ యోగికి స్వరూప అనుభవం కలుగుతుంది. ఆ సన్యాసి సంసారం నుండి తాను స్వయంగా ఉద్ధరింపబడతాడు.

లోకంలో ఎక్కువ జనం మిక్కిలి ఆశాజీవులు. ఇందుకు కారణం అజ్ఞానం. అజ్ఞానం వల్ల సూక్తులలోని అసలు మూల అర్థాలు అవగాహన చేసికోలేకపోతున్నారు. ఇందువల్ల అన్ని మతాలవారూ అంతే. గురువు అంటే ఆత్మజ్ఞానోపదేశం చేత మహామోహ బంధాలు తెంచి సందేహ నివృత్తి చేసి ఆత్మానందం కలుగజేసే మహాత్ముడే గురువు. శతాధిక శంకలకు సదుత్తరం పొంది సంశయ నివృత్తతై శ్రీరామచంద్రుడు వసిష్ఠ మహర్షి ని గురువుగా గ్రహించాడు.

శ్రీకృష్ణుడి ముందు నమాస్రాధిక సందేహాలు విన్నవించుకొని చివరకు విశ్వ

విరాట్ స్వరూపం దర్శించితేగాని అర్జునుడు కృష్ణభగవానుని గురువుగా ఒప్పుకోలేదు. ఇలా అజ్ఞానం చిత్తం నుండి పోగొట్టినవారినే గురువుగా స్వీకరించాడు కాని కేవలం ఒక్క చెవిలో మంత్రం చెప్పించుకొని పిరుకోలేదు. నిజమైన గురువులు ఇరువురు. అక్షర విద్యాగురువు అత్మ విద్యా గురువు. అక్షర పునాదులపై లౌకిక పారలౌకిక వృద్ధి జరుగుతుంది.క్షరం కానిది అక్షరం. అవి వర్తక్రమమైనా విద్యార్థి సువర్ణం అవుతాడు. అక్షయమైన అక్షరమైన జ్ఞానం కలిగితే గురువు అవసరంలేదు. అత్యజ్ఞానంతో భేద బుద్ధి పోతుంది కదా !

జ్ఞానో పా యం

పశ్యభూత వికారాం స్వం భూతమాత్రాన్ యథార్థతః

తత్తక్షణాత్ బంధనిర్ముక్తః స్వరూపస్థో భవిష్యసి

89

భూత వికారన్ =వికారాలైన దేహేంద్రియాదులను; యథార్థతః =వాస్తవంగా; భూతమాత్రాన్ =భూతమాత్రాలుగా; త్వం =నీవు; పశ్య =చూచుచున్నా; తత్తక్షణాత్ =అలాచూచిన వెంటనే; బంధనిర్ముక్తః =బంధాలనుండి; స్వరూపస్థం = విడివడినవాడవై; స్వరూపస్థితిలో ఉన్నవాడవు; భవిష్యసి =అగుచున్నావు.

వికారదూరా ! భూతవికారాలు దేహేంద్రియ మనో వికార కార్యాలే. యథార్థంగా భూత మాత్రా విన్యాసాలు చూచి అలోచించినట్లయితే వెంటనే తక్షణం వైరాగ్యం కలిగి బంధాలు విడిపోతాయి. నీవు నీ స్వరూపస్థితి పొందు. నీ స్వరూప స్థితి అత్మానందమే. భూత వికారాలైన దేహేంద్రియాలను అత్మ రూపాలుగా తలచ బోకు. శరీరాదులు వేరు అత్మవేరు అని భావనచేయి. దేహ భూత చేష్టలకు సాక్షివిగా ఉండు. నీవు వీటికి సాక్షిభూతుడవైనప్పుడు అత్మతత్త్వజ్ఞానం హస్తామలకం అవుతుంది.

పంచ భూతవికారాలు దేహేంద్రియాదులు. పృథివి నీరు అగ్ని వాయువు జడాలు. ఇవి అత్మ స్వరూపాలుకావు శరీరాహంభావ నిర్ముక్తుడవు. అత్మరూపుడవు. సచ్చిదానంద చైతన్య స్వరూప పరిజ్ఞానం పొందటానికి ఇవే ఉపాయం ఉపదేశం.

అనహంకారుడు-అక్రో

ధనుడు-ఆత్మప్టుండునై అతడు శుభ మశుభం

బను భేదము పొరయడు విడు

పున సమతా సుఖమయత్వముం గనుచుండున్

—తిక్కన (భారతం-శాంతిపర్వం)

ఆ త్మ ని ప్త

వాసనా ఏవ సంసార ఇతి సర్వా విముంచతాః

తత్త్వాగో వాసనా త్యాగాత్ స్థితిరద్య యథా తథా

90

వాసనాఏవ=వాసనలే; సంసారం=సంసారం; ఇతి=ఇలా అని; జ్ఞాత= తెలిసికొని; తాః సర్వాః=ఆ వాసనల నన్నిటినీ; విముంచ=విడుపుము; వాసనా త్యాగాత్=వాసనాత్యాగంవల్ల; తత్త్వాగః=ఆ సంసారత్యాగం కూడా కలుగు తుంది; అద్య=ఇట్లయిన తరువాత; యథా=ప్రారబ్ధం ఎలాఉంటే; తథా= అలా; స్థితిః=శరీరస్థితి ఉంటుంది.

వాసనాత్యాగీ ! వాసనా సముదాయమే సంసారం. ఇది గ్రహించి వాసనలు వర్జించు. వాసనా త్యాగం వలన త్యాగసంస్కారం కలుగుతుంది. శరీర స్థితులు ప్రారబ్ధ కర్మలను అనుసరించి జరుగుతుంటాయి.

విషయ వాసనలు సాంసారిక బంధనాలు. వాసనలు ముఖ్యంగా మూడురకాలు.

లోకవాసనయా జంతోః శాస్త్రవాసనయాపిచ

దేహవాసనయా జ్ఞానం యథావన్నేవ జాయతే

ఒకటి లోకవాసన- 'స్వర్గాదిలోక సుఖాలు నాకే లభిస్తాయి'. రెండవది శాస్త్ర వాసన- 'అన్ని శాస్త్రాలు చదివిన సాటిలేని బుద్ధి నేను'. మూడవది దేహవాసన- నా శరీరం అందంగా బలంగా ఉన్నది- అని యోగవాసిష్ఠం. ఈ వాసనలు వదిలితే బంధాలుపోయి చిత్తం ఆత్మలో అనందంగా ఉంటుంది.

జ్ఞానము, ఫిట్టివ్వాడు ప్రారబ్ధం అనుసరించి బ్రతుకుతుంటాడు. జ్ఞానులు

వాసనలు వదిలి వైరాగ్యభావం కలిగి తెలిసి తత్త్వనిష్ఠగలవారై ఆశారహితులై బ్రతుకుతుంటారు. లోకం దృష్టిలో బాలుడు పిచ్చివాడు జ్ఞాని సమానమే.

వాసనా ద్వీవిధా ప్రోక్తా శుద్ధాచ మలినా తథా
మలినా జన్మహేతుః స్యాత్ శుద్ధా జన్మ వినాశినీ

వాసనలు రెండు విధాలు. ఒకటి శుద్ధవాసన రెండవది మలిన వాసన; “ముక్తి కావాలి అత్యసాక్షాత్కారం పొందాలి. జ్ఞానం లభించాలి. పవిత్రజీవనం గడపాలి.” అనే అభిలాషతో కూడినవి శుద్ధవాసనలు. “భోగాలు పొందాలి పదవులేలాలి ధనం అర్జించాలి కీర్తి లభించాలి స్త్రీ సుఖం కావాలి” అనేవి మలిన వాసనలు. శుద్ధ వాసన జన్మ నివృత్తిహేతువు. మలినవాసన జన్మ ప్రవృత్తి హేతువు- అని వాల్మీకి అంటారు.

వాసనలు వర్తించు అంటే మలిన వాసనలు వర్తించు అనే భావం. జ్ఞానులు ముముక్షువులు కోరేది జన్మరాహిత్యమేకదా. శుద్ధ వాసన శుభకరం. వదలరానిది. జీవన్ముక్తికి అన్ని వాసనలు వదిలి మనోలయం చేసికోవాలి. ఈ వాసనా త్యాగస్థితియే సచ్చిదానందస్థితి ఇదే ఉపదేశసారం.

ఉ ప శ మ న ం

అ నా ధ ర ం కు రు

అష్టావక్ర ఉవాచ -

విహాయ పైరిణం కామం అర్థం చానర్థ సంకులమ్

ధర్మ మప్యేతయోః హేతుం సర్వత్రా నాదరం కురు

91

పైరిణం = పై రరూపమైన; కామం = కామమును; చ = మరియు;
అనర్థ సంకులం = అనర్థాలతో కూడిన; అర్థం = ధనమును; విహాయ = విడిచి;
వీతయోః = ఈ రెండింటికీ; హేతుం = కారణమైన; ధర్మమపి = ధర్మాన్ని;
విహాయ = విడిచి; సర్వత్ర = సర్వ స్థానాలలోనూ; అనాదరం కురు = అనాదరం
చూపు.

శిష్యవర్యా ! అన్నిటికీ బద్ధశత్రువైన కామాన్ని, అనర్థాలకు మూలమైన
అర్థాన్నీ, కామార్థదాయకమైన ధర్మాన్నీ విడిచి వాటిని అనాదరించు. అన్నిటికీ అభి
ప్రేక్ష్యమైన ఆత్మానంద పీఠం అధివసించు. కామం జ్ఞానికి శత్రువు. ఈ కామం గర్హ్య
అనర్థాలకు మూలం. ఇదీ దుర్జయం.

నీవు ధర్మార్థకామాలు త్యజించి మోక్ష విద్యలో దీగావు. మోక్షార్థమైన ధర్మ
అర్థ కామాలు త్యజించాలి. నీకు శుభం కలుగుగాక!

*

*

దుఃఖ మాగంతకంబయి తోచుచుండు

సుఖము స్వాభావికము నాకు సూరివర్య!

అట్లు గావున నిరతిశయాప్రమేయ

నిరసమానంద మముడను నేనుపుత్ర!

—సీతారామాంజనేయ సంవాదం (2-166)

ఇ హం ఇంద్రజాలం

స్వప్నేంద్రజాలవత్ పశ్య దినాని త్రివి పంచవా

మిత్ర క్షేత్ర ధనాగార దార దాయాది సంపదః

92

మిత్రక్షేత్ర ధనాగార దార దాయాది సంపదః = స్నేహితులు పొలాలు ధనాలు భార్య జ్ఞాతులు అది సంపదలన్నీ; స్వప్నేంద్రజాలవత్ = స్వప్నదృశ్యాలవంటివనీ; త్రివి = మూడు; వా = లేక; పంచ = ఐదు; దినాని = రోజులుమాత్రం ఉండేవని పశ్య = అలోచించు.

రాజా ! మిత్రులు భూములు ధనాలు గృహాలు భామలు బ్రాతలు ఈ మొదలైన సంపదలు అన్నీ స్వప్న ఇంద్రజాలు. మూర్ఖుల ముచ్చట్లు. క్షణభంగురాలు. అశాశ్వతాలు. అలోచించు. యదృశ్యం తన్నశ్యం కనిపించేవన్నీ నశించేవే. ఈ సంపదలపై మమకా త్యాగం యోగికి అత్యవసరం.

విష్టుస్మరణం మోక్షప్రదం. భగవంతుడు సర్వవ్యాపకుడు శాశ్వతుడు.

తృష్ట వ దు లు కో

యత్ర యత్ర భవేత్ తృష్టా సంసారం విద్ధి తత్రవై

ప్రాధ వై రాగ్య మాశ్రిత్య వీత తృష్టః సుఖీభవ!

93

యత్ర యత్ర = ఏవీ విషయాలందు; తృష్టా = కోరిక; భవేత్ = కలుగునో; తత్ర = అక్కడ; సంసారం = సంసారం; విద్ధివై = నిశ్చయం చేసికో; ప్రాధ వై రాగ్యం = అసాధారణ వై రాగ్యం; ఆశ్రిత్య = ఆశ్రయించి; వీత తృష్టః = తృష్టారహితుడవై; సుఖీ భవ = సుఖివికమ్ము.

వత్సా ! ఏవీ వస్తువులపై తృష్ట కలుగుతుందో ఆయా వస్తువులు సంసార సంబంధాలు అని తెలిసికొని నిశ్చయంచేసికొని అసాధారణ వై రాగ్యం ఆశ్రయించు. తృష్టారహిత్యం పొందు. సుఖవంతుడివి కమ్ము. ప్రబల విషయాలవల్ల మనస్సులో తృష్ట పుట్టుకొస్తుంది. విషయాలు సంసార హేతువులు.

మనోరథ రథాయాథం యుక్త మింద్రియ వాజిభిః

బ్రాహ్మణేవ జగత్ కృత్స్నం తృష్టా సారథి చోదితమ్

మనోరథం పెద్దరథం. ఇంద్రియాలు రథానికి బూన్చిన గుఱ్ఱాలు. తృష్ట సారథి. ఊం ఊం ఆ సారథి ఆ రథం ఎక్కి లోకాలన్నీ తిరిగివస్తుంటాడు.

యథా హి శృంగ గో కాలే వర్తమానేన వర్తతే

ఏవం తృష్టాపి చిత్రేన వర్తమానేన వర్తతే

అవు రెండు కొమ్ములు అవు శరీరంతో క్రమంగా పుట్టి పెరుగుతాయి. అలానే తృష్ట కూడా చిత్రంలోపుట్టి విరివిగా పెరిగిపోతుంది-అని యోగవాసిష్ఠం.

ప్రాప్తించిన వస్తుభోగాలు చాలలేదనీ అప్రాప్తాలు లభించలేదనీ కొరతలు లేకుండా ఉండు. అహరహం అత్యనిష్ఠగలవాడు సుఖి. కనుక నీవు అట్టి సుఖం పొందుతున్నావు.

*

*

అకాహి పరమం దుఃఖం నైరాశ్యం పరమం సుఖం

యథా సంవిద్య కాతారం సుఖం సుష్వాపి పింగలా!

అశలే దుఃఖమూలాలు. అకారాహిత్యమే అనందహేతువు. పింగల తన వాంఛావనం లేదించుకొని సుఖంగా నిద్రపోగలిగింది.

—భాగవతము

తుష్టి గా వుండు

తృష్టా మాత్రాత్మకో బంధః తన్నాశో మోక్ష ఉచ్యతే

భవా సంసక్తి మాత్రేణ ప్రాప్తి తుష్టి ర్మహర్మహః

94

తృష్టామాత్రాత్మకః=తృష్టామాత్రరూపమే; బంధః=బంధం; తన్నాశః= ఆ తృష్టానాశమే; మోక్షం=మోక్షం అని; ఉచ్యతే=చెప్పబడుతున్నది; భవ=

సంసార విషయాలపై: అనాసక్తి మాత్రేణ = అనాసక్తి మాత్రంచేత; ముహూ
ర్ముహూః = మాటిమాటికి; ప్రాప్తితృప్తిః = తృప్తి కలుగుతున్నది.

తృష్టామాత్ర స్వరూపం బంధం. తృష్ట నశించటమే మోక్షం. అనిశిష్టవచనం
సంసార సంగ రాహిత్యం. ఆత్మతృప్తి ఆత్మప్రాప్తి కలుగజేస్తుంది.

చ్యుతా దంతాః సితాః కేశా దృష్టిరథో పదే పదే
యాతసజ్జ మిమం దేహం తృష్టా సాధ్వీ న ముంచతి

మానవుడి దంతాలాడిపోతున్నాయి. తల పండి పోయింది. దృష్టి మంద
గించింది. అడుగులు తడబడుతున్నాయి. అయినా తృష్ట అనే స్త్రీ తగులుకొని విడిచి
పెట్టటంలేదు.

తృష్టే దేవి నమస్తుభ్యం ధైర్య నిష్ఠవారిజే
విష్ట నైరోక్య పూజ్యోఽపి యత్త్వయా వామినీకృతమ్

ఓ తృష్టాదేవతా ! నమస్కారం. నీవు ఎట్టి పురుషపుంగవుడి ధైర్యమైనా
తృటిలో త్రుంచివేస్తావు. విశ్వ విాణ్మూర్తి విష్ణుదేవుడు మూడు రోకాలలో పూజ
లందుకొంటున్నాడు. అట్టి వాడిని నీవు పట్టుకొని వామసుజ్ఞి చేశావుకదా! - అని
యోగవాసిష్టం.

వి శ్వ జ డ ం

త్వమేక శ్రేతనః శుద్ధో జడం విశ్వమసత్తథా
అవిద్యాపి న కిం చిత్సా కా బుభుత్సా తథాపి తే

95

త్వం = నీవు; ఏకః = అద్వితీయుడవు; శుద్ధః = పరిశుద్ధుడవు; చేతనః =
చైతన్యమూర్తి వి; విశ్వః = ప్రపంచం; జడం = జడ భూయిష్టము; చ = మరియు;
అసత్ = అసత్పదార్థం; తథా = అ ప్రకారంగా; సా అవిద్యా అపి = అది అవిద్య
కూడా; నకించిత్ = మరి ఏమీలేదు; తథాపి = అయినా కూడా; తే = నీకు;
బుభుత్సా = బోధకావాలనే కోరిక; కా = ఎక్కడ?

సీపు ఒక పుద్గ చైతన్యరూపానివి. సంసారం జడం. అది అసత్తు. అవిద్యః జ్ఞానుల దృష్టి ఆ సంసారం కించిత్తు కూడా విలువలేనిది. అందు నీకు ఏమి తెలిసి కానవలసివుంది? విను. ముఖ్యమైన పదార్థములు మూడు. ఒకటి అత్మ. రెండవది జగత్తు మూడవది అవిద్య.

అత్మ లక్షణం— స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరాలకు భిన్నంగా ఉండేది, జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి అవస్థలకు సాక్షి మాత్రంగా ఉండేది, సచ్చిదానంద స్వరూపమై ఉండేది అత్మ.

జగత్తు లక్షణం—నదా గమన శక్తి స్వభావంగలది జగత్తు. నదీప్రవాహం వలె నడుస్తుంటుంది. ఇది అసత్తు.

అవిద్య లక్షణం— “అనాది భావత్వే సతి జ్ఞాన నివర్తత్వ మజ్ఞానత్వమ్” అనాది భావరూపం, అత్మజ్ఞాన విరుద్ధం, అజ్ఞానం. ఇదే అవిద్య.

సీపు ఈ మూడు పదార్థాలలో పరిశుద్ధ అత్మవు. అత్మనే పూర్ణమూర్తిగా నిశ్చయించి అందు రమించు. జగత్తు అసత్తు అని నిశ్చయం చేసికో. అవిద్య సత్తు అసత్తుల కంటే విలక్షణమైనది. దీని కార్యరంగ స్థలమైన జగత్తు అనిర్వచనీయం. కనుక జగత్తు గూర్చి అవిద్య గూర్చి తృప్త వహించటం అనుచితం. రెండు మిథ్యలే. జ్ఞాని అత్మజ్ఞానానికై తృప్త వహిస్తాడు. అజ్ఞాని అసత్తు అవిద్యలకై తృప్తవహిస్తాడు.

భా ర్యా పు త్రు లు

రాజ్యం సుతాః కళత్రాణి శరీరాణి సుఖానిచ

సంసక్తస్యాపి నష్టాని తవ జన్మని జన్మని

96

రాజ్యం=రాజ్యం; సుతాః=పుత్రులు; కళత్రాణి=భార్యలు; శరీరాణి=శరీరాలు; చ=మరియు; సుఖాని=సుఖాలపై; సంసక్తస్య=అసక్తిగలవాడికి ఇవి; నష్టాని=నష్టం అవుతూనే ఉన్నాయి; తే అపి=నీకుకూడా; ఏతే=ఇవి; జన్మ జన్మని=ప్రతిజన్మయందు; నష్టాని=వస్తూ నశిస్తున్నవి.

రాజ్యాలు భోగాలు అలువిడ్డలు ఐహిక సుఖాలు విషయాసక్తులకు జన్మ జన్మ

లోనూ నష్టమౌతుంటాయి. నీకు అంతే. జన్మజన్మకు ఇవి కలుగుతూ వీడిపోతూ ఉంటాయి. జన్మ జన్మకు ఇవి అనుబంధాలు. ఇవి కాల ప్రవాహంలో కొంతసేపు కర్మప్రారణానుసారంగా కలుస్తూ ఎడబాటవుతూ ఉంటాయి- ఈ బంధాలు అనిత్యాలు అసత్పదార్థాలు. ఇవి అక్షయాలకావు క్షయాలు. అక్షరాలు కావు క్షరాలు. అమృతాలు కావు మృతాలు- ఇవి మునిజన సమృతాలు కావు అసమృతాలు జగత్తు అసత్తు.

ఇవి స్వాప్నికాలు. స్వప్న జాగ్రత్ సుషుప్తులు ఒకదాని కొకటి పడదు. వ్యతిరేక భావాలు గలవి. అమృతకు జాగ్రదవస్థలో స్వప్న సుషుప్తులు అసత్పదార్థాలు స్వప్నావస్థలో జాగ్రత్సుషుప్తులు అసత్పదార్థాలు. ఈ మూడు అవస్థలు అజ్ఞాన జనితాలు. ఈ అజ్ఞాన స్థితి దాటి జ్ఞానభూమిని జేరాలి మానవుడు. ఇది మానవ జీవన గమ్యం.

సత్యం త్రికాల నిత్యం. అదీ సత్పదార్థం. సాంసారిక పదార్థాలన్నీ అసత్యాలు అనిత్యాలు. సాధకుడు సాధ్యం కంటే వేరుకాదు. అత్యరూపుడు. ఈ సాధకుడికి ప్రపంచంతోకానీ అజ్ఞానంతోకానీ ప్రమేయంలేదు.

సంసారం కాంతారం

అలం అర్థేన కామేన సుకృతేనాపి కర్మణా

వీభ్యః సంసారకాంతారే న విశ్రాంత మభూత్ మనః 97

అర్థేన=అర్థం ధనంచేత; కామేన=కోరికచేత; సుకృతేన=సత్ కర్మల చేత; అలం=చాలును; తథాఽపి=అయినప్పటికీ; వీభ్యః=ఈ మూడింటి నుండి; సంసార కాంతారే=సంసార అరణ్యంలో; మనః=మనస్సు; విశ్రాంతం నభూత్=నిశ్రాంతిని పొందునదీగాలేదు.

అర్థ కామ సుకృత కర్మలు పెక్కు చేశావు. ఇక చాలు. వీటితో సంసార కాంతారంలో భ్రమించి శ్రమించి చిత్తం విశ్రాంతి పొందలేకపోతున్నది. చూశావా! జీవన్ముక్తి కోరేవాడు మోక్షం ఒక్కటే లక్ష్యంలో ఉంచుకొని, దానికోసమే జ్ఞాన వీధిలో ప్రయాణిస్తూ ఈ ధర్మార్థకామాలు మరచిపోవాలి. దానాలు పుణ్యాలు అంటే ధర్మార్థకామాలు బంధపేతువులు. ప్రవృత్తి జనకాలు. నివృత్తిలో ఉన్నవాడికి మోక్ష

విద్యయే సర్వస్వం. ఆ త్మజ్ఞాని 'శివోఽహం' అని స్మరించి స్మరించి శివుడే అయినాడు శివుడు నిష్క్రియుడు నిస్సృహుడు నిరంజనుడు నిశ్చలుడు.

పృథివీం ధనపూర్ణాం చేత్ ఇమాం సాగరమేఖలాం

ప్రాప్నోతి పునరప్యేష స్వర్గ మిచ్ఛతి నిత్యశః

పృథివీ సాగర మేఖం పర్యంతం నిండిన ధనసంపదలు భోగాలు కలిగిన మానవుడు తృప్తిలేక స్వర్గ సౌఖ్యాలకోసం అర్రులుచాస్తుంటాడు. నిత్యం ఆకాంక్షలు ఆకాశాన్ని అధిగమిస్తుంటాయి. అద్భుతమైన అలాంటిది కామం సంగతి చూడు—

న పశ్యతి చ జన్మాంధః కామాంభో నైవ పశ్యతి

మవోన్మత్తా న పశ్యంతి హ్యర్థీ దోషం న పశ్యతి

కామాంధుడు కన్నులుగల గ్రుడ్డివాడు. స్త్రీలను అసలు గుర్తించలేడు. ఏ స్త్రీని ప్రేమించాలో, ఎవరు ఎవరో ఏమీ చూడలేడు. వావివరసలు, మంచిచెడ్డలు, పుణ్య సాపాలు వాటి కంటికి కనిపించవు.

కనుక ఓ జ్ఞానీ! ధనాదులు త్యజించి వివేకివై విజ్ఞానమార్గంలో పయనించు. సంసార కాంతారం చాలా గహనమైనది. అందులో చిక్కుకొంటే మనస్సు ధర్మాల్లో కామ జంజాలంలోపడి వ్యాకులమౌతుంది. శాంతి పొందలేదు,

క ర్మ

కృతం న కతి జన్మాని కాయేన మనసా గిరా

దుఃఖ మాయానదం కర్మ తదద్యా ప్యపరమ్యతామ్

98

కతి=ఎన్ని; జన్మాని=జన్మలనుండి; కాయేన=శరీరంచేత; మనసా=మనస్సుచేత; గిరా=వాక్కుచేత; దుఃఖం=దుఃఖమూ; ఆయానదం=శ్రమ కరమూ అయిన; కర్మ=కార్యం; న కృతం=చేయబడలేదా!; ఇతి=ఇలా అని నిశ్చయించుకొని; తత్=ఆ కర్మజాలం నుండి; అద్యాని=ఇప్పుడైన; ఉపరమ్యతాం=విర్రమింపబడుచువుగాక.

ఆసంఖ్యాక జన్మల నుండి కర్మ సంకులంలోపడి కొట్టుకొంటున్నావు. కారీరకంగా మానసికంగా వాచికంగా అనేక కార్యాలు చేస్తూ వచ్చావు. శ్రమించి ఆయాసపడి అశపడి సుఖాలు అనుకొని దుఃఖాలు కొనుక్కొని అనుభవిస్తూవచ్చావు. ఇక అన్ని విరమించి ఇప్పుడు విశ్రాంతి పొందు.

స్వార్థ కర్మ ఫలాలు జనన మరణ చక్రభ్రమణంలో పడి పొంది భోగించావు. కష్టాలు తెచ్చుకొన్నావు. ఆత్మసుఖం తృప్తి ఏమాత్రం మంచుకైనా లభించలేదు. ఇక కర్మ విరమించి శాంతి పొందితేనే జీవన్ముక్తి లభిస్తుంది.

స్వార్థ రహిత ధర్మ కర్మల వలన సత్వగుణం వృద్ధిచెంది మనస్సుశాంతంగా ఉంటుంది. శాస్త్రం గ్రహిస్తుంది. ధ్యానం చేసుకోగలుగుతుంది. అయినా ఇవి అనిత్యమైనవే. మిథ్యలో భాగాలే అని తెలిసికొని జ్ఞాని వాటిపై వైరాగ్యభావం పొంది ఉంటాడు. మహాతత్వ బోధకులు ఎప్పటికప్పుడు ఇకనుంచైనా నీ ప్రయత్నాలు మానుకో! అంటుంటారు.

*

*

వేల సంవత్సరాలు విషయభోగాలు అనుభవించినా బ్రహ్మ నుండి గడ్డిపోచ పరకూ ఎవరూ తృప్తిపడలేదు. సామ్రాజ్యాలు వీలినా, వధూగణంతో విహరించినా శత్రు సంహారం చేసినా సంపదలనుభవించినా చివరికి లభించేది ఏముంది? దేనిని సంపాదిస్తే మరి దేనినీ సంపాదించ నవసరంలేదో అట్టి ఆత్మపదాన్ని పొందడానికి సర్వప్రయత్నాలు చేయి. ఆ యత్నానికి జీవితం అంకితంచేయి.

—యోగవాసిష్ఠం

అ భి న ం ద న ం

భావాభావాలు వికారాలు

అష్టావక్ర ఉవాచ -

భావాభావ వికారశ్చ స్వభావాదీతి నిశ్చయీ

నిర్వికారో గతశ్లేశః సుఖేనైవోపశామ్యతి

99

భావాభావ వికారః = భావఅభావ వికారాలు మార్పులు; స్వభావాత్ = స్వభావ
వల్లనే; ఇతి = ఇట్లని; నిశ్చయీ = నిశ్చయంగలవాడు; నిర్వికారః = వికార
రహితుడై; గతశ్లేశః = కషాలు పోయినవాడై; సుఖేన = సుఖంగా; ఉపశామ్యతి
శాంతిని పొందుతున్నాడు.

జనకమహారాజు పొందిన ఆత్మానుభవాన్ని అషాక్రమహర్షి అభినందిస్తున్నా

‘భావాభావ వికారాలు స్వభావం జనిస్తాయి’. అని నిశ్చయ బుద్ధిగలవాడ
వికారాలు శ్లేశాలు ఏమీ ఉండవు- అట్టివాడే సుఖశాంతులు పొందుతాడు. చిత్తశాంతి
అత్యుజ్జానం వల్లనే కలుగుతుంది. మరొకదానివల్ల శాంతి సుఖం లభించదు. స్త్రీ
సూక్ష్మ కార్యాలన్నీ మాయనుండియే ఉత్పన్నమవుతున్నాయి. మాయవల్లనే కార
కార్యాలు జడుగుతున్నాయి. నిశ్చలమైన నిర్వికారమైన ఆత్మనుండి ఏ వికార
పుట్టదు. సూదంటురాయి శక్తి వలన లోహంలో చలనం కలుగుతుంది. సూదంట
రాయిలో ఏ చలనమూలేదు. అలానే చైతన్య శక్తి కారణంగా మాయనుండి జగ
కార్యాలు జరుగుతుంటాయి. చిత్ శక్తి సూదంటురాయి వలె నిర్వికారం. నిర్మలం
నిశ్చలం.

శరీరం సంగం, వికారం, నాశనశీలం, జడం. ఆత్మ అసంగం, అవికారం
అవినాశి, చైతన్యశీలం. అలాంటి విశ్వయజ్ఞానం కలవాడు పరిశ్రమించకుండా పరమ
సుఖం పొందుతాడు. నిశ్చయాత్మకా బుద్ధిః బుద్ధిని సరిగా ఉపయోగిస్తే చక్కని
నిర్ణయం తీసుకొంటుంది.

ని శ్చా త

ఈశ్వర స్సర్వనిర్మాతా నేహన్య ఇతి నిశ్చయీ

అంతర్గత సర్వాశః శాంతః క్వాపి న సజ్జతే

100

ఇహ = ఈ ప్రపంచం; సర్వ నిర్మాతా = సమస్త నిర్మాణం చేసేవాడు; ఈశ్వరః = ఈశ్వరుడు; న అన్యః = ఇతరుడెవ్వడూలేడు; ఇతి = ఇలా అని; నిశ్చయీ = నిశ్చయంగలవాడు; అంతర్గత సర్వాశః = అంతఃకరణలో నశించిన సమస్త ఆశలుగలవాడై; శాంతః = శాంతిని; క్వ అపి = ఎక్కడైనా కూడా; న సజ్జతే = అనక్తుడు కాడు.

ఈ విశ్వంలో సకలప్రపంచ నిర్మాత, సర్వ సృష్టికర్త ఈశ్వరుడు మరొక డెవ్వడూలేడు. అని నిశ్చయజ్ఞానం గల మహాత్ముడు అంతఃకరణంలో సర్వ ఆశలు వినర్శించి మరొక ఆసక్తి లేకుండా నిర్మల మనశ్శాంతి పొందుతాడు. ఆత్మ రెండు విధాలు. పరమాత్మ జీవాత్మ. పరమాత్మ ఉపాధి విరాడ్విశ్వం. జీవాత్మ ఉపాధి శరీరం. పరమాత్మోపాధి అపరిచ్ఛిన్నం. హద్దులు లేనిది. అనంత జీవాత్మ శరీరం పరిచ్ఛిన్నం. పరిమితం. అల్పం.

పరమాత్మ అంటే పరమేశ్వరుడు. ఈశ్వరుడు. ఈశ్వరుడు సర్వవ్యాపకుడు. సర్వేశ్వరుడు. మహాప్రభువు. ఈశ్వర శరీరం మాయ. మాయ చాలా పెద్దది. అందు వల్ల ఈశ్వరసృష్టి సర్వత్ర అనాయాసంగా అతివేగంగా జరిగిపోతుంటుంది.

తృ ప్తి తో ఉ ం డు

ఆపదస్సంపదః కాలే దైవాదేవేతి నిశ్చయీ

తృప్త స్వప్నేంద్రియో నిత్యం న వాంఛతి న శోచతి 101

కాలే = కాలం కలిసినప్పటినుండు; ఆపదః = ఆపదలు; సంపదః = సంపదలు; చ = మరియు; దైవాత్ = దైవికంగానే; భవతి = కలుగుతున్నాయి; ఇతి = ఇలా అని; నిశ్చయీ = నిశ్చయ బుద్ధి గలవాడు; నిత్యం తృప్త = సదా సంతృప్తి గలవాడై; స్వప్నేంద్రియః = ఉపశమించిన ఇంద్రియాలు గలవాడై; న వాంఛతి = అప్రాప్తవస్తువులు కోరడు; న శోచతి = లేనిదానికి దుఃఖించడు.

ఇట్టి నీవంటి జ్ఞానులు ఫలాకాంక్షరహితులై నిష్కామ్యంగా ఈ జ్ఞానకర్మ యజ్ఞం సాగిస్తుంటారు. ఈ కారణాలవల్ల వారికి కర్మ బంధం అంటదు. ఇంద్రియ హంకార రహితులకు కర్తృత్వ భోక్తృత్వ బుద్ధి కలుగదు. సాధారణ జీవులు సుఖ దుఃఖాలు ప్రారబ్ధివశంచేత అనుభవిస్తారు. యోగపుంగవులు ప్రారబ్ధి కర్మ బంధా వధులు దాటి సత్కర్మలు అనన్త కర్మలు వదలి సుఖిస్తారు

సు ఖీ కా త

చింతయా జాయతే దుఃఖం నాన్వథేహేతి నిశ్చయీ

తయాహీనః సుఖీ శాంతః సర్వత్ర గళిత స్పృహః

105

ఇహ = ఈ ప్రపంచంలో; చింతయా = చింతలచేతనే; దుఃఖం = దుఃఖాలు; జాయతే = పుట్టుతున్నాయి; అన్వథా = మరొక విధంగా; న = కాదు; ఇతి = ఇట్లని; నిశ్చయీ = నిశ్చయించుకొన్నవాడు; సుఖీ = సుఖవంతుడు; శాంతః = శాంతుడు; సర్వత్ర = అన్నివేళల అన్నిస్థానాలలోనూ; గళితస్పృహః = కోరికలు లేనివాడై; తయా = ఆ చింతలనుండి; హీనః = రహితుడౌతున్నాడు.

“చింతలవల్లనే దుఃఖం కలుగుతున్నది. దుఃఖానికి మరొక కారణంలేదు. చింత మానవుణ్ణి క్రుంగదీస్తున్నది”—అని తెలిసికొన్న జ్ఞాని జీవనం సరిదిద్దుకొని సుఖిస్తాడు. మానవుడికి చింత ప్రపంచంలో సాంసారిక యాతనల వలన ఆకాంక్షల వలన కలుగుతుంది. కోరికలను గూర్చి చింతించటమే చింతకు మూలం. తత్త్వ చింతన వలన సుఖమే కలుగుతుంది.

తత్త్వ చింతన వలన మానవుడు మాధవుడై మహనీయుడౌతాడు. అత్యు సుఖం అందుకొంటాడు. కనుక సాధనాపరుడు చింతారహితుడు కావాలి. చింతారహితుడికి అంతఃకరణం సుస్థిరంగా అనందమయంగా ఉంటుంది. ‘చితి’ చనిపోయిన తరువాత దేహాన్ని దహిస్తుంది. ‘చింత’ చనిపోకముందునుంచే శరీరాన్ని కాల్చి వేస్తుంది. చింతవల్ల జీవి బ్రతికున్న శవం అవుతాడు. ఆ జీవి చింత లేకపోతే శవం అయ్యేవాడు పాపం!

ప్రారబ్ధవశం చేత ప్రాప్తమయ్యే దుఃఖాలను గూర్చి చింతించటం అజ్ఞాని లక్షణం. చింతను జయించినవాడు నిస్పృహుడు సర్వత్ర సంతోషంతో ఉంటాడు. చింతను జయించటానికి పరమోషధం నిస్పృహత్వమే. అనగా దానిని గూర్చి పట్టించుకోని మనోనిబ్బరం. మనోనిశ్చలం. విషయాలను అపేక్షించకుండుటే దానికి తగిన దీప్యోషధం. ఇది పరమ సుఖ సాధనం.

*

*

అకాండ పాతజాతానాం ఆర్ద్రాక్షాం మర్మభేదినామ్
గాఢశోక ప్రహరణాం అచింతైవ పరమోషధమ్

నా హం దే హః

నాహందేహో న మే దేహో బోధోఽహ మితి నిశ్చయీ

తైవల్యమివ సంప్రాప్తో న స్మరత్యకృతం కృతమ్

104

అహం=నేను; న దేహః=ఈ శరీరంకాను; మే=నాకు; న దేహః= ఈ శరీరం లేదు; అహం=నేను; బోధః=శుద్ధ జ్ఞానస్వరూపుడను; ఇతి=ఇలా అని; నిశ్చయీ=నిశ్చయంగలవాడు; తైవల్యం=విదేహముక్తిని; సంప్రాప్తం= పొందినవాడై; అకృతం=చేయబడనిదానిని; కృతం=చేయబడినదానిని; న స్మరతి=స్మరింపడు.

నేను ఈ దేహాన్నికాను. ఈ దేహం నాదికాదు. నేను నిత్యబోధస్వరూపుడను అని నిశ్చయించుకొన్న జ్ఞానికి తైవల్యప్రాప్తకరతలామలకం. ఈ విదేహముక్తికి కృత్య అకృత్యస్మరణే ఉండదు. ఆ ఋషి ఆత్మానందంలో తన్మయుడై యుంటాడు. దేహ స్పృహ ఉన్నా లేనట్లుంటాడు. ఆ ఋషి కర్తకాదు భోక్తకాదు నిత్యానంద సమాధిమగ్నుడు. నిత్య సత్యమూర్తి. నిరహంకారి. నిరంజనుడు- అత్మ జ్ఞాన ప్రకాశంచేత చీకటి కారుమబ్బుల వంటి అస్థిర దేహేంద్రియాలను వాటి ప్రభావాలను వాటి జ్ఞాన భూమిక చేరుకొన్నాడు.

ఆ ఋషికి అహంకార మమకార అభిమాన గర్వాదులుండవు. దేహేంద్రి

యాదులు చేసే కృతాకృతాలు తన సంకల్పం లేకుండానే జరిగిపోతుంటాయి. ఆ మహర్షులకు కర్తవ్యాలు అకర్తవ్యాలు ఉండవు. వాటిని గూర్చి ఆలోచనే ఉండదు.

విదేహ కైవల్యం పొందినవాడివలె జీవన్ముక్తు కూడా కృత్యాకృత్యాలు స్మరింపడు. మహర్షుల ఆలోచనలు వేరు. ఆత్మానందం తప్పించి మరొక దానిమీదకు వారి మనస్సు పోదు.

ఒక ఉదాహరణగా ఒక కథ వినండి—

ఒక మఠంలో ఒక సాధువుంగవుడు నివసిస్తున్నాడు. ఆ సాధువు ఆత్మ జ్ఞానంలో పడిపోయాడు. వయోవృద్ధుడూ అయినాడు. ఆ సాధువు దైహిక నిత్య కృత్యాలు కూడా నెరవేర్చుకోలేని స్థితిలో ఉన్నాడు. కొందరు శిష్యుల వంటివారు జేరి భోజనం పెట్టి స్నానం చేయించి కూర్చోబెట్టి సేవలు చేస్తున్నారు. ఆ తపస్వి ఆత్మ జ్ఞాన భూమికలు అధిగమించి సమాధి నిష్ఠుడవుతుండేవాడు.

ఒక మధ్యాహ్నవేళ వృద్ధ మహర్షి 'విశ్రాంతి తీసికొంటున్నాడు' అని పరు పనులపై పొరుగుూరు వెళ్ళారు. ఆ వృద్ధుడు ఆత్మానందంలో తన్మయుడై సమాధిలో ఉండిపోయాడు. ఇంతలో మఠంలోనికి దుండగులైన పిల్లలు వచ్చి అటలు అడుతూ మహర్షికి రాళ్ళు తగులుతాయి అనే జ్ఞానం లేకుండా మహర్షిపై కూడా రాళ్ళు విసిరారు. ఆ రాతి దెబ్బలకు శరీరం చిట్టి నెత్తురు కారసాగిందీ శిష్యులు వచ్చి చూచి కన్నీరు పెట్టుకొని మందులువేసి కట్లు కట్ట జూచారు. ఆ మహర్షి ఇదీ గమనించి 'అలాంటి చికిత్సలు నా శరీరానికి ఏమీవద్దు' అని వారించారు.

మరికొన్ని రోజులకు ఆ గాయాలు సెలవేసి చీములుపట్టి పెద్దవైనాయి. అయినా ఆ మహర్షి చికిత్సకు ఒప్పుకోలేదు. మహర్షి ముఖం మాత్రం బ్రహ్మ తేజస్సుతో వెలిగిపోతుంది. వారి శిష్యులు ప్రక్కగ్రామంలోని ఒక మహాత్ముడితో ఈ సాధువు సంగతి వివరించి చికిత్సకు సాధువుంగవుని 'ఒప్పించండి' అని వేడుకొన్నారు.

ఆ మహాత్ముడు ఈ సాధువుంగవుడికి ఇలా ఒక లేఖ పంపాడు— “మహర్షు లకు నమోవాకాలు. తమరు దేహమందిరాన్ని విస్మరించినట్లు విన్నాము. తమకు ఏమి చెప్పగలము? మనుష్యులున్నంతవరకు ఇల్లు కుట్రంగా ఉండుకోవలె కదా!....ఇట్లు.”

ఈ మహర్షి ఇదీ అందుకొని ఇలా ప్రత్యుత్తరం చెప్పి పంపాడు- “నమో వాకాలు. మనం తీర్థయాత్రలో ఉన్నాము. రాత్రులందు ధర్మశాలలందు బస చేస్తున్నాము. ధర్మశాలలు జీర్ణావస్థలో ఉన్నాయి. రాత్రి అయిపోయి తెల్లవారవచ్చింది. ప్రయాణం సాగించాలి. కానీ ధర్మశాలలను బాగుచేసుకొంటూ కూర్చోముకదా! ఇట్లు”

ఇదీ జరిగిన కొద్దీ రోజులలోనే ఆ సాధువుంగవుడు దేహ త్యాగంచేసి జీవన్ముక్తుడైనాడు. మహాపురుషుల మనోనిశ్చయాలు ఇలా ఉంటాయి.

*

*

యదా పంచావ అష్టంతే జ్ఞానాని మనసా సహ
బుద్ధిశ్చ నవిచేష్టతే తామాహుః పరమాంగతిమ్

మనస్సు పంచేద్రీయాలూ విశ్రాంతిగా ఉండాలి. బుద్ధి భావనాతరంగరహితమై నిశ్చలంగా ఉండాలి. ఇలా చేయడమే మహోన్నత ఆత్మానుభవస్థితి.

—కరోపనిషత్తు

శు చి శ్వాంతః

అబ్రహ్మస్తంభి పర్యంతం అహమేవేతి నిశ్చయీ

నిర్వికల్పశ్శుచి శ్వాంతః ప్రాప్తాప్రాప్త వినిర్వృతః

105

అబ్రహ్మస్తంభి పర్యంతం=బ్రహ్మ మొదలు తృణం వరకూ; అహం ఏవ=నేనే ఉంటున్నాను; ఇతి=ఇట్లని; నిశ్చయీ=నిశ్చయం గలవాడు; నిర్వికల్పః=సంకల్పరహితుడై; శుచి=నిర్మలుడై; చ=మరియు; శాంతః=శాంతుడై; ప్రాప్తాప్రాప్త వినిర్వృతః=ప్రాప్త అప్రాప్తాలకు సంతుష్టుడై; సుఖీ భవతి=సుఖి అవుతాడు.

విశ్వం నా స్వరూపం. విశ్వంలోగల బ్రహ్మం పదార్థం నేనే. తృణమూనేనే. సర్వం నేనే. సర్వంసహ నేనే. పంచభూతాలు కరాచరాలు అన్నీ నా అంశాలే. ఇదంతా నా స్వరూపంలోని భాగమే. నా స్వరూపం అనంతం. నేనే సర్వదేవతల్న

రూపాన్ని. ఆకాశం భూమి పాతాళం రూపందాల్ని త్రివిక్రముణ్ణి అయినాను- అని నిశ్చయించుకొన్న మహాపురుషుడు విశ్వమయుడై వెలుగొందుతుంటాడు.

ఆ విశ్వయోగి శుద్ధుడు బుద్ధుడు శాంతుడు నిర్వికల్పుడు. ప్రాప్తాప్రాప్తాదీ నిష్పతుడు ఆ పురుషోత్తముడు. లాభాలాభాలు పరిగణింపడు. ఆ యోగి నిర్వికల్పు సమాధిలో నిత్యం విరాజిల్లే జీవన్ముక్తుడు. విషయ వాసనా మల జాడ్య రహితుడు. అతడు ఇచ్చా త్యాగశీలి. అతడు పరమ సంతోషి. అతులిత ఆత్మానంద పరిపూర్ణుడు. నిశ్చల అంతఃకరణుడు.

*

*

అచింత్యావ్యక్త రూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే
సమస్త జగదాధార మూర్తయే బ్రహ్మజేనమః

ఈ వి శ్వం

నానాశ్చర్య మిదం విశ్వం న కించిదీతి నిశ్చయీ
నిర్వాసనః స్ఫూర్తిమాత్రో న కించిదీవ శామ్యతి

106

ఇదం విశ్వం=ఈ ప్రపంచం; నానా=అనేక విధాలైన; ఆశ్చర్యం=ఆశ్చర్య విషయాలతో కూడినది; న కించిత్=మరేమీలేదు; ఇతి నిశ్చయీ=ఇట్లని నిశ్చయం గలవాడు; నిర్వాసనః=వాసనారహితుడై; స్ఫూర్తిమాత్రః=కేవలం జ్ఞాన స్ఫూర్తి మూర్తి భవించినవాడై; న కించిత్ ఇవ=లోకరీతులు ఏమీ పట్టించుకోనివాడై; శామ్యతి=శాంతిని పొందుతున్నాడు.

“నానా ఆశ్చర్యాలు కలుగజేసే ఈ విచిత్ర విశ్వం అంతా మిథ్య” అని నిశ్చయించుకొన్న బ్రహ్మజ్ఞాని వాసనారహితుడై రాజిస్తాడు.

కార్య కారణ ఉపాధి నిర్దుక్తుడై ఆ మహాజ్ఞాని ఆత్మానందంలో తన్మయుడై యుంటాడు. బోధస్వరూపం సర్వం తెలిసి స్ఫూర్తి కలిగి విశ్వాన్ని స్వప్నంగా తలంచి మనశ్శాంతిని ఆత్మశాంతిని అనుభవిస్తాడు.

సకల జగదధిస్థానం పరమాత్మ. ఆ పరమాత్మ సాక్షాత్కారం కలిగినపుడు

ఈ విచిత్ర విశ్వం మిథ్య అని తెలుస్తుంది. అప్పుడు ఆత్మ కంటే వేరైన వస్తువు ఏదీలేదని తేలిపోతుంది సర్వత్ర స్వస్వరూపం సాక్షాత్కరిస్తుంది.

ఈ దృశ్య జగత్తు మిథ్య అని చూచి తేలిపోయిన విషయ పరిజ్ఞానానుభవాన్ని 'బాధ' అంటారు. అది లయస్థితి. అప్పుడు ఆత్మజ్ఞానిలోని సర్వ సంకల్ప వికల్పాలు లయమవుతాయి. నాశం రెండు రకాలు. 1. బాధరూపనాశం 2. నివృత్తి రూప నాశం. ఉపాదాన కారణ సహితంగా జరిగే కార్య నాశనం 'బాధ'. ఉపాదానం విద్య మానమవుతూ జరిగే కార్య నాశనం 'నివృత్తి'.

బ్రహ్మజ్ఞాని జగత్తు యొక్క విభ్రమాశ్చర్యాలు చిత్ర విచిత్ర చర్యలు చూచి పరికించి ఆలోచించి ఇదీ అంతా మిథ్యకదా! బ్రహ్మసత్యం జగన్మిథ్య. జగచ్ఛక్తి హీనమైనది. బ్రహ్మశక్తితో ఇది ప్రకాశిస్తున్నది. సత్యంగా భాసిస్తున్నది. కానీ ఈ జగత్తు వాస్తవంకాదు. బ్రహ్మం ఒక్కటే త్రికాల సత్యం. మిగిలిన ఈ కనిపించే వన్నీ మిథ్యా ప్రతిబింబాలు. ఆత్మశక్తి కంటే అన్యశక్తి దృశ్య వస్తువులకు లేదు. అని బ్రహ్మభావంతో నిర్ణయించుకొంటాడు.

*

*

“వైరాగ్యం అంటే కర్మలు విసర్జించటంకాదు. ఇల్లువాకిలీ విడిచి అడవిలో గుహలో నివసించటం కాదు. కేవలం కర్మత్యాగం ఎన్నటికీ వైరాగ్యం అనిపించు కోదు. విషయవాంఛలు తగ్గించుకోవటమే వైరాగ్యం అనిపించుకొంటుంది. ఇట్టి వైరాగ్య లబ్ధికి రామాయదాది గ్రంథాలు తోడ్పడతాయి. రాముడు త్యాగపురుషుడు. “త్యాగేనైకే అమృతత్వమాననః” అధికారం పొందటానికి సర్వశక్తి సామర్థ్యాలు ఉండిననూ దానిని త్యాగం చేరాడు అనాడు రాముడు.”

—శ్రీ సత్యసాయిబాబా

ఆత్మ నిష్ఠ

కాయం-వాక్కు-మనస్సు

జనక ఉవాచ -

కాయకృత్యానహః పూర్వం తతో వాగ్విస్తరానహః

అథ చింతానహస్తస్మాత్ ఏవ మేవాహమాస్థితః

107

పూర్వం=ఇదివరకురోజులలో; కాయకృత్య అనహ=శారీరక కర్మలు సహింపనివాడనై; తత=తరువాత; వాగ్విస్తర అనహ=జతతప నిందాస్తుతులు ప్రశంసలు సహింపనివాడనై; అథః=అటు తరువాత; చింత అనహ=మానసిక కర్మలు ఊహలు కూడా సహింపనివాడనై ఉండసాగాను; తస్మాత్=అకారణంవల్ల; అహం ఏవ=నేను ఆత్మ నిష్ఠుడనై; ఆస్థితః=ఉండసాగాను.

తనను అభినందించిన అష్టాక్రమహర్షితో జనకమహారాజు ఇలా అంటున్నాడు ఆచార్యదేవ! మహానుభావా! శారీరక కృత్యాలు చేసి చేసి సహించలేక క్రమ క్రమంగా త్యజించాను. తరువాత వాచక జపతపాలు కూడా ఇలానే వదిలిపెట్టాను. చివరికి చింతన మానసిక కార్యాలు కూడా సన్యసించాను. ఈ కారణంగా నేను ఇప్పుడు సుస్థితంగా ఉన్నాను.

స్వామీ! ప్రథమంలో శరీరధర్మాలు అని ఉపవాసాలు జపాలు చేశాను. యజ్ఞాలు చేశాను. పెద్దపెద్ద క్రతువులు నిర్వహించాను. ప్రదక్షిణలు చేశాను. శరీరం శుష్కంపజేశాను. కర్మ జంజాలంలోపడి ఆత్మానందం అందుకోలేకపోయాను. అవి ఆత్మకు సహాయకారి కావు అని గ్రహించాను. అందువలన ఆ కృత్యాలు మాని వేశాను.

గురుదేవ! మరికొన్నినాళ్ళు సంకీర్తనలు గావించాను. భాష్యాలు వివరించాను. భాషా విశేష విన్యాసాలు ఉచ్చస్వరం ఉపన్యసించాను. కథా గానాలు చేశాను. శతమంట అవధానాల వంటివి అనేకం. జిగీష పెరిగి నిందాస్తుతులతో వాటిని వ్యర్థ పరచాను. అవి కూడా ఆత్మను ఆనందపరచలేక పోయాయి. అందుచేత వాటిని విరమించాను.

ఆచార్యవర్యా ! అదే రీతిలో మానసిక స్థితి మారుతూ వచ్చింది. లోగడ ఏవో ఏవో తలంపులు-ఆలోచనలు. ఆరాటాలు. అందోళనలు. ఏవో చేయాలని సంకల్పాలు. అవి చూడా అత్మకు తృప్తి కలిగించలేకపోయాయి అందుచేత వాటిని సంకల్పించటమే త్యజించాను.

క్రమంగా కాయక వాచక మానసిక కార్యకలాపాలు నన్ను వదలిపోయాయి. ఇవి అన్నీ విడనాడిన తరువాత నాకు శాంతి కలిగింది. అప్పుడు అత్యానందం రుచి చూచాను. ఇప్పుడు అనంద స్థితిలో స్థిరపడ్డాను. నిర్వాణపారంలోనే నిర్మలానందం ఉంది. స్వస్వరూప నిరతుడనై నిశ్చలానందం అనుభవిస్తున్నాను.

నిర్వాణ పాఠ త

ప్రీత్యభావేన శబ్దాదేః అదృశ్యత్యేన చాత్మనః

విక్షేపైకాగ్ర హృదయః ఏవమేవాహ మాస్థితః

108

శబ్దాదేః=శబ్దదులయొక్క; ప్రీతి అభావే=ప్రీతి లేకపోవటం వల్ల; అత్మనః=అత్మ; అదృశ్యత్యేన=అదృశ్యమవటంచేత; విక్షేప ఏకాగ్రహృదయః=విక్షేపాలనుండి ఏకాగ్రహృదయుడనై; అహం=నేను అత్మరూపుడనై; ఏకంఏవ=ఈ ప్రకారంగా సంకల్పరహితంగా; ఆ స్థితః=ఉంటున్నాను.

గురువర్యా ! ఇప్పుడు నా స్థితి చాలాబాగుంది. పూర్వం నాకు శబ్ద సౌందర్యం శైలీమాధుర్యం ప్రాణతుల్యంగా ఉండేది. శబ్దవిన్యాసాలు రాజ్యం చేసేవి. ఇప్పుడు కవితాప్రీతి తగ్గి అంతస్సౌందర్యం లక్ష్మిస్తున్నది. శబ్దాలంకార మమకార వ్యామోహం వదిలిపోయింది. అలానే వాగాడంబరం, భావాడంబరం కూడా పోయింది.

అత్మ అదృశ్యం. అన్నిటికీ మూలం. ఈ కాయక వాచక మానసిక కర్మలు మనస్సు ఏకాగ్రత విషయంలో విక్షేపాలు కలుగజేస్తాయి. స్వర్గలోకం మరో లోకం ప్రాప్తించాలనీ, ఉత్తమగతులు కలగాలనీ, పుణ్యఫలాలు దక్కాలనీ చేసే యజ్ఞ యాగాలు రాజనూయాదీయాగాలు. పుణ్యక్రతువులూ చాంద్రాయణాది వ్రతాలు అష్టాంగయోగాదులు ఈ మొదలైన కర్మ కలాపాలు శారీరక విక్షేపాలకు మూలాలు.

శరీరంలో విక్షేపాలు కలగటం వలన మనో నిశ్చలత కుదరదు. మనస్సు చలిస్తుంది. మనో ఏకాగ్రత కొరవడుతుంది.

నిందాస్తుతుల వలన వాక్ శక్తి వ్యర్థమై మనోబలం క్షీణిస్తుంది. మనోనిరోధక శక్తి కోలుపోవలసివస్తుంది. మనోధర్మాలైన జప తపాదులుకూడా మానసిక విక్షేపాలకు మూలకారణాలే. అసనాదికాయత విక్షేపం జపతపాదీ వాచక విక్షేపం. ధ్యానాది మానసిక విక్షేపం లేకుండా యోగినై భద్రపడ్డాను.

అత్మానందంలో మగ్నమైయున్నాను. ఇప్పుడు నాకు ఏ విధమైన విక్షేపాలు లేవు. స్వస్వరూపంలో సుస్థితుడనై యున్నాను.

*

*

శీలంబు-మైత్రి-కరుణ-అ
లోలుపభావము-తితిక్ష-లోనగు మునిలో
కాలంబనీయ సద్గుణ
జాలంబు దమంబు రూపసంపద నధిపా!

—తిక్కన (భారత-శాంతిపర్వం)

విక్షేపమూ లేదు. సమాధి లేదు

సమాధ్యాసాది విక్షేపౌ వ్యవహారః సమాధయే

ఏవం విలోక్య నియమం ఏవ మేవాహమాస్థితః

109

సమాధ్యాసాది విక్షేపౌ = అధ్యాసాదుల వలన విక్షేపం కలుగుట వలన;
సమాధయే = సమాధి కొరకు; వ్యవహారః భవతి = వ్యవహారం జరుగుతున్నది;
ఏవం = ఇటువంటి; నియమం = నియమం; విలోక్య = విలోకించి; ఏవమేవ =
ఇలానే సమాధిరహితుడనై; అహం = నేను; అస్థితః = ఉంటున్నాను.

స్వామీ ! సమ్యక్ అధ్యాసాదులకు విక్షేపాలు కలుగుతుంటే సమాధి వ్యవహార

రాలు అవసరం. కానీ నాకు అవసరం. ఈ నియమాలెరిగి సమాధి రహితుడనై నాను. సుస్థిరంగా ఉన్నాను.

కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది అనర్థాల కారణంగా అధ్యాసాది విక్షేపాలు జరుగు తుంటాయి. ఆ విక్షేప దోషాలు దూరం చేసికొనటానికి సమాధి నిష్ఠలు మనో నియ మాలు మొదలైన వ్యవహారాలు ఆచరించాలి. కానీ విక్షేపమే లేనప్పుడు ఇవి అవ సరం లేదు. ఈ సంగతి తెలిసే మొదటలోనే అధ్యాసాన్ని దూరం చేసికొన్నాను కాయక వాచిక మానసిక ప్రయత్నాలు అవసరం అనిపించలేదు. సమాధి రహితంగా ఆత్మజ్ఞానానందంలో స్థిమితంగా ఉండిపోతున్నాను.

ధ్యాతృధ్యానే పరిత్యజ్య క్రమాద్వైయైక గోచరా
నివాతదీపవ చ్చిత్తం సమాధి రభిధీయతే

ధ్యాతృధ్యానాలు విడిచి బ్రహ్మాంపై చిత్తం నివాత దీపశిఖవలె నిలపటమే సమాధి. సమాధి అంటే ఒక యోగం. ఆత్మజ్ఞాని ఆ స్థితిని దాటి చిద్రూపంలో సుస్థిరుడు కావాలి. ఆ స్థితి ఉత్తమం—అని వేదాంత పంచదశి చెప్తున్నది.

సమాధి సమాధి కొరకేకాని అత్మావలోకన హేతువుకాదు. సమాధి కొంత వరకే అవలంబినియం. అధ్యాస అంటే అసత్యదర్శనమే. త్రాడును చూచి సాము అనుకొనుట అసత్యారోపణమేకదా ! అట్టిదే ఆత్మయందు జగత్తును ఆరోపించుట.

ధ్యాన భారణ సమాధులు యోగాభ్యాసంలో ముఖ్యమైన మూడు దశలు. ఈ దశలలో చిత్తం సత్యాన్ని నిరసించి అసత్యభారణచేసే ప్రమాదం ఉంది. అందుకని ఆత్మజ్ఞాని సమాధికున్యూడై ఆత్మ కాదాత్మ్యస్థితిలో ఉంటాడు. యోగశాస్త్రం ప్రకారం హఠయోగం రాజయోగం లయయోగం అని మూడు యోగ మార్గాలు న్నాయి. ఇందులో లయయోగం వైరాగ్యసిద్ధిప్రదం కదా! ఇది సుసాధ్యం కూడా. రాజయోగం హఠయోగం ఇంత సులభంకాదు. ఇవి సాధనలేకాని అత్మానుభవ హేతువులు కావు. ఇప్పుడు ఆత్మజ్ఞానస్థితి పొందగలిగాను.

*

*

“మనస్సు అన్నది వేరేలేదు సంకల్పముల సమాహమే మనస్సు.”

—శ్రీ సత్యసాయిబాబా

హే యో పాదేయం లేదు

హేయోపాదేయ విరహాత్ ఏవం హర్ష విషాదయోః

అభావాదద్య హేబ్రహ్మన్! ఏవమేవాహ మస్థితః

110

హే బ్రహ్మన్ = ఓ పరబ్రహ్మమూర్తీ; హేయ ఉపాదేయ = త్యాజ్య
గ్రాహ్యములయొక్క; విరహాత్ = వియోగం వలన; ఏవం = ఇట్లే; హర్ష
విషాదయోః = హర్ష విషాదాలయొక్క; అభావాత్ = అభావం వలన; అద్య =
ఇప్పుడు; అహం = నేను; ఏవం ఏవ = యథార్థరూపుడుగా; అస్థితః = ఉంటున్నాను.

అచార్య! బ్రహ్మదేవా! హేయ వస్తువులు ఉపాదేయప్రీతి వస్తువులు ఉన్నా
పోయినా అలానే హర్షాలు విషాదాలు ఏవి ప్రాప్తించినా దీగులాలేదు. సంతోషమూ
లేదు. ఇప్పుడు సుస్థిరంగా ఉంటున్నాను. అత్మానందమే అనుభవిస్తున్నాను. నేను
పూర్ణాత్మదర్శిని.

నాకు ఏదీ త్యాజ్యమూలేదు. ఏదీ గ్రాహ్యమూలేదు. అత్యజ్ఞానం ప్రాప్తించిన
తరువాత సమస్థితి లభిస్తుంది. ఇక హర్ష విషాదులు లేవు. నేను స్వస్వరూపంలో
రమిస్తున్నాను. హేయవస్తువులు నీచమైనవి అవి పోతేనే సంతోషం-ఇపాదేయ వస్తు
వులు అనుభవించదగినవి అనందకరమైనవి. అవి ప్రాప్తిస్తే మహాసంతోషం. అదీ
పోతే విషాదం ఇదీ లోకరీతి. స్వస్వరూపస్థితి గల ఋషికి హర్ష విషాదాలు రెండూ
సమానం. ప్రాప్తాప్రాప్తవులను గూర్చి సంతోష విషాదాలు పొందరాదు. నేను పరి
పూర్ణ అత్మదర్శిని.

*

*

గుహాయందు నిహితమనియెడు

మహనీయబ్రహ్మ పదము మహిత దమర్శ్యో

పహతుండగువానికి స

న్నిహితంబని చెప్పదురు మనీషి జనంబుల్

—తిక్కన (భారతం-శాంతిపర్వం)

స్వ స్వ రూ పం

అశ్రమానాశ్రమం ధ్యానం చిత్త స్వీకృత వర్జనమ్

వికల్పం మమ వీక్ష్యైతైః ఏవమేవాహ నూస్థితః

111

అశ్రమానాశ్రమం=అశ్రమ అనాశ్రమాలను; ధ్యానం=ధ్యానాన్ని; చిత్త స్వీకృత వర్జనం=చిత్తంచేత స్వీకరించబడిన వస్తుశ్యాగ చర్యనూ; మమ=నా యొక్క; వికల్పం=వికల్పస్థితిని; వీక్ష్య=చూచి; అహం=నేను; ఏవం ఏవ= ఈ మూడింటికంటె భిన్నుడనై; అస్థితః=ఉంటున్నాను,

మహాత్మా ! వివిధ అశ్రమ ధర్మాలు-అనాశ్రమ ధర్మాలు-ధ్యానాదులు-చిత్తం స్వీకరించిన వస్తుజాలమూ త్యజించాను. వీటి వలన జనించే వికల్పాలు గమనించాను. ఇక త్రివిధ అశ్రమాది బంధాలనుండి వీడి స్వేచ్ఛావిహారిని నాను. అత్మభూమికపై సుస్థిరంగా ఉన్నాను.

గురుదేవా ! అశ్రమాలు ప్రధానంగా నాలుగు విధాలు. బ్రహ్మచర్య గృహస్థ వానప్రస్థనన్యాసం. వీనికి దర్మాలు అనేకం. అనాశ్రమాలు ఈ అశ్రమాలు కాక యతి అవధూత పరమహంస మొదలైనవి. ఈ అనాశ్రమ ధర్మాలు కూడా అసంఖ్యాకం. దండ ఛారణాదీ ధర్మాలు. ఈ అశ్రమ అనాశ్రమధర్మాలు త్యజించాను. యోగుల ధర్మాలైన ధ్యాన జపతపాదులు కూడా విస్మించాను. ఇవి అన్నీ ఆజ్ఞానులకు ఏర్పడినాయి.

శరీర ఇంద్రియాదులకు భిన్నమైనదీ- శరీరాదులకు సర్వసాక్షియైనదీ- విజ్ఞాన మయమైనదీ- సుఖస్వరూపమైనదీ- స్వయంప్రకాశమానమైనదీ- పారమార్థికమైనదీ- పరమా- తత్త్వమూ ఐన తన అత్మను గుర్తించిన మహాపురుషుడు 'అతివర్ణాశ్రమి' అని పెద్దలు భూషిస్తారు.

అన్ని వర్ణాశ్రమాల కంటె అత్మజ్ఞాని గొప్ప. ఆ పురుషుడు సర్వసాక్షి. చిద్రూపుడు అట్టి ధ్యానభారణ సమాధి విధానాలు, సంకల్పాలు లేని స్థితిని అందాను.

కర్మ రాహిత్యం

కర్మానుష్ఠాన మజ్ఞానాత్ యథైవో పరమ స్తథా
బుద్ధ్యా సమ్యగిదం తత్త్వమ్ ఏవమేవాహ మాస్థితః

112

యథా = ఏవిధంగానయితే; కర్మానుష్ఠానం = కర్మావరణ; అజ్ఞానాత్ = అజ్ఞానం వలన; భవతి = జరుగుచున్నదో; తథా = అట్లే; ఉపరమః ఏవ = కర్మ త్యాగం కూడా; ఇదం తత్త్వం = ఈ తత్త్వం జరిగింది; సమ్యక్ = బాగుగా; బుద్ధ్యా = తెలిసికొని; అహం = నేను; ఏవం ఏవ = కర్మ చేయుటలోని ఇచ్చ త్యజించి; ఆస్థితః = ఉంటున్నాను.

అచార్యోత్తమా ! కర్మానుష్ఠానం అజ్ఞానజన్యం. అలానే కర్మ త్యాగంకూడా. కర్మానుష్ఠానమూ, కర్మ త్యాగమూ వదలి సమ్యక్ జ్ఞాన జన్యమైన బుద్ధితో నేను నిర్ణయం తీసికొని నిష్కామ్యంగా నిరపేక్షంగా నిశ్చలంగా ఆత్మానందంలో మగ్నమై యుండిపోయాను.

కర్మానుష్ఠానం అజ్ఞానులు చేస్తారు. వారికి ఆత్మస్వరూపం గూర్చి యథార్థ జ్ఞానంలేదు. వారు స్వర్గప్రాప్తికై ఈ కర్మకాండ ఆచరిస్తారు. ఆత్మజ్ఞానం వల్లనే కర్మ జంజాల విముక్తి కలుగుతుంది.

ఆత్మ సాక్షాత్కారం కలిగిన తరువాత కర్మలు చేసినా కర్మలు త్యజించినా ఒక్కటే. ప్రారబ్ధివశంగా దైహిక కర్మలు జరుగుతూంటాయి. దైవ వశాత్తు అగి పోతుంటాయి. ఆత్మజ్ఞాని ఇవి లక్షించకుండా సత్యమైన నిత్యానంద స్వరూపంలో సుస్థిరంగా ఉంటారు

*

*

జలమున మీను-ఉదుంబర
ఫలమున మళకములబోలె ప్రకృతిం దాని
మూల నునికి తెలిసి వేర్పా
భలవరచిన్ పురుషు డవ్యయత్సము పొందున్

—తిక్కన (భారతం-అనుశాసనికపర్వం)

భావనారహితం

అచింత్యం చింత్య మానోఽపి చింతారూపం భజత్యపౌ

త్యక్త్వా తద్భావనం తస్మాత్ ఏవమేవాహ మాస్థితః

113

అచింత్యం=చింతింపకకృత్యంగాని బ్రహ్మాన్ని; చింత్య మానోఽపి=చింతిస్తున్నవాడై; అసౌ=ఈ పురుషుడు; చింతారూపం=చింతారూపాన్ని; భజతి=పొందుతున్నాడు; తస్మాత్=ఆ కారణం వలన; తద్భావనం=ఆ చింతితభావాన్ని; త్యక్త్వా=విడిచి; అహం=నేను; ఏవమేవ=భావనారహితుడనై మాత్రమే; ఆ స్థితః=ఉంటున్నాను.

గురుమహేశ్వరా ! అచింత్యమానుడైన పరబ్రహ్మాన్ని గూర్చి చింతన చేస్తూ ఈ పురుషుడు చింతారూపం వదులుకోలేకపోతున్నాడు. ఇది గమనించి ఈ చింతా భావనం త్యజించాను. నేను చింతాభావనారహితుడనైనాను. అత్యజ్ఞానంలో సుస్థితుడనైనాను.

బ్రహ్మం అచింత్యం. మనో వాక్కులకు అందని తత్త్వం పరబ్రహ్మందీ. అది అత్యవర్గం. అచింత్యరూపం. చింతనం చేస్తున్నాము అంటే అది అవివేకం. చింతన అనే చింత త్యజించి భావనారూపచింతనాన్ని వదులుకొన్నాను. అత్యలోనే మగ్నమై స్థిరమై స్థితమై ఉండిపోయాను.

యతి-అపదూత-సన్యాసి-పరమహంస ఇత్యాది ఆశ్రమ ధర్మపాలన వలన కాయిక విక్షేపం— జపతపాదులవల్ల వాచిక విక్షేపం— ధ్యాన ధారణాదులవల్ల మానసిక విక్షేపం— మొదలైన చంచల విక్షేపాలు కలుగుతుంటాయి. కనుక ఈ త్రివిధ విక్షేపలక్షణాలు కలుగకుండా నిశ్చలంగా కేవలం పరిపూర్ణ అత్యపీఠమందే లక్ష్యముంచటం అచింత్య బ్రహ్మభావనం, చింతారహితంగా అచింత్య బ్రహ్మాన్ని చింతించాలి. పరమాత్మ ఎలాంటి భావాభావజాలానికి తగలనివాడు. అది పరిపూర్ణ వస్తువు. నిర్మలమైన ఆ పరిపూర్ణ పరబ్రహ్మపదార్థం నేనే.

ప రి పూ ర్ణా వ స్థ

ఏవమేవ కృతం యేన స కృతార్థో భవేదసౌ

ఏవమేవ స్వభావో యః స కృతార్థో భవేదసౌ

114

యేన=ఎవనిచేత; ఏవమేవ=ఇలాక్రియారహితంగా; సాధనవశాత్=సాధన మూలంగా; కృతం=చేయబడినది; సః అసౌ=అట్టి ఇతడు; కృతార్థః=కృతార్థుడుగా; భవేత్=అగును; యః=ఎవడు; ఏవమేవ=ఈ ప్రకారం స్వతస్సిద్ధంగానే; స్వభావః=స్వభావంగలవాడవుతున్నాడో; సః=అతడు; కృతార్థః=కృతార్థుడు; భవేత్=అవుతున్నాడు.

మహామహోపధ్యాయా ! 'ఏవమేవ' అనేది పూర్ణావస్థ అట్టి స్థితిలో సర్వ క్రియారహితుడై స్వరూప సాధనాభ్యాస పరుడైనవాడు కృతార్థుడు. ఇలాంటి పరిపూర్ణ స్వతస్సిద్ధమైన స్వభావంగలవాడు కృతకృత్యుడు. ధన్యుడు. అలాంటి నిశ్చల నిర్మల సంపూర్ణ క్రియారహితుడై స్వస్వరూప జ్ఞానంగలవాడు ఉత్తమోత్తమ యోగీశ్వరుడు కదా స్వామీ! వాడే జీవన్ముక్తుడు. ఆ స్థితి అందుకొన్నాను స్వామీ !

సాధనచేపి క్రమంగా సంపూర్ణ దేహేంద్రియక్రియలు పరిత్యజించి ఆత్మానందానుభవం పొందినవాడు జీవన్ముక్తుడు. ఆ దశలో ఉన్నాను దేవా!

యథా సుఖం

ఆనందక్తిరాహిత్యం

జనక ఉవాచ -

అకించన భవం స్వాస్థ్యం కౌపితేజోఽపి దుర్లభమ్

త్యాగాదనే విహయాస్మాత్ అహమానే యథా సుఖమ్ 115

అకించన భవం = బ్రహ్మతప్ప అన్యం లేదనెడి విచారణ వలన జనించిన;
స్వాస్థ్యం = చిత్త స్తైర్యం; కౌపితేజోఽపి = కౌపిన ధారణం చేసిననూ; దుర్లభం =
అసాధ్యం; అస్మాత్ = ఈ కారణంగా; త్యాగ అదనే = త్యాజ్యగ్రహణాః;
విహాయ = విడిచి; అహం = నేను; యథా సుఖం = సుఖం పూర్వకంగా; అసే =
ఉంటున్నాను.

పరమ గురుమూర్తి ! ఏవమేన అవస్థాదశకు ఫలంగా సుఖావస్థ వివరిస్తున్నాను స్వామీ! 'నేతి నేతి' ఇదికాదు ఇదికాదు అనే విచారధార నుండి జనించిన చిత్త స్వాస్థ్యం కౌపితధారణ చేసేవారిలో కూడా దుర్లభమైపోయినది ఈ కారణంగా త్యాగ స్వీకారాలు విసర్జించి నేను సుఖంగా ఉన్నాను.

విషయములందుగల ఆనందాన్ని త్యజించటానికి చిత్తానికి స్వాస్థ్యం ఉండాలి. ఆ స్వాస్థ్యం సుస్థిరతకు బలం. కనుక పదార్థ స్వీకృతి తిరస్కృతి ఎదల గల వాంఛను వదులుకొంటున్నాను. అత్యానందంలో మగ్నమై ఉన్నాను.

*

*

“యథా న జాయతే కించిత్ జాయమానం సమంతః....”

—మాండూక్యోపనిషత్తు

మనో వాక్రియా రాహిత్యం

కుత్రాపి భేదః కాయస్య జిహ్వో కుత్రాపి శిద్యతే

మనః కుత్రాపి తత్త్వక్త్యా పురుషార్థే స్థితః సుఖమ్

116

కుత్రాపి=ఒకచో ఒక విషయం గూర్చి; కాయస్య=శరీరానికి; భేదః=దుఃఖం; కుత్రాపి=ఒకచో మరొక విషయం గూర్చి; జిహ్వో=నాలుక; శిద్యతే=లాలన పడి దుఃఖిస్తున్నది; కుత్రాపి=ఒకచో మరొక విషయంగూర్చి; మనః=మనస్సు; శిద్యతే=దుఃఖిస్తున్నది; ఆతః=ఈ కారణం వలన; తత్=ఆ మూడింటిని; త్యక్త్యా=విడిచి; పురుషార్థే=పరమ పురుషార్థమైన అనందంలో; స్థితః=ఉంటున్నాను.

అచార్యవర్యా ! ఒక్కొక్కసారి ఒక్కొక్కచోట దైహికదుఃఖాలు మరొకసారి వాచిక దోషాలు వైఫల్యాలు అడంబరాలు- ఇంకొకసారి మానసిక తోభలు భేదాలు ఇవి భరించి భరించి నిసిగి వేసారి ఈ త్రివిధ వ్యధలు పరిత్యజించి ఏ బాధ మనసున కంటిసీయక ఇప్పుడు చాలా సుఖంగా ఉన్నాను.

దైహిక కృత్యాలు గమించటం. శ్రమించటం. నిద్రించటం. మేలుకొని యుండటం స్వీకరించటం తిరస్కరించటం ఈ మొదలైనవి శరీర కర్మలు దుఃఖ జనకాలు. జిహ్వోదోషాలు అనత్య భాషణలు ప్రగల్భాలు కఠినోక్తులు మిథ్యావాదాలు ప్రశంసలు అప్రశంసలు వాగ్యుద్ధాలు ఈ మొదలైనవి జిహ్వోభేద కారణాలు. వాచిక కర్మలు జిహ్వకు బాధాకరాలు.

మనోవ్యధలు సంకల్పాలు వికల్పాలు ధ్యానాలు ధారణాదులు కోరికలు ఆశయాలు ఆకాంక్షలు ఈ మొదలైనవి క్లేశ ప్రేరకాలు. కనుక ఇవి త్యజించి ఆత్మ సుఖంలో స్థిరపడ్డాను. ధానాదికర్మలు మానసిక వ్యధామూలకాలు. కనుక ఈ మూఢు విధాలైన కర్మలు త్యాజ్యాలే సుమా!

క ర్మ జ ం జా తు ం

కృతం కిమపి నైవస్యాత్ ఇతి సంచింత్య తత్త్వతః

యథా యత్కర్తున్ మాయాతి తత్కృత్వాఽసే యదా సుఖమ్ 117

కృతం=శరీదాదులచే చేయబడిన కర్మ; కిమపి=ఏ కొంచెం కూడా; అత్మ
కృతం=అత్మవలన చేయబడినది; నైవస్యాత్=కానేకాదు; ఇతి తత్త్వతః=ఇలా
అని యథార్థం; సంచింత్య=విచారించి; యేన యత్=ఎప్పుడు ఏ కొంచెమైన
కర్మనైన; కర్తుం=చేయుటకు; అనుతి=అవనరం కలుపున్నచో; తదా తత్=అప్పుడు దానిని; కృత్వా=చేసి; యథా సుఖం ఆసే=సుఖపూర్వకంగా
ఉంటున్నాను.

మహర్షీ ! శరీర కృతాలైన కర్మాలు వాస్తవంగా అత్మకృతాలుకావు. అని
తత్త్వదృష్టితో యోచించి దైహిక భూతాలు కార్యాలు అత్మదృష్టితో కాకుండా నెర
వేరుస్తూ అత్మ తత్త్వజ్ఞానంలో సుఖిని సుస్థిరంగా ఉండిపోతున్నాను.

శరీర ఇంద్రియ కృత్యాలు అత్మకృత్యాలు కావు. ఇలా చింతనచేసి అన్న
పానాలు నిత్యకృత్యాలు అహంకార రహితంగా నిష్కామంగా కర్మత్వరహితంగా
తాను చేయకుండా తన ప్రమేయం లేకుండా జరిగిపోతుంటాయి.

నై ష్కర్మ్యం

కర్మ నైష్కర్మ్య నిర్బంధ భావాదేహస్థ యోగినః

సంయోగాయోగ విరహాత్ అహమాసే యథా సుఖమ్ 118

కర్మ నైష్కర్మ్య నిర్బంధ భావాః=కర్మల మొక్క నైష్కర్మ్యములమొక్క
బంధన మిశ్రిత భావపరులు; దేహస్థయోగినః=దేహశక్తి గల యోగులుగా ఉన్నాడు
(కనుక); అహం=నేను; సంయోగ వియోగ=దేహసంయోగ వియోగాదులు;
విరహాత్=విడిచివైచి; యథా సుఖం=సుఖ పూర్వకంగా; ఆసే=ఉంటున్నాను.

దేహబ్రాంతి గలవారలకు అహంకార మమకార వ్యామోహాలు గలవారలకు

ఇది సత్కర్మ. ఇది చేయతగింది. ఇది దుష్కర్మ. ఇది చేయతగనిది. ఇది నైష్కర్మ అని భేదాలు వదలుంటాయి. ఇవ్వులు పనిచేస్తుంటాయి. దేహభ్రాంతి లేనివారికి అసక్తి పట్టుదల వాంఛ అపేక్ష ఉండవుకదా!

అర్థా నర్థా లు

అర్థానర్థా నమే స్థిత్యా గత్యానా శయనేన వా
తిష్ఠన్ గచ్ఛన్ స్వపన్ తస్మాత్ అహమానే యథా సుఖమ్ 119

మే=నాకు; స్థిత్యా=ఉండుటచేతకానీ; గత్యా=వెళ్ళుటచేతకానీ; వా=లేక; శయనే=పరుండుటచేతకానీ; న అర్థానర్థా=అర్థానర్థాలులేవు; తస్మాత్=కనుక; అహం=నేను; తిష్ఠన్ గచ్ఛన్ స్వపన్=హుచ్చున్నా, నడుస్తున్నా, పడుకొన్నా; యథాసుఖం అనే=సుఖంగా ఉంటున్నాను.

నాకు ఏ స్థితిలోనూ నడిచేటప్పుడుకానీ పడుకొన్నప్పుడుకానీ అర్థానర్థాలు ఏమీలేవు. అందువల్ల స్థిరభావంతో చరిస్తుంటాను. శయనిస్తుంటాను. నదా సుఖంగానే ఉంటుంది. లౌకిక వ్యవహారాలైన తినటం తిరగటం నిద్రించటం హుచ్చొనటం ఈ మొదలైన నిత్యకృత్యాల వలన నాకు హానిలేదు. లాభమూలేదు నేనాస్థితిలో స్థిరంగా ఉండగలను.

*

*

హ ని వృద్ధు లు

స్వపతో నాస్తి మే హానిః సిద్ధిర్యత్నవతో న వా
నాశోల్లాసౌ విహాయస్మాత్ అహమానే యథా సుఖమ్ 120

మే=నాకు; స్వపతః=నిద్రిస్తున్నా; హానిః నాస్తి=హానిలేదు; వా=లేక; యన్నవతః=ప్రయత్నిస్తున్నా; మే=నాకు; న సిద్ధిః=సిద్ధిలేదు; అస్మాత్=ఈ కారణం వలన; అహం=నేను; నాశోల్లాసౌ=హాని వృద్ధులందు రెంటినీ;

విహాయ = విడిచి; యథా సుఖం = సుఖపూర్వకంగా; ఆసే = ఉంటున్నాను.

యత్పరహితంగా నేను శయనించియున్నా నిద్రిస్తున్నా హానిలేదు. మెలకువతోయున్నా సంచరిస్తున్నా యత్నిస్తున్నా నాలో వృద్ధిలేదు. హానివృద్ధులులేని నాకు నిత్య సుఖం ప్రాప్తిస్తున్నది. ఫల విశేషాశక్తి నాలో హరించింది. ఏదైనా సిద్ధించిందీ అనే సంతోషమూ లేదు. ఏదైనా పనికాలేదే అని దిగులూ లేదు.

*

*

సు ఖా సు ఖా లు

సుఖాదీరూపా నియమం భావే ష్వాలోక్య భూరిశః

కుభాకుభే విహాయస్మాత్ అహమాసే యథా సుఖమ్

121

భావేషు = భావాలయందు (అనేక జన్మలందలి); సుఖాదీ రూపా అనియమం = సుఖాదుల స్వరూపం యొక్క అనిత్యతను; భూరిశః = పలువిధాల; అలోక్య = చూచి; కుభాకుభే = కుభాకుభకర్మలు; విహాయ = విడిచి; అస్మాత్ = ఈ కారణంగా; యథా సుఖం = యథా సుఖంతో; ఆసే = ఉంటున్నాను.

జన్మ పరంపర నుండి సుఖాదుల అనిత్య అస్థిరాదుల గమనం చూచిచూచి ఇక కుభా కుభాలు విడిచిపెట్టి సుఖంగా ఉన్నాను. ఎన్నో జన్మలు అనుభవించాను. సుఖాలు దుఃఖాలు వరుసక్రమం వస్తూనే ఉన్నాయి. అన్నీ అనిత్యాలు. అస్థిరాలు. కష్టసుఖాలు ఇట దేహాధారికి సహజాలు.

*

*

ఓం శాంతిః

* శూన్య చిత్తుడు సుఖి *

ప్రకృత్యా శూన్యచిత్తేయః ప్రమాదాద్భావభావనః
నిద్రితో బోధిత ఇవ క్షీణ సంస్మరణోహి నః

122

యః = ఏపురుషుడు; ప్రకృత్యా = స్వాభావికంగా; శాంత చిత్తః = శాంత
చిత్తుడైయున్నాడో; నిద్రితః = పరున్నవాడు; బోధితఇవ = మేల్కొన్నవానివలె;
ప్రమాదాత్ = ప్రమాదం వలన; భావ భావనః = పూర్వవిషయాలు భావించువాడు;
సఃహి = అట్టిభావాలు పొందినవాడే; క్షీణ సంస్మరణః = క్షీణించిన సంసారంగలవాడు.

శాంతిప్రదాతా ! పురితా ! స్వభావసిద్ధంగా శూన్యచిత్తుడైన మహాపురుషుడు
ప్రమాదవశాత్తు విషయభోగ జంబులలోపడినా వారికి హానివృద్ధులు ఇతర దోషాలు
అంటవు. ఆ ఋషి నిద్రిస్తున్నా మేలుకొన్నా సమానమే. ఆ యోగి సంసార దోష
రహితుడే సుమా! ప్రార్థింపకంగా పూర్వవిషయానురాగాలవాడు భావభావనుడు

రాగద్వేషాలు చిత్తధర్మాలు అత్మధర్మాలు కావు. యోగి స్వతః రాగద్వేష
రహితుడు. ఆ పురుషుడి చిత్తం పరమపరీవృద్ధం. రాగద్వేషరహితం ప్రార్థింపకం
వల్ల విషయ వాసనలలోపడి భోగాలు అనుభవిస్తున్నా ఆ మహాత్ముడికి ఏ దోషం
సోకదు

ఇచ్చా పూర్వకంగా స్రవత్క్షరీలంగా మనస్సు ఉంచి కర్మలు అవశిష్టేనే
ఫలాలు అనుభవిస్తాడు. కష్టాలనష్టాలు పొందిరాదు ఒకడు గృహం కట్టిస్తున్నాడు,
అందులో బాగోగులు యజమానికేగాని హలిబలికేమీ లేదుకదా! హలిబలికి ఆ నాల్గు
గంటల వరకే సంబంధం. శూన్యచిత్తుడివని అంటే. అలానే జ్ఞాని తాను ఐచ్ఛికంగా
విషయ లింపటంలో చిక్కుకోలేదు ప్రార్థింపకంగా అవి అలా జరిగిపోతున్నాయి.
కనుక దోషాలు ఆ అత్మజ్ఞానికి అంటవు. ఇతరులచే ప్రబోధితుడై పూర్వవిషయ
స్మరణ కలిగిన వాడైననూ విషయాత్తుడు సంసారికాడు.

* ధనాదులేల ? *

క్వ ధనాని క్వ మిత్రాణి క్వ మే విషయదవ్యవహారః

క్వ శాస్త్రం క్వ చ విజ్ఞానం యదా మే గురౌ స్పృహ

123

యదా = అప్పుడే; మే = నాకు; గణితాస్పృహ = వాంఛలు వదిలిపోయాయో;
తదా = అప్పుడు; మే = నాకు; ధనాని క్వ = ధనాలెక్కడ?; మిత్రాణి క్వ = మిత్రు
లెక్కడ?; విషయదన్యపః క్వ = విషయదన్యులు ఎక్కడ?; చ = మరియు;
శాస్త్రం క్వ = శాస్త్ర మెక్కడ?; విజ్ఞానం క్వ = విజ్ఞాన మెక్కడ?.

స్వామీ ! నా ఇచ్చ హరించుపోయినది. ఇచ్చా శూన్యచిత్తుడికి ఏమీ పట్టవు
కదా! నాకు సాధనాలు, ధనాలు, భవనాలు, భోజనాలు అక్కరలేదు. కోరికలపై
స్పృహలేదు. ఆ విషయాలనలు జారిపోయాయి. చిత్తం నిర్మలంగా నిశ్చలంగా
ఉంది. నాకు మిత్రులూలేరు శత్రులూలేరు. జారులూలేరు చోరులూలేరు. విజ్ఞానమూ
లేదు విషయజ్ఞానమూలేదు. శాస్త్ర విమర్శలూ తర్కాలు వితర్కాలూ లేవు. అంత
నిరామయం. ఇప్పుడు దేనిమీదకూడా ఏ విధమైన ఆస్థలేదు. ఆపేజేలేదు. పరిపూర్ణ
ఆత్మానందమే అనుభవిస్తున్నాను

యావానిర్ల ఉదపానే సర్వతః సంప్లుతోదతే

కావాన్ సర్లేషు పేదేషు బ్రాహ్మణన్య విజానతః

పరదవచ్చి అంతటా ఉదకం నిండిపోతే చిన్నచిన్న కొలనులతో ఏమి
ప్రయోజనం? అలానే గొప్ప బ్రహ్మవిడుడికి చిన్నచిన్న పేదభాగాలతో ప్రయోజనం
ఉంటుందా?

— భగవద్గీత 2-46

* పలు మాటలేలా? *

విజ్ఞాతే సాక్షిపురుషే సరమాత్మని చేశ్వరే

నైరాశ్యే బంధమోక్షేచ స చింతా ముక్తయే మమ

124

సాక్షి పురుషే = సాక్షిమాత్రుడు; సరమాత్మనిచ = సరమాత్మ ఆయిన;
ఈశ్వరే = ఈశ్వరుడు; విజ్ఞాతే సతి - తెలియబడుచుండగా; బంధ మోక్షే =
బంధ విముక్తుల యందు; మమ = నామొక్క; ముక్తయే = ముక్తికొరకు మరొక,
న చింతా = చింతలేదు.

ఆచార్య దేవా! సాక్షి పురుషుడు 'త్వమ్' పదవాచ్యుడైన జీవుడు. పర
మాత్మ 'తత్' పదవాచ్యుడు ఈ జీవుడు ఈశ్వరుడైన సరమాత్మను తెలిసికొన్న

తర్వాత ఆకారహితుడవుతాడు. ఈ జీవునికిక బంధ మోక్షలుండవు. ముక్తి గూర్చి చింతయే ఉండదు. దేహేంద్రియాలకు సాక్షి భూతుడు జీవుడు. ఈశ్వరుడు పరమాత్మ. జీవ ఈశ్వర తత్వార్థం లక్ష్యార్థం 'తత్త్వమసి' మహావాక్యం.

ఇది బాగా అర్థంచేసికొని మననం చేసి జ్ఞానం పొందినప్పుడు ఆత్మ సాక్షి త్కారం కలుగుతుంది. బంధ మోక్షల పై అపేక్షలు అంతరిస్తాయి. ఆ ఉన్నత స్థితిలో ముక్తికి కూడా వాంఛించదు. వేదాలలో రెండు విధాల వాక్యాలున్నాయి. అవాంతర్వాక్యం. మహా వాక్యం. "స్వరూప బోధకం వాక్య మవాంతర్వాక్యం" ఇది అత్యున్నతస్వరూప బోధకం. ఉదాహరణం - "సత్యం జ్ఞాన మసంతం బ్రహ్మ" "ఆత్మ అనంత స్వరూపం-" ఈ వాక్యాలు ఆత్మ స్వరూపాన్ని విపరంగా బోధిస్తాయి. కనుక ఇవి అవాంతర్వాక్యాలు.

"అభేద బోధకం వాక్యం మహావాక్యమ్" ఈశ్వర జీవ అభేద బోధక వాక్యాలు మహావాక్యాలు. ఉదా :- "బ్రహ్మహమస్మి" నేనే బ్రహ్మను. "అయమాత్మా బ్రహ్మ" ఈ నా ఆత్మయే బ్రహ్మ "తత్త్వమసి" తత్ త్వమ్ అసి- 'తత్' ఈశ్వరుడు 'త్వమ్' నీవు అసి అగుచున్నావు. ఇవి మహావాక్యాలు. జీవ ఈశ్వర అభేదాన్ని బోధిస్తాయి సూచిస్తాయి.

'తత్త్వమసి' ఇంకా విచారణ చేస్తే కొంత తెలుస్తుంది. 'తత్' పదం సర్వజ్ఞ సూచకం. ఇది సర్వ చైతన్య బోధకం. ఇది ఈశ్వర ప్రతీకం సర్వశక్తి చిహ్నితం. పరమాత్మ పరమేశ్వరుడు. స్వామి. 'త్వమ్' పదం అల్పజీవ ప్రతీకం. జీవ చైతన్య మాత్రం. ఆ సర్వజ్ఞ జీవాత్మత్వం ఈ అల్పత్వం రెండూ చైతన్యబోధకాలే. ఈ విషయంలో భేదంలేదు. రెండూ ఏకైక చైతన్యస్థితిద్యోతకాలే. చిన్న పెద్ద తేడామాత్రం. రెండూ ఒక్కటే ఇదే తత్త్వరహస్యసూత్రం ఈ జీవేశ్వర భేదం చైతన్య పరిమాణంలోనే. ఈ జీవేశ్వర అభేదతత్త్వరహస్యం విచారణచేసి పూర్తిగా తెలిసికొన్న మహర్షికి ముక్తిని గూర్చి జిజ్ఞాస యుండదు.

* పైకి విచి వాడు *

అంతర్వికల్ప భూవ్యస్య బహిః స్వచ్ఛందచారిణః
బ్రాంతస్యేవ దశాస్తాస్తాః శాద్భూతావ జానతే 125

అంతర్వికల్ప భూవ్యస్య = అంతఃకరణమందు వికల్పాలు లేనివాడు;
బహిః = పైకి బాహ్యునికి మాత్రం; బ్రాంతస్య ఇవ = బ్రాంతుడు పలె పున్న;

స్వచ్ఛందచారిణః = స్నేహి సంచారి యొక్క; తాస్త్రాః = ఆయా; దళాః = అవస్థలను;
తాదృశా ఏవ = అట్టివారే; జానతే = తెలిసికొంటారు.

ఆత్మత త్తజ్జనిధీ! వికల్ప శూన్య అంతఃకరణం గల యోగి పైకి బాహ్యుని!
భ్రాంతుడువలె ఉన్నట్లుడివలె, స్వచ్ఛన్త శీలుడువలె సంసారివలె పిచ్చివాడివలె కని
పిస్తాడు కానీ ఆ యోగ పురుషుణ్ణి గూర్చి మరల అంతటి జ్ఞానికే అర్థమవుతుంది.
అయ్యిలకు ఆ వికల్పశూన్య చిత్తజ్ఞి గూర్చి ఏమీ తెలియదు. రత్నపరీక్ష రత్నవ్యాసా
రులకే సాధ్యం కదా!

సంశాంతాంతః కరణో

గలిత వికల్పః స్వరూప సారమయః

పరమ శమామృత

తృప్తస్తిష్ఠతు విద్వాన్నిరావరణః

బాబోద్వేగాలు ఉపశాంతి నొంది, వికల్పాలు మనోబుద్ధులు శాంతించి, మాయా
అవనికను చేదించి, అనంత శాంత్యమృతాన్ని పానంచేస్తూ సంతృప్తుడైన సంయ
మీంద్రుడు సదాశాంతుడై జగల్లీలకు సాక్షిభూతుడుగా మాత్రమే విరాజిల్లుతుంటాడు.
అట్టి మహాజ్ఞాని మానవులకు మార్గదర్శియై భృవతారయై మహాకాశంలోనూ చంద్ర
కాశంలోనూ ప్రకాశిస్తుంటాడు.

— యోగవాసిష్ఠం

తత్త్వ ప దే శ ం

* స త్త్వ బు ద్ధి *

అష్టావక్ర ఉవాచ—

యథాతథోపదేశేన కృతార్థః సత్త్వబుద్ధిమాన్

అజీవమపి జిజ్ఞాసుః పరస్తత్ర విముహ్యతి 126

సత్త్వ బుద్ధిమాన్ = సాత్త్విక బుద్ధిశాలి; యథా తథోపదేశేన = ఏ కొంచం ఉపదేశం వలననో; కృతార్థః భవతి = కృతార్థుడగు చున్నాడు; పరః = బుద్ధితేని వాడు; అ జీవం = జీవితాంతం; జిజ్ఞాసురపి = జ్ఞానాకాంక్షగలవాడై కూడా; తత్ర = అలానే; విముహ్యతి = మోహం పొందుతున్నాడు.

అష్టావక్ర మహర్షి జనకమహారాజుకు ఇలా బోధిస్తున్నాడు— అత్యవిద్యార్థి ! సత్త్వ బుద్ధిమంతుడు తాను పొందిన ఒక్క ఉపదేశంచేత కృతార్థుడవుతాడు. అట్లు కాని అల్పుడు జీవిత పర్యంతం జిజ్ఞాసువై కూడా మోహజాలంలో చిక్కుకొని మథన పడుతూనే ఉంటాడు.

జ్ఞానస్థితిని గూర్చి చెప్పిందే తదవతదవకు చెప్పతుంటాని. పునః పునః ఉపదేశం అవసరం. అలకించు. ‘ఛాందోగ్యోపనిషత్తు’లో ఇలా ఉంది— పూర్వం ఉద్దాలకమహర్షి తన కుమారుడయిన శ్వేతకేతువుకు తొమ్మిది పర్యాయాలు అత్యతత్త్వం బోధించాడు. అత్యతత్త్వం అనేక పర్యాయాలు శ్రవణం మననం చేయాలి.

గూరుపు జ్ఞాన బోధకు అధికారిని ఎన్నుకోవాలి. ‘ఈ శిష్యుడు జ్ఞానప్రాప్తికి అర్హుడు అవునా! కాదా!’ అని నిర్ణయం చేసికోవాలి ఉత్తమాధికారి అయిన శిష్యుడు సామాన్య ఉపదేశం ఒకసారి పొందగానే గ్రహించి నియమాలు పాటించి కృతార్థుడవుతాడు. సత్యయుగంలో ఒక్కసారి ఓంకార ఉపదేశం పొంది ఉత్తమ శిష్యుడు చరితార్థుడయ్యేవాడు. నికృష్ట విద్యార్థి జీవన పర్యంతం ఎన్నిసార్లు ఉపదేశాలు పొందినా వాడి మనస్సుకు సట్టదు. యథార్థబోధ జరగదు. పూర్వం బ్రహ్మ దేవుడంతటివాడు విరోచనుడు అనే తన శిష్యుడికి వేలసార్లు బోధించాడు. అయినా శిష్యుడు వ్యర్థుడే అయినాడు.

జ్ఞానార్థులు మూడు రకాలు ఉత్తమ- మధ్యమ- అధమ- ఉత్తమాధికారి ఒక్కసారి మహావాక్యం ఉపదేశం పొందగానే గ్రహించి ఉత్తీర్ణుడవుతాడు. మధ్యమాధికారి- కొన్నిసార్లు మహోపదేశాలు శ్రవణం చేయగాచేయగా కృతార్థుడవుతాడు. అధమాధికారి- నికృష్టుడు ఎన్నిసార్లు శ్రవణంచేసినా గ్రహించలేడు. చివరికెప్పుడో! ఏమో! చెప్పజాలము.

* ఇ దే విజ్ఞానం *

మోక్షో విషయపై రస్యం బంధో వైషయికో రసః

ఏతావదేవ విజ్ఞానం యథేచ్ఛసి తథాకురు 127

విషయ పైరస్యం = విషయ పై రాగ్యమే: మోక్షః = మోక్షం: వైషయికః = విషయ సంబంధమైన: రసః = రసం: బంధః = బంధం: విజ్ఞానం = విజ్ఞాన మంతా: ఏతావత్ ఏవ = ఇంతమాత్రమే: యథేచ్ఛసి = ఎట్లు అభిలషిస్తావో: తథా కురు = ఆ ప్రకారంచేయి.

ఆత్మ విజ్ఞానార్థీ ! విషయ పై రాగ్యమే మోక్షం, విషయ సంబంధమే బంధం. ఇదే జ్ఞానం. నీ అభిమతం ప్రకారం నడుచుకో ! ఇది మోక్షోపాయ రహస్యం. విషయాలపై ఆసక్తి కలిగి విషయభోగసుఖాల లంపటంలో పడటం బంధం, సంసారబంధం. అజ్ఞాన పాశ బంధాలలో చిక్కుకుపోవటం తగదు.

విషయ సుఖాలపై భోగాలపై పై రాగ్యం కలగటం మహాభాగ్యం కలుగుతే సుమా. ఈ పై రాగ్య బాపం మోక్ష హేతువు. పై రాగ్యం అలవరచుకో మంచిది.

“మన ఏవ మనుష్యాణాం కారణం బంధ మోక్షయోః
బంధాయ విషయానక్త ముక్త్యై నిర్విషమే స్మృతమ్”

మానవుడికి కేవలం మనస్సు మాత్రమే బంధ మోక్షాలకు కారణం. విషయానక్తమైన మనస్సు బంధహేతువు. విషయ పై రాగ్యంగల మనస్సు మోక్షహేతువు. విషయ రాహిత్యమే ముక్తి హేతువు. ఇదే జ్ఞానం. నీ ఇష్టం. విషయానురాగం బంధం. విషయ విరాగం మోక్షం. ఈ కారతమ్యం తెలిసికొనటమే గొప్పజ్ఞానం.

* త త్త్వ బోధ *

వాగ్య ప్రాజ్ఞమహోద్యోగం జనం మూకజడాలనమ్

కరోతి తత్త్వబోధోఽయం అతస్త్వక్తో బుధుః

అయం = ఈ; తత్త్వబోధః = తత్త్వ = నం; వాగ్మి = గొప్పపక్షను; ప్రాజ్ఞాకు
తెలిసిన పండితుని; మహాద్వ్యంగం = ప్రయత్నశీలంగల; జనం = మహామానవులను;
మూకజడాలనం = మూగవానిగా, జడునిగా, అలసునిగా; కరోతి = చేయును; ఆతః =
కనుక; ఐభుజ్జి = భోగేచ్ఛగల వారలచేత; అయం = ఈ తత్త్వబోధ; త్యక్తః =
త్యజింపబడుచున్నది.

రాజా ! ఈ తత్త్వజ్ఞానం మిక్కిలి పొందిత్యంగల మహావిద్వాంసుజ్ఞు
నైతం మూగవాణ్ణిగా జేస్తుంది. జడుజ్ఞు జేస్తుంది. నీవు తెలియని వాణ్ణిజేస్తుంది.
అన్ని అహంకారాలు పదిలిస్తుంది తత్త్వజ్ఞాన ఉపాయంతో కాక మరొక సాధనంతో
విషయాభిలాషలు హరించవు బాబూ ! ఆత్మబోధ అతిచతుర భాషినినైతం సత్తుజ్ఞు
జేస్తుంది. తపస్విగా మారుస్తుంది. మహాబుద్ధి చాతుర్యంగల జ్ఞానిని నైతం జరుజ్ఞు
జేస్తుంది. మోనిని జేస్తుంది. నిత్య క్రియాశీలుజ్ఞు క్రియారహితుజ్ఞు జేస్తుంది.
ఆలోచనా మగ్నుజ్ఞు జేస్తుంది

అంతరాత్మవైపు సర్వేంద్రియాలు ప్రయాణించి అరిసి తమతమ శక్తి
యుక్తుల్ని కోలుపోతాయి. ఇది ఆత్మబోధలోగల అనంత అద్భుతప్రభావం. తత్త్వ
బోధ మహావాక్యాలు ఇంద్రియ శక్తులను అణచివేస్తాయి. విషయ భోగాభిలాష ఆత్మ
బోధ దేవాలయ ప్రాంగణం అడుగుమోపలేదు. ఆత్మజ్ఞాన కాంతులకు వాడు
అనర్హుడు, వాడు సహింపలేదు.

* ని ర సే షీ సు ఖి *

స త్వం దేహో నతే దేహో భోక్తాకర్తా న వా భవాన్

చిద్రూపోఽసి సదా సాక్షీ నిరపేక్షః సుఖం చర

129

త్వం = నీవు; స దేహః = శరీరంకాపు; తే = నీకు; స దేహః = దేహంకేదు;
వా = అయితే; భవాన్ = నీవు; న భోక్తా = భోక్తృపుకాదు; న కర్తా = కర్తృపుకాదు;
కింతు = మరేమంటే; చిద్రూపః = జ్ఞానస్వరూపుడవు; సదాసాక్షీ = ఎల్లప్పుడు సాక్షివి;
నిరపేక్షః అసి = వాంఛారహితుడవు అగుచున్నావు; సుఖం చర = సుఖంగా
మెలగుము

ప్రియదర్శి ! నీవు ఈ శరీరంకాదు. నీవు కర్తృపు భోక్తృపుకావు. నీదీ
శరీరంకాదు. నీవు చిద్రూపుడవు. నిత్య చైతన్యమూర్తివి. నీవు సాక్షిమాత్రుడవు.
ఇచ్చారహితుడవు. సుఖంగా ఉంటు. ఇది తత్త్వం. ఇది తత్త్వరహస్యం. ఈ

శరీరం పంచభూతాత్మకం. ఇదీ జడం. అనిత్యం. నీవు అత్యున్న. నిత్యుడవు. నిర్మలాడవు. నిశ్చలుడవు. చైతన్యం మూర్తీభవించిన వాడవు.

నీ శరీరంతో నీకు సత్సంబంధం ఏమీలేదు. ఉన్న సంబంధం తాత్కాలికం. అనిత్యం అల్పం. “అసంగోఽహ్యాయం పురుష” అని శ్రుతి. ఈ పురుషుడు జీవాత్మ, అసంగుడు, దేహులతో బంధంలేనివాడు. సంయోగాది సంబంధాలు ఏమీ నీకులేవు అని శ్రుతి ప్రమాణం.

నీవు కర్తృత్వాదు. భోక్తృత్వాదు. కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది బాధ్యతలు నీకు లేవు. నీవు నిస్సంగుడవు. ఈ కర్తృత్వ భోక్తృత్వాదులు అంతః కరణ ధర్మాలు. నీవు వీటికి సాక్షిభూతుడవు. సాక్షి అన్నిటినిచూస్తూ ఎవరితో సంబంధం లేకుండా ఉంటాడు. ఘటానికి సాక్షి ఘటంకంటే పేరుకదా ! కర్తృ భోక్తృ అంతఃకరణ సంబంధీకులు. వీటికి ఆత్మ పేరుగా ఉంటాడు.

నాటకశాలలో విద్యుచ్ఛక్తిపాలు సభాపతిని సభానదులను నటీనటులను ఇతర పస్తుజాలాన్ని సమానంగా ప్రకాశపరిచేస్తుంటాయి. తన కాంతి ప్రసారంలో వ్యత్యాసం ఏమీ ఉండదు. వారివారి హావభావ అహార్యాదులనుబట్టి ప్రతిఫలిస్తుంటారు. అలానే దేహం ఒక సృష్ట్యమందిరం. అహంకారం సభాపతి. విషయేంద్రియాదులు సభానదులు. సభ్యులు ప్రేక్షక మహాశయులు. బుద్ధి నాట్యకత్తె. వాద్యగాండ్రు ప్రధాన ఇంద్రియాలు. చైతన్యఆత్మ సర్వసాక్షి. ప్రయోక్త. ప్రకాశకుడు.

ఆత్మ సాక్షిభూతుడు. సర్వావిష్టానమూర్తి. అచలుడు. అందరికీ శక్త్యుత్సాహాలు పీక్షణ మూత్రంలాంటి అండ్లిస్తుంటాడు. కనుక జనకలావా ! దేహేంద్రియ అహంకారాదులకు నీవు సాక్షిభూతుడవుగా ప్రకాశించి కాంతి అనుభవించు.

* నిర్వికల్పాడు *

రాగద్వేషో మనోభర్మా న మనస్తే కదాచన
నిర్వికల్పోఽసి దోషార్థా నిర్వికారః సుఖంశర

రాగద్వేషో = రాగద్వేషాలు; మనోభర్మా = మనోభర్మాలు; మనః = మనస్సు; తే = నీకు; కదాచన = మన్నించునా లేదు; త్నం = నీవు; నిర్వికల్పః = వికల్పరహితుడవు; నిర్వికార = వికారరహితుడవు; దోషార్థా = జ్ఞానమయమైన ఆత్మస్వరూపుడవు; అసి = ఆశుమన్నావు; అతః = కనుక; సుఖంశర = సుఖంగా ఉండు.

అబ్బాయి! రాగద్వేషాలు మనోధర్మాలు. రాగద్వేషాలు నీవికావు. మనస్సు నీవు కావు. నీడికాదు. నీవు నిర్వికల్పుడవు. నిర్వికాతుడవు. బోధాత్మ స్వరూపుడవు. రాగద్వేషాదులు అత్మధర్మాలు కాదు. ఇవి అత్మకు సంబంధించినవికావు.

శత్రుర్మిత్ర మదాసీనో భేదాః సర్వే మనోగతాః
ఏకాత్మత్వే కథం భేదః సంభాషేద్వైత దర్శనాత్

వీడు నా శత్రువు వీడు నా మిత్రుడు వీడు శత్రువుకాదు. వీడు మిత్రుడుకాదు. ఈ భావానిన్నీ మనోధర్మాలు అద్వైతదర్శి దృష్టిలో నీ నా అనే భేదం అనేదే లేదు కదా! ద్వైత దృష్టిగల వారికే ఈ భేదాలు. ఈ రాగద్వేషగుణాదులకు మనస్సుకు సంబంధం. ఆ మనస్సుకు అత్మ స్వరూపుడవైన నీకూసంబంధంలేదు. మనో అధ్యాస పలన నీవురాగాదులతో అధ్యాస కల్పించుకోవద్దు. నీవు జ్ఞాన స్వరూపుడివి కనుక నీకు రాగాదులతో సంబంధంలేదు. నీవు పరిశుద్ధుడవు

ఎర్రని పుష్పంఉంది ఎర్రదనం పుష్పధర్మం. ఈ పుష్పం పాలరాయి పద్ద ఉంచితే రాయి ఎర్రగా కనిపిస్తుంది. పుష్పం తీస్తే రాయి తెల్లగానే ఉంటుంది. ఆది పాలరాయి ధర్మంకాదు. అలానే అత్మలో మనో ధర్మాలు, అంతఃకరణ ధర్మాలు ప్రతిఫలిస్తాయి. అత్మస్వచ్ఛం.

అశబ్ద మస్పర్శ మరూప మవ్యయం
తథాఽరస నిత్య మగంధ పక్షయత్
అనాద్యనంత మహతః సరంధ్రవమ్
విచార్య తన్మృత్యు ముఖాత్ప్రముచ్చతే

అత్మ నిశ్శబ్దం. అత్మఅస్పర్శం - అరూపం. అవ్యయం. గంధరహితం. అత్మనిత్యం అనాది అనంతం. మహతో మహీయాన్ మహాత్మకం చే పరమైనది ఇట్టి అత్మతత్త్వమెరిగి ఉపాసించి ఉత్తమ యోగివుంగవుడు మృత్యు ముఖం నుండి బయటపడతాడు.

శుద్ధో ముక్తః సదైవాత్మా సదై చిచ్ఛేత కర్మచిత్
బంధ మోక్ష మనస్సంస్థౌ తస్మిచ్ఛాంలే ప్రళామ్యతి

శుద్ధం - ముక్తం - బంధరహితం - బంధ మోక్షాలు మనోధర్మాలు-మనస్సంబంధాలు - మనోజనితాలు - మనస్సు కనుక కాంతిస్తే అన్ని సద్గుణగుణాలు - అని ప్రతి పదాలు.

* నిరహంకారి *

సర్వభూతేషు చాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని

విజ్ఞాయ నిరహంకారో నిర్మమః త్వం సుఖీభవ! 131

సర్వ భూతేషు = సమస్త భూతకోటియందు; ఆత్మానం = ఆత్మవైన నీవు; ఆత్మని = తన ఆత్మయందు; సర్వభూతాని = సర్వభూతాలను; విజ్ఞాయ = తెలిసికొని; నిరహంకారః = అహంకారం లేనివాడవై; నిర్మమః = మమతలు లేనివాడవై; త్వం = నీవు; సుఖీభవ = సుఖంగా ఉండు.

పర్యా! సర్వభూత కోటిలో ఆత్మను ఆత్మలో సర్వ భూతాలను దర్శించి తత్త్వంగ్రహించి అహంకార రహితుడవై మమతాభూన్ముడవై సుఖిని కమ్ము. బ్రహ్మ మొదలు చినుపరకు గల అన్ని జీవులలోనూ ఆత్మ ప్రకాశిస్తున్నది ఆత్మలో సర్వ జీవరాశి ప్రకాశిస్తున్నది. ఇది తెలిసి అందరినీ ఆరాధించు పూజించు ప్రేమించు నీవు ఆత్మజ్ఞుడవై ఆత్మానందం పొందాలంటే ఇదే మార్గం. సుఖసదాలంటే ఆత్మ జ్ఞానం తెలిసికో.

సర్వభూతస్త చాత్మానం సర్వ భూతాని చాత్మని

ఃక్షతే యోగంబుక్త్యా సర్వత్ర సమదర్శినః

యోగ బలంతో యోగిండుడు తనను సర్వప్రాణులలోనూ చూసుకొంటాడు. ఆ ముని సర్వస్మృతిని తనలో చూసుకొంటాడు. అతడే సమదర్శినుడు.

— భగవద్గీత 6-29

* ఇది తత్త్వం విను *

విశ్వం స్ఫురతి యత్రేదం తరంగా ఇవ సాగరే

తత్త్వమేవ న సందేహ స్మిచ్ఛూరే నిజ్యరోభవ! 132

యత్ర = ఎక్కడైతే ఆత్మయందు; ఇదం విశ్వం = ఈ జగత్తు; సాగరే = సముద్రంలో; తరంగా ఇవ = వెలుగువలె; స్ఫురతి = తోస్తున్నదో; తత్ = అది త్వం నీవు = నీవు; న సందేహః = సందేహం లేదు; చిచ్ఛూరే = జ్ఞానస్వరూపమై; ఆత్మవిషయంగార్పి; నిజ్యరోభవ = సంకపరహితమవు అగుము.

ఈ విశ్వచిత్రాలు సముద్ర తరంగాల వలె స్ఫురించినప్పుడు అవి అన్నీనీవే. నీ భ్రమలే. శాంతించు. నీవు చైతన్య మూర్తివై నిస్సందేహంగా సంతాపరహితుడవు కమ్ము. నీ ఆత్మ చైతన్య స్వరూపం. అది అధిష్టానచైతన్యంలో సకలప్రపంచం సముద్ర కల్లోలాలవలె స్ఫురణ కలుగుతుంది. అది అంతా నీ ఆత్మ స్వరూప విన్యాసమే.

* త త్వ మ సి *

శ్రద్ధత్స్వతాత! శ్రద్ధత్స్వ నాత్రమోహం కురుష్యభోః!

జ్ఞానస్వరూపో భగవాన్ ఆత్మాత్వం ప్రకృతేః పరః 133

భోః తాత! = ఓ చిరంజీవి! నాయనా!; శ్రద్ధత్స్వ = శ్రద్ధహానుము; శ్రద్ధత్స్వ = శ్రద్ధ వహింపుము; ఆత్ర = ఈ విషయంలో; మోహం = మోహం; న కురుష్య = చెందకు; త్వం = నీవు; జ్ఞానస్వరూపః = జ్ఞాన విజ్ఞానమూర్తివి; భగవాన్ = భగవంతుడయిన ఈశ్వరుడవు; ప్రకృతేః = ప్రకృతికి; పరః = పరుడవై యున్నావు.

సౌమ్యమూర్తి! ప్రియదర్శి! శ్రద్ధవహించు! శ్రద్ధవహించు! మోహం చెందబోకు - అజ్ఞానంలో పడబోకు. నీవు విజ్ఞానమూర్తివి. ఈశ్వరుడవు. పరమాత్మవు. ప్రకృతికంటె పరుడవు.

ఆత్మ చిద్రూపవంతం. అట్టి ఆత్మనుగూర్చి అహంభావనం విపరీత భావనం రారాదు. ఆత్మ జ్ఞాన స్వరూపం. చిద్రూపం అంటే తనకంటె భిన్నమైన సాధన పేక్ష లేనిది. తన ప్రకాశంతో ఇతర పదార్థాలను ప్రకాశింపజేసేది చిత్తు. అజ్ఞానాన్ని హరించేది ఆత్మస్వరూపాన్ని ప్రకాశింపజేసేది ఆత్మజ్ఞానం.

• • •

శ్రద్ధావాన్ లభతే జ్ఞానం తత్పర సంయతేంద్రియః

జ్ఞానం లభ్యం పరాం శాంతిం ఆచిరేణాది గచ్ఛతి

శ్రద్ధతో ఇంద్రియాలు నిగ్రహించేవారికే జ్ఞానం లభిస్తుంది. ఈ జ్ఞానం పరమ శాంతి ప్రసాదిస్తుంది.

* శోకింపనేల ? *

గుణైః సంవేష్టితో దేహ స్తిష్ఠత్యాయాతి యాతిచ

అత్మానగంతా నాగంతా కిమేన మనుశోచసి 134

గుణైః = గుణాలతో; సంవేష్టితః = చుట్టుబడినదై; దేహః = దేహం; తిష్ఠతి = ఉంటున్నది; నః = అది; అయాతి = వస్తున్నది; యాతి = పోతున్నది; అత్మా = అత్మ; న గంతా = పోయేదీకాదు; న అగంతా = వచ్చేదీకాదు; కిం ఏనం = ఎందుకు నీని గూర్చి; అనుశోచసి = దుఃఖిస్తున్నావు.

అబ్బజ్ఞానీ ! శరీరం గుణాలతో చుట్టుకొని ఉన్నది అది వస్తుంటుంది పోతుంటుంది. అత్మ వెళ్ళేదీకాదు వచ్చేదీకాదు దేహం అత్మలనుగూర్చి అలోచించి ఆవేదన చెందటం ఎందుకు? భాగలక్షణంచేతి నీవు చిద్రూపుడవు జ్ఞానివి.

దేహధర్మాలు అత్మధర్మాలుగా భావించి దుఃఖించటం మంచిదికాదు. అది నీ విషయంలో అధ్యస్తం. అధ్యస్తం అంతరిస్తే ఆవేదన చెందరాదు. నీవు అధిష్ఠాన అమర పురుషుడివి గమనాగమనాలు పరిచ్ఛన్న వదార్థ పస్తువులందే పరిమితం. వ్యాపకపస్తువులలో గమనాగమనాలుండవు. లింగశరీరం పరిచ్ఛిన్నం. అందువల్లనే గమనాగమనాలు. అత్మ సర్వవ్యాపకం. వ్యాపకజలంతో నిండి చుటాన్ని దేహంతరాలకు తీసికొని వెళ్ళవచ్చు. కానీ వ్యాపక ఆకాశాన్ని తీసికొని వెళ్ళుము. వ్యాపక ఆకాశం సర్వోత్తరం అంటే ఉంటుంది.

* చిన్మాత్రుడవు *

దేహస్థిత్వం కల్పాంతం గచ్ఛత్సద్వైష వా పునః

వృద్ధిః క్షయో చ వాచాని స్తవ చిన్మాత్ర రూపిణః 135

దేహః పునః = దేహం ఒకవేళ; కల్పాంతం = కల్పాంతంపరమా; తిష్ఠతు = ఉంటుందా; వా = లేక; అద్వైష = ఇష్టపడే; గచ్ఛతు = పోవుగాక!; చిన్మాత్రరూపిణః = చిన్మాత్రుడైన జ్ఞానస్వరూపుడైన; తవ = నీకుమాత్రం; వృద్ధిః క్షయో = వృద్ధివికడ?; వాచాని క్షయో చాని = వికడ?.

చిన్మాత్ర రూపా! ఈ శరీరం ఒక్కొక్కసారి కల్పాంతం పరమా ఉంటుంది. ఒక్కొక్కసారి మరనాదే మట్టిలో కలిసిపోతుంది. నీ స్థిరత్వం సమృథంలేదు. దాని నీ చిన్మాత్రరూపం కాళకతం. దానికి వృద్ధిలేదు హనీలేదు. అది నిర్వికారం.

ద్రష్ట ద్రవ్యంకంతు వేద. ఇది నియమ. దేహం ద్రవ్యం. నీవు ద్రష్ట. దేహంతో నీకు ఏ సంబంధంలేదు. నీ స్థూల శరీరం కల్పాంతం పండపట్టు లేదా మరుక్షణంలో మరణించవచ్చు. దేహ స్థిరత్వంపై నీ స్థితి ఆధారపడిలేదు. దేహం పోయినా నీవు పోవు. దేహం వృద్ధిఅయిందని నీవు వృద్ధిపావు. నీవు దేహంకంటె పరుడవు. దేహం మిథ్య- నీవు సత్యం. దేహానికి నీవు సర్వా స్ఫూర్తి ఇచ్చేవాడవు. దేహానికి నీవు సాక్షివి. నీవు ఈ నిశ్చయంతో జీవన్ముక్తు లభ్యుకన్ము.

* చి ద ం భో థి వి *

త్వయ్యనంత మహంభోధా విశ్వపీఠః స్వభావతః

ఉదేతు వాస్తవమాచార న తే వృద్ధిః నవా క్షతిః 136

అనంతమహంభోధా = అపారమహాపాగావా రూపుడవగు; త్వయి = నీయందు; విశ్వపీఠః = ప్రపంచరూప తరంగాలు; స్వభావతః = స్వభావసద్ధంగానే; ఉదేతు = ఉదయించునుగాక! ; వా = లేక; అస్తం ఆయాతు = అస్తమించును గాక! ; తే = నీకు; న వృద్ధిః = వృద్ధిలేదు; న క్షతిః = నాశనమూలేదు;

సత్యాత్మా! అనంత ఆత్మ మహాసముద్రంలో విశ్వం ఒక తరంగం. ఈ తరంగాలు స్వాభావికంగా ఉదయిస్తుంటాయి. అస్తమిస్తుంటాయి. కానీ నీకు వృద్ధి లేదు. నాశనమూలేదు. నీవు నిత్యం. సత్యాత్ముడవు చిన్మాత్రుడవు. నీ స్వరూపము అనంత చిన్మాత్రాంభోధి. నీ సముద్రంలో అవిద్య కామ్యకర్మలఫలంగా విశ్వం అనే అల అవిర్భవిస్తుంటుంది. నీ స్వరూపసాగరంలో విశ్వ తరంగాలు ఉచ్ఛవిస్తూ అంతరిస్తుంటాయి. కానీ నీకు నీమీ లాభంలేదు నష్టంలేదు. నీవు అధిష్ఠాన చైతన్య మూర్తివి. అధిష్ఠాన్ని అల్పకల్పిత పస్తువు హానిచేయలేదు. చిదాత్మనిత్యం ఏకైకం, నిర్మలం. పరిపూర్ణం. అనంతం అనాది.

* ఇ ది థి న్నం కదం *

తాత! చిన్మాత్రరూపోఽసి నతే థిన్నం ఇదం జగత్

అతః కన్య కథం కుత్ర హేయోపాదేయ కల్పనా 137

తాత! = నాయనా! నీవు; చిన్మాత్రరూపః = చైతన్యమూర్తివి; అసి = అగు మన్నావు; ఇదం విశ్వం = ఈ జగత్తు; తే = నీకంటే; న థిన్నం = వేరైనదియను. అతః = కనుక; హేయోపాదేయ కల్పనా = త్యాజ్యగ్రహణాయోక్త కల్పన; కన్య కన్య = ఎవనికి ఎట్లు?; కుత్ర? = ఎక్కడ?

అనందమూర్తి! నీవు చైతన్యమూర్తివి. అనందమూర్తివి. విశ్వనాథుడవు విశ్వమూర్తివి. విశ్వంబివే. ఈ విశ్వం ఏకంబే భిన్నమైనదికాదు. నీలోని భాగమే. కనుక ఈ జగత్తులో త్యాజ్యమేదీ! గ్రాహ్యమేదీ! అన్నీ నీవే. నీలోవే.

ఏచిత్ర వర్ణతా మువ్వత్ దృశ్యతే కఠినాతపే
ఏచత్ర శక్తితా తద్వత్ పేషేతే 'సదనన్యాయ'

నేనవి మధ్యాహ్నంలో అశాశంలో అనేకరంగులు వనిపిస్తాయి. అద్దేవిధంగా సగుణనిర్గుణ స్వరూపుడైన ఈశ్వరుడిలో అద్భుతంగా అనేకలీలలు దృగ్గోచరమవుతుంటాయి.

— యోగవాసిష్ఠం

* శాంతి శ్రీ వి *

ఏకస్మిన్నవ్యయే శాంతే చిదాకాశేఽమరే త్వయి
కుతో జన్మ కుతో కర్మ కుతోఽహంకార ఏవచ

138

ఏకస్మిన్ = ఒక్కడ పై నటువంటి; అమరే = నిర్మలుడపై నటువంటి; అవ్యయో = శాంతి నటువంటి; శాంతే = శాంతుడపై నటువంటి; చిదాకాశే = చిదాకాశ స్వరూపుడైన నటువంటి; త్వయి = నీయందు; జన్మ = జననం; కుతో = ఎక్కడ నుండి?; కర్మ కుతో = కర్మ ఎక్కడ నుండి?; అహంకారః కుతో = అహంకృతి ఎక్కడ నుండి; భవతి = కలుగుతున్నది?

నిర్వికారమూర్తి! నీవు ఒక అమలుడవు - నిర్మలుడవు. అవ్యయుడవు. అవిశాళివి. శాంతుడువు. చిన్మాత్రుడవు చిదాకాశానికి జన్మ ఎక్కడ? కర్మ ఎక్కడ? అహంకార మెక్కడ? నీవు చిదాకాశంవంటి వాడవు. అంతేకాదు చిదాకాశరూపుడవు.

నీవు సమాత్మయ చిదాత్మయ స్వగత భేద భూస్యుడవు. ఏకరూపుడవు. జన్మ లేదు నాశవిరా రూపుడువు. కార్యసంబంధం లేనివాడవు చిదాకాశ నిర్మలుడవు. సర్వోపాధి భూస్యుడవు. చిదాత్మ రూపానికి జన్మమరణాలు లేవు. కర్మ అహంకారాలు లేవు. ఇవి చైత్ర భావం గలవాటికి ఉంటాయి. నీకు జన్మ వికారాలులేవు. కర్మరూపాలు నీకు లేవు. అహంకారంలేని సుద్భబుద్ధమూర్తివి. నీ రూపం పితైక రస స్వరూపం.

* ఏ కః శ్వ మే వ *

యత్త్వం పశ్యసి తత్త్రైకః త్వమేవ ప్రతిభాససే

కిం పృథక్ భాసతే స్వర్ణాత్ కదాకాంగద నూపురమ్ 139

త్వం = నీవు; యత్ = దేనిని; పశ్యసి = చూస్తున్నావో; తత్త్ర = అచ్చట;
 ఏకః = నీకైక మూర్తివైన; త్వమేవ = నీవే; ప్రతిభాససే = ప్రతిబింబిస్తున్నావు;
 కదాకాంగదనూపురం = కడియాలు, అందెలు, ఆభరణాలు; స్వర్ణాత్ = బంగారంకంటే;
 పృథక్ = వేరుగా; భాసతే కిం = భాసించునా ఏమి?

విద్యాధీ! నీవు నీ కార్యం గూర్చి చూస్తున్నావో ఆకార్యానికి కారణం కూడా ఉంటుంది. నీ విషయం అనక్తిగా పరిశీలిస్తున్నావో అందు నీవే భాసించానం అవుతావు. నీ ఆత్మ సర్వత్ర భాసిస్తుంది. సుపర్ణంతో అనేక ఆభరణాలు చేస్తారు. ఆభరణాలు సుపర్ణపు ముద్దకంటే వేరుగా అనిపిస్తాయా! కనిపిస్తాయా! రెండూ ఒకటే కదా! వేరులు మాత్రం వేరు ప్రతిదానిలోనూ కార్యమూ కారణమూ ఒక్కటే.

చాందోగ్యంలో ఆరవ ప్రపాఠం ఇలా ఉంది — అరుణఋషి తన పుత్రుడైన శ్వేతతేతుజ్ఞి పిలిచి 'అబ్బాయీ! నీకు వన్నెందేవు? వచ్చాయి. ఇక గురుకులంలో తేరి వేదం చదువుకో' అని విద్యాధ్యయనానికి గురువులపద్దకు పంపాడు. శ్వేతతేతుడు తండ్రి మాటవిని గురువులపద్ద విద్యలు బార్తిగా అభ్యసించాడు. గురువుల నుండి సెలవు తీసికొని ఇంటికి వచ్చాడు

శ్వేతతేతుడికి విద్యాగర్వం కలిగింది. వేరు తండ్రికంటే పండితుజ్ఞి. తండ్రి చదువు తక్కువ. కనుక తండ్రికి నమస్కరించి నమస్కరించేడు అనుకొన్నాడు. గర్వంతో తండ్రికి ప్రణామం చేయకుండా సరిగడుపుకంటూ ప్రవర్తించసాగాడు. ఇది తండ్రి గమనించి పుత్రుడికి విద్యాగర్వం కలిగింది చికిత్సచేయాలని ఇలా అడిగాడు —

పత్యా! నీవు గురువు నుండి ఏ ఉపదేశం పలన అత్రతం ప్రతమమవుగందో అజ్ఞాతం జ్ఞాతం అవుతుందో ఆ ఉపదేశం పొందావా! శ్వేతతేతు తెల్ల పోయాడు. గర్వం హరించి పోయింది. తండ్రికి జ్ఞానం చెప్పకొని ఆ ఉపదేశం గురువుపద్ద పొందలేదు. తమరే అనుగ్రహించవలసింది అని ప్రాచేయపద్ధాడు.

పుత్రుడి పశ్చాత్తాపం గర్వహరణం వినయం చూచి ఆ మంత్రసారం ఇతా ఉపదేశించాడు. ఒక్క మట్టి నుంచే పాత్రలు అనేకం అవిర్భవించాయి. అన్నింటి లోనిమూలపదార్థం మట్టి ఒక్కటే కదా. కారణంకంటె కార్యం భేదంగా ఉండదు. ఎన్నినామ వికారాలున్నా అవి వాణివికార విన్యాసాలే. కేవలం మృత్తిక సత్యం.

* స ర్వం ఆ త్మ *

అయం సోఽహమయం నాహం విభాగమితి సంత్యజ

పరమాత్మేతి నిశ్చిత్త్య నిఃసంకల్పః సుఖీభవ!

140

సః=ఆ; అయం=ఇతడు; అహం=నేను; అయం=ఇతడు; న అహం=నేను కాదు; ఇతి=అని; విభాగం=విభజన; సంత్యజ=విడిచిపెట్టు; సర్వం ఆత్మా=సమస్తం ఆత్మస్వరూపం; ఇతి=అని; నిశ్చిత్త్య=నిశ్చయించుకొని; త్వం=నీవు; నిస్సంకల్పః సుఖీభవ=సంకల్పరహితుడవై సుఖవికము;

సర్వదర్శి! ఇశి-ఆది - ఇతడూ-ఆతడూ, ఆందరూ నేనే. ఇది నేనుకాదు అనే విభజనలేదు ఆందరూ భజించాలే ఆందరూ ఆత్మస్వరూపులే. ఈ సర్వ దర్శన నిశ్చయంతో సంకల్పరహితుడవై సుఖంగావుండు. భేదభావం భేద దృష్టి త్యజించి సర్వసమస్వయ సర్వేశ్వర సందర్శనం చేసుకో. యోగి ఈ భావంతో నిశ్చయ బుద్ధితో ఉండాలి. నేనువేరు-ఆతడు వేరు-వీరు నావారు-వారు పరాయివారు అనే విభజన పనికిరాదు.

ద్వైతదృష్టి వలన మానవుడికి భయం కలుగుతుంది. అద్వైతం అప్రాయత పెంచుతుంది. అనుబంధం అనురాగం వికారభావం అద్వైతం వల్లనే సాధ్యం. ఏకాంత ప్రవేశంలో అనంద భావప్రసారం జరిగినంతవరకూ అంతఃకరణలో భయ భూతాలు ఉత్పన్నంకావు. ద్వైత పృథ్వి ఉత్పన్నంకాగానే భయం ప్రారంభమవుతుంది. నేనువేరు. వారువేరు అనే కల్పిత ద్వైతభావం దుఃఖజనకం అవుతుంది. సీన్యభావం నిజంగా అద్వైత బ్రహ్మనంద సంభవతంగా సర్వరూపం అనందమయం.

సర్వ కారణ రూపం ఆత్మ. ఈ నిశ్చయంతో స్థిరంగా ఉండాలి. సోఽహం నాహం ఇత్యాదిభేదాన్ని భ్రమను విడచిపెట్టాలి ద్విత్వీయ వస్తువు ఉన్నదని భావిస్తేనే భయం. అత్యేతరం ఇంకాకని ఉన్నానేకదా! ఎట్టి ప్రతిభాసం లేదు. సుఖంగాఉండు నీవు నిర్వికల్పాడవు. నిరంజనుడవు

* త్వ మే కః *

త్వవై వాజ్ఞావతో విశ్వం త్వమేకః పరమార్థతః

త్వత్తోఽన్యోనాస్తి సంసారి నాసంసారి చ కశ్చన

141

తవ అజ్ఞానతః ఏవ=నీ అజ్ఞానంవల్ల నే; విశ్వం=ప్రపంచం; పరమార్థతః=యథార్థంగా (భాసిస్తున్నది); త్వం=నీవు; ఏకః=అద్వితీయుడవు; అతః=కనుక; త్వత్తః=నీకంటే; అన్యః=అన్యుడు; కశ్చన=ఒకానొకడు; సంసారి=సంసారి; నాస్తి=లేదు (నీవుకాక); న అసంసారి=ఈశ్వరుడూ లేడు; న అన్యః = ఇతరుడూ లేడు.

విజ్ఞాసి! నీ అజ్ఞానంవల్లనే విశ్వం వేరుగా కనిపిస్తున్నది. జీవుడు అసంసారి, పరమార్థ దృష్టితో చూస్తే నీవు ఒక్కడివే అంతానిండి యున్నావు. నీ వల్లనే అంరా జరుగుతున్నది. ఈశ్వరుడు అసంసారికాడు విశ్వమయిడు, ఏశ్వనాథుడు. విశ్వవిరాట్ స్వరూపుడు.

నీ అజ్ఞానంతో జగత్తు ప్రతీయ మైనమవుతున్నది. అత్యజ్ఞానంవల్ల అజ్ఞానం తొలిగి యథార్థం అర్థమవుతుంది. తత్త్వం తెలుస్తుంది. మూల పదార్థం అపగహనకు వస్తుంది. “అనాదిభావత్వే సతి జ్ఞాన నివర్త్యమజ్ఞానమ్ -” అజ్ఞానం అనాదివస్తువు. భావబంధురం. అభావరూపంకాదు. జ్ఞానరశ్మితో విపృత్తి అవుతుంది.

“అజ్ఞాననాశకత్వే సతి, స్వాత్మబోధకత్వం జ్ఞానమ్ -” జ్ఞానం అజ్ఞాననాశకం తన ఆత్మ స్వరూప బోధకం జ్ఞానోదయం కాగానే పరమార్థదృష్టిలో నీవు ఒకడివే. నీకు సంసారి అసంసారి అనే భేదం కలుగదు.

* వి శ్వ భ్రాం తి *

భ్రాంతిమాత్ర మిదం ఏశ్వం నకించదితి నిశ్చయీ

నిర్వాసనః స్ఫుర్తి మాత్రో న కించ దివ కామ్యతి

142

ఇదం ఏశ్వం=ఈ విశ్వం, భ్రాంతి మాత్రం=భ్రాంతి మాత్రం; న కించిత్=మరి ఏకొంచుకూడాలేదు; ఇతి=ఇట్లుని నిశ్చయించుకొన్నవాడు; నిర్వాసనః = వాననారహితుడు; స్ఫుర్తిమాత్రః = ప్రకాశమానుడు; న కించిత్ ఇవ = ఏమీ వికారాలు లేనివాడై; కామ్యతి=కాంతి పొందుతున్నాడు.

ఈ ప్రపంచం భ్రాంతి మాత్రం. వేరే ఏమీలేదు. జగత్తు అంతా నాటకం. మిథ్య. ఇలా నిశ్చయించుకొన్నవాడు వానసారహితుడై స్ఫూర్తి మాత్రుడై సతమ సుఖశాంతిని పొందుతాడు. సంసారం భ్రాంతిమూలం అని నిశ్చయించు. స్థితితంగా ఉండు. ఆత్మసత్తా కంటే స్పృహతో సత్తాలేదు జగత్తుకి తనదంటూ స్వతంత్ర సత్తా ఏమీ లేదు. అనందంగా ప్రపంచయాత్ర చేయి. సర్వదా ఆత్మ స్ఫురణ గలవాడు సంకల్ప వికల్పాదులు లేనివాడు ముక్త పురుషుడు.

తప రూపమేవ తపఃదుఃఖకరం యదీ తన్న పశ్యసి బహిర్మఖదీః
తప రూపమేవ తప తృప్తికరం యదీ తత్ప్రపశ్యసి నివర్త్యతమః

సీ బహ్యద్భుష్టిపలన సీ ఆత్మను నీవు గుర్తించని కారణంగా నీరూపంగా కనబడే నీ ఉపాధి సీబాధలకు నాశనానికి హేతువు. అజ్ఞానావరణ తొలిగిపోయి నప్పుడు, ఆత్మను గుర్తించినప్పుడు నీ రూపం నీకు సంతోషకరంగా ఉంటుంది.

— సంక్షేప శరీరిక

• ని త్యు డ వు •

ఏక ఏవ భవాంధోఢా వాసేదస్తి భవిష్యతి

న తే బంధోఽస్తి మోక్షోవా కృతకృత్యః సుఖంచర 143

భవాంధోఢా = సంసార సముద్రంలో; ఏక ఏవ = ఆత్మస్వరూపుడొక్కడే; ఆసేదే = ఉండెను; అస్తి = ఉంటాడు; భవిష్యతి = ఉండగలడు; త్వం = అట్టి ఆత్మ రూపుడవైన నీవు; కృతకృత్యః = కృతకృత్యుడవు; (ధన్యః = ధన్యుడవు); తే = అట్టి నీకు; న బంధః = బంధమూలేదు; చ = మరియు; న మోక్షః = మోక్షమూలేదు; సుఖంచర = సుఖంగా సంచరించు.

ఈ భవాంధోఢిలో ఒక్కనీవే ఉంటావు. నీవే ఉన్నావు. కృతకృత్యుడవవు కావు. అయినావు. నీకు బంధమూలేదు మోక్షమూలేదు. నీవు సుఖంగా ఉండు ఈ సంసారం ఒక సాగరం. ఈ సాగరమీనంలో నీవు నదా బంబరిపై యున్నావు. భవిష్యత్తులో ఉంటావు. ఇంతవరకూ నిన్ను నీవు ఎరుగక బంధ మోక్ష చక్రంలో పడి తిరుగు

తున్నావు. ఇప్పుడు అత్యజ్ఞానం తెలిసికొన్నావు, భవసాగరంలో అనుకూల్య వాతావరణంలో పడ్డావు. అధిష్ఠానం అనంగం సాక్షి భూతం అని స్థిమితపడ్డావు. స్థిరంగా ఉంటావు. నీలోని ఈ సంసారం రజ్జుసర్పవత్ కల్పితం. నీకిక బంధాలులేవు, నీవు కృతకృత్యుడవైనావు.

చిత్తోపరమముగల పురు

షోత్తముడు జగంబు మరచి యుండును - బాలో

న్యత్య పిశాచనిభుతిదై

యైత్తది సుపుని కరణి నిరింద్రియుడగుచున్

— సీతారామాంజనేయ సంవాదం [3-176]

* చిన్మయ ఉ పు *

మా సంకల్ప వికల్పాభ్యాం చిత్తం తోభయ చన్మయ

ఉపశమ్య సుఖం తిష్ఠ స్వాత్మన్యానంద విగ్రహే 144

చిన్మయ=జ్ఞానస్వరూపా!; సంకల్పవికల్పాభ్యాం = సంకల్పవికల్పాలచేత;
చిత్తం=మనస్సును; మా తోభయ=తోభ పెట్టకు; ఉపశమ్య=మనశ్శాంతి పొంది;
అనంద విగ్రహే=పూర్తి అనందవిగ్రహమైన; ఆత్మని=ఆత్మయందు; సుఖం=
సుఖంగా; తిష్ఠ=ఉండు.

చిన్మయమూర్తి ! సంకల్ప వికల్పాలలో చిత్తాన్ని సంకోభపెట్టకు.
సంకల్పాలు వదులుకో. మనస్సును శాంతిగా ఉంచు. పూర్తి అనందంగా వుండు.
పరమానందం పొందు. స్వాత్మలోరమించు. స్వస్వరూపంలో సుఖంగా సుస్థిరంగా
ఆత్మారాముడవై విహరించు. సంకల్ప వికల్ప రహితంగా అనంద సహితంగా జీవ
యాత్ర సాగించు. ధన్యుడవవుతావు.

“మమేదమితి బంధాయ నాహ మిత్యేన ముక్తయే
నితాపన్యాత్రకేపస్తు న్యాత్నాయత్తే కిమజ్ఞతా”

‘ఇదీనాదీ’ అనే భావం బంధం ‘నేను లేదు-నాదేమీలేదు’ అనే భావం ముక్తి దాయకం. నీవు ఆత్మవు ముక్త పురుషుడవు. నీవు అజ్ఞానంలో పడబోకు. బాధపడ బోకు. సంకల్ప వికల్పాలతో ఆలోచనలతో అపసరమేముంది? ఆలోచనలు అరి కట్టు. అనందమయ ఆత్మస్వరూపుడవై హాయిగా సుఖంగా జీవించు.

— యోగవాసిష్ఠం

* నీ కు ధ్యానం అవసరం లేదు *

త్యజైవ ధ్యానం సర్వత్ర మా కించిద్భృదీ భారయ
ఆత్మా త్వం ముక్త ఏవాసి కిం విమృశ్య కరిష్యసి 145

సర్వత్ర ఏవ=అంతటనూ; ధ్యానం=ధ్యానాన్ని; త్యజ=విడు; హృదీ=హృదయంలో; కించిత్=కొంచెంకూడా; మా భారయ=ధరింపకు; ఆత్మా=ఆత్మ స్వరూపుడవయిన; త్వం=నీవు; ముక్త ఏవ=ముక్తుడవే; అసి=అవుతున్నావు; విమృశ్య=విమర్శించు; కిం కరిష్యసి=ఏమి చేయగలవు?.

పరిచిద్ద హృదయా ! నీవు సర్వత్ర ధ్యానం త్యజించు. హృదయంలో ఏమీ భారపడేయకు. నీవు ఆత్మస్వరూపుడవు ముక్త పురుషుడవు. నీవు కీర్తంగా విచారణచేసి ఏమి చేయగలవు. జ్ఞానార్థి ! ధ్యానంకూడ మానుకో. ధ్యానం ఆజ్ఞానులకు చెప్పబడింది. ఆత్మబోధలేనివారు భేదభావంగలవారు ధ్యానాదులు చేసుకొంటారు. ధ్యానం చేయటం మరోధర్మం. అత్మ ధర్మంరాదు. నీవు వర మాత్మవు. అనాత్మవు కావు. సర్వదా నీ స్థితి ముక్తావస్థ.

ధ్యానంవల్ల నీరేమి ఫలం. ధ్యానం విడిచిపెట్టు. అనందంగా ఉండు. ధ్యానం మనసం ఆత్మేతర వస్తువులు ఆత్మజ్ఞానికివి అనవసరాలు. నీవు నిత్యాత్మ్యుడవు. సదా ముక్తుడవు. వాసనలు జపతప ధ్యాన మననాదులు నకల సంకల్ప వికల్పాలు మాయి కములు. ఇవి మానసిక వ్యాపారాలు. నీటిని విడు. నిత్య పరమానంద ఏకాత్మతా దాత్వం పొందటమే ముక్తి.

వి శే షో ప దే శం

* వి స్మ రణ మే వి ము క్తి *

ఆష్టాపత్ర ఉవాచ—

అచక్ష్య త్రుణువా రాత! నానాశాస్త్రాజ్యనేకశః

తథాపి న తవ స్వాస్థ్యం సర్వ విస్మరణాద్యతే 146

రాత!=ఓ అబ్బాయి!; అనేకశః=వివిధ విధాల; నానాశాస్త్రాణి=రకరకాల శాస్త్రగ్రంథాలు; అచక్ష్య=బోధించు; వా శృణు=శ్రేక విను; తథాఽపి=అలా అయినాకూడ; సర్వవిస్మరణాత్ ఋతే=సమస్తం విస్మరించకుండా; తవ=నీకు; న స్వాస్థ్యం=శాంతిలేదు.

చిరంజీవీ ! నీవు నానా విధాల శాస్త్రాలు విన్నావు నేర్చావు చిన్నవారికి బోధించావు. మాటిమాటికి మననంచేశావు చేస్తున్నావు. కానీ అత్యుజ్జాని తాను నేర్చిన రొకక ధర్మశాస్త్ర విశేషాలు అన్ని మరచి అత్యబోధలో మగ్నంకావాలి. అప్పుడే ఆ యోగికి శాంతి, ముక్తి. అలానే నీకు అత్యానందంలో తాదాత్మ్యం జెందు నుచిస్తావు.

సంపూర్ణ తృప్తినాశనం ముక్తి. ఎన్నిశాస్త్రాలు పఠించినా, శిష్యులకు ఎన్ని తిత్వాలు బోధించినా, తాను సద్గురువులవద్ద అధ్యయనం చేసినా, ధర్మాలు శ్రవణం చేసినా అత్యుజ్జానంలో మగ్నమై అన్ని విస్మరించిన ఏవేక చూడామణితే విముక్తి లభ్యం.

గ్రంథ మథ్యస్య మేధావీ విచార్య చ పునఃపునః

పలాలమివ ధాన్యార్థీ త్యక్తేద గ్రంథ మశేషతః

గ్రంథమంలో మేధావి గ్రంథాధ్యయనం చేసి మరల మరల ఆ విషయాలను విచారణచేస్తాడు తరువాత క్రమక్రమంగా వియ్యంలో గడ్డలు ఇతర వ్యర్థపదార్థాలు పారపై చి వియ్యం శుభ్రం చేసికొని స్వీకరించినట్లు నీవముక్తి కోరుకొనే మేధావి తాను నేర్చిన గ్రంథస్త విషయాలు పదిలి ఏకైక లక్ష్యమైన అత్యున్న విద్యలో నిలిచి ఖోతాడు- అని పంచదళిలో విపరించబడినది.

విస్మరణ అంటే సుషుప్తిలో కలిగే విస్మరణ పంటిదికాదు. సుషుప్తిలో కొంతవరకే విస్మరణ కలిగేది. కొన్ని ఇంద్రియాలు పనిచేస్తూనే ఉంటాయి. కొందరికి మరొకరిగతంగా అజ్ఞానం మేలుకొనే ఉంటుంది. అది పనిచేస్తుంటుంది. అన్ని జీవులకు సుషుప్తిలో విషయ విస్మరణ కలుగుతుంది. మరల జాగ్రదవస్థలో అజ్ఞాన చిహ్నం విషయ విస్మరణ కలుగుతూనే ఉంటుంది. జీవన్ముక్తుడు సుషుప్త్యాదులలో విషయ విస్మరణం, అజ్ఞాన విస్మరణం కలిగి అన్నీ మరచి చిన్మాత్రుడై ఉంటాడు.

* ఆశారహితంకావాలి ! *

భోగం కర్మసమాధిం వా కురు విజ్ఞ! తథాపి తే

చిత్తం నిరస్త సర్వాశ మత్యర్థం రోచయిష్యతి 147

విజ్ఞ=విశేషజ్ఞానంగలవాడా!; భోగం=భోగంతోకూడిన; కర్మ వా=కార్యం కానీ లేక; సమాధిం=సమాధిని కానీ; కురు=చేయి; తథాఅపి=అలా అయినా కూడా; తే=నీ మొక్క; చిత్తం=మనస్సు; నిరస్త సర్వాశం=తిరస్కరించబడిన సర్వవాంఛలు కలదై నప్పుడే; అత్యర్థం రోచయిష్యతి=మిక్కిలి రుచిర తేజోరూపం అందగలదు.

విజ్ఞానమూర్తి ! నీవు భోగభాగాలు అనుభవించు. వివిధ కర్మలు ఆచరించు-సమాధిలో ఉండు- ఏమిచేస్తున్నా ఆశారహితుడవై నిష్కాముడవై నిస్వార్థ బుద్ధితో సర్వం శ్రీపరమేశ్వరార్పణ మస్తు అనే చిత్తంతోచేయి. అత్మజ్ఞాన ప్రభావంతో నిష్కర్మమైన చిత్తంతో నిర్మలంగాచేయి. చిత్తం శాంతి పొందుతుంది. పరమ ప్రళాంతి లభ్యమవుతుంది.

ఆశారహితంగా చేసిన కర్మలంద బంధనహేతువుకాదు కామమే బంధన కారణం. ఏ విధమైన కామ్యం స్వార్థం ఆశా లేకుండా నీవు అనక్తి రహితంగా రాజ్యపాలనచేయి. నీకు అత్యనుభవం లభిస్తుంది. సర్వాశారహితమై సర్వవిస్మరణ మొందిన చిత్తం సత్వరదృశ్యాలు చూచి విరక్తి చెందుతుంది. స్వస్వరూపంలోనే ఆధిరుచి పొందుతుంది. స్వస్వరూపానుసంధానంగల ప్రాజ్ఞ శిఖామణి ! సుఖం అనుభవించు.

* అ యా నం జూ థ దు *

అయాసాత్ సకలోదూఖీ నైవం జానాతి కశ్చన

అనేనైవోపదేశేన ధన్యః ప్రాప్నోతి నిర్వృతిమ్

148

అయాసాత్ = శరీర జీవన నిర్వహతార్థశ్రమ వలన; సకలః = సమస్తజనం; దూఖీ భవతి = దుఃఖంగలది అవుతున్నది; ఏనం = ఈ విషయాన్ని; కశ్చిత్ = ఏ ఒక్కడూనూ; న జానాతి = తెలిసికోలేక యున్నాడు; అనేక ఉపదేశేన ఏవం = ఈ ఉపదేశం అలికింపినంతనే; నిర్వృతిం = పరమసుఖం; ప్రాప్నోతి = పొందుతున్నది.

నిష్కామి! పరిశ్రమచేసి అయాసపడి ఏవో అర్థంకేని అనుభవము దుఃఖాలు కొనుక్కొని తెచ్చుకొంటున్నారు. ఎవరూ కామ్యము దుఃఖహేతువు లేదని సంగతి గుర్తించ లేకపోతున్నారు. పరిశ్రమ బంధన హేతువు. కామ్యం కర్మకారణం అపేక్షలు అపదలకుమూలం నిష్కామ్యసేవ నిర్మల సుఖం ప్రసాదిస్తుంది. ఈ ఉపదేశం వినిన సుకృతికి పరమ సుఖం సంప్రాప్తిస్తుంది.

లోకంలో ఎక్కువ మంది జీవన నిర్వహణకోసం జీవనభృతకోసం పరిశ్రమ చేసి చేసి సుఖంబాదు దుఃఖం పొందుతున్నారు. కష్టపడి పనిచేసి ఆహారాహార కారణంగా దుఃఖాల పాలు అవుతున్నారు. “అశ అపదలకు మూలం కామ్య కర్మ కష్టాలకు కారణం” అనే జ్ఞానం లేదు. మహాపురుషులు ధన్యాత్ములు సార్వభౌమతంగా కర్తవ్యం నిర్వహిస్తారు కానీ తన కోసమై శ్రమపడరు. ప్రాచీన్ భారత శరీర రక్షణ చేస్తుంటుంది. దానికై ప్రయత్నంచేయటం అనవసరం. ఇది తెలిసికొని పరమ సుఖం అనుభవిండు.

* సు ఖ హే తు పు *

వ్యాపారే ఖిద్యతే యస్తు నిమేషోన్మేషయోరపి

తస్మాల్లస్యధురీణస్య సుఖం నాన్యస్య కన్యచిత్

149

యః = ఎవడు; నిమేషోన్మేషయోః = కన్ను తెరుచుట మూములు అనే; వ్యాపారే = వ్యాపారంలో నైతం; ఖిద్యతే = దుఃఖిస్తున్నావో; అలస్యధురీణస్య = నిస్పృహులలో శ్రేష్ఠుడైన; తస్య = అట్టి యోగికి; సుఖం భవతి = సుఖం అవుతున్నది; అన్యస్య = ఇతరుడైన; కన్యచిత్ = ఏఒక్కడికి కూడా; న సుఖం = ఆ సుఖంలేదు.

పరమ సుఖీ! చివరకు కనుచు మూయఁటం, కనులు తెరవఁటం, ఈతా శ్రమగా బాధగా భావించే మహాయోగి మహాసుఖం పొందుతాడు. ఇతరులకు ఆ సుఖం లేదు. అనాసక్తి సుఖహేతువు జీవన్ముక్తులు అనక్తి రహితులు. వారి ధ్యేయం దృష్టి లక్ష్యం నీక్షణానకూడ చలించదు. ఆ మహాయోగీశ్వరులు సకల మనోవ్యాపారాలను అదుపులో ఉంచి వాటిని అందనీయకుండా నిశ్చల నిర్మల సమాధిలో నిలిచి ఉంటారు. ఆ పరమ సుఖసాగరాన వారు మగ్నులై యుంటాడు. సుఖం అనేది వారికే లభ్యమానం.

వ్యాపారులకు అమానమే కానీ ఆనందం ఎక్కడ. నిశ్చల భక్తియోగంలోని నిర్వాహితులకే నిర్మలసుఖం సంప్రాప్తమయ్యేది. లోకంలో వ్యాపారవ్యగ్రులకు దుఃఖమేకానీ సుఖం ఎండమావులే. మనోవ్యాపారం తగ్గినవారికి పరిపూర్ణసుఖం పూర్ణార్థం అవుతుంది. స్రవృత్తి ఎక్కపై న కొద్దీ ఎక్కువదుఃఖమేగతి. నిష్పత్తిగల వారికి నిత్య సుఖం. నిర్మల సుఖం లభిస్తుంది.

* నిర్వృం ద్మం మం చి ది. *

ఇదం కృతం ఇదంనేతి ద్వంద్వైర్ద్యుక్తం యదా మనః

ధర్మార్థ కామ మోక్షేషు నిరపేక్షం తదా భవేత్

150

ఇదం కృతం=ఇదిచేయబడింది; ఇదం న కృతం=ఇది చేయబడ లేదు; ఇతి=ఇట్లనెడి; ద్వంద్వైః=ద్వంద్వరీతులనుండి; యదా=ఎప్పుడు; మనః=మనస్సు; ముక్తం=ముక్తమైనదో; తదా=అప్పుడు; తత్=ఆ మనస్సు; ధర్మార్థ కామమోక్షేషు=ధర్మార్థకామమోక్షలందు; నిరపేక్షం భవేత్=నిరపేక్షమైనది అగును

తృష్టారహితమూర్తి! ఇది చేయబడి ఇది చేయలేదు. అనే ద్వంద్వం నుండి మనస్సు ముక్తమైవస్తుంది. అయోగీశ్వరుడు ధర్మార్థ కామమోక్షల విషయం లో కూడా ఇష్టా రహితుడై తృష్టారహితుడై నిశ్చలుడై స్రవశీస్తాడు. తృష్టా రహితుడై ఇష్టాహితుడై తృష్టా సుఖదుఃఖాల అది ద్వంద్వం కాదు కూడా ఏదీ బాధించ లేవు. అట్టి ముడిపుంగవుల సంపూర్ణ ద్వంద్వాలపై ఆసక్తితుడుగా ఆలొరుతుంటాడు. ఆ ముడిపుంగులే జీవన్ముక్తి సుధాన్ని అందగలరు.

“బాహ్య ప్రపంచంలో అన్వేషించటంచూనుకో. పరమానంద సారం కొరకు నీయందే వెతుకు. నీ యంతరాత్మలోని సత్యంలో శరణు పొందు. ప్రకాంతికో నిండిన కేంద్రంలోనికి పో. శాంతి ఆనందాలు బాహ్యంలో దొరికేవికావు. భీదుడు వాటిని అంతఃకరణంలోనే సంపాదించుకొంటాడు.”

— శ్రీ సత్యసాయి బాబా

* వి ర క్తి *

విరక్తో విషయద్వేష్టా రాగీ విషయలోలుషః

గ్రహ మోక్ష విహీనస్తు స విరక్తో న రాగవాన్

151

విషద్వేష్టా = విషయభోగాలపై ద్వేషబుద్ధిగలవాడు; విరక్తః = విరక్తుడు అనీ; విషయలోలుషః = విషయసుఖాభిలాషగలవాడు; రాగీ = రాగి అనీ (అనటం లోకంతీతు) గ్రహమోక్షవిహీనస్తు = స్వీకార విసర్జనలు లేని జ్ఞాని; స విరక్తః = విరక్తుడూకాదు; స రాగవాన్ = అనురాగీ కాదు.

నిష్కామీ! విషయాసక్తుడు అనురాగి విషయ ముక్తుడు విరాగి గ్రహణ త్యాగ రహితుడు విరక్తుడూకాదు అనురక్తుడూకాదు. అతడు విలక్షణుడు విశేషజ్ఞుడు. సకామీ కంటే నిష్కామి విశిష్ట తత్త్వజ్ఞుడు జీవన్ముక్తికి యోగ్యుడు.

శ్రీ పుత్ర సంసార బంధనాలు త్యజింపాలనే భావంతో సంసారం ఎడల ద్వేషదృష్టితో ఆత్మతత్త్వంపై అనురక్తికలిగినవాడు విరక్తుడు. విషయ వాసనలపై కామ్యం కలిగి విషయ భోగాలందు అసక్తితో చిత్తం గలవాడు అనురాగి. విషయ గ్రహణం కానీ పరిత్యాగం కానీ లేనివాడు అనురక్తుడు. విరక్తుడు కంటే విశిష్టుడు విలక్షణుడు. అతడు జీవన్ముక్తుడు.

* సంసారం పృక్షం *

హేయోపాదేయతా తావత్ సంసార విటపాంకురః

స్పృహ జీవతి యావద్వై నిర్విచార దశాస్పదమ్

152

యావత్ = ఎంతకాలం; స్పృహ = తృప్తి; యావత్ = ఎంత కాలం; నిర్విచారదశాస్పదం = ఆత్మవిచారస్థితిలేనిదశ; జీవతి = జీవిస్తున్నది; తావత్ = అంతవరకూ;

హేయకపాదేయతా = త్యాజ్యగ్రహణభావద్యయం; సంసారవిటపాంకురః = సంసార
వృక్షఅంకురాలు; జీవతి = జీవిస్తుంటాయి.

ద్వంద్వరహితా! తృప్త మిక్కిలి చెడ్డది అవిశేషస్థితి ఉన్నంతవరకు
తృప్త మావపుణ్ణి పెంటాడుతుంది. హేయోపాదేయాలు సంసారవృక్ష శాఖాంకురాలు.
అజ్ఞాన తృప్త ఉన్నంతవరకు ఇవి ఉంటాయి. అత్యంత తల్ల విచార శూన్యదశతృప్తకు
వృద్ధిదశ. అదశలో మనవుడు కేవలం భోగభాగ్యాలు విషయవిలాసాలలోనే మునిగి
పోతాడు. తత్త్య విచారం గూర్చి ఆలోచనేరాదు. అది తృప్తాకాలదశ.

తృప్త జీవన్ముక్తికి పనికిరాదు. ఒకానొక వేళ ప్రారబ్ధపశాత్తు జీవన్ముక్తులలో
హేయోపాదేయాలున్నా ఏమీ హానిలేదు. జీవన్ముక్తులు అన్ని నియమాలకు అతి
తులు. మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారాలు లయమైతేనే పూర్ణదశవస్తేనే సంసార వృక్షాంకు
రాలు నశిస్తాయి. వేయించిన గింజలకు మొలక పోతుంది. జ్ఞానాగ్నిలో మానసిక
మైన మొలకలు కావబాలి.

జ్ఞానాగ్ని స్వర్ణకర్మాణి భస్మసాత్కురతేంద్రున

— భగవద్గీత

* ప్రపృత్తి నివృత్తి పదులు *

ప్రపృత్తై జాయతే రాగో నివృత్తౌ ద్వేష ఏవహి

నిర్వృంశ్యో చాల వద్ధిమాన్ ఏవ మేవ వ్యవస్థితః

153

ప్రపృత్తై = ప్రపృత్తియందు; రాగః జాయతే = అనురాగం కలుగుతున్నది;
నివృత్తై = విషయ నివృత్తియందు; ద్వేషః జాయతే = ద్వేషం పుట్టుతున్నది;
నిర్వృంశ్యో = నిర్వృంశ్యరితః; ఏవమేవ = ఈ ప్రకారమే; చాలవత్ = చాలుచివలె;
ద్ధిమాన్ = బుద్ధిమంతుడు; వ్యవస్థితః = ఉంటున్నాడు.

ప్రపృత్తిలో రాగం పెరుగుతుంది కనుక దీమంతుడు ద్వంద్వరహితుడు
కావాలి. విషయాలపై ద్వేష భావంగల నివృత్తిమార్గం వృద్ధి కావాలి. యోగి ఒక
వేళ ప్రారబ్ధపశాత్తు ప్రపృత్తి మార్గంలో పడితే చాలనివలె అందు క్రీడిస్తుంటాడు,

కానీ అందు అసక్తి విరక్తి ఏమీ చూపడు. ప్రవృత్తి మార్గంలో ఉన్న వాడికి క్రమ క్రమంగా విషయ భోగాలపై అసక్తి పెరగటం సహజం. ఈ వంశలు పెరిగి పెరిగి ఆకాశాన్ని అంటుతాయి.

విషయాలపై విరక్తి నివృత్తి కలిగితే క్రమక్రమంగా విషయ భోగాలపై ద్వేషం విరక్తి ప్రవృద్ధి అవుతుంది. అభ్యాసం చేయటంలో ఉంది అంతా. అయితే ఎంతటి వారైనా ప్రారబ్ధకర్మ వశం అవుతారు. పండితుడు కూడా అనూయకుడైన బాలుడువలె శుభాశుభాలు గణించకుండా సంచరిస్తాడు. అసక్తి వినుపీల్చి ఇవి ఏమీ బాధించవు. అసక్తితో చేసిందే బంధ హేతువు.

* వీ త రా గి *

హాతుమిచ్ఛతి సంసారం రాగీ దుఃఖజిహానయా

వీతరాగో హి నిర్దుఃఖః తస్మిన్నపి పశ్యద్యతి

154

రాగీ = రాగ సహితుడు; దుఃఖ జిహానయా = దుఃఖనివృత్తియందు ఇచ్చగరి వాడుగుటచేత; సంసారం హాతుం = సంసారం విడవాలని; ఇచ్ఛతి = కోరుతున్నాడు; వీతరాగః = రాగరహితుడు; నిర్దుఃఖః = దుఃఖంలేనివాడు కనుక; తస్మిన్ అపి = ఆ సంసారవిషయమై; న పశ్యద్యతిహి = దుఃఖింపడుగదా!

స్వస్వరూపఅనుసంధానంగల ప్రాజ్ఞాదా! సాంసారికపురుషుడు దుఃఖనివృత్తి కాంక్షించి భవబంధాలన్నీ త్యజించాలని జ్ఞానియై నిశ్చయించుకొంటాడు. తరువాత క్రమంగా ఆ సంసారరాగాన్ని పశిలి దుఃఖదూరుడవుతాడు. ఇక సాంసారిక దుఃఖాలు ఆ పురుషుణ్ణి బాధించలేవు. సర్వకర్మలు చేస్తున్నా వాడికేమీ అంటవు. విషయాను రాగి విషయవాసనవల్ల పుట్టుకవచ్చే దుఃఖాలు దూరంచేసుకోవటానికి సంసారత్యాగం కోరుకొంటాడు. వీతరాగుడు సంసారంలో సంచరిస్తూన్న భేదాన్ని పొందడు.

వృక్ష మూలంలోని కోటరంలో అగ్ని పెడితే ఆ చెట్టుకు పచ్చని ఆకులు చిగుళ్ళు ఉత్పన్నంకావు. అలానే పురుషుడి హృదయంలో అజ్ఞాన అగ్ని రాజుకుంటూంటే శాంతి ఏ మాత్రం కలుగదు. సంసార దుఃఖాలున్నంతవరకు మానవుడికి శాంతి ఉండదు. దుఃఖ నివృత్తి అయితేనే శుఖం లభిస్తుంది.

* అ భి మా ని జ్ఞా ని కా దు *

యస్యాభిమనో మోక్షేఽపి దేహేఽపి మమతా తథా

న చ జ్ఞానీ న వా యోగీ కేవలం దుఃఖభాగసౌ 155

యస్యమోక్షే = ఎవనికి మోక్షమందు; అభిమానః = అభిమానంకలదో; తథా = అలానే; యస్య దేహేఽపి = ఎవనికి దేహంపై; మమతా = మమత్వమున్నదో; సః = అట్టివాడు; న చ యోగీ = మరి యోగీకాదు; న వా జ్ఞానీ = లేక జ్ఞానీకాదు; అసౌ కేవలం = అట్టివాడు కేవలం; దుఃఖభాగ్ = దుఃఖభాజుడు.

అంతేవాసి ! దైహిక విషయాలలోకానీ అముష్మిక విషయాలలోకానీ మమత అభిమానాలు కలవాడు జ్ఞానీకాదు యోగీకాదు కేవలం దుఃఖభాగి. “నేను జ్ఞానిని. త్రికాలదర్శిని. ముక్తపురుషుణ్ణి” అని దాంబికాలు పలికేవాడు జ్ఞానికాదు. అజ్ఞాని మాత్రమే. అలానే నేను యోగాభ్యాసం గలవాణ్ణి. ప్రాణాయామం పట్టే వాణ్ణి. అష్టాంగ క్రియలు ఎరిగిన వాణ్ణి అనేవాడు యోగీకాదు. ఋషీకాదు. అట్టివారు కేవలం దుఃఖభాగులే సుమా!.

ధర్మవిధినెవ్వడు మనోగతంబులైన సర్వకామంబులను గడు సన్న్యసించి
అంచితాత్మాత్మ సంతుష్టుడగుచునుండు అతడాత్మస్థిత ప్రజ్ఞుడగు కుమార!

—సీతారామాంజనేయ సంవాదం 3-147

* ఇ ది వి స్మ ర ణో ప దే శ ం *

హరో యద్యుపదేష్టా తే హరిః కమలజోఽపి వా

తథాఽపి న తప స్వాస్థ్యం సర్వ విస్మరణా ద్యుతే 156

తే = నీకు; హరిః = శివుడు; హరిః వా = లేక హరి; కమలజ అపివా = లేక బ్రహ్మదేవుడు; ఉపదేష్టాయదీ = ఉపదేశకుడైనప్పటికీ చివరికి; తథాఽపి = అట్లైనా కూడా; సర్వవిస్మరణాత్ ఋతే = సర్వవిస్మరణ కలుగకుండా; తప = నీకు; న స్వాస్థ్యం = శాంతి కలుగదు.

ప్రియశిష్యా! నీ ఉపాసనాదేవత శివుడు లేక విష్ణువు కాక బ్రహ్మ అని భావిస్తే శాంతి లభించదు. అన్నీ విస్మరించినప్పుడే శాంతి. అలాకాక విస్మరించని వారు శాంతి పొందలేదు స్వాస్థ్యం కలుగదు. అన్నీ మానసిక త్యాగం చేసినప్పుడే సుఖశాంతిలు కలుగుతాయి. నీకు శంకరుడు ఉపదేశం చేసినా విష్ణుమూర్తి ఉపదేశం చేసినా లేక బ్రహ్మదేవుడు ఉపదేశం చేసినా అత్యసుఖం లభ్యంకాదు. విషయాలు విస్మరించినప్పుడే శాంతి సుఖం అనందం ప్రాప్తిస్తాయి. అత్యంతత్వోపదేశానికి ముందు విషయత్యాగం చాలా అవసరం.

చిరమారాధితో ప్రేష్య పరమస్థితి మానసి
నా విచారనతో జ్ఞానం దౌతుం శక్నోతి మాధవః

సాధకుడు ఎంతభక్తుడైనా, తపశ్శాలి అయినా అతనికి విష్ణుమూర్తి కూడా జ్ఞానం ఇవ్వలేడు. అత్యవిచార అనుభవం అతడికి స్వయంగా రావలసిందే.

—యోగవాసిష్ఠం

ఆత్మ తత్త్వజ్ఞ స్వరూపం

* జ్ఞాన ఫలం *

అష్టావక్ర ఉవాచ—

తేన జ్ఞానఫలం ప్రాప్తం యోగాభ్యాస ఫలం తథా

తృప్తః స్వచ్ఛేంద్రియో నిత్యం ఏకాకీ రమతే తు యః 157

యః=ఎవడు; నిత్యం = ఎల్లప్పుడు; తృప్తః=సంతృప్తుడైయుండునో, స్వచ్ఛేంద్రియః=ఇంద్రియశుద్ధిగలవాడై; ఏకాకీ=ఎట్టిసంగమంలేనివాడై; రమతే=ఆనందించుచున్నాడో; తేన=అట్టివాడిచేత; జ్ఞానఫలం=జ్ఞానఫలం; తథా=అలానే; యోగాభ్యాసఫలం=యోగ అభ్యాసఫలం; ప్రాప్తం=పొందబడుతున్నది.

అష్టావక్ర మహర్షి, జనకమహారాజులు ఇలా బోధ చేయసాగాడు. ఆత్మజ్ఞానీ! విజ్ఞానఖనీ ! ఆత్మజ్ఞానఫలం జ్ఞానదశలు తెలిసికో ! నిత్యసంతృప్తుడైనవాడు సచ్చమూ పరిశుద్ధమూ అయిన ఇంద్రియ బలముకలిగినవాడు ఏకాంతంలో సరమానందం అనుభవిస్తాడు. ఆ యోగపురుషుడు జ్ఞానఫలం యోగాభ్యాసఫలం పొందుతాడు.

ఆత్మజ్ఞానఫలం అట్టి మహాత్ములకేలభ్యం. యోగఫలంకూడా వారిదే. అయితే అతడు విషయ భోగాపేక్షయందు రాహిత్యబుద్ధి కలిగి ఉండాలి. అట్టి పురుషపుంగవుడే సంతృప్తుడు. అట్టివారి ఇంద్రియాలు పరిశుద్ధమైనవి. విషయాభిలాష కించిత్తుకూడ వారిలో ఉండదు. ఏకాంతవాసం వారికి చాలా ఇష్టం ఏకాంతంలోనే శ్రీకాంతుణ్ణి దర్శిస్తారు. స్పృశిస్తారు భాషిస్తారు. ఏకాంతంలోని సరమానందం అతి మధురం.

వాసో బహునాం కలహో భవే ద్వార్తా ద్వయోరపి

ఏకాకీ విచరే ద్వీద్వాన్ కుమార్త్యా ఇవ కంకణః

—దత్తాత్రేయ చరిత్ర

దత్తాత్రేయడు ఒక గృహానికి విక్షకు వెళ్ళాడు. ఆ యింటిలో యజమాని కుమార్తె ఒక్కతే ఉంది. వచ్చిన దత్తాత్రేయ మహర్షికి ప్రణామంచేసి “స్వామీ ! రెండు క్షణాలు విశ్రాంతి తీసుకోండి. వద్దు దంచి బియ్యంచేసి విక్షతెస్తాను” అంది. మహర్షి ఆమోదించాడు. ఆ అమ్మాయి వద్దు దంచసాగింది. అప్పుడు చేతికిగల గాజులు దంపుడుకి ధ్వనిచేయసాగాయి అది విని ఆ యువతి సిగ్గుపడి ఒక్కగాజు మాత్రముంచుకొని మిగిలినవి తొలగించి నిశ్శబ్దంగా వద్దు దంచ విక్ష పెట్టింది. దత్తాత్రేయస్వామి అది గ్రహించి ఇలా వివరణచేశాడు. ఏకాంతం పంత సుఖం ! ఎంత శాంతి ! ఒక్క కంకణం నిశ్శబ్దం ముసికి శాంతి నందించుంది.

ఎక్కువ మంది ఉంటే కలహాలు. ఇద్దరే ఉంటే కరుణ. శ్రవణ మనన ధ్యానాదులుసాగవు. ఒక్కడే ఉంటే ధ్యానం ఆత్మవివాసణ ఈ అమ్మాయిచేతి ఏకైక తంకణంవలె జనం శాంతంగా సాగుతుంది. జీవన్ముక్తి కోరుకొనేవాడు ఏకైకంగా ఉండాలి

* చి జ్జ గ త్తు *

న కదా చిజ్జగత్తస్మిన్ తత్త్వజ్ఞో హంత భిద్యతి

యత ఏతేన తేనేదం పూర్ణం బ్రహ్మాండ మండలమ్ 158

తత్త్వజ్ఞః=తత్త్వజ్ఞాని; అస్మిన్ జగతి=ః జగతినందు; కదాచిత్=ఒకా నొక్కప్పుడుకూడా; న భిద్యతే=దుఃఖం పొందడు; హంత=ఇది నిశ్చయం; యతః=ఎందువలన అనగా; ఏతేన=ఒక్కడగు; తేన=అతనిచేత; బ్రహ్మాండ మండలం=బ్రహ్మాండమండలం; పూర్ణం=నిండింపబడినది

విశ్వపురుషా ! తత్త్వజ్ఞుడు ః జగత్తునుగూర్చి ఎన్నడూ వివారం పొందడు. ఇది అక్షరాలా సత్యం ఆట్టి ఏకైక మహాత్ముడి పల్లినే ఈ బ్రహ్మాండ మండలం నిండి ఉంది. పూర్ణాత్పూర్ణమై ప్రకాశిస్తుంది ఈ సుసార చంద్రులలో తత్త్వవేత్త అయిన జ్ఞానవంతుడు ఎన్నడూ దుఃఖాన్ని కించిత్తుకూడా పొందడు. నేనే సర్వవ్యాపి సర్వత్రనిండియున్నది నా తత్త్వమే. నా రూపమే నా బాహుమే. నేనే. ఎక్కడా ద్వైతం కనిపించదు. ద్వైతం ఉంటేనే దుఃఖం. అంతా ఏకం సత్. వేరైన భావం కలిగితేనే వివాదం. వేర్పాటు వాదంలోనే విషాదం. అత్యజ్ఞాని దైహిక సుఖాలు పరిగణించడు. అత్యేకరాలు అతినిశ్శబ్దాలు.

తీయ తీయని అందుగు చిగుళ్ళు ఆరగించే హస్తరాజం వేప చిగుళ్ళకు అళవడుతుందా? అలానే స్వాత్మరాముడైన ఆత్మజ్ఞాని తత్త్వ ఆనందామృతం అనుభవించటానికి అభిలషిస్తాడు కానీ విషయసుఖాలు కోరుకుంటాడా! ఎన్నడూ కోరడు.

నిరపేక్షంమునిం శాంతం నిర్వైరం సమదర్శినమ్
అనుప్రజా మహానిత్యం భూతమేత్యంఘ్రి రేణుభిః

సత్యద్రష్ట అయిన సమదర్శనుడు తనను నత్వజీవులుగా భావిస్తాడు. సంతోషంగా చరిస్తాడు. నేనే ఆ యోగిని అనుసరిస్తాను. ఆ ఋషి పావనధూళిలో వునీతుడనవుతాను— అంటాడు శ్రీహరి.

—భాగవతం

* స్వారాముడు *

న జాతు విషయాఃకేఽపి స్వారామః హర్షయంత్యమ్
సల్లకి పల్లవ ప్రీతం ఇవేభం నింబ పల్లవాః 159

సల్లకి పల్లవ ప్రీతం=అందుగు చిగుళ్ళపై ప్రీతిగల; ఇభం=ఏనుగును; నింబపల్లవాః=వేపచిగుళ్ళు; న హర్షయంతి ఇవ=సంతోషపెట్టజాలని యట్లు; అమీ=ఈ; కే=ఏ; విషయాఅపి=విషయ భోగాలుకూడా; స్వారామం=స్వాత్మరాముణ్ణి; న హర్షయంతి= సంతోషపెట్ట జాలవు.

విషయ విరాగీ! శత్యానురాగీ! ఏ ఒక్క విషయవాసనను కూడా స్వాత్మరాముడు హర్షించడు. సల్లకి పల్లవాలతో సంతృప్తి చెందే మదమాతంగ రాజాలు వేప ఆకులకు హర్షిస్తాయా! స్వాత్మరాముడికి ఆత్మతత్త్వామృతమేకావాలి. స్వాత్మరాముడందేనే ఆత్మానందరసపాన తత్పరుడు అని.

ఆత్మరాముడికి విషయ వాసనలు సహింపవు. విషయ జన్యసుఖం అశాశ్వతం మిథ్య. ఆత్మజ్ఞానులకు విషయానందాలు విషతుల్యాలు. సల్లకి పల్లవ రతలు మధురాలి మధురాలు. అవి ఆరగించే దంతావళాలు వేపాకులు మూచూస్తాయా! ఆత్మానంద అనుభవం రుచి చూచిన వాడు విషయానందంలో క్షణం ఉంటాడా! విషయ సుఖం వాంఛిస్తాడా! వాంఛించడు.

నిరాకాంక్షి

యస్తు భోగేషు భుక్తేషు న భవత్యధివాసితా

అభుక్తేషు నిరాకాంక్షీ తాదృశో భవ దుర్లభః

160

యః=ఎవడు: భుక్తేషు=అనుభవించదగిన; భోగేషు=భోగాలవిషయమై
అధివాసితః=అనక్తుడు; న భవతి=కాదో; చ = మరియు; అభుక్తేషు=అభుక్త
పదార్థాల విషయమై; నిరాకాంక్షీ = ఆకారహీతుడో; తాదృశః = అట్టివాడు;
భవదుర్లభః=ప్రపంచంలో దుర్లభుడు.

నిత్యసంతోషి! మృదుభాషి! భోగాలు అనుభవిస్తూ భోగానక్తుడు కానివాడు
తనకు అభించని భోగాలు కావాలి అని అపేక్షించనివాడు ధన్యుడు. అట్టివాడు ఆత్మ
సంతృప్తితో సంతోషంగా ఉంటాడు. ప్రపంచంలో ఇట్టిఅనంద పురుషులు అరుదు.
ఎక్కడో ఏ ఒక్కరో ఇద్దరో ఉంటారు.

మహాశయండు

ఋభుజైరిహ సంసారే ముముక్షురపి దృశ్యతే

భోగ మోక్ష నిరాకాంక్షీ విరలో హి మహాశయః

161

ఋభుజః=భోగేచ్ఛ గలవాడు; ముముక్షుః=మోక్షేచ్ఛగలవాడు; ఆపి=
కూడా; ఇహ సంసారే=ఈ ప్రపంచ జంజాలంలో; దృశ్యతే=కనిపిస్తున్నారు;
హి=అయితే; భోగ మోక్ష నిరాకాంక్షీ=భోగ మోక్షాలపై ఆ కాంక్షరహితుడు డగు;
మహాశయః=మహాత్ముడు; విరళః=అరుదుగా ఉన్నాడు.

ఇచ్ఛారహితా! భోగాభిలాషులు మోక్షాభిలాషులు లోకంలో విహరిస్తుండటం
మనం చూస్తున్నాము. కానీ భోగేచ్ఛ లేనివాడే మహాపురుషుడు అట్టివాడు అరు
దుగా ఉంటాడు. యోగులు కాంక్ష రహితులు కావాలి. పరబ్రహ్మం విషయంలో
పరిశుద్ధ అంతఃకరణతో పరిపూర్ణ విజ్ఞాని అయి విశ్వాత్ముడిని ఆరాధించాలి.

శ్రీ కృష్ణ భగవానుడిదే ప్రవచించారు —

మనుష్యాణాం సహస్రేషు రశ్మిద్యతతి సిద్ధయే

యతతామపి సిద్ధానాం కశ్చిన్మాం పేత్తి తత్త్వతః

వేలకొలది పురుషులలో ఏ ఒక్కడో అంతఃకరణ శుద్ధితై ప్రయత్నిస్తాడు. ఆ శుద్ధ పురుషులలో ఏక్కడో ఒక్కడు అత్యంతం తెలిసికొగలుతాడు. నీవు అత్యంతం తెలిసికొన్నావు ధన్యుడవు. భోగాపేక్షగలవాడు బుభుక్షువు మోక్షపేక్షగలవాడు ముముక్షువు బ్రహ్మతాదాత్మ్యం కోరి నిర్గుణ బ్రహ్మంలో అంతఃకరణ లయించినవాడు మహాశయుడు.

ఉదార చిత్తుడు

ధర్మార్థ కామ మోక్షేషు జీవితే మరణే తథా

కస్యో ప్యుదారచిత్తస్య హేయోపాదేయతా న హి

152

ధర్మార్థ కామ మోక్షేషు = ధర్మార్థ కామ మోక్ష లందు; జీవితే = జీవితమందు; తథా = అట్లే; మరణే = మరణ విషయ మందు; కస్య = ఒకనొక; ఉదారచిత్తస్య = ఉదారచిత్తు డికి మాత్రమే; న హేయోపాదేయతాహి = హేయోపాదేయముండవు కదా!

శిష్యచూడామణీ! ధర్మార్థకామ మోక్షల విషయంలోనూ జీవన మరణ విషయాలలోనూ మహోదారపురుషులకు హేయోపాదేయాలు లేవు. అట్టి మహోదార పురుషులు లోకంలో దుర్లభం. వారు లౌకిక విషయాలలో ఉదాసీనులు. వారికి దుఃఖాలు సుఖాలు అనేవి లేవు. వారు సమచిత్తులు స్థితప్రజ్ఞులు. వారు అద్వైత ఆత్మానందంలో సరిపూర్ణులు.

సుఖదుఃఖాలు సాపేక్షాలు. దుఃఖంకలిగిన వాడికి సుఖం, సుఖం కలిగిన వాడికి దుఃఖం క్రమంగా వస్తుంటాయి. నీవు సుఖదుఃఖాలకు అతీతంగా ఉన్నావు. అలా ఆత్మానందం సరిపూర్ణంగా నదా అనుభవించు.

మనసు మనసునంద మడచి ఆత్ముని ఆత్మ

యంద శాంచునట్టి యతడు సర్వ

విదుడు - సకలభూత వితతియందును తను

గనుచునుండు నిర్వికల్పకముగ

— తిక్కన (భారతం - అశ్వమేధపర్వం)

విజ్ఞుడు విలయాభిలాషి కాదు

వాంఛా న విశ్వవిలయే న ద్వేషః తస్యచ స్థితౌ

యథా జీవికయా తస్మాత్ ధన్య ఆస్తే యథాసుఖమ్ 163

విశ్వవిలయే = ప్రపంచ ప్రళయమందు; వాంఛా=వాంఛగానీ; తస్య= ఆ విశ్వం యొక్క; స్థితౌ=సుస్థితియందు; ద్వేషః=ద్వేషంగానీ; యే= ఎవడు; [న ప్రాప్నోతి=పొందడో] అట్టివాడు. ధన్యః=ధన్యుడు; సః=వాడు; యథా జీవికయా=యథాప్రాప్త ఆజీవికద్వారా; యథా సుఖం=సుఖపూర్వకంగా; ఆసే=ఉంటున్నాడు.

సంతోషీ! విశ్వ విలయంలో కానీ, విశ్వసంస్థితిలో కానీ ద్వేష తోషాలు నీకులేవు. నీవు ధన్య పురుషుడవు. యథాప్రాప్త ఆజీవికద్వారా సంతృప్తిగా ఉన్నావు. పరమసుఖం నీసొత్తు. ఏవిధ్యాంసుడు విశ్వంలయంకావాలని కోరుకోదో ఆ పురుషుడు విశ్వం ఇలానే స్థిరంగా ఉండాలని కోరుకోడు. పోలేదే అని వాంఛించడు.

స్థితిలయాను కూర్చి ద్వేషాకాంక్షలు లేవు. మరి లయద్వేషాలు గూర్చి కాంక్ష ద్వేషాలులేవు. విశ్వస్థితి లయాలకు అతడు సాక్షి భూతుడు మాత్రం. అధిష్ఠాసుడు.

ఆత్మ సుఖాను వర్తుడు

కృతార్థోఽనేన జ్ఞానేనత్యేవం గళిత ధీకృతీ

పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్ అశ్నన్నాస్తే యథా సుఖమ్

164

అనేన=ఈ; జ్ఞానేన=జ్ఞానం చేత; అహం=నేను; కృతార్థః = కృతార్థుడను; త్యేవం=ఓ; ప్రకారంగా; గళిత ధీ=జారిపోయిన బుద్ధిగల వాడైన; కృతీ=జ్ఞాని; పశ్యన్ = చూచుచూ; శృణ్వన్=వినుచూ; స్పృశన్= తాకుచూ; జిఘ్రన్=ఆఘ్రణించుచూ; అశ్నన్=తీనుచూ; యథాసుఖం = సుఖ పూర్వకంగా; ఆస్తే=ఉంటున్నాడు.

మహాశయా! సుకృతీ! ఇప్పుడు ప్రాప్తించిన ఈ జ్ఞానంతో నేను కృతార్థుణ్ణి అనుకొనే బుద్ధ్యహంకార దూరుడైన జ్ఞానపురుషుడు ధన్యుడు. ఆ పురుష పుంగవుడు ఐహికంగా చూస్తున్నా, శ్రవణంచేస్తున్నా, స్పృశిస్తున్నా, అప్రాణిస్తున్నా, భోజనం చేస్తున్నా, భాషిస్తున్నా. జనంలో వ్యవహరిస్తున్నా, ఆత్మానందం లక్ష్యంగా ఆనందంగా సంచరిస్తాడు.

అద్వైత ఆత్మజ్ఞానం లభించిన కృతార్థుడా మహాశయుడు. అటువంటి సుబుద్ధి విద్యా పాండిత్యాల పల్ల లభించేదికాదు. అహంకారాదులు శారీరకసుఖాలు వాంఛించక సుఖంగా ఉంటాడు. బాహ్యునికి అన్ని పనులూ చేస్తుంటాడు కాని ఇంద్రియాలకు వశంకాదు. దేహసంబంధ నిత్య కృత్యాలు చేస్తూ సమచిత్తం స్థితప్రజ్ఞ కలిగి ఉంటాడు. అతడు బ్రహ్మజ్ఞాని. బ్రహ్మణ్యుడు. బ్రహ్మన్వరూపుడు.

క్షీణ సంసార సాగరుడు

కూన్యాదృష్టిర్వృథా చేష్టా వికలాసింద్రియాణి చ
న స్పృహా న విరక్తిః క్షీణ సంసారసాగరే

165

క్షీణ సంసారసాగరే=సంసారసాగరం క్షీణించినదగుచుండగా దానియందు:
దృష్టిః=దృష్టి; కూన్యాః=కూన్యమగుచున్నదీ; చేష్టాః = చేష్టలు; వృథా =
వ్యర్థమగుచున్నవి; ఇంద్రియాణి=ఇంద్రియాలు; వికలాని=వికలమగుచున్నవి;
నా న స్పృహా=మరియు ఇచ్చ లేదు; న విరక్తిః=విరక్తిలేదు.

సంసార సాగర కల్లోలాలు శాంతించాయి. సునీర్ఘ నిశ్చిత కూన్య దృష్టి ఆలపడింది. ఇంద్రియ వ్యాపారాలు ఉపశమించాయి. ఆ యోగీశ్వరుడికి ఇక రక్తి లేదు విరక్తి లేదు. సాంసారిక విషయ భోగేచ్ఛలు లేని మహాపురుషుడు ధన్యుడు. వారిని సంసారబంధాలు వీడిపోతాయి. వారికి ఏ విధమైన ఆకాంక్షలూ లేవు విరక్తుడు కావాలని కోరిక కూడా లేదు. రక్తుడు అనే మాటేలేదు. వృథాచేష్టలే చేస్తుంటాడు.

ఆ పురుషపుంగవుడి మనస్సు శరీరేంద్రియాదులు బాలుడు ఉన్నట్లుడు వలె ఇచ్చలేకుండ ఆనక్తి లేకుండ పనిచేస్తుంటాయి. కాంక్ష కూన్యాలు అవి. శారీరక చేష్టలు కూడా ఆకారహీనాలు. ఇంద్రియాలు పరవశాలు. అవిఏమీ ముందు వెనుకలు విశేష నిర్ణయాలు నిశ్చయాలు తీసుకోవు. అవి దుర్బలాలు. ఆత్మాధీనాలు.

యా నిశా సర్వ భూతానాం తాస్యాం జాగర్తి సంయమీ
యస్యాం జాగ్రంతి భూతాన్ని సా నిశా పక్ష్యతో మునేః

అన్ని భూతాలు నిద్రిస్తున్న నిశాసమయం ముసీళ్ళరులకు పగలు. భూతాలు నిద్రిస్తున్నప్పుడు ఋషి మేలుకొనియుంటాడు.

— భగవద్గీత

ముక్త చేతస్కుడు

న జాగర్తి న నిద్రాతి నోస్మీలతి న మీలతి
అహో పరదశా క్వాపి పర్తతే ముక్తచేతసః

166

న జాగర్తి = మేల్కొనుటలేదు; న నిద్రాతి = నిద్రించుటయ్యలేదు,
న ఉస్మీలతి = కంటిరెప్ప విప్పటలేదు; న మీలతి = మూయుటయ్యలేదు; ముక్త
చేతసః = ముక్తచేతనుడగు జ్ఞానికి; క్వాపి = ఒకానొక; పరదశా = ఉత్కృష్టదశ;
పర్తతే = ఉంటున్నది; అహో! = ఆ స్థితికలుగు ఆశ్చర్యం.

ఓ పురుషశ్రేష్ఠా ! జ్ఞానపరిష్ఠా ! ముక్త పురుషుడి దశ చాలా ఉత్కృష్ట
మైనది. ఆ మహర్షి జట్టిదని పట్టించటానికి సాధ్యంకాదు. అది అత్యాశ్చర్యకరం.
ఆ మహాజ్ఞాని జాగృతమైయుండడు. అలా అని సుమప్తిజెందడు. కన్ను మూయుడు
అలా అని కన్నువిప్పి చూడడు ఆ దశ అపూర్వం - అద్భుతం - అనిర్వచనీయం -
అపర్వనీయం.

మహోత్కృష్ట విశిష్టజ్ఞానుల స్వభావమే అంత. మైమరచి నిద్రిస్తున్నావా ?
లేదు. మేలుకొని చూస్తున్నావా? లేదు. ఈ విషయాలు గూర్చి ఆలోచిస్తున్నావా?
లేదు. ఏమి చేస్తున్నాడు? ఆత్మతత్త విభూతిలో నిమగ్నమై పరమానంద సాగరంలో
తేలుతున్నాడు. ఆ యోగి శాంతచిత్తుడు, మహాజ్ఞాని, పరమహంస ఆయనడి
ఆలోచిక తురీయ అవస్థ అత్యద్భుతం. జీవుడికి ముఖ్యంగా మూడు అవస్థలు.
జాగ్రత్, స్వప్న, సుమప్తి. ఈ మూడింటికి అతీతమనునది తురీయం.

ఆత్మజ్ఞాని అనుభవించేది తురీయాతీతావస్థ. ఆత్మజ్ఞానికది నిత్యనివాసం. అది
పరదశ. పరమోత్కృష్టదశ. జాగ్రదవస్థలోని జీవుడు విస్వడు. స్వప్నావస్థలోని

జీవుడు తైజసుడు. సుషుప్త్యస్థలోని జీవుడు ప్రాజ్ఞుడు. తురీయావస్థలోని జీవుడు తురీయుడు. తురీయాతీతావస్థలోని జీవుడు అత్యుత్సరూపుడు. సాక్షాత్తు పరబ్రహ్మస్వరూపుడు.

వాసనా విముక్తుడు

సర్వత్ర దృశ్యతే స్వస్థః సర్వత్ర విమలాశయః

సమస్త వాసనో ముక్తో ముక్తః సర్వత్ర రాజతే

167

ముక్తః = జీవన్ముక్తుడు; సర్వత్ర = అన్నిస్థలాలలోనూ సదా; స్వస్థః = అచోగ్యంగా ప్రకాంతంగా ప్రసన్నుడై; సర్వత్ర = అన్నిసమయాలలోను సదా; విమలాశయః = నిర్మలాశయుడై; సర్వత్ర = అంతటా అన్నిపరిస్థితులలోనూ; సమస్త వాసనా ముక్తః = సమస్త వాసనా రహితుడై; దృశ్యతే = కనిపిస్తాడు; చ రాజతే = మరియు అనందమూర్తియై విరాజిల్లుతున్నాడు.

హే జీవన్ముక్తపురుషా ! ఇది అజ్ఞానుల అలౌకికదశ. వారు ముక్త పురుషులు; సర్వవిధాల సర్వత్ర సర్వదా శాంతస్వభావులు. వారు నిర్మలాంతఃకరణ కలిగిన విమలాశయమూర్తులు వారు సర్వ విషయ వాసనారహితులు. జీవన్ముక్తులు సర్వత్ర సుఖదుఃఖాలలోనూ స్వస్థులు. అజ్ఞానులవలె వారు సుఖాలకు హర్షించరు. దుఃఖాలకు శోకించరు. జ్ఞానపంతులకు సుఖదుఃఖాలలో హర్ష శోకాలు సమానం.

అజ్ఞానికి మిత్రులపై బంధువులపై అనురాగ బంధాలు అధికం. శత్రువులపై పరాయివారిపై ద్వేషాలు మిక్కుటం. జ్ఞానులకు శత్రుమిత్రులు సమానం. విద్వాంసులు అంటే విషయ వాసనారహితులు. వారు విద్వాంసులు. అన్ని దశలలోను వారు సమచిత్తం శాంతచిత్తం గలవారు.

ముక్తపురుషుడు

నశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జ్ఞప్తున్ నశ్నన్ గృహ్ణన్ పదన్ వ్రజన్

ఈ హితానీ హితైర్ముక్తో ముక్త ఏవ మహాశయః

168

పశ్యన్ = చూస్తూ; శృణ్వన్ = వింటూ; స్పృశన్ = స్పృశిస్తూ; జిఘ్రన్ = అఘ్రాణిస్తూ; అశ్నన్ = భుజిస్తూ; గృహ్ణన్ = పదార్థాలు గ్రహిస్తూ; పదన్ = భాషిస్తూ; వ్రజన్ = ఇవన్నీ చేస్తూ; ఈ హితానీహితైః = రాగద్వేషాల నుండి; ముక్తః = విడిపడిన; మహాశయః = మహాత్ముడు; ముక్త ఏవ = ముక్తుడే అగును.

మహాశయా! మహాజ్ఞాని బాహ్యునికి సామాన్యుడివలె కనిపిస్తాడు. ఆ మహా పురుషుడు రాగద్వేష రహితుడు ఆ యోగి అంతరంగం అతి స్వచ్ఛం. ఆ పురుష పుంగవుడి చిత్తం బ్రహ్మజ్ఞానంతో నింకి ఉంటుంది. ఆ మహోత్తముడు ఏ కాంత భక్తుడు జీవన్ముక్తుడు.

ఆ జ్ఞాని అందరితోబాటు మాట్లాడుతుంటాడు. అన్నీ చూస్తుంటాడు. ఇతరులు చెప్పేవి వింటుంటాడు. వ్యక్తులను స్పృశిస్తూంటాడు. పస్తువులను పదార్థాలను అఘ్రాణిస్తాడు. ఆరగిస్తాడు, స్వీకరిస్తాడు, సంచరిస్తాడు, సలహాలు ఇస్తాడు, సదుపదేశాలు చేస్తాడు. ఎన్నిచేసినా ఆ ఋషి అంతరంగం అత్యజ్ఞానంలో మగ్నమై యుంటుంది. కాబట్టి వారికి ఏ దోషాలు సోకవు.

అసంగుడు

న నిందతి న చ స్త్రోతి న హృష్యతి న కుప్యతి
న దదాతి న గృహ్ణాతి ముక్తః సర్వత్ర నీరసః

169

సర్వత్ర = అన్ని విషయాలలోనూ; నీరసః = అనక్తిరసం లేనివాడైన; ముక్తః = ముక్తుడగు జ్ఞాని; న నిందతి = ఎవరినీ నిందించడు; న స్త్రోతి = స్తుతించడు; న హృష్యతి = దేనికి హర్షించడు; న కుప్యతి = కోపించడు; న దదాతి = ఎవరికి ఏమీ ఈయడు; న గృహ్ణాతి = ఎవరినుండి స్వీకరించడు

అత్యజ్ఞానీ! పాండిత్యఖనీ! మహాపుత్తుడైన జీవన్ముక్తుని లక్షణాలు విను. జీవన్ముక్తుడు ఎవరినీ నిందించడు. దూషించడు తప్పులెన్నడు. అలా అని ఎవరినీ భూషించడు. స్తుతించడు. హర్షం ప్రకటించడు. ద్వేషం చూపడు ఎవరిపై నా కోపం వ్యక్త పరచడు. ఇతరులు ఆ మహాశయుని ఫలపుష్ప చోరాలతో పూజిస్తారు. అయినా హర్షం పొందడు స్తోత్రపాఠాలు మొదలు పెట్టడు. కొందరు జీవన్ముక్త పురుషుణ్ణి నిందించి పరిహాసించి నిరాచరిస్తారు అయినా బాధపడడు. వారిని ఈసడించడు.

షడ్రసోపేత ఆహార అన్నపానాదులు అందించినా హర్షమూలేడు. ఎండిపోయిన మెతుకులు పెట్టినా శోకించి దూషించి శపించడు. ఇతరుల నుండి కానుకలు స్వీకరించడు. ఇతరులకు ఇవ్వాలి అనుకోడు. కానీ నిత్య కృత్యాలు సత్కార్యాలు అనుకొనకుండానే సంకల్పరహితంగానే జరిగి పోతుంటాయి. తాను తన ఆత్మ సదా స్వాత్మా నందమగ్నమై ఉంటుంది.

ఈ జ్ఞాన సారాయణులను లౌకిక జీవన పరాయణులు గుర్తించలేరు. సకామి నిష్కామిని గుర్తుపట్టలేడు. అజ్ఞానికి జ్ఞాని అంతరంగం అర్థంకాదు అసత్యవాదులకు సత్యజీవనులు దూరంగా ఉంటారు లౌకికులకు సదసద్వివేకం ఉండదు. ధనాకాంక్ష గరివారికి ధర్మాకాంక్ష గలుగదు.

యశోభిలాషులు శ్రేయోభిలాషులుకాలేరు. దంభాచార పరాయణులు సదాచార పంతులుకారు. ధనం కోసం మంత్రోపదేశాలు చేపేవారు గురువులుకారు. వారు సంఘానికి బిరుదులు, జీవన్ముక్తుడు అంటే వస్త్రరహితుడుకాదు. వాసనారహితుడు మాత్రమే.

ఒక ఊళ్ళో ఒకచోట ఒక భోగి ఒక యోగి ఉన్నాడు. భోగి రాజు. యోగి రాజు గురువు. ఇరువురూ ఒక రోజున దివంగతులైనారు అరణ్యంలో నిర్జన ప్రదేశంలో ఒక మహాత్ముడు ముఖ్య శిష్యునితో నివసిస్తున్నాడు. దివ్యదృష్టితో రాజు-రాజగురువుల మృతి గమనించి నవ్వుకొన్నాడు. శిష్యులు గురుదేవుని జేరి “విచిత్రంగా నవ్వారు దాని కారణం తెలిసికోవచ్చునా?” అన్నారు.

“ప్రక్కఊళ్ళో ఒకరాజు, యోగి ఉండేవారు, వారు మరణించారు. యోగి, జ్ఞాని అని పేరు పొందిన గురువుకు సరళం. భోగి అయిన రాజుకు స్వర్గం లభించింది. అది గమనించి నవ్వాను అన్నాడు మహాత్ముడు.

“అలా ఎందుకు జరిగింది స్వామీ!” రాజు మనస్సు గురువు బోధించిన భక్తి లో రక్తి పొందసాగింది. అందుచే స్వర్గం లభించింది. గురువు మనస్సు రాజభోగాలు సన్మానాలు ధనంపైనే ఉండి జ్ఞాన పూన్యమయింది. కనుక సరళం ప్రాప్తించింది” అన్నాడు మహాత్ముడు.

అవిహ్వల మానసుడు

సానురాగాం త్రియం దృష్ట్వా మృత్యుంవా సముపస్థితమ్

అవిహ్వల మనాః స్వస్థో ముక్త ఏవ మహాశయః

170

సానురాగాం = అనురాగంతో కూడిన; త్రియం = స్త్రీని; దృష్ట్వా వా = చూచినా లేక; సముపస్థితం = సమీపమందున్న; మృత్యుం = మృత్యువును; దృష్ట్వా = చూచినా; అవిహ్వల మనాః = వ్యాకుల రహితమైన మనస్సుగలవాడై; స్వస్థః = శాంతచిత్తుడై ఉన్న; మహాశయః ఏవ = మహాత్ముడే; ముక్తః = ముక్తుడు.

ముక్తపురుషా! భక్త శరీషా! సమీపంలో అనురాగపతి అయిన లలనా మణిని చూసి కానీ, మృత్యువు చేరువ అయింది అని తెలిసికానీ మెహవ్యాకులతల నొండన? శాంత చిత్తుడు నిజమైన మహాత్ముడు. అట్టి స్వస్థమానసుడు నిశ్చయంగా మహాజ్ఞాని. త్రిగుణాతీతుడు.

అనురాగంతో వచ్చిన స్త్రీని చూచి జ్ఞాని మనస్సు కామాసక్తం కారాదు. అట్టి కామాసక్తిగలవాడు జ్ఞానికాదు. భాగ్యకరమైన వైరాగ్యం గలవాడే యోగి. మృత్యువు సమీపించింది అని తెలిసి యోగి భయపడరాదు. ప్రాణప్రాయాన సమయం శుభ సమయం, పరిమితదైహిక ఆపదలుదాటి అసంత ప్రాణ సాగరేశ్వరుడిలో లీనమవుతున్నాము. ఎంత పుణ్యకాలం. విందుచూపుడు అయిన జీవుడు సింధు రూపుడైన దేవుడిలో లయమవుతున్నాడు ఇది అపూర్వమైన సదవకాశం అని సంతోషించాలి. అట్టివాడే జీవన్ముక్తుడు.

మహాశ సంకటములు ప్రాప్తంబులైనచో

తల్లడిల్లడాత్మతర్క్య విదుడు

వాయుశీత వహ్ని వర్షాతపంబుల

కించుకైన గిరి చలించనట్లు

విశిష్ట దీరుడు

సుఖే దుఃఖే నరే నార్యాం సంపత్సుచ విపత్సుచ

విశేషో నైవ దీరస్య సర్వత్ర సమదర్శనః

171

సుఖే దుఃఖే = సుఖమందు దుఃఖమందు; నరే నార్యాం = పురుషులందు స్త్రీలందు; సంపత్సు విపత్సు = సంపదలందు అపదలందు; సర్వత్ర = అంతట అన్ని వేళల; సమదర్శనః = సమబుద్ధిగలదృష్టితో ఉన్న; దీరస్య = దీరపురుషుడి ఖావంలో; న విశేషః = విశేషభేదంలేదు.

విరంజీవీ! జ్ఞాన రవీ! సుఖదుఃఖాలలోనూ స్త్రీ పురుషుల విషయంలోనూ సంపద్విపత్తులలోనూ సర్వత్ర సమదర్శిగా దీరపురుషుడుంటాడు. అట్టి దీరపురుషుడే జీవన్ముక్తుడు.

మహాత్ముడు సుఖదుఃఖాలలో సమబుద్ధితో వ్యవహరిస్తాడు. దేహం పొందే అతిసుఖ భోగవిలాసాలకు అనందం చెందడు. శరీరం పొందే క్లేశాలకు భేదం పొందడు. సంపదలకు పొంగి పొంగి పోడు. జ్ఞాని విపత్తులకు క్రుంగిపోడు. సమచిత్తుడై ఉంటాడు.

స్త్రీ పురుషుల విషయంలోకూడా వీరు నా బంధువులు అనిగానీ శత్రువులు అనిగానీ, ఈస్త్రీలు నాకు అయిన వారు అత్తీయులు అనిగానీ లేకవరాయివారు అని గానీ భేదం లేకుండా సౌమ్యంగా శాంతంగావ్యవహరిస్తారు. లోకులనందరినీ వాత్సల్యంతో ప్రేమతో చూస్తాడు. అట్టివాడే ముక్తపురుషుడు. ఎవరి యెడల ప్రత్యేకమైన ప్రేమా లేదు స్నేహం లేదు.

వికార రహితుడు

న హింసా నైవ కారుణ్యం నౌద్ధత్యం న చ దీనతా

నాశ్చర్యం నైవ చ తోభః క్షీణసంసరణే నరే

172

క్షీణ సంసరణే = నశించిన సంసార ఖావంగల; నరే = మానవుడి యందు; న హింసా = హింసలేదు; న కారుణ్యం = కారుణ్యమూలేదు; న ఔద్ధత్యం =

దేష్ట్యమూ దౌర్జన్యమూలేదు; న దీనతా = దైన్యమూ లేదు; న ఆశ్చర్యం = ఆశ్చర్యమూ లేదు; న క్షోభః = క్షోభమూలేదు.

స్థితప్రజ్ఞాదురీణా! అత్యజ్ఞాన పరాయణా! సంసార భ్రమ క్షీణించిన మహాజ్ఞానికి హింస లేదు. కాటుజ్యంలేదు. బౌద్ధత్యం లేదు దైన్యంలేదు. ఆశ్చర్యంలేదు. విలాపంలేదు. ఆ జ్ఞాని వాసనా రహితుడు. త్రిగుణాతీతుడు నిశ్చలుడు నిర్మలుడు.

ఒకరికి ద్రోహం చేయాలని కానీ లేక మేలు చేయాలని కానీ ఏమీ తలంచదు. తలంపులుడిగిన మహా తపస్వి అతడు. కర్తృత్వం వహించని శివంకర మూర్తి. నేను ఏదో ఉద్ధరిస్తానని దీనుల యెడల కారుణ్యం వహించటం కానీ తన శారీరక సుఖాలకై ఇతరుల ముందు చేయి వాచటం కానీ చేయని స్థితప్రజ్ఞాడు.

విశ్వంలో విశ్వాత్ముడి వివిధలీలలుచూచి ఆశ్చర్యం పొందటంకానీ ఆవేదన చెందటం కానీ ఎరుగని నిశ్చలచిత్తుడు ముక్త పురుషుడంటే అట్టి వాడే అబ్బాయీ!

జంతు పదము లెల్ల దంతి పదంబులో
నడగు క్రియ అహింస యందు నకల
ధర్మములు నడంగు-కత్మసంత్యాగికి
నైన భూతదయ సమర్థ గుణము

— తిక్కన (భారతం - శాంతిపర్వం)

అసంసక్తుడు

న ముక్తో విషయద్వేష్టా న వా విషయ లోలుపః
అసంసక్త మనః నిత్యం ప్రాప్తాప్రాప్త ముపాక్నుతే

173

ముక్తః = జీవన్ముక్తుడు; న విషయద్వేష్టా = విషయాలను ద్వేషించువాడుకాదు; న విషయలోలుపః = విషయాలందులోలుపుడుకాదు; నిత్యం = ఎల్లప్పుడు; అసంసక్త మనః = అనక్తిలేని మనస్సు గలవాడై; ప్రాప్త అప్రాప్తం = ప్రాప్తాప్రాప్త పస్తుపు లను; ఉపాక్నుతే = అనుభవిస్తున్నాడు.

విషయ విదూరా! కుమారా! జ్ఞానికి విషయ వాసనలలో విచ్ఛేషంలేదు. విషయ లోభి, విషయ లుబుధుడౌకాడు. ఎట్టి ఆసక్తిలేని శిశువు చిత్తుడు. అప్రాప్తపస్తువుల గూర్చి చింత లేకుండా ప్రాప్త పస్తువులతో సంతృప్తి చెంది సుఖంగా ఉంటాడు జీవన్ముక్తుడు.

శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజుతో ఇలా అంటాడు- “రెండక్షరంబులు మృత్యువు మూడక్షరంబులు బ్రహ్మంబు. అవి అయ్యవి అంటేని వినుము. “మమ” అనునవి యను “న మమ” అనునవియునై యుండు. అవి భూతంబుల చేతం గానం బడక యా బ్రహ్మ మృత్యువులు పోరుచుండు”

తత్త్వ మనశ్వర - మశరీ

రత్త్వంబున బరగు - భూతరాశి నియత నా

శిత్త్వంబు హింసకత్వము

తాత్త్వికమైలేదు - దేహదళనమున నృపా!

— తిక్కన (భారతం - అశ్వమేధ పర్వం)

శూన్య చిత్తుడు

సమాధానసమాధాన హితహిత వికల్పనాః

శూన్యచిత్తే న జానాతి తైవల్యమివ సంస్థితః

174

శూన్య చిత్తః = సంకల్పరహితుడైన యుక్తుడు శూన్య చిత్తంగలవాడు; సమాధాన అసమాధాన = సమాధానం అసమాధానాలు; హిత అహిత వికల్పనాః = హితం అహితాలు అది వీటి కల్పననూ; న జానాతి = ఎరుగడు; పథంతు = మరేమంటే (అ పురుషుడు); తైవల్యం ఇవ = కేవలం మూర్ఖునించిన మోక్షం ఎలే; సంస్థితః = ఉంటున్నాడు.

జ్ఞానీ! కాంచేశూన్య చిత్తుడు సమాధాన అసమాధానాలు హిత అహితాలు సంకల్ప వికల్పాలు ఎరుగడు. కానీ కేవలం మోక్ష విషయంలో సుస్థిరమైన బుద్ధి కలిగి ఉంటాడు. అట్టి విజ్ఞాని విదేహముక్తికై తైవల్య ప్రాప్తికై సుస్థితుడై ఉంటాడు.

ఈ అనంత శాశ్వత పరబ్రహ్మమునకు మూడుబక్షణాలు. సత్-చిత్-అనందం. ఇవి సత్యగుణాలు. ఈ జగత్తులోని అణువునుండి విశాల పదార్థంలో ఈ మూడు గుణాలున్నాయి. చూసేవాడు త్రిగుణ సహితుడు. అయితే మమకారం వలన సత్తును గుర్తించలేక బాగుగాయోచించ లేక 'చిత్'-అనందాలవలన కలిగే సత్యలితాలు పొంద లేక మందుడుగా ఉన్నాడు.

జీవుడు నచ్చిదానందుడు. బ్రహ్మం నచ్చిదానందమయం. అందుచేతనే జీవుడు "అహం బ్రహ్మస్మి" అని ప్రకటించుచున్నాడు.

ప్రేమ రూపమ్ము దైవమ్ము ప్రేమ మయము
ప్రేమ ప్రేమతో సంధింప నీమమగును
కాన ప్రేమను గట్టిగా కలిగియున్న
అద్వితీయుంబు పొందగా నర్హుడగును

— శ్రీ సత్యసాయిబాబా

న కించిత్

నిర్మమో నిరహంకారో న కించి దీతి నిశ్చితః

అంతర్గత సర్వాళః కుర్వన్నపి కరోతి

175

అంతర్గత సర్వాళః = అంతఃకరణంలో నున్న ఆకాంక్షలు ఆశలు ఉపశమించిన వాడునూ; నిరహంకారః = అహంకారరహితుడునూ; నిర్మమః = మమతా రహితుడునూ; న కించిత్ = ఇదంతా మిథ్యమేమీలేదు, ఏ కొంచెములేదు; ఇతి = ఇట్లని; నిశ్చితః = నిశ్చయ జ్ఞానం కలివాడు; కుర్వన్నపి = కర్మలు చేస్తున్నవాడై నను; నలిప్యతే = ఏమీ అంటుకోదు.

నిరహంకారీ ! అంతరంగంలో అన్నివిధాల ఆశలు అంతరించిన ఆత్మజ్ఞాని మమతాశూన్యుడు. అహంకార రహితుడు. నాది ఏ కొంచెములేదనే నిర్మలభావంతో నిస్వార్థంగా నిష్కామ్యంగా పరమేశ్వర కార్యం అని ప్రజాకార్యాలు నిర్వహిస్తాడు. కానీ అందులో ఆసక్తి స్వార్థవాసన ఏమీ ఉండదు.

అహంకార మమకార అభిమాన శూన్యుడు ధన్యుడు మాన్యుడు. 'ఇది నాది దీని కార్యకర్తను నేను' అనే గర్వం అహంకారం లేనివాడు నిజమైన భక్త సత్తముడు.

అధిష్ఠానచేతనుడు అదిదేవుడు. ఆ దేవుడు కానిది ఏదీలేదు. స్వామికి వేరయినది సత్యంకాదు. ఇలాంటి నిశ్చితబుద్ధితో ఎన్ని లౌకిక అలౌకిక జనహిత కార్యాలు చేసినా ఆ కర్మయోగికి ఏ దోషం అంటదు. ఆ యోగికి కర్మత్వాభిమానంలేదు.

అనఘ! దీవసంబు రాత్రియు
ననునవి భానునకు లేనియట్టుల సతతం
బును పరమయోగ యుతుడగు
మునికి వివేకావివేకములు లేకుండున్ !

—తిక్కన (భారతం-శాంతి పర్వం)

మనః ప్రకాశం

మనః ప్రకాశ సంమోహ స్వప్న జాడ్య విపర్జితః
దశాం కామపి సంప్రాప్తో భవేద్దలిత మానసః

176

గళితమానసః = మనస్సులేని జ్ఞాని; మనః ప్రకాశ సంమోహ స్వప్న జాడ్య విపర్జితః = మనః ప్రకాశంనుండి చిత్త భ్రాంతినుండి జడత్వరూపనిద్రనుండి విడిపడిన వాడై; కామపి = అనిర్వాచ్యమైన ఒకానొక; దశం = దశను (అవస్థను); సంప్రాప్తః = పొందినవాడుగా; భవేత్ = అగుచున్నాడు

నిశ్చల నిర్మల మనస్వే! నీకు సంసారవాసనలు విడిపోయాయి. నీకు మమతా పూర్ణమైన మనస్సు హరించింది. అమనస్కుడవై నావు. చాలా మంచిది మనః ప్రకాశంతో, చిత్త భ్రాంతం పొందింది. మోహస్వప్నం తొలిగింది. మేఘం విచ్చి పోయింది. జడత్వం విపర్జితమయింది. సుషుప్తిదశ అంతమయింది. అంతఃకరణ ప్రస్ఫుత్తి అస్తమించింది.

నీకు ఇప్పుడు అనిర్వచనీయమైన దశ ప్రాప్తించింది. సంకల్ప వికల్ప తరంగాలులేని సాగరుడవు. మోహాలు వ్యామోహాలు దూరమయ్యాయి. శ్రీ పుత్రాదులపై మమకారాలు మాయమైనాయి. సమోహావిపర్జితుడవై నావు. జడతా రహితుడవై నావు. అత్మానంద అనుభవశాలివై నావు. అత్మారాముడవై జీవన్ముక్తి మార్గంలో అగ్రశ్రేణిలో ఉన్నావు.

ఈ డళలోనివాడు ప్రత్యేక ప్రణవచిత్తుడు. అతనికి సమ్మోహాలు సమ్మోదాలు దూతమైనాయి. హృదయాకాశంలోని ప్రాణంచేసే నాదం ప్రత్యేక ప్రణవనాదం. అదే ఓంకారనాదం. అంతఃకరణ వృత్తి శూన్యమైన ఆత్మజ్ఞాని అనిర్వాచ్యదళ అందుకొంటాడు. ఆ ఋషి ఆమనస్కుడైనాడు. అజ్ఞానం అంతరించింది. ఇది తత్వజ్ఞ స్వరూపం. బాగా అర్థంచేసికో! ఇంకా వివరిస్తాను విను.

ప్రపంచం మిథ్యాకల్పితం. ఆత్మదర్శనంచేత అజ్ఞాన ప్రపంచధ్యాన తొలగి పోతుంది. అజ్ఞానదళనే సుషుప్తి అంటారు. 'తత్త్వమసి' విచారణ వలన మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారాలు ఆత్మలోనే లయమౌతాయి.

ప్రపంచం స్వప్నంవలె భాసిస్తుంది. ఆహంకార మమకారాలు అంతమవుతాయి. సర్వవృత్తులతోబాటు మనస్సు చిత్తం బుద్ధి ఆత్మలో అంతమై మనఃప్రకాశం పోయి సర్వం బ్రహ్మమయమై సాక్షాత్కారం కలుగుతుంది. తానే బ్రహ్మమై బ్రహ్మనందంలో తురీయాతీతావస్థ చేరుకొంటాడు. ఋషికి అదే జాగ్రదవస్థ. ఆ స్థితి అందుకో! అబ్బాయీ!

“మనో నిగ్రహం లేనివారికి చిత్తశుద్ధి కుదరదు. చిత్తశుద్ధి లేనివారికి బ్రహ్మభావం కలుగదు. బ్రహ్మభావం లేనివారికి ఆత్మశాంతి లభించదు. శాంతి లేనిదే సుఖమెక్కడ?”

— శ్రీ సత్యసాయిబాబా

శాంతి శ్రీ

సుబోధ

యస్య బోధోదయే తావత్ స్వస్న వద్భవతి భ్రమః

తస్మై సుఖైక రూపాయ నమః శాంతాయ తేజసే

177

యస్య = దేనియొక్క; బోధోదయే = బోధోదయమైన మీదట; తావత్ = మొదటి; భ్రమః = భ్రాంతి; స్వస్న పత్ = స్వస్నంవలె; భవతి = అగుచున్నదో; తస్మై = ఆ; సుఖైక రూపాయ = సుఖస్వరూపుడు; శాంతాయ = శాంతుడు అగు; తేజసే = తేజోరూపులకు; నమః = సమస్కారం

శాంతి ప్రియా! అత్యుత్తమాత్యుజ్జ్వల స్వభావం స్వరూపం చెప్పాను. వానికి ప్రధానం శాంతి. ఆ శాంతిశ్రీ లక్షణం వివరిస్తాను--

ప్రశాంత మానస సరోవరంలో పరిశుద్ధ జ్ఞాన కమలాలు ప్రవర్ణమానం అవు తూంటాయి. అవి తత్త్వబోధ అనే తరుణాబలు సదృశాంధవుడు ఉదయించగానే విచ్చుంటాయి. అంత స్వస్నం వంటి ప్రపంచ భ్రాంతి విడిపోతుంది. అంటే అజ్ఞాన అంధకారం అంతరించిపోతుంది. అప్పుడు సత్య శివ సుందర సువర్ణ సుప్ర భాత కాంతులు సర్వత్ర వ్యాపిస్తాయి.

ఆ ఉదయ కాంతుల్లో ప్రభాకర పరంధాముడు సుఖైక శాంత స్వరూపుడు సాయీశ్వరుడు సహస్ర కిరణాలు విరజిమ్ముతూ సాక్షాత్కరిస్తాడు. అంతటా ఆనందమే అప్పుడు. ఆ స్వామిడి మధుర మనోహర మందహాసం. మంగళమయ మంద గమనం. సుందర సుకుమార సుభాషితం.

సంసారం భ్రమ. అంతామిధ్య. జ్ఞానికి ప్రపంచ భ్రాంతి తొలగగానే సంకల్ప వికల్పాలు కూన్యమవుతాయి. అజ్ఞాన యజ్ఞ పురుషుడు స్వప్రకాశ తేజస్వరూపుడు. దివ్యశాంతితత్త్వ ప్రశాంతుడు. సర్వత్ర ఆనందదర్శికాంతులే. అత్యబోధ కలిగి ఎవనికి ప్రపంచభ్రాంతి స్వస్నం వలె విడి పోతుందో ఆ ఋషి అత్యజ్ఞాని సుఖస్వరూపుడు శాంతుడు అయిన ఆ స్వప్రకాశనకు శతసహస్ర నమస్సులు.

త్యాగం

అర్జయిత్యాఖిలానర్థాన్ భోగానాప్నోతి పుష్కలాన్

న హి సర్వపరిత్యాగ మంతరేణ సుఖీభవేత్

178

పురుషః=పురుషుడు; అఖిలాన్=తరుగని; అర్థాన్=ధనములను; అర్జయిత్యా = సంపాదించి; పుష్కలాన్ భోగాన్ = పుష్కలమయిన భోగాలను; ఆప్నోతి-పొందుచున్నాడు; సరంభః=అయితే అతడు; సర్వపరిత్యాగం అంతరేణ= సకలపరిత్యాగం చేయకుండా; సుఖీ=సుఖపంతుడు; న భవేత్=కాజాలడు.

జ్ఞానీ! సాధారణంగా మనుజుడు మిక్కిలి ధనం గడించి సుఖభోగాలు పొందు తున్నాడు. పుష్కలంగా ఆర్జించిన భోగాలు పరిత్యజించకుండా మానవుడు సుఖి కాలేడు.

లోకంలో పురుషులు అనేక విధాలుగా సంపత్తులు ఆర్జిస్తారు. అమితంగా భోగాలు భోగిస్తుంటారు అందులో అర్థపంతాలు కొన్ని, అనర్థాలు కొన్ని వారు చేసి కొన్న కర్మానుగుణంగా సుఖదుఃఖాలు అనుభవిస్తుంటారు.

చూడటానికి ధనపంతులు సుఖపంతులుగా భోగపురుషులుగా పైకి కనిపిస్తారు. అయితే ధనం నష్టపడినప్పుడు విలపిస్తారు. విలాస జీవనం విలాస జీవనంగా మారి పోతుంది. ధనం పలన కలిగే భోగాలు సుఖాలు క్షణభంగురాలు. విషయభోగాలు విషతుల్యాలు. ఇవి త్యజించకుండా సుఖంలేదు. ఆత్మసుఖానికి అవి ఆపరోధకాలు. ఆటంకాలు. అడ్డుగోడలు. సంకల్ప వికల్పాల నకల ప్రపంచం మిథ్య. ఇదీ అసత్యదార్థం. అనిత్యం. అసత్యం. అశాశ్వతం. అశరద్ధం. అల్పం. ఆనంద రహితం.

న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన

త్యాగేనైవ కేన అమృతత్వ మానయః

కర్మ కలాపాల పల్ల సుఖంలేదు. సంతానం పల్ల సుఖంలేదు. ఒక్కధన త్యాగం పల్ల నే పరమ సుఖం లభ్యమానం అట్టివాడే అమృతత్వమానసుడు అవుతాడు.

వృధివీం ధనపూర్ణాచేత్ ఇహం సాగరమేఖలాం
ప్రాప్నోతి పునరప్యేష స్వర్గ మిచ్ఛతి నిశ్చయాః

సముద్ర పర్యంతంగల భూభాగం నిండినంత ధనం లభించినా మానవుడా? పడుతూనే ఉంటాడు. అతనికి తృప్తిలేదు. ఈ ధనధాన్య సుఖభోగాలు అనుభవిస్తూ స్వర్గ సౌఖ్యం అర్రుజాస్తుంటాడు. అక్కడ అప్పరసరి నృత్యవిनోదాలు రంభా సఖిభోగాలు లభిస్తాయని కోరుతుంటాడు.

పీయూషం

కర్తవ్య దుఃఖమూర్తాండ జ్వాలా దగ్ధాంతరాత్మనః

కుతః ప్రళమ పీయూష ధారా సారమృతే సుఖమ్

179

కర్తవ్య దుఃఖమూర్తాండ జ్వాలాదగ్ధ అంతరాత్మనః=కర్తవ్య జన్య దుఃఖరూప సూర్య కిరణ జ్వాలల పలన దహింపబడుచున్న మనస్సుగలవానికి; ప్రళమపీయూష ధారాసారంబుతే=సంకల్ప వికల్ప ప్రళమన రూప అమృతవర్షధారాసారంలేకుండా; సుఖం కుతః=సుఖం ఎక్కడిది?

పరమ శాంతి ప్రియా! కర్తవ్య నిర్వహణ చాలా కష్టం. సుఖంకంటే దుఃఖం ఎక్కువ. ఆ కర్మజన్య దుఃఖం మూర్తాండ జ్వాలవలె మానవుని దహింప జేస్తుంది. ఆ దుఃఖోపశమనం ఒక్క పరమ శాంతి అనే పీయూష ధారచేతనే కలిగి సుఖం లభిస్తుంది.

చేయ తలపెట్టిన కార్యాలు త్వరతారగా చేయాలి అనుకోవడం అహంభావం. ఆ అహంభావసంతాపమే ప్రపంచ మూర్తాండ జ్వాల. అట్టితీవ్రసంతాప సూర్య జ్వాలచే దండహ్యమయ్యే మనస్సు గల వాడికి శాంతి శూన్యం. సుఖం దుర్లభం. ఆత్మకు ఆరాటమే అనుదినం.

అట్టి అశాంతి పరుడికి ప్రశాంతి లభించాలంటే ఆత్మజ్ఞానం అత్యవసరం. సంకల్ప వికల్ప ప్రళమనం కలిగాలి. ఈ జ్వాలకు శాంతి అనే పీయూష ధారాసారా మృతం కావాలి. ఆ అమృత ధారలతో ఆత్మ సుఖం లభిస్తుంది. లౌకిక వ్యాపారాలు గల వాడికి శాంతి సుఖాలు దూరం. జీవుడికి మనో వ్యాపారాలు చిత్త విభ్రమలు తొలగినప్పుడే అనంద ప్రాప్తి సర్వపరిత్యాగమే సుఖస్వరూపం. అదే పరమశాంతి.

భావనం

భవోఽయం భావనామాత్రో న కించి త్పరమార్థతః

నా స్వభావం స్వభావనాం భావాభావ విభావినామ్

180

అమం = ఈ; భవః = సంసారం; భావనా మాత్రః = సంకల్ప మాత్రమే; పరమార్థః = యథార్థంగా; న కించిదపి = కొంచెం కూడా లేదు; హి = ఎందుకంటే; భావాభావ విభావినాం = భావ అభావ రూప పదార్థములందు స్థితంగా ఉంటున్న; స్వభావనాం = స్వభావాలకు; అభావః = అభావం; నా స్తి = లేదు.

భావ ప్రియా! ఈ భవసాగరం భావనామాత్రం. ఇందులో పరమార్థం కించిత్తు కూడా లేదు. అత్మ అభావంకాదు భావాభావంగల సమదర్శి స్వభావంలో అభావం అనేది లేదు. భావాభావం అంటే సదసద్వివేకం. భావం అంటే సత్. అత్మ సత్ స్వరూపం, అత్మది సత్స్వభావం. అభావం అనాత్మ. అసద్రూపం. ఇది సంసారం. ఇది భావనా మాత్రం. జగత్తు అనత్తు

వివేకం గలవాడికి విజ్ఞానం లభ్యమానం. ఆ విజ్ఞానం అత్మజ్ఞానం. అత్మానాత్మ జ్ఞానంగల వాడికి సంసారంలేదు. అంతా పరమాత్మస్వరూపమే. అంతా అత్మ తత్త్వమే. ఈ సంసారం సంకల్ప మాత్రం భావనా రూపం, అభావం, అత్యేతరం, అనన్యరూపం, మిథ్య, ప్రతిబింబసదృశం, అత్మ మాత్రమే సత్యం, వింబం, భావరూపం.

అత్మ

న దూరం న చ సంకోచాత్ లబ్ధిమేవాత్మనః పదమ్

నిర్వికల్పం నిరాయాసం నిర్వికారం నిరంజనమ్.

181

అత్మనః = అత్మ యొక్క; పదం = స్థానం; న దూరం = దూరంకాదు; సంకోచాత్ = దగ్గరై నదిగా అని; న లబ్ధం = పొందబడునది కాదు; తత్ = అది; నిర్వికల్పం = వికల్ప రహితం; నిరాయాసం = ఆయాసశూన్యం; నిర్వికారం = వికార దూరం; నిరంజనం = ఉపాధిరహితం.

అత్మజ్ఞానీ! అత్మ దూరంకాదు. దగ్గరకాదు. అది పరిపూర్ణం. అది సర్వవ్యాప్తం అది నిత్యతత్త్వం. అత్మ నిర్వికల్పం. నిరాయాసం నిర్వికారం. నిరంజనం.

అత్య సర్వత్ర సర్వపరిపూర్ణం. అది పరిచ్ఛిన్నంకాదు. ఒక్కచోట ఒక్కదానిలో ఇమిడి ఉండేదికాదు. అత్యనిత్య సంపాప్తం. అమోఘధనం. అత్య నిర్వికల్పం - సంకల్పరహితం, అత్యనిరాయానం - ప్రయత్నరహితం, అత్య నిర్వికారం - వికార రహితం, అత్య నిరంజనం - దుఃఖరహితం, అజ్ఞానికి మానసిక సంకల్పాల బిరువు వల్ల అత్య మరుగుపడి కనిపించదు. అప్రాప్తధనం వలె అజ్ఞాని దగ్గరే ఉంటుంది.

ఒకడు బంగారు హారం మెడలో వేసుకొని పై న చొక్కా కోటు వేసుకొన్నాడు. ఆ పని ఈ పని చూసికొని విశ్రాంతి తీసుకొన్నాడు. అభరణం తరువాత స్ఫురణకు వచ్చింది. ఇల్లా వాకిలీ వెతకటం మొదలుపెట్టాడు. అతనికెక్కడా హారం కనిపించలేదు. విచారించ సాగాడు. దుఃఖించాడు. మరునాడు స్నానానికిని వస్త్రాలు దుస్తులు తొలిగిస్తే అప్పుడు వాడికి తెలిసింది. 'హారం నా మెడలోనే ఉండే' అని సంతోషించాడు.

అలానే అత్యవదం మానవుడి దగ్గరేఉంది. హృదయంలోనే ఉంది. భ్రమ పశాన తెలిసికోలేక పోతున్నాడు. అత్యధనం ప్రాప్తించింది. అయినా అజ్ఞానం వల్ల అత్య అప్రాప్తం అని విచారిస్తున్నాడు.

వీతశోకుడు

వ్యామోహమాత్ర విరతౌ స్వరూపాదాన మాత్రతః

వీతశోకా విరాజంతే నిరాపరణ దృష్టయః

182

వ్యామోహమాత్ర విరతః = వ్యామోహం హరించగా; స్వరూపాదాన మాత్రతః = తననిజరూప జ్ఞానంవలన; వీతశోకాః = శోకరహితుడై; నిరాపరణ దృష్టయః = అపరణరహిత దృష్టిగలవాడై; విరాజంతే = విరాజిల్లుచున్నాడు.

విజ్ఞానీ! జ్ఞానికి స్వరూప జ్ఞానంవలన వ్యామోహం నశిస్తుంది. అపరణ తొలిగి తన స్వరూపగ్రహణంచేత అత్యస్థితిలో విశ్రమించి శోకరహితుడై విరాజిల్లుతాడు. ప్రపంచ వ్యామోహం నివృత్తికావాలి. వ్యామోహ నివృత్తితో మాయాపరణ మటుమాయమవుతుంది. అజ్ఞాన మోహ అపరణ మానవుడి అంతఃకరణలో అత్యనుకప్పి ఉంచుతుంది. అపరణతెర తొలగిందే అత్యసాక్షాత్కారంకాదు. తెరవీడిపోతేనే

అత్మ అవగతం అయ్యేది. అపరణ తొలగటానికే గురూపదేశాలు శాస్త్రార్థ్యము నాలు జపాలుతపాలు.

అయితే అత్మ సాక్షాత్కారం కోసం అతన్మాలా, ఆరామాలా, కొండలూ, కోసలూ తీర్థాలూ, క్షేత్రాలు తిరుగనవసరంలేదు. మహాత్ముల మహిత హితోపదేశాలతో 'తానే అత్మస్వరూపుణ్ణి' అని గుర్తిస్తాడు జ్ఞాని. దానికి తత్త్వవిచారణ మననం ఆలోచనం ధ్యానం కావాలి. ప్రపంచభ్రాంతి తొలగగానే అత్మకు సంతృప్తి ఆనందం సంతోషం విశ్రాంతి వివేకం కలుగుతుంది. తద్వారా దుఃఖం నివృత్తి అవుతుంది జ్ఞాని సహజంగానే అప్రయత్నంగా అద్వితీయ పూర్ణానంద స్వరూపుడై విరాజిల్లుతాడు.

సరమానందయ్య శిష్యులు ఒక నదీని దాటుతూ ఒకడు తనను మరచి అందరిని లెక్కపెట్టి ఒకడు నదీలో కొట్టుకు పోయినాడని దుఃఖించసాగాడు. తెలిసినవాడు వచ్చి ఎందుకు దుఃఖిస్తున్నావు? అన్నాడు, అజ్ఞాని-ఇలా చెప్పాడు —

మేము నదీ మంది వచ్చాము. నదీ దాటుతున్నాము. అందరమున్నామా! అని లెక్కపెట్టాను. ఒకడు తక్కువ వచ్చాడు. వాడు నదీలో కొట్టుకుపోయాడని దుఃఖిస్తున్నాను. తెలిసిన జ్ఞాని చెప్పాడు — “నిన్నునీవు లెక్కపెట్టుకోలేదు. మీరందరూ ఉన్నారు. నీతో పడిమంది కదా ఉన్నాడు.” కనుక మరుపు గలవాడు అజ్ఞాని.

తనను తాను మరచి దుఃఖించేవాడు అజ్ఞాని. తనను తాను ఎరిగినవాడు జ్ఞాని. తనను గూర్చి తనకు తెలియజెప్పేవాడు విజ్ఞాని.

అత్మ సనాతనం

సమస్తం కల్పనా మాత్రం ఆత్మా ముక్తః సనాతనః

ఇతి విజ్ఞాయ ధీరోహి కిమభ్యస్యతి బాలవత్

183

సమస్తం = సకల విశ్వం; కల్పనా మాత్రం = కల్పనా మాత్రం; ఆత్మా = అత్మ; ముక్తః = ముక్తం; సనాతనః = సనాతనం; ఇతి = ఇట్లని; విజ్ఞాయ = తెలిసికొని; ధీరః = ధీనిధిమైనజ్ఞాని; బాలవత్ = బాలివలె; కిం = దేనిని; అభ్యస్యతి = అభ్యసించుచున్నాడు?

ధీరపురుషా! సమస్తం కల్పనా మాత్రం. ఆత్మముక్తం. సనాతనం. అని తెలిసిన ధీరోదాత్తుడు బాబుడివలె అధ్యయనాలెందుకుచేస్తాడు?

ఆత్మగుర్ధం-అది నిత్యముక్తం. అది బాధపడదు. బంధింపబడదు. బంధ మోక్షాలు మనోధర్మాలు. ఆత్మధర్మాలుకావు. ఈ బంధమోక్షాలు ఆత్మకు అంటవు. మనోక్షయంతో బంధమోక్షాలు శాంతిస్తాయి.

దేహాది సకల ప్రపంచం అధిష్ఠానమైన ఆత్మలో కల్పితం. ఆత్మసంపూర్ణ సత్యసనాతనం. ఆత్మ స్వరూపం నిత్యముక్తం. ఆత్మకు ఆద్యంతాలు అవదులు హద్దులూలేవు. దేనిని అంటదు. ముట్టదు. జ్ఞాని ఈ విధమైన నిశ్చయజ్ఞానం కలిగి బాబుడివలె సంచరిస్తాడు.

ఆత్మ బ్రహ్మం

అత్మాబ్రహ్మేతి నిశ్చిత్య భావాభావౌచ కల్పితౌ

నిష్కామః కిం విజానాతి కిం బ్రూతే చ కరోతి కిమ్ 184

అత్మా=జీవాత్మ; బ్రహ్మ=బ్రహ్మం; చ=మరి; భావాభావౌ = భావా భావాలు; కల్పితౌ=కల్పితాలు; ఇతి = అని; నిశ్చిత్య = నిశ్చయించుకొని; నిష్కామః=నిష్కాముడైన పురుషుడు; కిం = దేనిని; విజానాతి = తెలిసి కొంటాడు; కిం బ్రూతే=ఏమి చేస్తాడు; కిం కరోతి=ఏమి చేస్తాడు.

అత్మజ్ఞానీ! ఆత్మ బ్రహ్మం. భావ అభావాలు కల్పితాలు అని భావించిన నిష్కామ యోగికి తెలియతగింది, మాట్లాడ తగింది, ఏమీలేదు. ఆ ముని కామనా రహితుడు. జీవాత్మయే పరమాత్మ ఇరువురికి భేదంలేదు

ఆత్మ త్వం పదార్థవాచ్యం. జీవాత్మ తత్ బ్రహ్మ పదార్థ వాచ్యం. త్వం తత్ అవుతుంది నీవే అది. నీవే ఆ బ్రహ్మ స్వరూపం. తత్త్వం.

“అహమేవ బ్రహ్మ” నేనే బ్రహ్మను. భావ అభావాలు సత్ అసత్తులు కల్పితాలు. ఇలాంటి నిశ్చయజ్ఞానం గలవాడు యోగిశ్రేష్ఠుడు. ఆయన నిష్కాముడు.

పరమాత్మ రూపుడు. అన్ని విషయాలు విజ్ఞానాలు తెలిసినవాడు అమూని. అమూని తెలియ తగింది ఏమీలేదు. అత్య పరమాత్మ. ఇరువురు ఒక అంశలోని వారే. మహత్వాలు కార్యకలాపాలు వేరు కావచ్చు క్రమంగా జ్ఞాని పరమాత్మ కావచ్చు.

ఈ కనిపించే దృశ్యాలు ఘటపటాదులు విశ్వవిన్యాసాలు అన్నీ అధిష్ఠాన చైతన్యమైన పరబ్రహ్మలోనివే. అయితే అధిష్ఠానంయొక్క ప్రతిష్ఠాయలు తల్పి తాలు. జీవాత్మ అవిద్య. పరమాత్మ విద్య. అవిద్య అంతభ్రమ. జగత్తు అంతా ప్రతిబింబం. బింబం తెలిసికొన్నవాడు ధన్యుడు. ఆ యోగీశ్వరుడు అనవరత ఆత్మానుసంధాన పరుడు.

బ్రహ్మమే తాను

అయం సోఽహమయం నాహం ఇతిక్షీణ వికల్పనాః

సర్వ మాత్మేతి నిశ్చిత్త తాష్టిం భూతస్య యోగినః 185

సర్వం=సకల ప్రపంచం; అత్మా=అత్మయే; ఇతి=ఇట్లని; నిశ్చిత్త=నిశ్చయించుకొని; తాష్టిభూతస్య=ఉదాసీనంగా ఉన్న; యోగినః = యోగికి; అయం=వీడు; సహా=వాడు; అహం=నేను; అయం నాహం=వీడు నేను కాను; ఇతి=ఇట్లని; వికల్పనా=వికల్పన భావాలు; క్షీణాః=హరించుపోతున్నవి.

సర్వం పరమాత్మ స్వరూపం. సర్వం విష్ణు స్వరూపం. సర్వం విష్ణుమయం జగత్ అని నిశ్చయజ్ఞానం గల యోగి మానవత్వ తాష్టిభావంతో ఉంటాడు. మహా తత్త్వ జ్ఞానికి నేను ఈ పరమాత్మను. నేను ఈ పరమాత్మనుకాను. అనే వికల్పాలు క్షీణించి పోతాయి. ఆ యోగి సర్వం అత్మస్వరూపం అనే నిశ్చయ బుద్ధిలో ఉండి పోతాడు.

మనో వాక్కాయకర్మలలో తాష్టి భావంతో నిర్లిప్తుడై ఉండిపోతాడు. పర బ్రహ్మం నేనే అని పరమ ఉన్నత స్థితి అందుకుంటాడు. ఆ యోగికి ఇది నేను చేయుచున్నాను. నిన్ను శ్రతం చేశాను. సోఽహమ్మని ధ్యానిస్తున్నాను. నేను ఫలానా వాణ్ణి. నడుస్తున్నాను. అనే మనోవికల్పాలు మొలకెత్తవు. ఆత్మేతరం అంతా కూన్యం బ్రహ్మమే తాను.

‘సర్వం విష్ణుమయమ్’ ‘వాసుదేవ స్సర్వమ్’ ‘సోఽహమ్.’ అనే విశ్వయ భావం కలిగిన యోగిలో అహంభావం శరీర ఇంద్రియాలను గూర్చిన వ్యాపార దృష్టి ఉండదు. అవి పృథక్ ప్రమేయం లేకుండానే జరిగి పోతుంటాయి. ఆ ఋషి వ్యాపార కూన్యుడు. ఇంద్రియ జ్ఞాన రహితుడు. జీవన్ముక్తుడవుతాడు.

ఉపశాంతి

న విక్షేపో న చైకాగ్ర్యం నాతిబోధో న మూఢతా
న సుఖం న చ వా దుఃఖం ఉప శాంతస్య యోగినః

186

ఉప శాంతస్య = ఉప శాంతి నొందిన, యోగినః = యోగికి; న విక్షేపః = విక్షేపం లేదు; న ఏకాగ్ర్యం = ఏకాగ్రత లేదు; న అతిబోధః = జ్ఞానం లేదు; న మూఢతా = మూఢ్యం లేదు; న సుఖం = సుఖం లేదు; న దుఃఖం = దుఃఖం లేదు.

ఉపశాంతి చెందిన యోగి శ్వేతునకు విక్షేపమూలేదు. ఏకాగ్రతా లేదు. అబోధ లేదు మూర్ఖతా లేదు. సుఖమూ లేదు. దుఃఖమూ లేదు.

సంకల్ప రహితమైన మనోరూపం ఇలా ఉంటుంది సంకల్ప వికల్పాలు నశించిన యోగింద్రుడి మానసిక స్థితి ఇది. ఆ యోగి ఏకాగ్రతకై ప్రయత్నించడు. విక్షేప నిరోధ పృత్తికే కదా ఏకాగ్రయత్నం. విక్షేపమే లేకపోతే ఇంక ఏకాగ్రత ఎందుకు? విషయజన్య సుఖం లేదు దుఃఖంలేదు.

సంకల్ప రాహిత్యంతో స్వస్వరూప సాక్షాత్కారమే. ఆ ఋషి ఆత్మానందంలో నిమగ్నమై ఉంటాడు.

నిర్వికల్పుడు

స్వరాజ్యే బైక్ష్య పృత్తౌ లాభాలాభే జనేవనే
నిర్వికల్ప స్వభావస్య న విశేషోఽస్తి యోగినః

187

స్వరాజ్యే = రాజ్యభోగంబుగానీ; బైక్ష్యపృత్తౌ = బిక్షాపత్తిలోకానీ; లాభాలాభే = లాభనష్టాలలోకానీ; జనే = జనమధ్యంలోకానీ; వనే = వనమధ్యంలోకానీ; నిర్వికల్ప భావస్య = వికల్పరహితుడైన స్వభావంగల; యోగినః = యోగికి; విశేషః = విశేషం; నాస్తి = లేదు.

స్వరాజ్య భోగాలలోఁకన్నా, భిక్షవృత్తిలోఁకన్నా, లాభాలలోఁకన్నా సప్తాలలోఁకన్నా జనంలోఁకన్నా వనంలోఁకన్నా సంకల్పరహిత స్వభావం గల మౌనికి ఏ విజ్ఞేసమూలేదు. ఆ ఋషి నిర్వికల్ప స్వభావం గలవాడు.

ఆ ముని స్వర్గంలోఁకన్నా నుకదా అని మహాహర్ష మూ పొందడు. భిక్షవృత్తిలోఁకన్నా కూడా దుఃఖమూ పొందడు. అక్షుడు విలాసమూలేదు ఇప్పుడు విలాసమూ లేడు. ఆ సమదర్శికి లాభాలాభాలు సమానమే. జనంలో నివాసమైనా వనంలో ప్రవాసమైనా ఏకరస స్వరూపుడు ఆ మహాపురుషుడు.

యోగిముక్తుడు

త్వ ధర్మః క్వచివా కామః క్వ చార్థః క్వ వివేకతా

ఇదం కృత మిదం నేతి ద్వంద్వై ర్ముక్తస్య యోగినః 188

ఇదం=ఇది; కృతం=చేయబడింది; ఇదం=ఇది; న కృతం=చేయబడలేదు; ఇతి=ఇట్లు ని; ద్వంద్వైః=ద్వంద్వభావములచేత; ముక్తస్య=ముక్తుడైన; యోగినః=యోగికి; క్వ ధర్మః=ధర్మమెక్కడ?; వా=మరి; క్వ కామః=కోరిక లెక్కడ?; క్వ అర్థః=అర్థమెక్కడ?; క్వ వివేకతా = వివేక విచారమెక్కడ?.

‘ఇది చేయబడింది. ఇది చేయబడలేదు.’ అని ఈ విధమైన ద్వంద్వాల నుండి విముక్తుడైన యోగికి ధర్మమెక్కడ? కామమెక్కడ? అర్థమెక్కడ? వివేకజ్ఞానమెక్కడ?

సుస్థిర చిత్తుడైన సంయమింద్రుడికి ధర్మార్థ కామాలతో ప్రయోజనం ఏమిటి? ‘ఈ పనిని చేశాను ఇది చేయాలి’ అనే ద్వంద్వాలులేని యోగీశుడు జీవన్ముక్తుడు.

జీవన్ముక్తుడు

కృత్యం కిమపి న ఏవ న కాపి హృది రంజనా

యథా జీవన మేవేహ జీవన్ముక్తస్య యోగినః

189

జీవన్ముక్తస్య=జీవన్ముక్తుడైన; యోగినః=యోగికి; కృత్యం=చేయవలసిన కార్యం; కిమపి=కొంచమైననూ; న ఏవ అస్తి = లేనేలేదు; హృదీ = హృదయంలో; కా అపి = ఎటువంటి; నరంజనా = అనురక్తి, ఆసక్తి లేదు; యథా=ఈప్రకారంగా; ఇహ=ప్రపంచంలో; జీవనం=ఆ మునిజీవనం జరుగుతున్నది.

జీవన్ముక్త యోగీశ్వరుడికి కర్తవ్య కర్మమేమీ ఉండదు. హృదయంలో ఏ అనురాగమూ ఉండదు. ఈ ఇహ లోకంలో యథాజీవనం కర్మానుసారం భోగ భాగ్యాలు కలుగుతుంటాయి.

జీవన్ముక్తుడు ఏ కార్యాన్ని సంకల్పించి చేయడు. ఆయనకు చేయవలసిన కార్యాలు ఏమీలేవు. ఏ పదార్థంపైనా అనురాగమూలేదు పదార్థ సాధనకు పట్టుదల కూడా లేదు చేసిందీలేదు. రాగద్వేషాలు అవిద్య ఆయనకు తొలిగిపోయాయి. ప్రారబ్ధపశంక శరీరయాత్ర జరుగుతున్నది.

మహాత్ముడు

క్వ మోహః క్వచవా విశ్వం క్వశద్ధ్యానం క్వ ముక్తతా
సర్వసంకల్ప సేమాయాం విశ్రాంతస్య మహాత్మనః

సర్వసంకల్ప సేమాయాం = సర్వసంకల్ప పరిణామ దాటిన భూములలో; విశ్రాంతస్య=విశ్రాంతి తీసికొంటున్న; యోగినః=యోగియగు; మహాత్మనః = మహాత్మునకు; క్వ మోహః=మోహమెక్కడ?; క్వ విశ్వం=ప్రపంచమెక్కడ?; తత్=ఆ ప్రసిద్ధమైన; క్వ ధ్యానం=ధ్యానమెక్కడ?; క్వ ముక్తతా=ముక్తి ఎక్కడ?.

సర్వసంకల్ప సేమాయాం దాటి అత్యజ్ఞాన పీఠంపై విశ్రాంతి తీసికొనే సంయమిండుడైన మహాత్ముడికి మోహం ఎక్కడ? సంసారమెక్కడ? ధ్యానం ఎక్కడ? ముక్తి ఎక్కడ?

సంకల్ప రాహిత్యం గల జీవన్ముక్తుడికి ఏ పదార్థాలపై న మోహం ఉండదు. ఆ మహాత్ముడి దృష్టి విశ్వం దాటి విష్ణుదేవుడిపై నే ఉంటుంది. ధ్యానంలేదు ముక్తి లేదు. దేనిని అపేక్షించడు. ఆ మహిమూన్వితుడి మనస్సు ఇచ్ఛాతీతం.

గుహాయందు నిశిత మవియెడు
మహనీయ బ్రహ్మపదము మహిత దమత్వో
సహతుండగు వానికి స
న్నిహితంబని చెప్పదురు మనీషి జనంబుల్

— తిక్కన (భారతం - కాంతి పర్వం)

విశ్వ స్వరూపం

యేన విశ్వమిదం దృష్టం న నాస్తీతి కరోతువై
నిశ్వాసనః కిం కురుతే పశ్యన్నపి న పశ్యతి

191

ఏన = ఎవనిచేత: ఇదం విశ్వం = ఈవిశ్వం; దృష్టం = చూడబడుచున్నాడు;
సః = అ ప్రపంచం; నాస్తీతి = లేదుఅని; నిశ్చిత్త్య = నిశ్చయించి; కరోతి =
చేయబడిగాక; నిశ్వాసనః = వాననారహితుడై నయోగి; కింకురుతే = ఏమిచేస్తున్నాడు;
సః = అయోగి; పశ్యన్నపి = చూస్తున్న వాడై ననూ; న పశ్యతి = చూచుటలేదు.

వాననారహిత పురుషపుంగవుడు ఈ విశ్వం యొక్క మఱి పటాలు కార్య
కలాపాలు చూచి ఇది యధార్థంకాదు అని నిశ్చయం చేసికొంటాడు. ఇక కాను
ఏమిచేస్తాడు? ఏమీ చేయడు. అతడు విశ్వం చూస్తున్నా చూడని వాడే. ఆ మహా
యోగి జీవన్ముక్తుడు.

ఆ యోగి జగత్తును చూస్తాడు కాని ఇది జగత్తు కాదు అని చెప్పడు. వారికి
'జగత్తు అవును కాదు' అనే వాసనలున్నాయా! అంటే లేవు. ఆ ఋషి నిశ్వాసనుడు
ఆ మౌని సుపుష్టి చెందిన వాడివలె అమనస్కుడు. సంకల్ప వికల్ప రహితుడు.
అత్యున్నానికి ఏ కర్మాచరణమూడదు.

పరం బ్రహ్మ

యేన దృష్టం పరంబ్రహ్మ సోఽహం బ్రహ్మేతి చింతయేత్
కిం చింతయతి నిశ్చింతో ద్వితీయం యో న పశ్యతి

192

యేన = ఎవనిచేత; పరబ్రహ్మ = పరబ్రహ్మమును; దృష్టం = చూడబడిందో;
 సః = వాడు; “అహం బ్రహ్మ” = “నేను పరబ్రహ్మను”; ఇతి = అని; చింత
 యేత్ = భావన చేయవలయును; యః = ఎవడు; నిశ్చింతః = చింతారహితుడై;
 ద్వితీయం = రెండవ వస్తువును; న పశ్యతి = చూడడో; సః = వాడు; కిం =
 దేనిని; చింతయతి = ధ్యానిస్తాడు?

పరమమూ సర్వశ్రేష్ఠమూ అయిన పరబ్రహ్మ దర్శనం అయిన తర్వాత
 అహంబ్రహ్మ, అ బ్రహ్మం నేనేను అని భావించి చింతన చేసి ఆ యోగి నిశ్చింతు
 డయినాడు. ఆ యోగి ద్వితీయాన్ని దర్శించజమే లేదు. అంతా అద్వితీయ దర్శనమే
 ఆ మౌనికి చింతనయింది ఏమిఉంది! ఆ యోగి నిశ్చింతుడు అత్మానుభవ శాలికి
 ధ్యానం అవసరంలేదు.

బ్రహ్మసాక్షాత్కారం కాగానే ‘నేను బ్రహ్మను’ అనే నిశ్చయ జ్ఞానం కలిగి
 ‘విశ్వం విష్ణుమయం’గా సర్వ దర్శనమయింది. ఆదర్శనితుడు సర్వ చింతారహితు
 డైనాడు. అలాంటివే లేదు ‘నేను బ్రహ్మను’ అనే అనుభవం జ్ఞానం కలిగివ తర్వాత
 ఇంకా అభ్యాసం చేయవలసింది ఏముంది. బ్రహ్మచింతన కూడా అద్వితీయ ఆత్మ
 జ్ఞానానికి అవసరంలేదు.

ఉదాహరణ

దృష్టో యేనాత్మ విక్షేపో నిరోధం కురుతే త్వసౌ
 ఉదారస్తు న విక్షిప్తః సాధ్యాభావాత్కరోతి కిమ్

193

ఏన = ఎవనిచేత; అత్మవిక్షేపః = అత్మవిక్షేపం; దృష్టః = చూడబడిందో;
 ఆసౌ = అట్టి ఇతడు; నిరోధం = విక్షేపనిరోధమును; కురుతే = చేయుచున్నాడు;
 తు = అయితే; ఉదారః = ఉదారుడైన త్యాగపురుషుడు; విక్షిప్తరహితః = విక్షేప
 రహితుడు; సాధ్యాభావాత్ = సాధింపదగినది లేకపోవటంవల్ల; సః = అతడు;
 కిం కరోతి = దేనిని చేయాలి?

ఆత్మ విక్షేపాన్ని గమనించిన వాడు చిత్త నిరోధం చేస్తాడు. కానీ ఉదారు
 డయిన జ్ఞాని అసలు పస్తుతః స్వభావ స్వరూపంగానే విక్షేపరహితుడు. కనుక చిత్త
 విభ్రమమే లేనివాడికి చిత్త నిరోధం గలవాడు అని అనటం కూడా అవసరం.
 “యోగః చిత్తస్థితి నిరోధకః”

తన ఆత్మలో విక్షేపాలు చూచి వాటిని దూరం చేసికోటానికి చిత్త నిరోధం మొదలైన క్రియలు ఆచరించసాగుతాడు. అసలు విక్షేపాలే లేనప్పుడు చిత్త నిరోధా భ్యాసాలు ఎందుకు? ఆ యోగి సాధించతగింది వేరొకటిలేదు. పూర్ణతాముడు.

ధీరుడు

ధీరో లోక విపర్యస్తు పర్తమానోఽపి లోకపత్

న సమాధిం న విక్షేపం న లేపం స్వస్య పశ్యతి

194

ధీరః=జ్ఞాని; లోక విపర్యస్తః=లోకంకంటే వేరైనవాడై; లోకపత్=లోకంపలే; పర్తమానః అపి=ఉంటున్నవాడైననూ; స్వస్య=తన; సమాధిం=సమాధినికానీ; విక్షేపం=విక్షేపాన్నికానీ; లేపంచ=బంధంతానీ; న పశ్యతి=గమనించడు.

ధీరుడైన జ్ఞాన పురుషుడు లోకంలో విక్షేపరహితుడు. లోక రీతిని అనుసరించి ఉంటూ వ్యవహరిస్తున్నాకూడా సమాధి విక్షేపం బంధనం స్పృశించకుండా ఉంటాడు. ఆ మునికి సమాధిలేదు. విక్షేపంలేదు బంధనమూలేదు.

విజ్ఞాని లోకిక విక్షేపరహితుడు ప్రారబ్ధివశంగా లోక వ్యవహారాలలో తగులుకొన్నాడు. కానీ ఆత్మలో నిర్లేపుడు నిర్వికారుడు.

సంతృప్తుడు

భావాభావ విహీనో యః తృప్తో నిర్వాసనో బుధః

నైవ కించిత్ కృతం తేన లోక దృష్ట్యా వికుర్వతా

195

తృప్తః=తృప్తుడైన; యః=ఎవడు; బుధః=జ్ఞాని; భావాభావ విహీనః=భావ అభావ రహితుడై; నిర్వాసనః=వాసనారహితుడై; లోకదృష్ట్యా=లోకంలో దృష్టిలో; వికుర్వతా అపి=చేయుచున్నవాడైననూ; తేన=అతనిచేత; కించిదపి=కొంచెంకూడా; న కృతం=చేయబడుటలేదు.

సంతృప్తుడైన బుధుడు భావాభావరహితుడై వాసనారహితుడై నిశ్చలుడై విరాజిల్లుతాడు. లోకదృష్ట్యా కొన్ని కార్యలు తాను చేస్తున్నా కూడా అత్యదృష్ట్యాతాను వీటి చేయనచ్చే.

విద్వాంసుడు అత్యానందం పలన తృప్తుడై ఉంటాడు. అతడు మానావహున రహితుడు. లోకందృష్టి అతడు కర్త కావచ్చు కానీ విస్తుతః అతడు అకర్త. అత్యజ్ఞానం వలన ఆయన కర్తృత్వాదులు అధ్యాసలు అన్ని భ్రమలు అంతరించిపోయాయి.

కర్మణ్యకర్మయః పశ్యేత్ ఆకర్మణిచ కర్మయః

సః బుద్ధిమాన్ మనుష్యేషు సః యుక్తః కృత్స్న కర్మకృత్

కర్మలో ఆకర్మను - ఆకర్మలో కర్మను దర్శించేవాడే బుద్ధిమంతుడు. అతడే గొప్ప యోగి. సర్వకర్మలు చక్కగా చేయగల సమర్థుడు.

— భగవద్గీత 4-18

సుఖం అంటే....

ప్రవృత్తై వా నివృత్తైవా నైవ ధీరన్య దుర్గ్రహః

యదా యత్కర్తు మాయాతి తత్కృత్వా తిష్ఠతః సుఖమ్ 196

యదా=ఎవడు; యత్ = యత్కించిత్కర్మ; కర్తుం = చేయుటకు; అయాతి=వచ్చుచున్నదో; తత్=దానిని; సుఖం=సుఖపూర్వకంగా; కృత్వా=చేసి; తిష్ఠతః=సమాధి స్థితుడైన; ధీరన్య=జ్ఞానికి; ప్రవృత్తే=ప్రవృత్తియందుగానీ; నివృత్తే=నివృత్తియందుగానీ; దుర్గ్రహః=దురాగ్రహం; న వీర = ఎప్పుడూ ఉండనే ఉండడు.

సమాధిస్థుడైనధీరపురుషుడు కర్మకలాపం చేయవలసి వచ్చినా సుఖపూర్వకంగా చేస్తాడు. కానీ ఆ ఋషీశ్వరుడికి ప్రవృత్తిలో కానీ నివృత్తిలో కానీ మొండి పట్టుదల హఠం లేదు.

ఆ ధీర పురుషుడికి ఏ విషయంలోనూ పట్టుదల పంఠాలు లేవు. ఆ ముని కర్తవ్యత్వామాన రహితుడు. ఈ కారణంగా అనందంగా ఉంటాడు. ప్రారబ్ధివశంగా ప్రవృత్తిలోనూ సంచరిస్తూంటాడు. అనంగుడై అనందంగాకార్యాలు ఆచరిస్తూంటాడు.

వాసనారహితుడు

నిర్వాసనో నిరాలింబః స్వచ్ఛందో ముక్త బంధనః

క్షిప్తః సంసార వాతేన చేష్టతే కుష్క పర్ణవత్

197

నిర్వాసనః = వాసనా రహితుడు; నిరాలింబః = అలింబ రహితుడు; స్వచ్ఛందః = స్వేచ్ఛా వారుడు; ముక్త బంధనః = బంధ విముక్తుడు; సంసార వాతేన = ప్రారబ్ధి కర్మవాయుపుచేత; క్షిప్తః = ప్రేరేపింపబడిన వాడై; కుష్కపర్ణవత్ = ఎండుటాకువలె; చేష్టతే = సంచరిస్తాడు.

జ్ఞాని వాసనారహితుడు అలింబరహితుడు బంధనరహితుడు స్వేచ్ఛావారి. లౌకిక వాతావరణ ప్రేరణతో కుష్కపత్రం వలె అటూ తిరుగుతూ పనులు చేస్తుంటాడు.

అత్యజ్ఞానికి కర్తవ్యంతో పనిలేదు. దేనిగూర్చి చింతన లేదు. స్వేచ్ఛావారి కనుక రాగ ద్వేషాలు ఆ ఋషి అధీనంలో అణిగిపోయి ఉంటాయి. బంధనాలు అజ్ఞాన లక్షణాలు. జ్ఞానికి బంధనాలులేవు.

“పాలి వంటి మనసు నీళ్ళవంటి సంసారంలో ముంచితే పాలు నీరయిపోయి ఇక వేరుకావు. పాలను కాచి తోడుపెట్టిన పెరుగును తరచి వెన్నవేసి ఆ వెన్నను నీటిలో ముంచినా కలవదు. అలానే సాధనలద్వారా కాచిన మనస్సును భక్తి జ్ఞానా ద్వారా చిలికి వేసిన తర్వాత వచ్చిన వెన్నవంటి మనస్సారాన్ని సంసార జలంలో ముంచినా నిర్లిప్తగా ఉంటుంది. భక్తి జ్ఞానాలు బిగిసిన తర్వాత సంసారం చేసినా భయంలేదు. నూనెరాచుకొని పసనతోనలు తీసిన జిగురు అంటదు. మంచిబంగారం మట్టిలో పెట్టినా త్రుప్స పట్టదు”

— రామకృష్ణ పరమహంస

శాంత మనస్వి

అనంసారస్య తు ర్వాపి న హర్షే న విషాదతా

న శీతలమానా నిత్యం విదేహ ఇవ రాజతే

198

అనంసారస్యతు = అనంసార రహితుడు అయితే; క్వఽపిహర్షః = హర్షం ఎప్పుడు? ఎక్కడ; చ = మరియు; న విషాదః = విషాదమూ లేదు; సః = ఆయోగి; శీతలమానాః = చల్లని మనస్సుగలవాడు; నిత్యం = సదా; విదేహ = ముక్తుడి; ఇవ = పలే; రాజతే = విరాజిల్లుతుంటాడు.

జ్ఞానికి ఎన్నడూ హర్షం లేదు విషాదంలేదు. ఆ మోవి శాంత మనస్వి. సదా ముక్తుడువలె విరాజిల్లుతాడు. జ్ఞాని అనంసార రహితుడు అనంసారి అనంద విహారి. క్షణికాలైన హర్ష విషాదాలు ఆ మహానుభావుడికి అంటవు. చల్లని మనస్సు గలవాడు. విదేహముక్తుడు వలె రాజిల్లుతుంటాడు. స్మృతి 'షడూర్మి రహితః శివః' ఊర్మికలులేనివాడు. పరమ శివుడు అంటుంది.

అత్మా రాముడు

అత్రాపి న జీహ్సాఽస్మి ఆశావాఽపి న కుత్రచిత్

అత్మారామస్య ధీరస్య శీతలాచ్ఛతరాత్మనః

199

అత్మారామస్య = ఆత్మలోరహింస; శీతలాచ్ఛతరాత్మనః = శీతలమూ స్వచ్ఛమూ అయిన ఆత్మగరి; ధీరస్య = మేధానిధి ఐన జ్ఞానికి; కుత్రాపి = ఎక్కడనూ జీహ్సా = త్యాగేచ్ఛయూ; నాస్తి = లేదు; కుత్రాపి = ఎక్కడనూ; ఆశావ = మరింత గ్రహణేచ్ఛయూనూ; ఆశాన = మరి ఆశ గ్రహణేచ్ఛయూనూ; నాస్తి = లేదు.

అత్మా రాముడు, అతిశీతల చిత్తుడు అతి నిర్మల మానసుడు అయిన ధీరుడి ఏ కొంచెం కూడా త్యాగేచ్ఛలేదు సంగ్రహణేచ్ఛలేదు. ఆత్మ సుఖంలో రమిస్తూంటాడు అత్మారాముడు. అతడు అతి నిర్మల చిత్తుడు. కడు చల్లనివాడు. ఏదీ స్వీకరించలేనే కోరిక లేదు త్యాగం చేయాలనీ లేదు. అష్టమూ లేదు. అనిష్టమూ లేదు ఆర్థమూ లేదు. అనర్థమూ లేదు.

శూన్య చిత్తుడు

ప్రకృత్యా శూన్య చిత్తస్య కుర్వతోఽస్య యదృచ్ఛయా

ప్రాకృతస్థేవ ధీరస్య న మనో నావమానతా

200

ప్రకృత్యా = ప్రకృతి సిద్ధంగా: శూన్య చిత్తస్య = సంకల్ప తహితమనస్వి;
యదృచ్ఛయా = యాదృచ్ఛికంగా: ప్రాకృతస్య ఇవ = అజ్ఞాని వలె; కుర్వతః =
చేస్తుంటాడు; (అట్టి) అస్య ధీరస్య = అజ్ఞానికి; న మానః = మానమూ లేదు;
న అవమానతా = అవమానమూ లేదు.

స్వభావసిద్ధంగా ప్రారబ్ధులకాత్తు జ్ఞాని అజ్ఞాని వలె ప్రాకృతుడివలె ప్రవర్తిస్తూ
ఉంటాడు. జ్ఞాని శూన్య చిత్తుడు. ధీరచిత్తుడు. ఆ విజ్ఞానికి మానావమానాలు లేవు.

జ్ఞాని శూన్య చిత్తుడు. వికార రహితుడు. జ్ఞాని వికారికాదు. జ్ఞాని అతిశాంతుడు
అత్యుజ్జానపురుషుడు అజ్ఞాని వలె సంచరిస్తాడు. అయినక హర్షశోకాలు లేవు.

శుద్ధ స్వరూపుడు

కృతం దేహేన కర్మేదు నమయా శుద్ధరూపిణా

ఇతి చింతానురోధీ యః కుర్వన్నపి కరోతి

201

ఇదం కర్మ = ఈ కర్మ. దేహేన = దేహంచేత; కృతం = చేయబడింది;
శుద్ధరూపిణా = పరిశుద్ధరూపుడనగు; మయా = నా చేత; న కృతం = చేయబడలేదు;
ఇతి = ఈ ప్రకారం; యః = ఎవడు; చింతానురోధీ = భావించు చున్నాడో;
నః = నాడు; కుర్వన్నపి = చేస్తున్నాడూ; న కరోతి = చేయనివాడే.

ఈ కర్మ దైహికం. ఇది శుద్ధ రూపకంకాదు. ఈ ప్రకారం చింతించేవాడు
కర్మ చేస్తుంటాడు. మరి చేయడు. ఈ కార్యకలాపాలు దేహం చేస్తుంది. ఇవి
ఆత్మీయమైనవి కావు. అత్యుజ్జాని చేయడు. నేను ఆత్మజ్ఞానిని. ఈ వసుల్లో నా ఆత్మ
జ్ఞానబడి పోదు. అందువల్ల ఆత్మ ఇందులో లగ్నంకాదు. అమనస్కంగా దేహేంద్రి
యాలు చేస్తుంటాయి. మానుతుంటాయి.

‘కర్మలు దైహికమైనవి కదా. తప్పుడు పనులు చేస్తూ నా ఆత్మకు నాకు సంబంధంలేదు’ అనుకొనేవారు అజ్ఞానులు. తప్పులు కప్పిపుచ్చుకొనే మోసగాంధ్రు. అబ్బులు వీరికి కర్మఫలం పేజీమిక్కిలిగా ఉంది. ఆత్మజ్ఞానం అంటే అసలు తెలియదు. అనుభవం-అస్థ-శుద్ధ బుద్ధిలేదు.

వీరు కర్మపరిణ అనుకూలంగానే ఉంటే పొంగి పోతారు. వ్యతిరేకంగా జరిగితే క్రుంగిపోతారు. శుభం అయితే సంతోషం. అశుభం అయితే అపరిమితదుఃఖం.

అజ్ఞానుల కార్యకలాపాలకు పూర్తిగా విరుద్ధం జ్ఞానుల కృత్యాలు. విజ్ఞానం శుభాలకు పొంగిపోరు. అశుభాలు జరిగినప్పుడు క్రుంగిపోరు. శుభాశుభాలయందు సమబుద్ధి కలిగి ఉంటారు. శ్రీ వ్యామోహం, ధనాశ, రాగద్వేషాలు జ్ఞాని అయిన వాడి మనసులో జొరవు.

పవిత్ర పరిశుద్ధ మధుర పదార్థాలు ఆరగించే అనుభవం లేనివారు ఇతర పదార్థాలతో తృప్తి పడతారు. కానీ అవి రుచి మరిగినవాడు ఇతర పదార్థాలు తినలేడు. జ్ఞాన పురుషులు ఆత్మానందం పంటి మధురామృత పదార్థ రుచి ఎరిగిన వారు. వారికి విషయానందం అత్యల్పం - నైచ్యం. వారికి రుచ్యంకాదు. వారు ఆత్మానంద మగ్న మౌనసులు. బ్రహ్మానందానుభవం గలవారు. ఉత్తమోత్తములు.

శ్రీమాన్

అతద్వాదీవ కురుతే న భవే దపి బాలిశః

జీవన్ముక్తః సుఖీ శ్రీమాన్ సంసరన్నపి శోభతే

202

అతద్వాదీవ=అక్క విరుద్ధవాక్యాలు పల్కునివాడిపలె; జీవన్ముక్తః = జీవన్ముక్తుడు; కురుతే=కార్యములు చేస్తున్నాడుకానీ; బాలిశః=మూర్ఖుడు; న భవేత్=కాదు; అత ఏవ=కనుక; సంసరన్ అపి=సంసారమందున్నా; సః=అతడు; సుఖీ=సుఖపంతుడై; శ్రీమాన్=శ్రీమంతుడై; శోభతే=శోభిస్తాడు.

జ్ఞాని విరుద్ధవాడిపలె నేను ఈ కార్యం చేయను అనడు. ఆ కార్యం చక్కగా నిర్వహిస్తాడు. కానీ అజ్ఞాని, మూర్ఖుడు పామరుడు పలె దానిపై అధికంగా వ్యామోహం పెట్టుకోడు. నిష్కామంగా ఉంటాడు. ప్రారబ్ధవశంగా లభించి;

వ్యవహారం చేస్తూ నిరాచూసంగా నిత్యానందంలో సుఖంగా శ్రీమంతుడై ఉంటాడు. జీవన్ముక్తుడై చిన్మయానందుడై శోభిల్లుతుంటాడు. ఆత్మానందశ్రీ గరివాడు శ్రీమంతుడు.

ఆ సంయమిండుడు సాంసారిక వ్యవహారాలు చేస్తున్నా అందుకో మాన సికంగా ప్రమేయం పెట్టుకోడు లాభాలాచాలలోనూ, ఫలాఫలాతిలోనూ సుఖ దుఃఖాలకు లోనుకాడు. తామరాకుపై నీటిబొట్టువలె అంటే అంటక నిత్య విభూతిలో ఉండిపోతాడు.

సర్వసంసారమును మానసమున నొడవు
సర్వసంసారమును మానసమున నుండు
సర్వసంసారమును మానసమున నడగు
సర్వసంసారమును మానసంబె యగును

— సీతారామాంజనేయ సంవాదం

విశ్రాంతి

నానావిచార సుశ్రాంతో ధీరో విశ్రాంతి మాగతః

న కల్పితే న జానాతి న శృణోతి న పశ్యతి

203

నా నా విచార సుశ్రాంతః = బహుమత విచార నిష్పత్తిగల వాడై; ధీరః = ధీమంతుడైన జ్ఞాని; విశ్రాంతిం = ఆత్మ శాంతిని; ఆగతః = పొందుతున్నాడు; అతఏవ = కనుక; సః = అతడు; న కల్పితే = కల్పనలు భావనలు చేయడు; న జానాతి = ప్రయత్నించడు; న శృణోతి = వినడు; న పశ్యతి = చూడడు.

ద్వైత భావ విచార ధార నిష్పత్తి కాగానే జ్ఞానికి శాంతి విశ్రాంతి లభిస్తుంది. అద్వైతభావ విభూతిలో పరమేశ్వరాను భూతి పొందుతుంటాడు. తన్మయుడై అతి జ్ఞానంలో మగ్నమై ఆత్మరతిలో ఉండి పోతాడు. ఆ స్థితిలో ఆ మౌని ఏమీ కల్పనలూ చేయడు. ఏమీ తెలిసికోవాలను కోడు. ఏమీ వినడు. ఏమీ చూడడు.

మునికి న నా ప్రకార విచారధారలు రాహిత్యం పొందుతాయి. ఆ ఋషి అంతరాత్మ శాంతి సుఖం పొందుతుంది. మనో వ్యాపారాలైన సంకల్పాదులు అరికట్ట బడతాయి. బుద్ధి వ్యాపారం కూడ సద్దుమణుగుతుంది. ఇంద్రియాలు వ్యాపారాలు చూనిస్తాయి. ఆ మౌనికి కర్తవ్యములపై అభిమానమే ఉండదు.

సకల రత్నపూర్ణ సర్వపసుంధరా

చక్ర దానవిధియు శరీరసంగ

రాదు - విశ్వవేదరాశి సాక్షాత్కార

విద్య ఇచ్చుటకు వివేకధుర్య!

— తిక్కణ (భారతం శాంతిపర్వం)

మహాశయుడు

అసమాధేః అవిశేషాత్ నముముక్షుః న చేతరః

నిశ్చిత్త్య కల్పితః పశ్యన్ బ్రహ్మైవాస్తే మహాశయః 204

మహాశయః = మహోన్నత ఆశయంగలజ్ఞాని; అసమాధేః = సమాధి రహితగుణపలన; ముముక్షుః = మోక్షేచ్ఛగలవాడు; న చేతరః = లగుటలేదు; అవిశేషాత్ = విశేష రహితుడైనందువలన; న ఇతరః = బద్ధుడుకాదు; ఇతి = ఇట్లని; నిశ్చిత్త్య = నిశ్చయించుకొని; ఇదం = ఈ సకలదరాచరజగత్తును; కల్పితం = మాయాకల్పితంగా; పశ్యన్ = చూస్తున్నాడు; బ్రహ్మైవ = బ్రహ్మమై; అస్తే = ఉంటున్నాడు.

యోగి మహాశయిడు సమాధి రహితుడైనంత మాత్రాన ముముక్షువు కాలేడు. ద్వైత భావ అభావంపలన బద్ధుడూకాలేడు. నిశ్చయ జ్ఞానంపలన ఈ సర్వవిశ్వం కల్పితం అని స్పష్టమైన వమ్మకం కలిగింది. ఆ స్థితిలో అప్పుడు ఆ యోగి బ్రహ్మమై సుస్థిరుడైనాడు.

జ్ఞాని ముముక్షువుకాదు. ముముక్షువు అయినవాడు విశేష నిష్పత్తికోసం సమాధి ఆవలించినాడు. జ్ఞానిలో విశేషాలే ఉండవు. ఇక సమాధి ఎందుకు? ద్వైత భ్రమ తొలిగిపోతే బంధంకూడా పోతుంది. ద్వైత భ్రమ ఉంటేనే బంధం.

జ్ఞాని బ్రహ్మస్వరూపుడు. జగత్తు కల్పితం అని జ్ఞానికి మొదటనుంచీ తెలుసు. కాబట్టి ఆ జ్ఞాన పురుషుడు జగత్తును బాధితానువృత్తితో లీలామాత్రం చూస్తుంటాడు. అందువల్ల ఆ యోగి నిర్వికార చిత్తుడే.

“సమాధి స్థితి నాందీతే కర్మణా త్యజింపబడతాయి. విషయ కర్మలేకాక సత్కర్మలైన పూజా జపతపాదులూ విడిపోతాయి అది జ్ఞాని పరిపక్వస్థితి”

— రామకృష్ణ పరమహంస

నిరహంకారుడు

యస్యాంతః స్యాదహంకారో న కరోతి కరోతి సః

నిరహంకార ధీరేణ నకించి దకృతం కృతమ్

205

యస్య=ఎవని; అంతః=అంతఃకరణంలో; అహంకారః=అహంకారం; స్యాద్యది = కలుగుతుందో; సః = వాడు; లోకదృష్ట్యా = లోకందృష్టిలో; న కరోతి అపి=చేయనివాడై నప్పటికీ; కరోతి=సంకల్పాదులద్వారా చేస్తున్నాడు; నిరహంకార ధీరేణ = అహంకార రహితుడైన జ్ఞానిచేత; లోకదృష్ట్యా = లోకందృష్టిలో; న కించిత్=అవికంగా; కృతమపి=చేయబడినదైనా; స్వదృష్ట్యా=స్వకీయ దృష్టిచేత; తత్=అది; న కృతం=చేయబడినదే.

అంతఃకరణంలో అహంకార అధ్యాసగలవాడు లోకందృష్టిలో ఏమీచేయని యోగివలె కనిపిస్తాడు కాని మానసికంగా అన్నీ ఆలోచిస్తూనే ఉంటాడు.

అంతః కరణంలో నిరహంకార ధీరత్వం గలవాడు లోకం దృష్టిలో ఎన్నో కార్యాలు చేస్తున్నాడూ మానసికంగా ఏ కొంచెమూ ఆలోచించడు. కనుక ఏమీ చేయనివాడే

అహంకారి ధ్యానాలు సమాధి నిష్ఠలు నియమాలు చేస్తున్నట్లుండినా అన్ని ఊహాపోహలు ఆశలు అభిలాషలు సంకల్పిస్తుంటాడు. నిరహంకారి ఆ విధంగా ఉండడు. చోకుల ప్రశంసలు రాకపోవచ్చు. ఆ మోగి ఏమీ అనుకోడు. ఏమైనా కార్యాలు చేసినా మనస్సు నిష్కల్మషంగా నిర్వికారంగా నిశ్చలంగా ఉంటుంది. సంకల్పాలే ఉండవు. కర్తృత్వ అపేక్షలుండవు.

ఆశా రహితుడు

నోద్విగ్నం న చ సంతుష్టం ఆకర్తృ స్పంద వర్జితమ్

నిరాశం గతసందేహం చిత్తం ముక్తస్య రాజతే

206

ముక్తస్య = జీవన్ముక్తుని; చిత్తం = మనస్సు; ఆకర్తృ = కర్తృత్వ రహితమై; స్పందవర్జితం = చలనరహితమై; నిరాశం = ఆశారహితమై; గత సందేహం = సందేహరహితమై; నోద్విగ్నం = ఉద్వేగరహితమై; న సంతుష్టం = సంతోషంతో పొంగిపోవనిదై; రాజతే = ప్రకాశిస్తూ ఉంటుంది.

జీవన్ముక్త పురుషుడు కర్తృత్వరహితుడు సంకల్ప వికల్ప రహితుడు. ఆశారహితుడు సందేహరహితుడు ఆ మహర్షి చిత్తంలో ద్వేషంలేదు సంతోషం లేదు పరమానందమే, ఆత్మానందమే,

జీవన్ముక్తుడి మానసం ప్రశాంతి నిలయం ప్రకాశగృహం. ఆ ఋషి చిత్తంలో ఉద్వేగం అనేదిలేదు ఉద్వేగం ఉంటేనే ద్వైతం తలయెత్తుతుంది. ఆ ఋషీశ్వరుడి చిత్తం సంకల్ప పితలా శూన్యం. లౌకిక ఆశలు అందు పొదలు రించవు. సందేహాలకు స్థానమేలేదు అక్కడ అహంకారం అన్యాయ అజ్ఞానం లేదు.

విడుపువలయు సకల విషయవాగ్ధానుందు

విడుపుబోలు గుణము వెదకి యెందు

గానరైరి యిదులు కలదె పరిత్యాగ

శీలానకు అసాధ్యసిద్ధి యెందు?

— ఎఱ్ఱన (భారతం)

నిర్నిమిత్తుడు

నిర్ధ్యాతుం చేష్టతుం వాపి యచ్ఛిత్తం న ప్రవర్తతే

నిర్నిమిత్త మిదం కింతు నిర్ధ్యాయతి విచేష్టతే

207

యత్ = జ్ఞానిదైన వీ; చిత్తం = మనస్సు; నిర్ద్యాతుం = ధ్యానరహితంగా
గానీ; నా అపి = లేక; చేష్టితం = కర్మలు చేయబడలేక; న ప్రవర్తతే
ప్రవర్తింపడు; కింతు = కానీ ఒకానొకప్పుడు; ఇదం = ఈ చిత్తం; నిర్నిమిత్తం =
కారణంలేకుండా; నిర్ద్యాతుం = ధ్యాన క్రియారహితంగా ఉంటుంది; చ = మరియు;
విచేష్టతే = ఏవో క్రియలను చేస్తుంది

జ్ఞాని చిత్తం నిష్క్రియభావంలో సుస్థితంగా విరాజిల్లుతుంది. ఆ చిత్తం
చేష్టలు చేయటానికి ప్రవృత్తంకాదు. అది సంకల్పరహితం. నిశ్చలం. సుస్థిరం.
కానీ సంకల్ప రహితంగా నిర్నిమిత్తంగా నా నా ప్రకారచేష్టలు చేస్తుంటాడు. ఆ
యోగి చిత్తం పరమ పవిత్రం. పరిశుద్ధం. అది స్వస్వరూపంలో సుస్థిరం.

మందుడు

తత్త్వం యథార్థ మాకర్ణ్య మందః ప్రాప్నోతి మూఢతామ్

అథవాఽఽయాతి సంకోచ మమూఢః కోఽపి మూఢపత్ 208

మందః = అజ్ఞాని; యథార్థం తత్త్వం = యథార్థ తత్త్వం; ఆకర్ణ్యఅపి =
వినియునూ; మూఢతాం = మోఢ్యాన్ని; ప్రాప్నోతి = పొందుతున్నాడు; అథవా =
లేక; సంకోచం = సంకోచబుద్ధిని; ఆయాతి = పొందుతున్నాడు; తథా = అలా;
అమూఢః = జ్ఞాని; కోఽపి = ఒకానొకడు; మూఢపత్ = మూఢుని పతి;
మూఢతాం = మూఢత్వం; ప్రాప్నోతి = పొందుతున్నాడు.

మందుడైన అజ్ఞాని, అత్య తత్త్వంలోని రహస్య ప్రబోధాన్ని ఉపనిషత్తుల
ద్వారా ఇతర శాస్త్రాల ద్వారా వినికూడా సంశయం మూఢత్వాన్ని అవివేకాన్ని పడు
లుకోలేడు. అజ్ఞానంతోనే జీవిస్తాడు. తత్త్వం లోని అర్థాన్ని పరమార్థాన్ని గ్రహింప
లేడు. దీని అర్థం అపగాహన కోసం సమాధి యోగాలు పూనకాడు. వీరిలో కోటి
కొక్కడు అత్య జ్ఞాని పైకి మూఢుడివలె నుంచుకొన్నాడు. కానీ అంతరంగంలో ప్రళాంతి
అనుభవస్తాడు.

“తత్” అనగా పరమాత్మ “త్వం” అనగా అత్మ. ఈశ్వరజీవ ఐక్యమే
తత్త్వం. ఈ తత్త్వపదార్థం గురువు పలక విని కూడా అజ్ఞాని విపరీత భావనలు
పొందుతుంటాడు. అసంభావన అంటే గురువుచెప్పిన దానిని సందేహించుట విపరీత

భావన అంటే దేహాన్ని అత్య అనుకొనుట మరియు గురూపదేశాలకు విపరీతార్థ
వ్యాఖ్యానాలు చేయుట శాస్త్రార్థ సాక్షాత్కారం కోసం చిత్తనిరోధం చేయుట.

నిత్యము కర్మము కర్మ ఫ

ల త్యాగము నగుట లెస్స - లౌల్యవివియోగం

ఐక్యత్వమయోగము - ద

త్రుత్యయ లక్షిండు సూచె బ్రాహ్మణుడు మహిన్

— ఎఱ్ఱన (వారతం)

చిత్త నిరోధం దూష్యం

ఏకాగ్రతా నిరోధోవా మూఢై రభ్యాసతే భృశమ్

ధీః కృత్యం గ పశ్యంతి సుప్తపత్ స్వపతే స్థితాః

920

ఏకాగ్రతా = చిత్తైకాగ్ర్యం; వా = లేక; నిరోధం = చిత్తనిరోధం;
మూఢైః = మూఢులచేత; భృశం = ఎక్కువగా, మిక్కిలిగా; అభ్యస్యతే =
అభ్యాసం చేయబడుతున్నది; ధీః = ధీరులైన జ్ఞానమూర్తులు; కృత్యం =
చూర్వకృత్యాలయిన ఏకాగ్రత నిరోధానులయ; నపశ్యంతి = చూడరు; పరంతు =
నురేమనగా; స్వప్తపత్ = నిద్రిస్తున్నట్లు; స్వపదే = తన అత్యపదంలో; స్థితాః =
ఉంటుంటారు.

చిత్త ఏకాగ్రత కోసం చిత్తనిరోధం కోసం అజ్ఞానులు అత్యంతమైన
అభ్యాసం చేస్తుంటారు. కాని ధీరపురుషుడు చిత్త ఏకాగ్రత, చిత్తనిరోధం లక్షించ
కుండానే నిద్రించిన వాడు నిద్రలేచి కూర్చున్నట్లు తన అత్య పదంపై సుస్థితంగా
విరాజిల్లుతాడు.

ఇతరచింత లేకుండా లక్ష్యం ఒక్కదానినే ధ్యానించటం ఏకాగ్రత. ఏకాగ్రత
గానీ చిత్త నిరోధం గానీ అత్య సాక్షాత్కారం కోసం విపరీత భావనలు కలుగకుండా
చిత్త అభ్యాసం చేస్తారు కొందరు.

దేహమే నేను అనే విపరీత భావములు లేని విజ్ఞాని అద్వైతానంద అత్య
సాక్షాత్కారం పొందుతాడు. ఆ యోగి అనందభ్రమలులేక స్వస్వరూప ప్రకాశం
స్ఫురించి పరమాత్మను దర్శిస్తాడు.

చిత్తనిరోధం నిష్ప్రయోజనం

అప్రయత్నాత్ ప్రయత్నాద్వా మూఢో నాప్నోతి నిర్వృతిమ్

తత్త్వ నిశ్చయ మాత్రేణ ప్రాజ్ఞో భవతి నిర్వృతిః 210

మూఢః = అజ్ఞానిః; అప్రయత్నాత్ = అప్రయత్నంగాకానీ; ప్రయత్నాత్ = ప్రయత్నం చేసికానీ; నిర్వృతిః = పరమ సుఖం; నాప్నోతి = పొందకున్నాడు; ప్రాజ్ఞః = జ్ఞాని; తత్త్వనిశ్చయ మాత్రేణ = తత్త్వనిశ్చయం చేయుట మాత్రంచేత; నిర్వృతిః = పరమసుఖం పొందువాడుగా; భవతి = అగుచున్నాడు.

అజ్ఞాని చిత్తనిరోధంచేసి కఠిన కన్యానుష్ఠానచేసికూడా ప్రయత్నించి ప్రయత్నించకా అవస్థలు పడతాడే కానీ కూడా పరమ సుఖాన్ని పొందలేడు. ప్రాజ్ఞుడైన జ్ఞాన పురుషుడు కేవలం తత్త్వంలోని నిశ్చయార్థం గ్రహించి నిర్వృతి పదవి పొందుతాడు.

జీవ బ్రహ్మ ఐక్యతపై నిశ్చయాభిప్రాయం లేని వాడు మూఢుడు. అజ్ఞాని అనివేకి. అతడు చిత్త నిరోధానికి సమాధి హతయోగాలు పడతాడు. కన్యానుష్ఠానాలు నిత్యం చేస్తుంటాడు. కానీ పరమసుఖం పొందలేడు. అనంద హేతువై న అత్యానుభవం అతడికి తెలియదు

జ్ఞాని జీవ బ్రహ్మైక్యం పై దృష్టిగలవాడు. తత్త్వ మూలార్థం తెలిసిన వాడు. అజ్ఞాన యోగీంద్రుడు సమాధిలో కూర్చోడు కర్మలు చేయడు. కానీ నివృత్తిలో గల నిత్య సుఖం అనుభవిస్తాడు. అతడు చేయవలసిన కర్తవ్యాలు ఏవీలేవు.

యస్త్యాత్మరతి రేపస్యాత్ ఆత్మతృప్తశ్చ హానవః
ఆత్మస్యేవ చ సంతుష్ట స్తస్య కార్యం న విద్యతే

ధీరుడు ఆత్మరతిలోనే పరమానందం అనుభవిస్తాడు. ఆత్మలోనే తృప్తి తుష్టి పరిపూర్ణంగా పొందుతాడు. ఆత్మేతర పదార్థాల వల్ల సంతుష్టి కలుగదు. ఆధీరుడికి ఏ కర్తవ్య కార్యాలూ అవసరంలేదు.

ఆత్మ శుద్ధం

శుద్ధం బుద్ధం ప్రియం పూర్ణం నిష్ప్రపంచం నిరామయమ్

ఆత్మానం తం న జానంతి తత్రాభ్యాస పరా జనాః

211

తత్ర=ఆ హత యోగాదులందు; అభ్యాసరాః=అభ్యాసపరులైన యోగులైన; జనాః=విశిష్టజనులు; శుద్ధం=శుద్ధమూ; బుద్ధం=జ్ఞాన రాశి; ప్రియం=ప్రియమూ; పూర్ణం=పూర్ణమూ; నిష్ప్రపంచం = ప్రపంచ వాసనారహితమూ; నిరామయం=దుఃఖహరమూ అయిన; తం=ఆ; ఆత్మానం=ఆత్మను; న జానంతి=తెలుసుకోలేరు.

ఈ జగత్తులో అభ్యాసపరాయణులైన జనులు పరిశుద్ధమూ ప్రబుద్ధమూ ప్రియమూ పరిపూర్ణమూ ప్రపంచ రహితమూ దుఃఖ రహితమూ అయిన ఆత్మను గూర్చి ఎరుగరు.

కర్మ కలాలు ఆచరణలో గల అభ్యాసపరాయణులైన ఆత్మ జ్ఞానంలేని అజ్ఞానులు ఆత్మను ఆర్థం చేసికొలేరు. ఆమూఢులు తత్త్వజ్ఞానం పొందలేక మాయా తీతం - స్వప్రకాశవిరాజితం - పరిపూర్ణం - ప్రపంచాతీతం - సంసార దుఃఖరహితం - నిరామయం అయిన స్వస్వరూప ఏకాత్మను తెలుసుకోలేరు. అది తెలిసిన వాడికే ముక్తి అట్టి వాడే జీవన్ముక్తుడు.

“నేను ఉపకారం చేస్తున్నాను” అనుకోవటం అహంకారం. అజ్ఞానం వలన ఈ అహంకారం ఆవిర్భవిస్తుంది. “సర్వేశ్వరుడే సర్వం చేయిస్తున్నాడు అనే భావన జ్ఞానదీపం. ఈశ్వరుడు కర్త, తత్త, హర్త. జీవుడు అకర్మ, అకర్త”.

— రామకృష్ణ పరమ హంస

విజ్ఞానం ముఖ్యం

నా బోధితి కర్మణా మోక్షం విమూఢోఽభ్యాస రూపిణా

ధన్యో విజ్ఞాన మాత్రేణ ముక్తస్తిష్ఠత్య విక్రయః

212

విమూఢః = అజ్ఞానిః. అభ్యాసరూపితా = అభ్యాసరూపమైనః. కర్మణా = కర్మచేతః. మోక్షం = మోక్షం. న ఆప్నోతి = పొంద జాలడు. అవిక్రియః = క్రియా రహితుడైనః. ధన్యః = ధన్య పురుషుడు. విజ్ఞాన మాత్రేణ = జ్ఞానమాత్రం చేతః. ముక్తః = ముక్తుడైనః. తిష్ఠతి = విరాజిల్లుతున్నాడు.

మూఢుడు అభ్యాసంవల్ల అలవాటుపడి కర్మలు చేసినంత నూత్రాన మోక్షం పొందలేడు. ధన్యుడూ భాగ్యశాలి అయిన పురుషులంగవుడు క్రియా రహితుడై తేవలం విజ్ఞానం వల్ల ముక్తి పదం అధిష్టిస్తాడు.

యోగాభ్యాసాలు కర్మకలాపాలు మోక్షం సంపాదించి పెట్టలేవు. “తథాచ— న కర్మణా న ప్రజయా న ధనేన....” కర్మలు సంతానం ధనం మానవుడికి మోక్షం అందించలేవు. అవిద్య అంతరించాలి విజ్ఞానం విస్తరిల్లాలి. అప్పుడే అపవర్గం సంప్రాప్తం.

కౌముంటును క్రోధంబును

నేమరక జయింపవలయు నెల్ల విధములన్

ధీమహిత! ఆదియ సతత

క్షేమంకరమైన పథము కృత బుద్ధులకున్

— ఎఱ్ఱన భారతం

కోరికమాత్రం చాలదు

మూఢో నాప్నోతి కద్రుహ్మ యతో భవతు మిచ్ఛతి

అనిచ్ఛన్నపి ధీరోహి పరబ్రహ్మ స్వరూపభాక్

213

యతః = ఏ కారణంవలన; మూఢః = అజ్ఞానిః. బ్రహ్మ = బ్రహ్మ; భవతుం = అగుటకు; ఇచ్ఛతి = కోరుకొంటున్నాడో; తతః = ఆ కారణం వలననే; సః = అతడు; తత్ = ఆ బ్రహ్మను; న ఆప్నోతి = పొందజాలకున్నాడు. ధీరః = ధీర పురుషుడగుజ్ఞాని; అనిచ్ఛన్నపి = కోరకున్నను; పరబ్రహ్మస్వరూప భాక్ భవతి = పరబ్రహ్మ స్వరూపం పొందువాడగుచున్నాడు.

అజ్ఞాని తాను బ్రహ్మ కావాలని తీవ్రంగా కోరుకొంటాడు. కోరుకోవటం కారణంగా తాను బ్రహ్మకాలేడు. జ్ఞాని జితేంద్రియుడు. వాంఛారహితుడు. వారికి ఏ కోరికలు లేవు. ఏమీ కోరుకోనివాడు కనుక జ్ఞాని పరబ్రహ్మ స్వరూపం పొందు తాడు.

అజ్ఞాని అయిన మూఢుడు చిత్త నిరోధ నియమాలు పాటించి కష్టించి వాంఛలను అరికట్టుకోలేక తానే బ్రహ్మనై సోవాలని నిశ్చయం చేసికొంటాడు. వాంఛలు అజ్ఞాన లక్షణాలు. అజ్ఞాన వాంఛవల్ల తాను ఎన్నటికీ బ్రహ్మ కాలేకపోతు బాధలు పడు తుంటాడు.

జ్ఞాని మోక్షాన్ని కూడా అపేక్షించడు. అపేక్ష లేకపోవటంచేత జితేంద్రియుడికి బ్రహ్మత్వం సిద్ధిస్తుంది. మోక్షం ప్రాప్తిస్తుంది. కోరికలు జయించటమే సిద్ధికి తోప. మోక్షపేక్షగలవాడు ముముక్షువు. అపేక్షలు పర్జనీయం అన్నప్పుడు మోక్ష పేక్ష కూడా పర్జనీయమే. మోక్షేచ్ఛలేనివాడు పరబ్రహ్మస్వరూపుడు. అంతఃకరణ సహితుడు జీవుడు. అంతఃకరణ రూపావరణ రహితుడు దేవుడు.

సంసారపోషకులు మూఢులు

నిరాధారాః గ్రహ వ్యగ్రా మూఢాః సంసార పోషకాః

ఏతస్యానర్థ మూలస్య మూలచ్ఛేదః కృతో బుధైః

214

నిరాధారాః = ఆధారరహితులైన; గ్రహవ్యగ్రాః = దురాగ్రహులైన; మూఢాః = మూఢులు; సంసార పోషకాభవంతి = సంసార పోషకులు అగుచున్నారు; బుధైః = జ్ఞానవంతులగు పండితులచేత; ఏతస్య = ఈ; అనర్థమూలస్య = అనర్థ హేతువైన; సంసారస్య = సంసారం యొక్క; మూలచ్ఛేదః కృతః = మూల చ్ఛేదం చేయబడుతున్నది.

ఆధార హీనులు దురాగ్రహపరులు అయిన అజ్ఞానులు సంసార పోషణలోనే జీవనం గడుపుతుంటారు. సంసారం అనర్థమూలం. బుధులైన జ్ఞానులు అనర్థ మూలమైన సంసార వృక్షాన్ని జ్ఞాన ఖడ్గంతో ఖండించి పరమ సుఖం పొందుతారు.

మొండి పట్టుదల హతం గలవాడు మూర్ఖుడు. వేదాంత శాస్త్రాలు అత్యవిదారాలు గురుబోధ పొందకుండానే కేవలం చిత్తనిరోధం చిత్తనిరోధం అని జపించేవాడికి మోక్షంరాదు. సంసార బంధంపోదు. సంసార మూలచ్ఛేదం చేయటానికి జ్ఞానం కావాలి. అది లేకుండా బంధవిముక్తికాదు. అజ్ఞాని జ్ఞానానికే విముఖుడు.

వాంఛలు జయించాలి

న శాంతిం లభతే మూఢో యతః శమతు మిచ్ఛతి

ధీర తత్త్వం వినిశ్చిత్త్య సర్వదా శాంత మానసః

215

యతః=ఏకారణం వలన; మూఢః=మూఢుడు; శాంతిం=శాంతిని; ఇచ్ఛతి=కోరుతున్నాడో; తతః=అకారణం వలన; సః=అట్టి వాడు; శాంతిం=శాంతిని; నలభతే=పొందడు; ధీరః=ధీశక్తిగలవాడు; తత్త్వం=తత్త్వం; వినిశ్చిత్త్య=నిశ్చయించుకొని; సర్వదా=సదా; శాంతమానసః = శాంతమనస్సి అగుతున్నాడు.

అజ్ఞాని శాంతిగా ఉండాలని వాంఛించి వాంఛలబ్ధికి ప్రయత్నిస్తాడు. ఈవాంఛ కారణంగా అజ్ఞాని శాంతి పొందలేడు. నిశ్చయ జ్ఞానంతో జ్ఞాని తత్త్వ రహస్యమెరిగి వ్యతిరేకమైన వాంఛ లేకుండా నిశ్చలంగా సదాశాంతి పొందుతుంటాడు.

అజ్ఞాని చిత్త నిరోధంతో శాంతి సాధించాలని పట్టుపట్టి విఫలదశవుతాడు. ధీరుడు పట్టుదల చూడకుండా అత్యంత నిశ్చయంగా గ్రహించాలని వాంఛలు జయించి శాంతి పొందుతాడు.

“పాప పుణ్యాలు ఉన్నవి-లేవు. ‘అహం’ తత్త్వమున్నంతవరకు భేద యద్ధి ఉండును. అప్పుడు పాప పుణ్యాల జ్ఞానంకూడా ఉండును. అహము తుడిచిపెసినవారు పాప పుణ్యాలకు మంచి చెడ్డలకు అతీతులు.”

ఈశ్వరదర్శనం కానంత పరకు భేదబుద్ధి - మంచిచెడ్డలనే జ్ఞానం ఉండనే ఉండును. ఈశ్వరుని పూర్తిగా ఎవరెరుగుదురు కాపలసినంతపరకు ఎరిగిన చాలు. చక్కెరకొండకడకేగిన పిమ్మదానికి కాపలసినంత మాత్రమే కొనును కాని దానికి కొండ అక్కరలేదు. గ్లాసెడు నీరుతో దాహంతీరిపోగా సరోవరం నీరు లెక్కింప నేల!”

— రామకృష్ణ పరమహంస

ఆత్మ అవ్యయం

క్వాత్మనో దర్శనం సత్య యద్బుష్ట మవలంబితే

ధీరాస్తంతం న పశ్యంతి పశ్యంత్యాత్మాన మవ్యయమ్ 216

యత్ = ఎవని చేత; దృష్టం = దృశ్య పదార్థం; అవలంబితే = ఆపలోకింప బడుతున్నదో; తస్య = అతనికి; ఆత్మానః = ఆత్మయొక్క; దర్శనం = సాక్షాత్కారం; క్వ = ఎక్కడ?; ధీరాః = జ్ఞానులు; తంతం = ఆయా; దృష్టం = దృశ్య ప్రపంచం; న పశ్యంతి = చూడరు; అవ్యయం = నాశరహితమైన; ఆత్మానం = ఆత్మను; పశ్యంతి = చూచు చుండుదు.

అజ్ఞానికి ఆత్మదర్శన మెక్కడ లభ్యం అతడు కళ్ళుతెరిచే సర్వం చూచాలని చూస్తూంటాడు. బాహ్య చర్యతీవులకు ఆత్మ కనిపించదు. అంతర్బుష్టిగల వాడికే ఆత్మ దర్శన భాగ్యం. జ్ఞాని ఆత్మను ఈ కన్నులతో చూడడు. అంతర్బుష్టితో అని నాశి అయిన ఆత్మను ఆపలోకిస్తాడు.

అజ్ఞానికి ప్రత్యక్షప్రమాణాలే కావాలి. అవే సత్యం నిత్యం అనుకొంటాడు. అందువల్ల అతడికి ఆత్మ దర్శనం కాదు. జ్ఞాని కనిపించే పదార్థాలను కాక పదార్థాల అంతర్గత కారణశక్తిని తెలుసుకొంటాడు. అందువల్ల అతడు సర్వదా చిద్రూపమైన ఆత్మను ఆపలోకిస్తాడు. కనుక ఆ యోగి ఆత్మజ్ఞానంలో లీనమై ఉంటాడు. కార్యరూపంలో గల బాహ్యపదార్థాలు అతడికి కనిపించవు.

“శరణాగతియే మోక్షభనమునకు సింహ ద్వారం”

— శ్రీ సత్యసాయిబాబా

బలవంతం తగదు

క్య నిరోధో విమూఢస్య యో నిర్బంధం కరోతివై

స్వరామస్యైవధీరస్య సర్వదాఽసాప కృత్రిమమ్

217

యః=ఎవడు; నిర్బంధం=చిత్త నిరోధం; వై=హఠముగా, నట్టుదలగా; కరోతి=చేయుచున్నాడో; తస్య=ఆ; విమూఢస్య=మూఢునకు; నిరోధః=చిత్త నిరోధం; క్య=ఎక్కడ?; స్వారామస్య=ఆత్మరాముడైన; ధీరస్య=ధీరుడైన జ్ఞానికి; సర్వదా ఏవ = ఎల్లప్పుడూ; ఆసౌ = ఈ చిత్త నిరోధం; అకృత్రిమ=స్వాభావికమే.

చిత్త నిరోధం బలవంతంగా హఠంతో చేసేవాడు అజ్ఞాని. అతడు ఏమి చేస్తాడు? నిరోధం సాధించలేడు. ఆత్మరాముడు దీక్షితు జ్ఞాని. నిశ్చయబుద్ధితో నిశ్చింతగా స్వాభావికంగా సులభంగా అతి సహజంగా చిత్త నిరోధం సాధిస్తాడు.

అజ్ఞాని శుష్కచిత్తుడు. చిత్త నిరోధం సాధించలేడు. చిత్త నిరోధానికి సమాధి అవలంబిస్తాడు. కానీ అతడు వహాధినులచే నేవగానే చిత్తం లౌకిక విషయాలపైకి పరుగులెత్తుతుంది. నిత్యం నిశ్చల చిత్తంతో అత్యస్మరణ చేసేవాడు. నదా ఆత్మా శుందంలో నిలిచిపోతాడు. నదా సమాధి సాధిస్తాడు. స్వాత్మరాముడై విరాజిల్లుతాడు.

భూత హితముగా పలుకు చొంకును సత్యఫలంబునిచ్చు - త

ద్యుత భయాన్వదంబగు వ్రభూతపసత్యము చొంకునట్లు....

— ఎఱ్ఱన (భారతం)

నిరాకులుడు

భావస్య భావకః కశ్చిత్ కించిద్భావ కోఽనరః

అభిమానభావకః కశ్చిత్ ఏవమేవ నిరాకరః

218

కృచిత్ = ఒకానొకడు. భావన్య = భావములయొక్క భావాలు; భావకః = భావించినవాడు అగుచున్నాడు; అపత్కః = మరొకడు; కించిత్ = కొంచెం కూడా; స భావయతి = భావించడు; ఏవమేష = ఈ ప్రకారం; కించిత్ = కొంచెమంతకూడా; ఉభయాభావకః = రెండింటిని భావించనివాడు; నిరాకులః = వ్యాకులతలేని స్వస్థ చిత్తుడగుచున్నాడు.

లోకంలో ఒకానొకడు భావాన్ని మన్నిస్తాడు. ఇంకొకడు ఏ కొంచెము ఏ ఒక్కటి మన్నించడు. ఇంకొకటి ఇలానే మరొకడు. భావ అభావాల్లో ఉభయాస్థి కూడా మన్నించనివాడు స్వస్థచిత్తుడు. నిరాకులుడు. నిశ్చలుడు.

భావరూప ప్రపంచం పరమార్థ పత్యం అంటాడు నై యాయిక మహాశయుడు. ప్రపంచం అంతా కూన్యం. ప్రపంచం కూన్యంనుంచీ మాత్రమే ఉత్పత్తి అవుతోంది అంటాడు కూన్యవాది. కోటి కొకడు అత్యానుభవంగలవాడుంటాడు. ఆ మహాత్ముడు భావం అభావం రెండు భావనలు త్యజించి స్వస్థచిత్తుడై అత్యానంద సాగరంలో మునిగి ఉంటాడు.

ఆత్మ అధ్యయం

శుద్ధ మద్వయ మాత్మానం భావయంతి కుబుద్ధయః

నతు జానంతి సంమోహాత్ యావజ్జీవ మనిర్వృతాః

219

కు బుద్ధయః = కుబుద్ధులగువారు; శుద్ధం = పరిశుద్ధమూ; అధ్యయం = అధ్యీతీయమూ అయిన; అత్యానం = ఆత్మను; భావయంతి = భావన చేస్తున్నారు; తు = అయితే; సమ్మోహాత్ = అజ్ఞానం వలన; న జానంతి = తెలిసికోలేకున్నారు; అతః = ఈ కారణంవలన; యావజ్జీవం = జీవితాంతంవరకు; అనిర్వృతాః = సంతుష్ట రహితులగుతున్నారు.

కుబుద్ధి అర్పిబుద్ధి దుర్బుద్ధి గలవాడు అత్యానుభావంలేక శుద్ధమూ బుద్ధమూ అధ్యయమూ అధ్యీతీయమూ అధ్యైతమూ అయిన ఆత్మను గూర్చి భావన చేస్తాడు. కానీ సమ్మోహ ఒకంటే అజ్ఞానం కారణంగా తెలిసికోలేడు. వాడు యావజ్జీవితం అసంతృప్తి అనంతోషంతోనే బాంధవ గడుపుతాడు.

అప్పులు అజ్ఞానులు సర్వవ్యాపకమైన అత్మను గూర్చి అర్థంచేసికోలేరు. వారికి సంసార వ్యవహార బంధాలు అడ్డుపడ్డాయి. నిష్పత్తి పొందలేరు. వారికి అత్మ సాక్షాత్కారంకాదు. కనుక ఉన్నంత పరమా వారికి తృప్తిలేదు. సంతోషించలేదు. అనందంలేదు.

“నకింపిదపి చింతయేత్” అణుసూత్రమైనది దేనిని చింతించకగదని భగవాన్ శక్తి. “నిర్మలత్వం” అంటే కల్పితాలైన అణవిక కార్మికమాయక మాయేతర మలములు లేకుండుట. “అద్వయత్వం” అంటే కల్పిత గగన మారుతాది భూత బౌతికరాహిత్యం. “అత్మతత్త్వం” అంటే సకల వ్యాపకత్వం. అనాత్మ కల్పితం ఇతరా పేక్ష జనకం. సాపేక్షరూపచింతన మోహవర్తకం. చింతాపరిణామ అత్మానుభవం కలుగదు. నన్ను లబ్ధివిజ్ఞానం వలననే పరమానంద ప్రాప్తి అవుతుంది.

ముముక్షువు

ముముక్షో ర్బుద్ధి రాలంబం అంతరేణ న విద్యతే

నిరాలంబై ప నిష్కామ బుద్ధి ర్మక్తస్య సర్వదా

220

ముముక్షోః = ముక్తి కోరేవారి యొక్క; బుద్ధిః = బుద్ధి; అలంబమంతరేణ = అలంబం విడిచి; న విద్యతే = ఉండదు; ముక్తస్య = ముక్తు నియొక్క; బుద్ధిః = బుద్ధి; నిష్కామ = రామనారహితమైనది; చ = మరియు; నిరాలంబః = ఆశ్రయ సహితమైనది; ఏవ = సూత్రంగానే; విద్యతే = ప్రకాశించును.

ముముక్షువు బుద్ధి అలంబం లేకుండా ఉండలేదు. ముక్తపురుషుని బుద్ధి సదా రామనారహితం. అలంబరహితం. సునిశ్చలం. అత్మసాక్షాత్కారం పొందని యోగ భ్రష్టుని బుద్ధి సాంసార వ్యామోహంవైపు పరుగులు తీస్తుంది. నిష్కాముడు జీవ మృక్తుడు అయిన మహా యోగి బుద్ధి అత్మాశ్రయమై అత్మావలంబనం అలంబనం పొంది నిశ్చలంగా ఉంటుంది. అత్మ అచలం అద్వితీయ అనందంకదా!

అజ్ఞాని బుద్ధి శివకేశవ భేదాలు శక్తిభేదాలు మూర్తి భేదాలు నామ భేదాలు పరిశీలిస్తుంది. సంశయ గ్రస్తమై హరిహరరూప ధ్యానం చేస్తూ తద్వారా మోక్షం గొందానని అపేక్షిస్తుంది. అత్మ సాక్షాత్కారం అత్మానుభవం గలవాడు ఆత్మేతరం కలపెట్టక అత్మారాముడై శోభిల్లుతుంటాడు.

జనని - జనకుడు - నద్గురు - దనలు - కాత్ము -
 దనగ నియ్యేపురుసు నేగృహస్తు చేత
 సుగతి వాంఛ ప్రసాదితులగుదురట్టి
 వాడ చూపె ధర్మాత్ముండు వసుధ మీద

— ఎఱ్ఱన (భారతం)

విషయాలు వ్యాప్రూలు

విషయద్వీపినో వీక్ష్య చకితాః శరణార్థినః

విశంతి జటితి క్రోడ నిరోధైకాగ్ర్య సిద్ధయే

221

విషయ ద్వీపినః=విషయ రూప వ్యాప్రూదులను; వీక్ష్య=చూచి; చకితాః=భయపడిన వారై; శరణార్థినః=శరీరరక్షణపరాయణులైన మూఢులు; నిరోధైకాగ్ర్య సిద్ధయే=చిత్తినిరోధము ఏకాగ్ర సిద్ధికొరకు; యటితి=శీఘ్రంగా; క్రోడం=గుహలందు; విశంతి=ప్రవేశిస్తున్నారు.

విషయ వ్యాప్రూన్ని చూచి శరణార్థి భయపడి చిత్త నిరోధంకోసం ఏకాగ్రత సిద్ధికోసం శీఘ్రంగా కొండ గుహలో ప్రవేశిస్తాడు. కానీ అజ్ఞానికి అంతర్వృత్తి వ్యాప్తి ఉంటుంది. దుఃఖం ఎక్కువ అవుతుంది. శాంతి సుంతకూడా ఉండదు. జ్ఞాని జీవన్ముక్తుడు విషయ వ్యాప్రూం చూచి ఒక బొమ్మవలెనో, ఇంద్రజాలికమైన అటవస్తువు వలెనో భావిస్తాడు. భయం చెందడు.

విషయానక్తి రాహిత్యంకోసం చిత్త నిరోధం కోసం యత్నించాలి. విషయానక్తి అనేదే లేనప్పుడు చిత్త నిరోధం అవసరంలేదు. ఆ యోగి అతన్నిరసన పూర్వకంగా ఆత్మానుభవం పొందుతాడు.

తత్ అంటే పరబ్రహ్మ అతత్ అంటే పరమాత్మయందు కల్పిత నామ రూపాత్మకమైన జగత్తు. జగత్తును నిరసించుట అతన్నిరసనం - ఆత్మేతర వస్తు నిరాసనం అంటే సత్య వస్తువును గుర్తించి మిథ్యను మిథ్య అని భావించుటే తన్నిశ్చయబుద్ధి - అతన్నిరసనం కలిగాలి. అట్టివాడే యోగి.

విషయ వాసనలు తొలగనివారికి గృహలో నివసిస్తే విషయాలు ఎక్కువవుతాయనే భయంతో అపదూతలు సాధువులు యోగులు ఆశ్రమాలు స్వీకరించి నిర్జనారణ్యాలలో నివశిస్తుంటారు. అక్కడ పర్వతగుహల్లో చిత్తైకాగ్రతకు ప్రాజ్ఞానూమలంబికా యోగాదులు అభ్యసిస్తారు. వారికి భవనాలలో విషయసంసర్గ భీతి గహనవనాలలో క్రూర మృగాలభయం, గుహలలో సర్పవృక్షక ఆందోళన. ఇక ప్రపంచాంతి ఎక్కడ! చిత్తనిరోధ ప్రయత్నమెక్కడ? సంశయగ్రస్తునకు స్వస్వరూపసంధానసిద్ధి ఎక్కడ?

‘సంశయాత్మా వివశ్యతి’ అని భగవద్గీతలోని వచనానుసారం అట్టి సందేహ చిత్తుడికి శాంతిలేదు. బ్రహ్మనందమూలేదు.

గ్రామోనాస్తి కుతః సేమా? కుతః ప్రాప్యాది దేదధీః
దేహో నాస్తి కుతోపర్జా శ్రమచారాదికః శ్రమః?

అలానే శీతోష్ణ సుఖదుఃఖ ద్వంద్వాలు, దేహవాసన అహంకార మమత్వాలు బాహ్యంత వృత్తులు. ఇవిలేని జ్ఞానులు గృహంలో ఉన్నా గహనంలో ఉన్నా సంసారులయినా, సంవాతలయినా, నన్యానులయినా, నర్వదా పరబ్రహ్మ స్వరూపులే.

యోగి చలించడు

నిర్వాసనం హరిం దృష్ట్వా తూష్టిం విషయ దంతినః
పలాయంతే స శక్తాస్తే సేవంతే కృత చాటవః

222

నిర్వాసనం = వాసనారహితమైన; హరిం = సింహాన్ని; దృష్ట్వా = చూచి; విషయదంతినః = విషయ మత్తే భాలు; స శక్తాః = అనమర్థములై; తూష్టిం = పుర్రే; పలాయంతే = పరుగెత్తి పోతున్నాయి; సే = ఆ విషయాలు ఈశ్వర ప్రేరితాలై; కృతచాటవః = ప్రియోక్తులు చాటాత్తులు; అగత్య = పచ్చిచేరి; సేవంతే = పేవిస్తాయి.

వాసనా కూన్ముడైన పురుష పుంగవుడు సింహం పంటి వాడు. ఆ పైచాగ్గ సింహాన్ని చూచి అనమర్థమూ జ్ఞాన హీనమూ అయిన విషయస్థిగ్గణం మెదల కూడా పాతిపోతుంది.

జ్ఞానం ముందు విషయం వీగి జోతుంది. ప్రియనాథుని భయభక్తులతో సేవింప వత్తివ్రకవలె అదృష్ట ప్రేరితాలైన విషయ వాదనలు మౌనిని వినయంగా భజిస్తాయి. అయితే అబ్బుదైనా అజ్ఞుడైనా ప్రియవాది యైన సహృదయుడు, ఈశ్వర కృపః పాత్రుడై దైవప్రేరితుడై ఈశ్వర ప్రేమకలిగి మహాత్ముల పాదసేవ చేయ కల్గుతాడు. జ్ఞానుల సంసేవనంతో తానుకూడా జ్ఞాని అయి రాజిస్తాడు.

ప్రాకృతవశమైన తుత్పపానం దేహధర్మాలు. అవి అత్మారాముడి చిత్తం చలంప చేయలేక అణిగి సుణిగి యథా క్రమంగా జరుగు తుంటాయి.

“ఆప్రియంబొగి చేసియు - అనృతవాదియయ్య హింస గావించని అమ్మ హత్తుదేను సుగతికి.....”

— నన్నయ (భారతం)

నిశ్చలమానసుడు సుఖి

న ముక్తికారికాం ధత్తే నిశ్చంకో యుక్త మానసః

పశ్యన్ చృణ్వన్ స్పృశన్ జిఘ్రన్ అశ్నన్ నాస్తే యథా సుఖమ్

273

నిశ్చంకః = శంకారహితుడును; యుక్తమానసః = నిశ్చలుడైన మనస్వి; ముక్తికారికాన్ = యమనియచూది యోగాలను; అగ్రహత్ = పట్టుదలపలన; న ధత్తే = భారణచేయడు; కింతు = మరేమిటంటే; పశ్యన్ = చూస్తూ; శృణ్వన్ = వింటూ; స్పృశన్ = తాకుతూ; జిఘ్రన్ = అఘ్రాణిస్తూ; అశ్నన్ = తింటూ; నః = అతడు; యథాసుఖం = సుఖయుక్తంగా; అస్తే = ఉంటుంటాడు.

రాజర్షి! శంకారహితుడు నిశ్చలమానసుడు అయిన జ్ఞాని ముక్తికారికలయిన యమ నియమాదులను పట్టుపట్టి భారణ చేయుడు.

ఆ మహర్షి అత్మానందంలో ఉంటూ లౌకికంగా అన్నికృత్యాలు చేస్తుంటాడు. సాధారణ వ్యక్తులవలె చూడటం వినటం స్పృశించటం ఆఘ్రాణించటం భుజించటం మామూలుగా చేస్తూ యథాసుఖం అనుభవిస్తుంటాడు. కానీ కర్తృత్వ అధ్యాసం ఉండదు.

జీవన్ముక్తుడైన జ్ఞాని ఏ యోగమూ మొగడికట్టుతో చేయడు. ఆ ఋషికి మదిలో కర్తృత్వాధ్యానలేదు. నిశ్చలుడు నిర్మలుడు. లోకదృష్టితో అన్ని వ్యాధులు చేస్తుంటాడు. అనవరతం ఆత్మానందంలో మునిగి ఉంటాడు.

తత్త్వజ్ఞుడైన కర్మేంద్రియ ప్రాణాలచేత సమస్త వ్యాధులు చేస్తుంటాడు. అయితే నిన్నిచేసినా తనయందు కర్మత్వాధిపత్యం ఉండుకోడు ఇంద్రియాలు తమ పనులు తాము చేసుకుపోతున్నాయి అనే నిశ్చయబుద్ధితో ఉంటాడు. తన సర్వకర్మల సర్వేశ్వరుని కర్పణచేస్తాడు. — భగవద్గీత

శుద్ధ బుద్ధి నిరాకులుడు

పస్తు శ్రవణ మాత్రేణ శుద్ధ బుద్ధి ర్నిరాకులః

నైవాచారం అనాచారం బేదాన్యం వా ప్రసక్యతి

224

పస్తుశ్రవణ మాత్రేణ = యదార్థ తత్త్వశ్రవణమాత్రంచేత; శుద్ధబుద్ధిః = పరి శుద్ధ బుద్ధిమంతుడు; నిరాకులః = వ్యాకులత లేనివాడు; ఆచారం వా = ఆచారంగానీ; అనాచారం = అనాచారంగానీ; బేదాన్యం = ఉదాసీనతగానీ; స ప్రసక్యతి = చూడడు.

శుద్ధబుద్ధి ! నిరాకులుడూ నిశ్చలుడూ స్వస్థచిత్తుడూ అయిన విజ్ఞాని యదార్థమైన ఆత్మతత్త్వ పస్తుపు శ్రవణంచేసినంత మాత్రంచేత శుద్ధబుద్ధి స్వరూపుడై రాజీస్తాడు. పరబ్రహ్మమవుతాడు.

ఆ యోగి పుంగవుడు ఆచారమూ చూడడు అనాచారమూ చూడడు. బేదాసీన్యమూ పొందడు హర్షమూ పొందడు. సదా సమ్యుదానందంలో తన్మయుడై ఉంటాడు. బ్రహ్మనిదుడు బ్రహ్మమై ప్రకాశిస్తాడు.

చిదాత్మ శ్రవణంతో చిత్తం పరిశుద్ధం అవుతుంది. బుద్ధి అఖండాకారం చాలు స్తుంది ఆ ముని ఆచార అనాచారాలకు సంభావనలుకా అవీతుడు. ఇచ్చారహితుడు. మహామహిమాన్వితుడు. జ్ఞాని 'తత్త్వమసి' అని మహావాక్య ఉపదేశాల నుండి అఖండ ఆత్మ సాక్షాత్కారం కలిగి స్వస్వరూప సంస్థితుడవుతాడు. ఆ మునికి క్రియానుష్ఠాన ఆచారం అపసరంలేదు.

యోగి జ్ఞాన నిష్ఠుడై ప్రయత్నశీలుడై పాప నిర్ముక్తుడై యోగసిద్ధుడవుతాడు. తదుపరి అనేక జన్మార్జిత అభ్యాస విశేషంచేత బ్రహ్మజ్ఞానం బ్రహ్మత్వ విక్యం పొంది ఉత్తమమోక్షం అనే పరాంగతిని సునాయాసంగా అందుకొంటాడు.

— భగవద్గీత

బాల్యలీల

యదా యత్కర్తు మాయాతి తదా తత్కరుతే ఋణః

శుభం వాప్యశుభం వాపి తస్య చేష్టాహి బాలవత్

225

యదా = ఎప్పుడు; శుభం వా = శుభం కానీ; అశుభం వా = అశుభం కానీ
యల్ = ఏకర్మను; కర్తుం = చేయుటకు; ఆయాతి = అపకాశం పస్తుందో; తదా =
అప్పుడు; తత్ = ఆకర్మను; ధీరః = ధీతపురుషుడైన జ్ఞాని; ఋణః = అగ్రహం
లేని ఋణ వర్తనుడై; కరుతే = చేస్తుంటాడు; హి = ఎందుకనగా; తస్య =
ఆయోగి యొక్క; చేష్టా = వ్యవహారం; బాలవత్ = బాలుడివనివలె; భవతి =
అగును.

ఎప్పుడు ఏది శుభకార్యం కానీ అశుభకార్యం కానీ చేయ ప్రాప్తిస్తుందో దానిని
జ్ఞాని పట్టుదల ప్రగాఢ వాంఛచేకుండా చేస్తుంటాడు. ఆ జ్ఞానస్వామి వ్యవహారాలు
అన్నీ బాల్య చేష్టల వలె ఉంటాయి.

ప్రారబ్ధివశంగా దైవగతిననుసరించి వారిచర్యలు సాగిపోతుంటాయి శుభం
కానీ అశుభంకానీ బుద్ధి కుశలత బట్టికాదు. చేయాలని నియమ బద్ధతవల్ల కాదు.
బాల్యక్రీడవలె లక్ష్య రహితంగా ఉంటుంది. ఆ యోగింద్రుడు రాగద్వేష రహితుడు
అత్మానంద మగ్నమానసుడు.

ససిబాలుడు తన కపాయమని తలించక దీపం ముట్టుకొంటాడు. హేయ
పదార్థాలని ఎంచక ఉచ్చిష్ట పదార్థాలను నోటిలో పెట్టు కొంటాడు. చిన్నచిన్న పురుగు
లను చంపుతాడు. చెడ్డవారిని ప్రేమిస్తాడు. ఈ మొదలైన బాల్యచేష్టలకు సంకల్ప
వికల్పాలు భావాభావాలు ఉండవు. అత్మరాముడు బాలుడేనుమా!

స్వాతంత్ర్యం

స్వాతంత్ర్యాత్ సుఖ మాప్నోతి స్వాతంత్ర్యా ల్లభతే పరమ్
స్వాతంత్ర్యా నిర్వృత్తిం గచ్ఛేత్ స్వాతంత్ర్యా త్సరమం పదమ్ 226

జ్ఞాని=జ్ఞాని: స్వాతంత్ర్యాత్=స్వాతంత్ర్యం పలన; సుఖం ఆప్నోతి=సుఖం పొందుతున్నాడు. స్వాతంత్ర్యత్=స్వాతంత్ర్యం పలన; పరంలభతే=పరం పొందుతున్నాడు; స్వాతంత్ర్యాత్=స్వాతంత్ర్యం పలన; నిర్వృత్తిం గచ్ఛేత్=పరమ శాంతిని సుఖాన్ని పొందుతున్నాడు; స్వాతంత్ర్యాత్=స్వాతంత్ర్య పలన పరమం పదం=పరమపదం; ఆప్నోతి=పొందుతున్నాడు.

జ్ఞాని స్వతంత్రత వల్ల నే పరమ సుఖం పొందుతాడు. స్వతంత్రత వల్ల నే పరం జ్యోతి పరమ జ్ఞానం పరతత్వం లభ్యమవుతుంది. స్వతంత్రతవల్ల నే నిర్వృత్తి లభిస్తుంది. ఆ స్వతంత్రతవల్ల నే పరమ పదమైన స్వస్వరూప సాక్షాత్కార సంప్రాప్తం కలుగుతుంది.

జ్ఞాని స్వాతంత్ర్యం వల్ల నే రాగద్వేష అధీనుడుకాదు. అందువల్ల స్వాతంత్ర్యం వలన ఆత్మ జ్ఞానం నిత్యసుఖం పరమశాంతి ప్రాప్తిస్తుంది. స్వాతంత్ర్యంవల్ల పరం జ్యోతి, పరంధామం, పరనిహ్యం, పరమాత్మ యొక్క సుజ్ఞానం లభిస్తుంది

“స్వమ్” అంటే తాను, ఆత్మ అని అర్థాలు. స్వతంత్రమే స్వాతంత్ర్యం అంటే ఆత్మ విచారం ఆత్మతత్త్వం పరమాత్మ అనుగ్రహం ప్రాప్తి. వీనివల్ల అన్ని సుగుణాలు, సుఖాలు మహిమాన్విత తంత్రాలు శక్తులు లభిస్తాయి అని వ్యాఖ్య “పరమ్” అంటే అన్యం అనికూడా అర్థం. దానిపై పార తంత్ర్యం వచ్చింది. విషయాది దేహాది కాలు. అనాత్మ. ఇది జడం. దుఃఖకరం. పరతంత్రం. దాన్యం. దీని అర్థాలు దీనికి వ్యతిరేకం స్వాతంత్ర్యం.

ఈ స్వాతంత్ర్యం అంటే ఆత్మసాక్షాతర కృత్యం. దీనివల్ల సుజ్ఞానం. విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞానం ఆత్మజ్ఞానం లభిస్తుంది రాగద్వేషాలు నశిస్తాయి. రాగద్వేషాలు చిత్తం యొక్కమలాలు. ఈ చిత్తమలాలు పోతే చిత్తం నిర్మలం అవుతుంది. అప్పుడు లభించేది మనః ప్రసాదం. రాగద్వేషాలు అహం మమతలు అనేవి మలమూత్రాలు. ఇవిపోతే మనః ప్రసాదం-దీనితో జ్ఞానోదయం.

అకర్తృత్వం

అకర్తృత్వం అభోక్తృత్వం స్వాత్మనో మన్యతే యదా
తదాక్షీణా భవంత్యేవ సమస్తా శ్చిత్త పృత్తయః

227

యదా=ఎప్పుడు నాకుమీద; స్వాత్మనః=తన ఆత్మకు; అకర్తృత్వం=అకర్తృత్వ భావం; అభోక్తృత్వం=అభోక్తృత్వ స్థితిని గూర్చి; మన్యతే=తలంపి మన్నించు చిత్తాదో; తదా=అప్పుడు; తన్య=ఆ పురుషుడికియొక్క; సమస్తాః=సమస్తమైన; చిత్తపృత్తయః=చిత్తవత్తులు; క్షీణాః=క్షీణములైనవిగా; భవంత్యేవ=నిశ్చయంగా భావించబడి.

రాజర్షీ! జ్ఞాన పురుషుడు తన ఆత్మకు అకర్తృత్వం అభోక్తృత్వం ఆపాదించి నప్పుడు నిశ్చయంగా చిత్తవత్తులన్నీ ఉపశమిస్తాయి.

“ఈ కర్మకాండ ఈ కార్యకలాపంనేను చేస్తాను, దీనివల్ల ఉత్తమ ఫలం నాకు లభిస్తుంది.” అని నిశ్చయించుకొన్నప్పుడు అనేక చిత్త వత్తులు ఉద్భవించి ఆశలు అకర్మకాలు పెరిగిపోతాయి. ఆ భారంతో నాడు క్రుంగిపోతాడు. చాలా దుఃఖపడతాడు. పనిపడవుతాడు. కర్తృత్వం భోక్తృత్వం తనపై పెట్టుకొనప్పుడు నిశ్చింత చిత్తం లోగడ వత్తులన్నీ ఉపశమించి పరమ శాంతి లభిస్తుంది.

విద్వాంసులైన జ్ఞానుల హృదయాలు సంపత్త్య నిశ్చయాలతో నిర్మలంగా ఉంటాయి. మనోవాక్కాయ క్రియా సార్వకంగా వారు నిశ్చయ జ్ఞానం కలిగి శాంతి స్వరూపులై పనిస్తారు. విషయాలపై వారి మనస్సు పోనేపోదు.

పరకాః పాఠశాశ్చైవ యేవాన్యై శాస్త్ర చింతకాః

సర్వేతే వ్యవసీ మూర్ధా యః క్రియావాన్ స పండితః

— ధర్మశాస్త్రము

నానా శాస్త్రాలు చదివేవారు, గ్రంథాలు చదివించేవారు, ధర్మ శాస్త్ర విచారణ సంపేదలు ఆదోకరకమైన వ్యవసాయులు. మూర్ఖచిత్తులు పేరుకు మాత్రం చదువు కొన్నవారు పండితులు.

జ్ఞాన శాస్త్రసూత్రాలను అచరణలో అక్షరాలా. పాటించి నిత్య జీవనంలో చరించేవాడు విద్వాంసుడు పండితుడు. ఆ బుద్ధుడు క్రియాశీలుడు సుశీలుడు. కర్తృత్వ భోక్తృత్వాదులు రాగేచ్ఛాదులు బుద్ధినహితాలు. ఇవి జాగ్రత్తస్వప్నాలలో పని చేస్తుంటాయి. కానీ సుషుప్తిలో ఇవి ఉండవు. ఇవి బుద్ధి ధర్మాలేకాని అత్యధర్మాలు కావు.

స్వేచ్ఛాజీవి

ఉచ్ఛృంఖలాప్యాకృతికా స్థితిధీరస్య రాజతే

న తు సంస్పృహ చిత్తస్య శాంతి మూఢస్య కృత్రిమా 228

ధీరస్య = ధీరునియొక్క; స్థితిః = పరిస్థితి; ఉచ్ఛృంఖలా అపి = స్వేచ్ఛా శీలమూ శాంతిరహితమూపరి ఉన్ననూ; అకృతికా = స్వాభావికమై శాంతికరమై; రాజతే = ఒప్పారుతుంది; సంస్పృహచిత్తస్య = లాంఛెహరితమైన మనస్సుగల; మూఢస్య = మూఢునియొక్క; శాంతిః = శాంతి; కృత్రిమా = కృత్రిమమైనదై ఉంటుంది; న రాజతే = అదిశోభించదు.

ధీరపురుషుడైన జ్ఞాని స్వేచ్ఛా స్వభావం కలిగి విశృంఖలంగా ఉండికూడా శోభిస్తాడు. అజ్ఞాని మూఢుడు సంస్పృహచిత్తుడై అతివాంఛలోలుడై కృత్రిమ శాంతి స్వభావం కలిగి జీవితంలో శోభించలేడు.

నిస్పృహ నిశ్చలజ్ఞానం నిర్మలత్వంగల జ్ఞాని సహజ సుందరంగా శోభిస్తాడు. వారి స్వభావమే అంత. వారిలో కృత్రిమ వేషాలు ఉండవు మూఢుడే దొంగవేషాలు కవట నాటకాలు ధరించి అత్యద్రోహం చేసికొంటాడు. వాడికి శాంతి చాలాదూరం.

ముక్తపురుషుడు

విలసంతి మహా భోగైః విశంతి గిరి గహ్వరాన్

నిరస్త కల్పనా ధీరా అబద్ధా ముక్త బుద్ధయః

229

నిరస్త కల్పనాః = సంకల్పరహితులు; అబద్ధాః = బంధన రహితులు; ముక్త బుద్ధయః = ముక్త బుద్ధులుగల; ధీరాః = జ్ఞానులు; కదాచిత్ = ఒకప్పుడు;

ప్రారబ్ధపశాఠ్ = ప్రారబ్ధపశమున; మహాభోగైః = మహాభోగాలతో; విలసంతి = బస్సుచున్నారు; కదాచిత్ = ఒకప్పుడు; గిరిగహ్వరాన్ = కొండగుహలయందు; విశంరి = విశమిస్తున్నారు.

జ్ఞాని కల్పనారహితుడు. బంధనరహితుడు. ముక్తిపై బుద్ధిగలవాడు. ముక్త పురుషుడు. సిద్ధుడు. ఇట్టి ఆత్మజ్ఞాని ఎక్కడున్నా, పెద్దపెద్ద భోగాలలో క్రీడిస్తున్నా, విలాసాల్లో విలసిల్లుతున్నా, లేక గిరి కందరాలలో కందమూలాలు భుజిస్తూ జీవనం గడుపుతున్నా తృప్తిగా సుఖంగా ఆనందంగా ఉంటాడు.

పూజ్యులు

శ్రోత్రియం దేవతాం తీర్థం అంగనాం భూపతి ప్రియం

దృష్ట్వా సంపూజ్య ధీరస్య న కాఽపి హృది వాసనా 230

శ్రోత్రియం = వేదపండితుడినీ; దేవతాం = దేవతనూ; తీర్థం = తీర్థమునూ; సంపూజ్య = పూజించిననూ; చ = మరియు; అంగనాం = స్త్రీనీ; భూపతి = రాజునూ; ప్రియం = ప్రിയపుత్రామలనూ; దృష్ట్వా = ప్రేమ గౌరవపురస్కరంగా చూచిననూ; ధీరస్య = జ్ఞానియొక్క; హృది = హృదయమందు; కా అపి = ఎటువంటి; వాసనా = మమకారవాసనాగంధం; న భవతి = కలుగదు.

ధీరుడైన జ్ఞాని హృదయంలో ఎపరియెడల మమకారం ఉండదు. శ్రోత్రియ బ్రాహ్మణపరేణ్యులను చూచినా దేవతా దర్శనం అయినా తీర్థక్షేత్రాలను సేవించినా పూజనీయంగా భావిస్తాడు కానీ ప్రత్యేకంగా పక్షపాతం చూపడు. అలానే స్త్రీల యెడలకానీ మహిషతులపై కానీ పుత్రాది ప్రియ బంధువర్గం గూర్చికానీ ఏ విధమైన వాసనా వాంఛలు కలుగవు.

ఆ ధీరపురుషులు జ్ఞానమూర్తులు వారి అంతఃకరణం అతి శుద్ధం. నిర్మలం నిశ్చలం. వారి హృదయాలు దేవాలయాలు. ఆత్మజ్ఞాన నిలయాలు మమకారాలు అహంకారాలు వికారాలు జ్ఞానిలో ప్రవేశించలేవు. వారి ఇంద్రియాలు చలించవు. వేదపండిత ప్రకాండులను చూచినా వేదవిప్రులయిన బ్రహ్మవేత్తలను దర్శించినా ధీరపురుషుల ఇంద్రియాలు మమత్వం పొందవు. అగ్నిహోత్రం మరీ ఇతర దేవతల విషయంలోనూ అంతే.

నిర్మమత

భృత్యైః పుత్రైః కళత్తైశ్చ దాహితైశ్చాపి గోత్రజైః
విహస్య ధిక్కృతో యోగీ న యాతి విక్రమం మనాక్ 231

భృత్యైః = సేవకులచేతనూ; పుత్రైశ్చ = పుత్రులచేతనూ; కళత్తైః = భార్యచేతనూ; దాహితైః = మనుమలచేతనూ; గోత్రజైః = దామూదుల చేతనూ; విహస్య = పరిహసించబడి; ధిక్కృతః = ధిక్కరింపబడినవాడైననూ; యోగీ = జ్ఞాని; మనాక్ = కొంచెంకూడా; విరారం = మనోవైకల్యం; నయాతి = పొందడు.

అత్మజ్ఞానియైన యోగీశ్వరుడు భృత్యులను పుత్రులను దాహిత్రులను గోత్రీకులను చివరకు భార్యను చూచినా ఒక నిస్పృహజన్యమైన నపునవ్వి తృణీకార భావంతో ఉంటాడే కానీ కించిత్తు కూడా వ్యామోహానికి లోనుకాడు.

జీవన్ముక్తుడి చిత్తం నిశ్చలం. దాసదాసీజనం కనిపించినా, పుత్రులు పుత్రికలు తన ధర్మపత్ని సంబంధులు సహజ్ఞాతులు బంధువులు పచ్చినా నిరపేక్ష దృష్టితో ఉంటాడే కానీ బంధం పెంచుకోడు. మోహం పొందడు. వారి యెడల సత్కారం లేదు. తిరస్కారంలేదు. హర్షంలేదు దుఃఖంలేదు. ఆ ముని రాగద్వేష రహితుడు. సర్వజీవ హితుడు అత్మజ్ఞాన సన్నిహితుడు.

ఆశ్చర్యం

సంతుష్టోఽపి న సంతుష్టః ఖిన్నోఽపి న చ ఖిద్యతే
తస్యాశ్చర్య దళాం తాం తాం తాదృశా ఏవ జానతే 232

జ్ఞానీ = జ్ఞాని; సంతుష్టః అపి = సంతోషించినవాడైనా; న చ సంతుష్టః = అత్యవరంగా మరి సంతుష్టుడుకాడు; ఖిన్నః అపి = దుఃఖితుడైనప్పటికీ; న చ ఖిద్యతే = మరిదుఃఖించడు; తస్య = ఆ యోగియొక్క; తాం తాం = ఆయా; ఆశ్చర్యదళాం = ఆశ్చర్యదళలను; తాదృశా ఏవ = అంతటివారే; జానతే = తెలిసికోగలరు.

మహాజ్ఞాని స్వభావం ఆశ్చర్యకరంగా ఉంటుంది ఎవరూ గుర్తించలేదు. లోకం దృష్టిలో సంతుష్టుడుగా ఉన్నా తాను సంతుష్టుడు మాత్రంకాదు. లోకం దృష్టిలో

దుఃఖితుడు బాధితుడుగా ఉన్నాకూడా తాను మాత్రం దుఃఖితుడు కాదు. ఆ ఋషి స్థితిని ఎవరూ అర్థం చేసికోలేరు.

మరల అంతటి జ్ఞానికే ఆ జ్ఞాని సంగతి తెలుస్తుంది. భేదమూ పొందదు సంకోచమూ పొందదు. బ్రహ్మజ్ఞాని అశ్చర్య లీల అంతటి బ్రహ్మజ్ఞానికే అపగతం. పాముల పాదాలు పాములకే ఎరుక.

నిరాకారుడు

కర్తవ్య తైప సంసారో న తాం పశ్యంతి సూరయాః

కూన్యారా నిరాకారా నిర్వికారా నిరామయాః

233

కర్తృత్వా ఏవ = కర్తృత్వయిద్దయే; సంసారః = సంసారం; తాం = అట్టి నరిసారాన్ని; కూన్యారాః = కూన్యదీర్త వికారులూ; నిరాకారాః = నిరాకారులూ; నిర్వికారాః = వికారహితులూ; నిరామయాః = దుఃఖరహితులూ అయిన; సూరయాః = సూరిపర్వులు; న పశ్యంతి = చూడరు, లక్ష్యంచేయరు.

కర్తవ్యతా స్వభావంకలది సంసారం. కూన్యారుడు ఆకారరహితుడు సంకల్పరహితుడు నిరాకారుడు నిర్వికారుడు నిరామయుడు దుఃఖరహితుడు ఆ సంసారాన్ని కన్నెత్తికూడా చూడడు

“మమేవం కర్తవ్యమ్” నాది ఈ కర్తవ్యం అని నిశ్చితమయింది. ఈ సంసార ప్రవంచం. జీవన్ముక్తుడు ఈ సంసారాన్ని గమనించు చీనిని సంకల్ప మాత్రంగాకూడా భావించడు. ఆ యోగి సంకల్ప రహితుడు. అధ్యాత్మికాదులుకూడా లేనివాడు కూన్యడు. మాన్యడు ధన్యడు. నిరాకారి. నిర్వికారి.

వ్యాసుడు చుకునితో —

అపరిగ్రహ సర్వారం

భ పరివ్యాగములు గలుగుపండితునకు దుః

ఖపు చెరువువాటిలదు మో

క్షపదము సొప్పడి తదాత్మక సుఖంబొందున్

— చిక్కన (భారతం - శాంతిపర్వం)

కుశలుడు

అకుర్వన్నపి సంక్షోభాత్ వ్యగ్రః సర్వత్ర మూఢధీః

కుర్వన్నపి తు కృత్యాని కుశలో హి నిరాకులః

234

మూఢధీః = పక్రబుద్ధియైన మూఢుడు; అకుర్వన్ అపి = కర్మలు చేయని వాడయినా; సంక్షోభాత్ = మనస్సంక్షోభంకారణంగా; వ్యగ్రః = వ్యాకులచిత్తుడు; భవతి = అగుచున్నాడు; కుశలః = కుశలబుద్ధి ఐనజ్ఞాని; కృత్యాని = కర్మలను; కుర్వన్ అపి = చేయుచున్నవాడైననూ; తు = మరేమయినా; నిరాకులః = వ్యాకులత లేనివాడు; భవతి = అగుచున్నాడు.

అజ్ఞాని కర్మలు చేయకపోయినా సంక్షోభచిత్తంతో సంకల్ప వికల్పాలతో వ్యాకులంతో వ్యగ్ర మానసంతో ఉంటాడు. జ్ఞాని కర్మలు చేస్తున్నా నిశ్చయ బుద్ధితో బ్రహ్మజ్ఞానంలో ఆమస్కృతై ఆత్మానందంతో నిర్మలచిత్తంతో నిరాకులంగా నిర్వికారంగా ఉంటాడు.

అజ్ఞాని కర్మలు చేయకపోయినా సంయమనంలేక నిష్క్రియుడు కాలేడు. జ్ఞాని కర్మలు చేస్తున్నా నిష్క్రియుడే. నిర్వికారుడు కనుక, సంయమి కనుక.

“శోక ప్రమదాది ద్వం

ద్యాకులుడవుగాక - శాంతి అంతఃకరణ

శ్రీకి సరిరక్ష సేయుము

నీకు విత్పప్తత్వ హృద్య నిత్యతకలుగున్”

— తిక్కన (ఛారతం - శాంతిపర్వం)

సుఖమే సుఖం

సుఖమాస్తే సుఖంశేతే సుఖమాహుతి యాతివ

సుఖస్యక్తి సుఖం ధుక్తే వ్యవహారేఽపి శాంతధీః

235

శాంతధీః = శాంతుడు, ధీరుడు; వ్యవహారే అపి = ప్రపంచ వ్యవహారమందు; శాంతధీః = శాంతధీర స్వభావంగలవాడై; సుఖం = సుఖంగా; ఆస్తే = స్థిరంగా విరాజిల్లుతుంటాడు; సుఖం ఆయాతి = సుఖంగా వస్తుంటాడు; చ = మరి; యాతి = పోతుంటాడు; సుఖం పక్తి = సుఖకరంగా మాట్లాడుతుంటాడు; సుఖం భుక్తి = సుఖంగా భుజిస్తాంటాడు.

శాంతచిత్తుడు ధీరపురుషుడు. అత్యసుఖంలో సుస్థిర మానసంతో ఉంటాడు. పైకి లోకికంగా దైహికంగా సాధారణంగా సామాన్యంగా ఉంటాడు. నిత్యకృత్యాలు దైహికోపచారాలు సామాన్యమే.

సుఖంగా లేస్తాడు. కూర్చుంటాడు. సుఖంగా వస్తుంటాడు. పోతుంటాడు. సుఖంగా మాట్లాడిస్తాడు. మాట్లాడుతాడు. సుఖంగా భోజనం చేస్తాడు. విశ్రమిస్తాడు. దీన కృత్యాలలో వేషభాషల్లో జ్ఞానికి అజ్ఞానికి భేదం కనిపించదు. కాని జ్ఞాని శాంత చిత్తుడు. అజ్ఞాని వ్యగ్ర చిత్తుడు.

సర్వేంద్రియములచే ద

త్సర్వ విషయముల నెదుంగు చందంబున త

త్సర్వజ్ఞ సర్వగతునిన్

సర్వమయుం దెలియపచ్చు సమరసదృష్టిన్

— సీతారామాంజనేయ సంవాదం

ఆత్మస్వభావం

స్వభావాద్యస్య నై వార్తిః లోకపత్ వ్యవహారిణః

మహాప్రద ఇవాత్భోగే గతశ్లేశః సుశోభతే

236

యస్య = ఏ జ్ఞానికి; వ్యవహారిణః = వ్యవహారం చేస్తున్నా; స్వభావత్ = ఆత్మజ్ఞాన స్వభావంవల్ల; లోకపత్ = పామరులవలె; అర్తిః = భేదం; స ఏష = ఉండదో; సః = అట్టివాడు; గతశ్లేశః = కష్టరహితుడై; మహాప్రద ఇవ = గొప్ప సరోవరంవలె; అత్భోగ్యః = భోగరహితుడై; సుశోభతే = శోభాయమానుడగు చున్నాడు.

జ్ఞాని లోక వ్యవహారాలలో సంవరిస్తున్నా స్వాభావికంగా అత్యజ్ఞానంగలవాడు కనుక లోకికులపరె దుఃఖామోదాలు బొందడు. క్లేశరహితుడు మహాసముద్రుడువలె తోభరహితుడు. శోభాయమానుడు. అజ్ఞానివలె ఆరాటపడడు. అనందంగా ఉంటాడు.

ప్రవృత్తిలో నివృత్తిగలవాడే

నివృత్తిరపి మూఢస్య ప్రవృత్తి రుపజాయతే

ప్రవృత్తి రపి ధీరస్య నివృత్తి ఫలదాయినీ

237

మూఢస్య=మూఢునియొక్క; నివృత్తి: అపి=నివృత్తి కూడా; ప్రవృత్తి: = ప్రవృత్తి; ఉపజాయతే=అగుచున్నది; చ=మరియు; ధీరస్య = ధీరపురుషుడి యొక్క; ప్రవృత్తి: అపి=ప్రవృత్తి కూడా; నివృత్తి ఫలభాగినీ=నివృత్తి ఫలము కలదిగా; భవతి=అగుచున్నది.

మూఢ చిత్తుడికి నివృత్తి కూడా ప్రవృత్తిని కలిగిస్తుంది. జ్ఞానచిత్తుడి ప్రవృత్తి మార్గం కూడా నివృత్తి ఫలాన్ని ప్రసాదిస్తుంది నివృత్తి - ప్రవృత్తి అత్య భిన్నాలు.

ఇంద్రియ వ్యాపార నిరోధం. లోకం దృష్టిలో మాత్రం నివృత్తి అనిపించు కొంటుంది. అటువంటి నివృత్తి నివృత్తికాదు. అది ప్రవృత్తియే. ఆ పురుషుడి అహంకారం అంతరించలేదు. ఎన్ని యోగాలు పట్టినా ఎన్నో కృతకములు చేసినా అత్యజ్ఞాన తత్త్వం రహస్యం తెలిసికొనకపోతే అన్ని వ్యర్థమే. అత్యజ్ఞాని లోకం దృష్టిలో ఇంద్రియ పరుడుగా కనిపించినా ఆ ధీరుడు నివృత్తి మార్గంలోనే ఉంటాడు. ముక్తి అనే మోక్షిక ఫలం అత్యజ్ఞానికే లభిస్తుంది. అజ్ఞానిలో అభిమానమూలేడు అహంకారమూ లేదు. అత్యానందమే అత్యానందం.

వైరాగ్యం

పరిగ్రహేషు వైరాగ్యం ప్రయో మూఢస్య దృశ్యతే

దేహే విగలితాశస్య క్ల రాగః క్ల విరాగతా

238

మూఢస్య=మూఢుని విషయంలో: పరిగ్రహేషు=స్వీకృత గృహరామాదుల
యందు: ప్రాయః=తరచుగా: వైరాగ్యం=వైరాగ్యం: దృశ్యతే=కనబడు
తుంది: పరంతు=అయితే: దేహే=దేహమందు: విగళితాశస్య = నశించిన
ఆకలి జ్ఞానికి: క్వ రాగః=రాగమెక్కడ?: క్వ విరాగతా=వైరాగ్యమెక్కడ?.

మూఢుడు వైరాగ్యం అంటే కేవలం గృహాదుల విషయంలోనే చూపిస్తాడు.
రాని దేహంలో ఆశలు అంతంకావు. ఆకారహితమైన జ్ఞానికి రాగమెక్కడ? విరాగ
మెక్కడ? దేహాభిమానానికి ఐహిక సుఖాలతో సంబంధంగల ధన సంపదలు
భాగ్య పుత్రుల విషయంలో తన మాట సాగక వైరాగ్యం కలుగవచ్చు. అది
వైరాగ్యంకాదు. రాకికసంబంధమైన అస్తిపాస్తులపై బాంధవులపై అభిమానం
అంతరించాలి. జ్ఞానికి దైహికంగానూ పుత్రాదుల పై ననూ కళత్రాదులపై ననూ మిత్ర
శత్రువులపై ననూ రాగద్వేషాలుండవు. దేహాభిమానం గల వాడికే రాగద్వేషాలు.
జ్ఞాని నిర్విరాదుడు నిశ్చలుడు.

“హే ఈశ్వరా! నీవే ఈ మానవ యంత్ర నిర్మాతవు. జగన్నేతవు. నేను
కేవలం ఒక యంత్రాన్ని. నీచేతిలో ఒక పని ముట్టును - అని తలంచువాడు ముక్తికి
ఆర్హుడు. అట్టి మునిన త్తముడు మరల జనన మరణ చక్రంలో చిక్కుకొనడు.”

— రామకృష్ణ పరమహంస

సుదృష్టి

భావనాభావనానతా దృష్టి యూడస్య సర్వదా

భావ్య భావనయా సా తు స్వస్థస్యాదృష్టి రూపిణీ

239

మూఢస్య దృష్టిః=మూఢుల దృష్టి; సర్వదా=సదా; భావనాభావనానతా=
భావనయందు అభావనయందు ఆసక్తియందును; స్వస్థస్య = స్వస్థులైన జ్ఞాని
మొక్క; సా=ఆ దృష్టి; భావ్య భావనయా=భావింపదగిన దానిని భావించుట
పలన; అదృష్టి రూపిణీ = దృశ్యదర్శన రహిత రూపముగా; భవతి = అగు
చున్నది.

మూడుదైన అజ్ఞాని దృష్టి ఎప్పుడూ భావనలో కానీ అభావనలోకానీ లగ్నమై ఉంటుంది. జ్ఞాని దృష్టి భావ్య భావనలో ఉన్నా దృశ్యదర్శన రహితంగా ఉంటుంది. అంతర్దృష్టికలిగి ఆత్మానందంపై తేద్రీకరించి ఉంటుంది.

అజ్ఞాని భావనా ప్రపంచంలోనూ, అభావనా జగత్తులోనూ సంచరిస్తాడు. వీటి లోనే ఆసక్తి. ఆతనికి ఇందే అహంకారం ఎక్కువ. తనదైన స్వరూపనిష్ఠ లేదు. స్వస్వరూప జ్ఞానం భావనా అభావనా రహితం. సర్వదా అత్యనిష్ఠం. అత్యంతస్వం జ్ఞానభరితం. కనులకు కనిపించని పస్తునందోహాన్ని మనస్సుతో భావించి దర్శించటం భావనం. మనస్సు భావన - అభావనలలో లగ్నమై ఉంటుంది.

కామనారహితుడు

సర్వారంభేషు నిష్కామో యశ్చరేత్ బాల వస్యునిః

స తేవ స్తస్య శుద్ధస్య క్రియ మాణేఽపి కర్మణి

240

యఃమునిః=ఎజ్ఞాని; బాలపత్=బాలకునిపల్లె; నిష్కామః=కామనారహితుడై; సర్వారంభేషు=సర్వక్రియారంభములందు; చరేత్=చరించునో; తస్య=అటువంటి; శుద్ధస్య=పరిశుద్ధునకు; కర్మణి=కర్మ; క్రియమాణే=చేయబడుచున్నదైననూ; లోపః=లోపం; స భవతి=కలుగదు.

జ్ఞానవంతుడైన మునీంద్రుడు కామనారహితుడై బాలడిపల్లె సర్వకార్యాలు ప్రారంభం చేస్తుంటాడు. నిర్వహణ చూస్తుంటాడు. ఆ మునీంద్రుడు శుద్ధ పురుషుడు. కార్యాలు చేస్తున్నా కూడా ఆ కార్యాలలో లగ్నం కాదు.

ఆ బ్రహ్మవేత్త నిష్కాముడు చిన్న బాలుడలాగా పనులుచేస్తుంటాడు. పూర్వ జన్మపరంపరలచే ప్రాప్తించిన ప్రారబ్ధకర్మలు అచరిస్తాడు. కానీ వాస్తవంగా ఆ మునికి ఏ విధమైన ఫలాపేక్షలు లేవు. ఏ కార్యమూచేయనట్లే ఆ ముని. అహంకారంలేదు. అపేక్షలులేవు. కర్మత్వాకంక్ష లేదు. ఆ యిషి నిస్సంగుడు.

ఆత్మజ్ఞాడు

స ఏవ ధన్యః ఆత్మజ్ఞః సర్వభావేషు యః సమః

పశ్యన్ శృణ్వన్ స్పృశన్ జిహ్రున్ అన్నన్ నిస్తర్ష మానసః 241

యః=ఎవడు; పశ్యన్=చూస్తూ; శృణ్వన్=వింటూ; స్పృశన్=స్పృశిస్తూ; జిహ్రున్=అఘ్రూణిస్తూ; అన్నన్=భుజిస్తూ; సర్వభావేషు=సమస్త భావక్రియలలో; సమః=సమచిత్తుడై; నిస్తర్షమానసః=ఆకారహితంగా ఉంటాడో; సః ఏవ=వాడే; ధన్యః=ధన్యుడు; అతడే ఆత్మజ్ఞః=ఆత్మతత్త్వం బాగా తెలిసినవాడు.

తృప్తారహితుడై చూస్తూ వింటున్నవాడు ధన్యుడు. నిస్తర్షమానసుడై స్పృశించినా అఘ్రూణించినా భోజనం చేస్తున్నా ఆ ఋషి ఏకరసంలో సమభావంతో ప్రవర్తిస్తుంటాడు.

ఇట్టిమునీశ్వరుడు ఆత్మజ్ఞాడు. ఆత్మతత్త్వాన్ని బాగా అర్థంచేసికొని ఆత్మసుఖం అనుభవిస్తున్నటువంటి ధన్యాత్ముడు. మహాత్ముడు. సర్వలయందు సమబుద్ధిగలవాడు సమదర్శి. అట్టివాడు ఆత్మజ్ఞాడు, ఆ ముని చిత్తం తృప్తారహితం. అన్ని పదార్థాలు చూస్తూన్న అనుభవిస్తూన్న ఆ యతివరేణ్యుడికి ఏ దోషం అంటడు. అసర్వజ్ఞుడు సదా శాంత స్వభావుడు.

నిష్కారణము నిరీహము

నిష్కంపము నిష్క్రియంబు నిష్కల్మషమున్

నిష్కళము నిష్కళంకము

నైష్కర్మ్య ప్రాప్య నిర్గుణ బ్రహ్మమగున్

— సీతారామాంజనేయ సంవాదం

నిర్వికల్పడు

క్వ సంసారః క్వచా భాసః క్వ సాధ్యం క్వచ సాధనమ్

అకాశస్యేవ ధీరస్య నిర్వికల్పస్య సర్వదా

సర్వదా = ఎల్లప్పుడూ: ఆకాశస్వేప = ఆకాశానికివలె: నిర్వికల్పస్య = సంసారరహితుడగు: ధీరస్య = జ్ఞానికి: క్వ సంసారః = సంసారమెక్కడ?: క్వ ఆభాసః = ప్రపంచ ఆభాసమెక్కడ?: క్వ సాధ్యం = సాధ్యమైన స్వర్గమెక్కడ?: క్వ సాధనం = సాధనాలైన యజ్ఞాదులు ఎక్కడ?

యోగీశ్వరుడు ఆకాశం వంటి అనంత స్వభావుడు. నిర్వికల్పుడు నిరంజనుడు. ఆధీరపుడునుడైన అత్యజ్ఞానికి అనంగుడికి సంసారం ఎక్కడ? ఆభాసం ఏక్కడ? సాధ్యమైన స్వర్గమెక్కడ? సాధనాలైన యజ్ఞాది కర్మ లెక్కడ?

సంకల్ప వికల్ప రహితుడికి ప్రపంచ దృష్టి ఉండదుకదా! ఆయన దృష్టికి స్వర్గాదులు అత్యల్పాలు.

సంన్యాసి

స జయ త్యర్థసంన్యాసీ పూర్ణస్వరస విగ్రహః

అకృత్రిమోఽనవచ్చిన్నే సమాధి ర్యన్య వర్తతే

243

యన్య = ఎవనికి: అకృత్రిమః = కృత్రిమంకాక స్వాభావికమై: సమాధిః = సమాధి: అనవచ్చిన్నే = తన పూర్ణస్వరూపంలో: వర్తతే = వర్తిస్తుందో: సః = అటువంటి: ఆర్థసన్యాసీ = ఆర్థయుక్తుడైన సర్వవంగ పరిత్యాగి: పూర్ణస్వరస విగ్రహః = పూర్ణానంద స్వరూపుడైన జ్ఞాని: జయతి = సర్వోత్కృష్టుడగుగాక!

జ్ఞాని దృష్టాదృష్ట కర్మఫల రహితుడు ఆ అత్యజ్ఞాడు పూర్ణానంద రసవిగ్రహుడు. అత్య విజ్ఞానంలో జయం సాధిస్తాడు సర్వోపరిస్థానం చేరుకొంటాడు.

ఆ ముని స్వాభావిక సమాధినిష్ఠలో అనవచ్చిన్న స్వస్వరూపంలో నిర్వికల్పుడై విరాజిల్లుతాడు. ఇది పరిపూర్ణ అనంద స్థితి. “రసోవై సః” అనిపించుకొన్న ధీరుడు లోక పరలోక కర్మ ఫలాలపై ఆశలు విడిచి నిష్కాముడై పరిపూర్ణ స్వస్వ రూప జ్ఞాన దళలో ప్రకాశిస్తుంటాడు.

దేవదత్తోహ మిత్యేతత్ విజ్ఞానం నిరపేక్షకమ్
తద్వత్ బ్రహ్మవిద్యోపస్య బ్రహ్మహ మితి వేదనమ్

“నేన వేదదత్తుడను” అనే జ్ఞానం సహజంగా కలుగుతుంది. అలానే బ్రహ్మజ్ఞానికి తాను బ్రహ్మననే స్ఫురణ అతినహజంగా కలుగుతుంది.

— వివేక చూడామణి

నిరాకాంక్షి

బహునాత్ర కిముక్తేన జ్ఞాతతత్త్వో మహాశయః
భోగమోక్ష నిరాకాంక్షీ సదా సర్వత్ర సీరసః

244

అత్ర = ఈ విషయమై; బహునా = పెక్కువిధాల; ఉక్తేన = పలుకుటచేత;
కిం = ఏమి ప్రయోజనం; జ్ఞాతతత్త్వః = తత్త్వమెరిగిన; భోగమోక్ష నిరాకాంక్షీ =
భోగ మోక్షాలు గూర్చి ఆశవిడిచిన; మహాశయః = ఉత్తమాశయుడైన జ్ఞాని;
సదా = సతతము; సర్వత్ర = ఎల్లెడల; సీరసః = రాగద్వేషరహితుడై; పర్వతే =
ఉంటున్నాడు.

విజ్ఞా! ఈ విషయంలో ఎక్కువ చెప్పేది ఏముంది? తత్త్వానం తెలిసినవాడు
భోగమోక్షంకాక్షలు లేనివాడై మహాశయుడై ప్రకాశిస్తాడు. ఆ జ్ఞాని సదా సర్వత్రా
రాగద్వేష రహితుడై సర్వలకు హితుడై సన్నిహితుడై సర్వలను ఆదుకొంటాడు.

అత్యజ్ఞాని అత్యతత్త్వం అర్థం చేసి కొంటాడు. అట్టివాడు జ్ఞాన తత్త్వమూర్తి.
వానిలో రాగద్వేషవాసనలు అణువంత కూడా ఉండవు. ఆ విజ్ఞాని తత్త్వవిదుడు.

* * *

అత్యానాత్మలు రెండు వస్తువులు లక్ష్యంబుల్ గదా! అందనా
త్మాత్మద్రాంతి అనాదినుండి సహజం బై యుండగా నిస్పృహ
వాత్మజ్ఞు వినటంచు చెప్పితిక అన్యం దేమియున్ లేదు - ఈ
హృత్వ ప్రత్యగభిన్నపూర సరమాత్మరామునిన్ దక్కగన్

— సేతరామాంజనేయ సంవాదం

ద్వైత జగత్తు

మహదాది జగద్వైతం నామమాత్ర విజృంభితమ్

విహాయ కుద్ధ బోధస్య కిం కృత్య మపశిష్యతే

245

మహదాది=మహత్వాదులు:

విజృంభితం = నామమాత్ర భిన్నమై

కల్పనాం=కల్పనను; విహాయ=విడిచి

కిం=ఏమి; కృత్యం=కర్తవ్యకార్య

మహదాది ద్వైత జగత్తు నామ ..

జగత్తులో కల్పనలు విడిచినట్లయితే అంతా కుద్ధము

ఆకృత్యం ఏమి ఉన్నది?

మహత్తు, అహంకారం, పంచకన్మాత్రాలు

దాదులు. వీటి కార్యకలాపాల మిశ్రమరూపం

నామమాత్రంగా వాపించి ఉంది. ఆత్మకు భిన్నంగా

“వాచరం భజం వికారో నామదేయం మృత్తికేత్వేవ సత్య మితి శ్రుతేః”

ఈ జగత్తు అంతా విషయ వికార నామాస్వీకరం. ఈ దృశ్యాలు నామాలు వాగ్దేవీ

విలాస విన్యాస విహార భంగిమలు. ఇవి అన్నీ మిథ్యాభింజాలు. అంత మృజ్యాయం.

మృత్తిక నిజం. సత్యం. నామాలు మటాపటాదులు జగత్కల్పనలు ఇవి మిథ్య.

ద్రుహ్య మాత్రమే సత్యం.

విద్వాంసుడు కల్పనలు త్యజించి కుద్ధ చైతన్య స్వస్వరూపంలో సుస్థిరంగా

ఉండాలి. ఆ ధీరుడు చేయవలసిన కర్తవ్యాలు కర్మ కలాపాలు ఏమీలేవు ఆ ఆత్మ

జ్ఞాని సర్వదా నిర్మక్తుడు. నిర్మలుడు మేఘాదులచే అపరింపదీనిన నిర్మలాకాశం పంటి

అనంతుడు. అతి నిశ్చలుడు. సర్వ వ్యాప్తి గలవాడు.

అశంకితాపి సంప్రాప్తా గ్రామయాత్రా యథాధ్యగైః

ప్రేక్ష్యతే తద్వదేవజ్ఞైః భోగశ్రీ రవలోక్యతే

గ్రామీణులు యాత్రీకులను చూస్తున్నట్లు జ్ఞాని జగల్లీలలు చూస్తుంటాడు.

అది నిస్సంగం అది నిర్వికారం.

— మహాపని షత్తు

సర్వం భ్రమం

భ్రమ భూత మిదం సర్వం కించిన్నాస్తీతి నిశ్చయీ

అలక్ష్య స్ఫురణం శుద్ధ స్వభావేనైవ కామ్యతి

246

ఇదంసర్వం = ఈసమస్తవిశ్వం; భ్రమభూతం = భ్రాంతి మూలం; కించిత్ = కొంచెం కూడా (యదార్థం); నాస్తీ = లేనిదై యున్నది; ఇతి = ఈ ప్రకారంగా; నిశ్చయీ = నిశ్చయంగల; శుద్ధః = పరిశుద్ధుడు; అలక్ష్య స్ఫురణః = చైతన్య అత్యానుభవం గల జ్ఞాని; స్వభావేనైవ = స్వాభావికంగానే; కామ్యతి = శాంతి పొందుతున్నాడు.

ఈ సర్వప్రపంచం కించిత్తుకూడా సత్యం కాదు. అని చైతన్యాత్యానుభవజ్ఞుడు గుర్తిస్తాడు. అలక్ష్య స్ఫురణ గల పరిశుద్ధ నిశ్చయ జ్ఞానంగల కోవిదుడు స్వాభావికంగానే శాంతి పొందుతాడు.

విజ్ఞాని తన శుద్ధ స్వరూపాన్ని స్వప్రవేశాన్ని చిద్రూపాన్ని దర్శించి అనందిస్తాడు అన్య దృశ్య పదార్థాన్ని చూడడు. దృశ్యం కల్పితం. అధిష్ఠానం సాక్షాత్కరించగానే జగత్తుభ్రమ కల్పితం అని తెలుస్తుంది. వాస్తవంగా ఏమీ సత్యంకాదు. ఇలా జ్ఞానం కలిగింది అంటే అది స్వాభావికంగా సహజంగా కలుగవలసిందే. ప్రయత్నం చేస్తే వచ్చేది కాదు. స్వభావ సిద్ధమైనది శాంత స్వరూపం. జ్ఞానఫలం శాంతి. అట్టి శాంతి పొందటానికి ఆ ముని ఏమీ చేయనవసరం లేదు.

శుద్ధ స్ఫురణ

శుద్ధస్ఫురణ రూపస్య దృశ్యభావ మపశ్యతః

క్వ విధిః క్వచ వై రాగ్యం క్వ త్యాగః క్వ శమోఽపివా 247

దృశ్యభావం = భావ దృశ్యప్రపంచం; అపశ్యతః = చూడనట్టి; శుద్ధ స్ఫురణరూపస్య = శుద్ధప్రకాశ స్వరూపుడగుజ్ఞానికి; విధిః = విహితకర్మానుష్ఠాన రూపవిధి; క్వ = ఎక్కడ?; క్వ వై రాగ్యం = వై రాగ్యమెక్కడ?; క్వ త్యాగః = త్యాగమెక్కడ?; క్వ శమోఽపి = శమముకూడ ఎక్కడ?

దృశ్యభావాన్ని చూడని చుద్దస్ఫురణ రూపాత్మకునకు విధి ఎక్కడ? త్యాగ మెక్కడ? ఇంకా శమ మెక్కడ? స్వస్వరూపమైన చుద్దస్వరూపం స్వప్రకాశం చిద్రూపంగా తన ఆత్మతత్వాన్ని దర్శించుకొనేవాడు బాహ్యదృశ్య ప్రపంచాన్ని చూడడు. అట్టి ఉత్తమోత్తమ యోగ వరిష్ఠునకు ఇంక రాగమేమున్నది ఏమీలేదు. విధి లేదు. వైరాగ్యమూలేదు. శమమూలేదు. దమమూలేదు.

మాయా ప్రకృతి జగత్తు

స్ఫురతోఽనంత రూపేణ ప్రకృతిం చ న పశ్యతః

క్వ బంధః క్వచవా మోక్షః క్వ హర్షః క్వ విషాదతా 248

అనంతరూపేణ=అనంతరూపాలతో; స్ఫురతః=ప్రకాశిస్తున్న; ప్రకృతిం=మాయను; నపశ్యతి=చూడనట్టి జ్ఞానికి; క్వ బంధః=బంధ మెక్కడ?; క్వ మోక్షః=మోక్షమెక్కడ?; క్వ హర్షః=హర్షమెక్కడ?; క్వ విషాదః=విషాదమెక్కడ?

అనంత రూపాలలోగల మాయాప్రకృతి జగత్తును చూడని జ్ఞానికి బంధనం మోక్షం హర్షం విషాదం అనేవి ఉండవుకదా! చిద్రూప ఆత్మజ్ఞాని కర్మభూమివి మాయా జాలాన్ని చూడనైనా చూడడు. అట్టి మహర్షికి మాయ అంటారు. ఆ మహర్షికి బంధ మోక్షాలలేవు హర్ష విషాదాలలేవు.

* * *

“దానంబును - ప్రియంబు చేతయును - సత్త్వంబును - అహింసయు వనునివి నాలుగును సమానంబులు. అయినను ‘అహింస’ విశేషంబు. ఎట్లైన దేవ మనుష్య తిర్యగ్గోతు లనియెడు మూడు గతులయందును మనుష్యుండు దానాది గుణంబులు గలిగి అహింసాపరుడైనవాడు దేవగతి పడయు.”

— నన్నయ (భారతం - అరణ్యపర్వం)

సంసారం మాయ

బుద్ధిపర్యంత సంసారే మాయామాత్రం నివర్తతే
నిర్మమో నిరహంకారో నిష్కామః శోభతే బుధః

249

బుద్ధి పర్యంత సంసారే = బుద్ధి బలంతో నిండినట్టి ప్రపంచంలో; మాయా మాత్రం = మాయా విశిష్టచైతన్యం; నివర్తతే = కల్చిన తేయమన్నది; బుధః = బుద్ధుడైన జ్ఞాని; నిర్మమః = మమతారహితుడూ; నిరహంకారః = అహంకార రహితుడూ; నిష్కామః = కామనా రహితుడూ అయి; శోభతే = శోభిల్లుతున్నాడు.

ఆత్మ జ్ఞానమే సంసారంలో మాయా చైతన్యంతో జగదాకారం పొంది కల్పి తమై భాసిస్తుంది. ఇది తెలిసిన బుద్ధుడు నిరహంకారంగా నిర్మమతగలవాడై నిష్కా ముడై శోభిస్తాడు. ఆత్మ జ్ఞానం చేత సంసారం అంతరిస్తుంది. నర్పం అనుకొన్న క్రాదును క్రాదు అని గుర్తించిన తరువాత భయం పోయినట్లు ఇది జగత్తుకాదు. పర మాత్మ అని గుర్తించిన తర్వాత సంసార చింత ఉండదుకదా!

మాయా విశిష్ట చైతన్యం విపర్తరూపంలో మాయామాత్ర జగదాకారం ధరించింది. విపర్తం అంటే అసలు పస్తువు మార్పు నేయకుండ మరొకటి అని పిస్తుంది. విప్లుతత్వం విశ్వంపలె భాసిస్తుంది. విద్వాంసులు నిష్కాములై ఆకాత్మిక వేదా సంబంధిత దారాపుత్రాదుల యెడల మమతా కూన్యులై మాన్యులై ధన్యులై రాజీస్థారు.

విపర్తం అంటే మారని తత్త్వ పస్తువు నత్తు అనత్తు అనిపిస్తుంది. పరిణామం అంటే మాట్చెందు పస్తువు పాలు పెరుగు అవటం. సజాతీయం అంటే అత్యల్ప పస్తువులు కలిసి పెద్దపవటం నూలు క్రొవీగులు కలిసి వస్త్రమవటం.

ఆంజనేయ! సచ్చిదానందమయునిగా

నన్ను గాంచి తెరగు విన్నవించు

అమల మనముచేత అవధరింపుము నీదు

సకల సంశయములు నమసి పోవు

— సీతారామాంజనేయ సంవాదం

అత్మ అక్షయం

అక్షయం గత సంతాపం అత్మానం పశ్యతో మునేః

క్వ విద్యా క్వచవా విశ్వం క్వ దేహోఽహం మమేతి వా 250

అక్షయం = నాశరహితమైనట్టి; గతసంతాపం = సంతాపకూన్యమైన;
అత్మానం = అత్మను; పశ్యతః = చూస్తున్న; మునేః = మునికి; క్వ విద్యా =
విద్యా శాస్త్రాదులెక్కడ?; క్వ విశ్వం = విశ్వమెక్కడ?; క్వ దేహః = దేహ
మెక్కడ?; క్వ అహం మమ ఇతిచ = నేను నాది అనే భావం ఎక్కడ?

అక్షయమూ అవినాశి సంతాపరహితమూ అయిన అత్మను క్షృప్తార్థిగా ఎరిగిన
తత్త్వజ్ఞుడైన మునికి విద్యా శాస్త్రాలు ఎందుకు? అసలు లోకంతో పనేముంది?
దేహవాసనలేదు. అహంకారం మమకారం అసలు లేదు. దీరుడైన అత్మజ్ఞుని నాశర
హితుడు. సంతాప కూన్యడు. అత్మానంద పరుడు. ఆ మునికి అత్మతత్త్వంకాక
అన్యం స్ఫురించదు. సర్వావిష్టానాత్మయొక్క సాక్షాత్కారం పొంది సుఖిస్తాడు.

వ్యాసుడు శుకుడితో—

హింస లేకయునికి - ఇంద్రియజయము - నై

రాశ్య - మచపరిత్యజ - మను గుణములు

నాల్గు కలుగునట్టి నరునకు కరతలా

మలక మంతరాత్మ మహిమ యెల్ల

— తిక్కన (భారతం - శాంతిపర్వం)

ఇంద్రియాలు నిరోధించు

నిరోధాదీని కర్మాణి జహాతి జడదీ ర్యదీ

మనోరథాన్ ప్రలాపాంశ్చ కర్తు మాప్నోతి తత్క్షణాత్ 251

జడదీః = జడబుద్ధి అయిన అజ్ఞాని; నిరోధాదీని = చిత్తనిరోధాదులై ?

కర్మాణి=కర్మలను; జహాతి యదీ=విడిచిపెట్టిన వాడై నప్పటికీ; అతత్త్వజాత్=కొద్దిపేనటికే; మనోరథాన్=కోరికలను గూర్చి; ప్రలాపాన్=ప్రలాపాలు; కర్తం=చేయుటకు; ఆస్పృశి=ప్రవృత్తుడగుచున్నాడు.

అజ్ఞాని చిత్త నిరోధాది కర్మలు విడువగానే మనోరథాలవైపు ప్రలాపాల వైపు లోకి కృత్యాలు వైపు ప్రవృత్తుడౌతాడు. జడ చిత్తుడి మనస్సు చిత్తనిరోధాది కృత్యాలు వదిలితే మధుర వాక్కులతో మనోరథాలు తీర్చుకోవటం కోసం పరుగులు. తీస్తుంది కళ్ళెం తీసిన గుర్రమై ఎటో పరుగెత్తుతుంది.

అజ్ఞాని అత్యసాక్షాత్కారం కోసం చేసే యోగాభ్యాసాది కర్మకలాపం కుంజర శౌచప్రాయం. ఏనుగు సరస్సులో చాలాపేపు స్నానం చేసిచేసి ఒడ్డుకు రాగానే మరద దుమ్ము చల్లు కొంటుంది. ఇది గజశౌచం. అలానే అజ్ఞాని సమాధిలో ఉండి దైత్యుడు రాగానే లోకవ్యవహారాలలో చిక్కుకొంటాడు.

జ్ఞానమునన కాని జన్మ జరామృత్యు
పుల జయించునట్టి అలఘ మోక్ష
పదము కల్గినేర దది కారణముగ ను
జ్ఞాన మెల్లభంగి సాధ్యతమము

— తిక్కన (భారతం - శాంతిపర్వం)

మందబుద్ధి దొంగబుద్ధి

మందః శ్రుత్వాపి తద్వస్తు నజహాతి విమూఢతాం

నిర్వికల్పో బహిర్యత్నాత్ అంతర్విషయ లాలసః

252

మందః=మందుడైన అజ్ఞాని; తద్వస్తు=ఆ ఆత్మస్తువును; శ్రుత్వాపి=విన్నప్పటికీ; విమూఢతాం=మూఢత్వాన్ని; న జహాతి=విడిచిపెట్టడు; బహిః=బాహ్యవికి; యత్నాత్=ప్రయత్నంవలన అతికష్టంమీద; నిర్వికల్పః=సంకల్ప రహితుడుగా ఉంటాడే; పరంతు=కానీ; అంతః=లోపల; విషయలాలసః=విషయలాలసుడు; భవతి=అగుచున్నాడు.

మందబుద్ధి తద్యస్తువైన అత్యంత్యాన్ని శ్రవణం చేసికూడా విమూఢతను విడువజాలదు. అజ్ఞాని పైకి జాహ్నవికి నిర్వికల్పముగా నిశ్చలుడుగా సంకల్ప వికల్ప రహితుడుగా కనిపిస్తాడు. కానీ లోపల మనస్సులో విషయ లాల సత్వం అత్యధికం. మనశ్శుద్ధి లేదు.

మూర్ఖబుద్ధి దొంగ బుద్ధి చూపిస్తాడు. పైపైన అత్మను గూర్చి వింటాడు. వినిపిస్తాడు. కానీ విషయ సుఖాలు వీడలేదు. ఆలోచనలన్నీ భోగభాగ్య సంపాదనలను గూర్చినవే. ఆశలు చంపుకోలేని అంతుడువాడు. కేవలం అత్మబోధ, శ్రవణం అవి వేకుడిని మార్చలేవు. చిత్తశుద్ధి, విషయవిస్మరణం విశ్లేష్యర కటాక్షంతో కలగాలి.

విషయా వినివర్తంతే నిరాహారస్య దేహీనః

రసవర్జం రసోన్యస్య పరం దృష్ట్యా నివర్తతే

నిష్ఠకలిగిన వాడి నుండి విషయాలు విరమిస్తాయి. కాని విషయ వాంఛలు మట్టి క్రింద పడిన విత్తనాలవలె మరుగునపడి ఉంటాయి. అత్మానుభవంలో అవి కూడా అంతరిస్తాయి.

— భగవద్గీత

జ్ఞానంతో కర్మలు జయించు

జ్ఞానాత్ గళిత కర్మాయో లోక దృష్ట్యాపి కర్మకృత్

నాస్మి త్వవసరం కర్తం వక్తృమేవ న కించన

253

యః=ఎవడు; జ్ఞానాత్=జ్ఞానంపలన; గళితకర్మా=కర్మరహితుడైకూడా; లోకదృష్ట్యా=లోకందృష్టికి; కర్మకృత్ అపి=కర్మిష్ఠిగా ఉంటాడో; సః=అట్టి వాడు; కించన=ఎంచుకూడా; కర్తం=చేయుటకుగానీ; వక్తృం=భాషించుటకు గానీ; అవసరం=అవసరం; న అస్మితి=లేదదు.

జ్ఞానం కలిగి కర్మజంజాలం వీడిన జ్ఞాని లోకందృష్టిలో కర్మలు చేస్తూండవచ్చుకానీ ఆ మునింద్రుడు ఏమీ చేయవలసిన అవసరంలేదు. ఇతరులతో మాట్లాడవలసిన అవసరంకూడా లేదు. ఆ ఋషి నిర్వికారుడు నిశ్చలుడు నిత్యానంద మగుడు.

ఆ ధీర పురుషుడి కర్మలు అత్యజ్ఞానంతో అంతరించిపోయాయి. ఏ కర్మ ఆ ముని చేయనవసరంలేదు. అయినా లోకంకోసం కర్మకాండ సలుపుతూ 'నేనుకూడా ఈ సత్కర్మలు చేస్తున్నాను. మీరు కూడా చేయండి. మానకండి' అన్నట్లుగా కర్మాచరణ చేస్తున్నట్లు కనిపిస్తాడు. నిజంగా ఆ సంయమిండుడు చేయవలసింది చెప్పవలసింది ఏమీలేదు. అత్యజ్ఞాన బలంచేత కర్మఫలేచ్ఛను పరిత్యజించాడు.

సత్యము తపమును యజ్ఞము

సత్యము వేదంబు దాంతి శాంతులు నగుటన్

సత్యము దొరగుట నిర్మల

నిత్యానుష్ఠానములును నిష్ఫలములగున్

— తిక్కన (భారతం - శాంతిపర్వం)

ద్వంద్వాతీతుడు

క్వ తమః క్వ ప్రకాశో వా హానం క్వచన కించన

నిర్వికారస్య ధీరస్య నిరాతంకస్య సర్వదా

254

సర్వదా = ఎల్లప్పుడు; నిర్వికారస్య = వికారరహితుడు; నిరాతంకస్య = సంతాప భయశంకారహితుడయిన; ధీరస్య = ధీరుడయినట్లానికి; క్వ తమః = అజ్ఞాన తమస్సు ఎక్కడ?; క్వ ప్రకాశః = ప్రకాశం అంటూఎక్కడ?; క్వ హానం = హాని లేక పరిత్యాగంఎక్కడ?; న కించన = కొంచెం కూడలేదు.

సర్వదా నిర్వికారుడు నిర్భయుడు నిశ్చలుడు అయిన ధీరుడు అంధకారంలో వెళ్ళిన వెలుగులో నడిచినా భయమేమిటి? ధైర్యమేమిటి? అట్టి జ్ఞానికి హానిఏమిటి? లాభమేమిటి? రాగమేమిటి? ద్వేషమేమిటి? ఆఘుషి సమదర్శి సమబుద్ధి.

మోహాది వికారాలు లయమైపోయాయి. ఇక వారిదృష్టిలో తమస్సు ఎక్కడుంది? ప్రకాశం ఎక్కడుంది? తమముంటే ప్రకాశముండదు. ప్రకాశముంటే తమముండదు. రెండు సాపేక్షకాలు లౌకిక దృష్టిలోనే చీకటి వెలుగులు. అత్మదృష్టిలో

ఈ భేదాలు ఉండవు. రెండూ నమానమే. కనుక జ్ఞానికి కాలాదులతో కూడా పనిలేదు. కాలడన్నా భయంలేదు. కాలాంతకుడన్నా భయంలేదు. భయం అనేది అనలు ఎరుగదు.

దృశ్యమే నాకము—దృశ్యమే వాయువు—దృశ్యమే భూజలలేజములున్—
దృశ్యమే దేశము—దృశ్యమే కాలము—దృశ్యమే దేహము నింద్రియముల్—
దృశ్యమే ప్రాణము—దృశ్యమే చిత్తము—దృశ్యమే హంకృతి ధీ మనముల్
దృశ్యమే విద్యయు—దృశ్యమేవిద్యయు—దృశ్యముగానిది దృక్కరయన్
— సీతారామాంజనేయ సంవాదం

వివేకి

క్వ దైర్యం క్వ వివేకిత్వం క్వ నిరాతంకతాఽపివా

అనిర్వాచ్య స్వభావస్య నిఃస్వాభావస్య యోగినః

255

అనిర్వాచ్య స్వభావస్య=చెప్పకక్యంకాని స్వభావంగలిగిన; నిస్స్వభావస్య=స్వభావరహితుడైన; యోగినః=యోగికి; క్వ దైర్యం=ధీరత అన్నదెక్కడ?; క్వ వివేకిత్వం=వివేకిత్వం ఎక్కడ; క్వ నిరాతంకతాఽపి=ఇంకా నిర్భయత్వం ఎక్కడ? (ఆయోగి గుఱాతీతుడు).

సామాన్యుడికి స్వభావ రహితుడైన యోగికి ధీరత్వంలో కానీ వివేకిత్వంలో కానీ నిర్భయత్వంలోకాని సామ్యం ఎక్కడ? యోగి నిర్భయస్థుడు నదా అనంద రూపుడు. ఏకరస ప్రియుడు. అఖండ ఆకృష్టాని.

దైర్యం-వివేకం-నిర్భయత్వం సాధకునకు ప్రధానగుణాలు. ఇవి పర్యవారోహనకునకు ఆనరాల పంటివి. గమ్యం చేరిన తర్వాత పరికరాలు అపసరంలేదు. అలానే అత్యస్థానం చేరిన తర్వాత నియమాలు ప్రతాలు అక్కరలేదు జీవన్ముక్తుడు నిస్స్వభావుడు గమ్యం చేరినవాడు. దేనితో ఏమి అపసరం ఉంది?

జనకుడు శుకుడితో ఇలా అంటాడు —

కుమారా! మానవుడు నాలుగశ్రమధర్మాలు వదిలి క్రమంగా మోక్షం అందు కోవాలి. అయితే కారణజన్ములు ఇవిదాటి మోక్షపథం అందుకోవచ్చు. అట్టియోగి

గురూపదేశం పొంది జ్ఞాన విజ్ఞానాలు అంది మోక్షం జేరుకొంటాడు. అతడు మోక్ష కారణ శుద్ధుడై జన్మిస్తాడు. లోత బంధవిచ్ఛేదం కోసం కర్మవ్యాకులత విడనాడటానికి పూర్వములు చతురాశ్రమాల క్రమంచెప్పారు. కానీ అట్టి అద్భుత ఋషి కోటికే ఒక్కడో ఉంటాడు.

ఆ ఉత్తమఋషి తమోదీనమై తనుదోషం రజోదీనమైన గుణందోషం తుడిచి వైచి సత్త్వమూర్తియై ప్రకాశిస్తాడు. ఆ ముని సత్త్వమార్గాభిరతితో అత్యతత్త్వ దర్శనం పొందుతాడు. స్వస్వరూపం చూచుకొంటాడు. ఆ ఋషి తనలో విశ్వాన్నీ, విశ్వంలోతననూ అవలోకనం చేసికొని మోక్షం పొందుతాడు.

జ్ఞాని అతీతుడు

న స్వర్గో నైవ నరకో జీవన్ముక్తిః నచైవ హి

బహునాత్ర కిముక్తేన యోగదృష్ట్యా న కించన

256

జ్ఞానిః=జ్ఞానికి: న స్వర్గః=స్వర్గమూలేదు; నైవ నరకః=నరకమూలేదు; న జీవన్ముక్తిః=జీవన్ముక్తి లేదు; అత్ర=ఈ విషయంగూర్చి; బహునా=అనేకం; ఉత్తేన=చెప్పటంచేత; కిం=ఏమి ప్రయోజనం; యోగదృష్ట్యా=యోగదృష్టిచేత; న కించన=ఏమియు లేదు.

జ్ఞానికి స్వర్గమూలేదు. నరకమూలేదు. జీవన్ముక్తి అనేదికూడలేదు. ఏదీ పట్టించుకోడు కోరుకోడు. ఆ జ్ఞానినిగూర్చి ఎక్కువ చెప్పేది ఏముంది? ఆ యోగీ శ్వరుడికి యోగదృష్ట్యా ఏమీ అక్కరలేదు. అత్యజ్ఞానియైన జీవన్ముక్తుడి దృష్టిలో స్వర్గంలేదు నరకంలేదు.

నాస్తికుడి దృష్టిలో ఈ లోకమేకానీ పరలోకంలేదు. అత్యకూడా లేదు. అతడి దృష్టిలో అంతా శూన్యమే. కానీ జీవన్ముక్తుడి దృష్టిలో ఈ లోకం పరలోకంకూడా లేదు. అత్య అంతటా నిండివుంది. సర్వత్ర అత్యప్రకాశమే ప్రభావమే. అత్యకు అతిరిక్తంగా మరేమీలేదు.

పూర్ణ చిత్తుడు

నైవ ప్రార్థయతే లాభం నాలాభే నానుశోచతి

ధీరస్య శీతలం చిత్తం అమృతేనైవ పూరితమ్

257

ధీరస్య = ధీవిశారదుని; చిత్తం = మనసం; అమృతేన ఏవ = అమృతం చేతనే; పూరితం = నింపబడినదై; శీతలం = చల్లగా ఉంటుంది (కనుకనే); నః = ఆ జ్ఞానమూర్తి; లాభం = లాభమునూ; వప్రార్థయతే = కోరడు; చ = మరియు; అలాభేన = అలాభం కలిగినా; న అనుశోచతి = దుఃఖించడు.

ధీరుడి చిత్తం అమృతంతో నిండి చల్లగా ఉంటుంది. కనుక అది లాభాల కోసం ప్రార్థనలు చేయదు. నష్టం వస్తేకానీ లేక లాభం లేదనిగానీ హాని కలిగిందని కానీ శోకించడు జీవన్ముక్తుడైన జ్ఞాని లాభాలకు సంతోషం, వష్టాలకు దుఃఖం పొందడు. ఆ ముని చిత్తం పరమానందామృతంతో తృప్తిగా ఉంటుంది.

“పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే” పూర్ణం నుండి పూర్ణం తీసివేస్తే పూర్ణమే మిగులుతుంది. అనంతం నుండి దేనినీ తీసివేయలేము. కంప లేము. అది తరగదు పెరగదు. జీవన్ముక్తుని అంతరంగం సదా శాంతరసంతో నిండి పూర్ణంగా ఉంటుంది. అది అమృత భాండం. అమృతం అంటే అమరత్వం అంటే మనస్సు యొక్క ఆనందస్థితే.

అక్షర తత్త్వజ్ఞానము

సాక్షాన్మోక్షప్రదంబు సాంసారిక దుః

ఖక్షయకరమగు - దక్కిన

లక్షణములు సుఖతరములు రలితాత్మ్యరకున్

— సీతారామాంజనేయ సంవాదము

సమవర్తి

న శాంతం ప్రైతి నిష్కామో న దుష్టమపి నిందతి

సమదుఃఖ సుఖస్తృప్తః కించిత్కృత్యం న పశ్యతి

258

నిష్కామః=కామనశూన్యుడైన జ్ఞాని; శాంతం=శాంతపురుషుడని; నస్తౌతి=స్తుతించడు; దుష్టమపి=దుష్టాత్ముడని; న నిందతి=నిందించడు; సమదుఃఖ సుఖః=సుఖదుఃఖాలను; తృప్తః=సంతృప్తచిత్తుడై; కించిత్=కొంచుకూడా; కృత్యం=ఇదిచేయదగినది అని; న పశ్యతి=లక్షింపడు.

నిష్కాముడైన జ్ఞాని శాంతుణ్ణి స్తుతించడు. దుష్టణ్ణి నిందించడు. సుఖదుఃఖాలు సమంగా చూచే యోగిండు అనందంగా ఉంటూ కర్మలను ఏ ఒక్కటి కూడా అచరించడు. అత్యజ్ఞానంలోనే నిమగ్నమై ఉంటాడు. నిష్కాముడు కనుక ఏమీ ఆశ్చేతరం లక్షింపడు.

జ్ఞాని విద్యాకాముక కర్మలు చేయడు. ఎవరినీ మంచివారిని పండితులను కూడా స్తుతించడు. దుర్మార్గులను నిందించడు. ఆ ముని నిష్కామస్థితి అందినవాడు.

నిఃస్తౌతి ర్ని సమస్కారో నిఃస్వధాకార ఏవచ
చతాచలానికేతశ్చ యతి ర్నిష్కామకో భవేత్

జ్ఞానపంతుడైన యతీశ్వరుడు ఎవరినీ స్తుతించడు. ఎవరికీ సమస్కరించడు. అగ్ని కార్యమూచేయడు. ఒకచోట స్థిరంగా ఉండుడు. ఎవరినీ చూషించడు. ఎవరినీ భూషించడు. ఆయతి వరుడికి సుఖదుఃఖాలు సమానం. కష్ట సప్తాలు సమానం. ద్వేష హర్షాలు సమానం. ఆ ఋషి సమదర్శి.

న ద్వేష్టి

ధీరో నద్వేష్టి సంసారం అత్యానం న దిదృక్షతి

హర్షామర్ష వినిర్ముక్తో న మృతో నచ జీవతి

259

ధీరః=బుద్ధిగరి జ్ఞాని; సంసారం=ప్రపంచాన్ని; నద్వేష్టి=ద్వేషింపడు; న దిదృక్షతి=చూచుటకై నా ఇష్టపడడు; హర్ష అమర్ష వినిర్ముక్తః=సంతోషదుఃఖాలు లేనివాడు కనుకనే; సః=ఆ ముని; న మృతః=మతణించిన వాడూకాదు; న జీవతి=జీవించినవాడూకాదు.

హర్షామర్ష వినిర్ముక్తుడైన ధీరపురుషుడు సంసారాన్ని ద్వేషించడు. అత్యను కూడా చూడడు. ఆ యతి లౌకికంగా మృతుడూకాదు జీవించిన వాడూకాదు. ఇది జీవన్ముక్తి పరిపక్వస్థితి.

సంసార దృష్టిలేదు బాధలేదు కాబట్టి ఆ ఋషి విషయ వంసారాన్ని ద్వేషించటంలేదు అంటే సంసారంపై వ్యామోహం బంధంతో చూడడు. అనుబంధంలేదు. చూచినా చూడనట్లే మనస్సు అటుపోదు.

అత్మపైనే ధ్యాస. అత్మనే అవలోకిస్తూంటాడు. చివరి చరమావస్థలో అత్మను కూడా లక్షించడు. తానే పరమాత్మ అవుతాడు కనుక. ఇక స్వయం అత్మస్వరూపుడు అయిన మహాత్ముడికి హర్ష శోకాదులు జనన మరణాలు ఉండవు.

మమతా శూన్యుడు

నిస్సేహః పుత్ర దారాదౌ నిష్కామౌ విషయేషుచ

నిశ్చింతః స్వకరీరేఽపి నిరాశః శోభతే బుధః

260

బుధః=బుద్ధుడైన జ్ఞాని; పుత్రదారాదౌ=భార్యా పిద్యలందు; నిఃసేహః=సేహహరహితుడై; విషయేషు=విషయాలందు; నిష్కామః=కామకామ్యుడై; అపిచ=మరింతా; స్వకరీరే=తనదేహం విషయంలో; నిశ్చింతః=చింతారహితుడై; శోభతే=శోభిల్లుచున్నాడు.

యోగి శ్రీ పుత్రాదులపై సేహం మమతానుబంధాలు లేకుండా ఉంటాడు. విషయభోగాలపై కోరికలు లేకుండా ఉంటాడు. స్వకరీరం గూర్చి చింతలేకుండా ఉంటాడు. ఏ విధమైన ఆశలు పెట్టుకొనడు అటువంటి ఉత్తమోత్తమ యోగి వరేణ్యుడు శోభిస్తాడు.

జీవన్ముక్తుడు ఆశలులేకుండా అమృతదయం సాధిస్తాడు. భార్యా పుత్రులపై మమతపెట్టుకోకుండా విషయ భోగరహితుడై రాజిస్తాడు. అతడు తన దేహాన్ని గూర్చి కూడా చింతించడు. ఆ ముని నిష్కాముడు. నిశ్చింతుడు. ఆ ఋషి నిత్యానంద యోగి.

తుష్టియే పుష్టి

తుష్టిః సర్వత్ర ధీరస్య యథా పతిత వర్తినః

స్వచ్ఛందం చరతో దేశాన్ యత్రాస్తమిత కాయినః

261

యత్ర = ఎచ్చట; అస్తమిత శాయినః = సూర్యుడు అస్తమించుచున్నాడో
అవట శయనించుచున్నటువంటిన్నీ; స్వచ్ఛందః = తన ఇష్టానుసారంగా; దేశాన్ =
దేశాలను; చరతః = సంచరిస్తున్నటువంటిన్నీ; యథా సతిపత్తినిః = ప్రారబ్ధాను
సారంగా పచ్చిన దానితో తృప్తుడై స్రవ రిస్తున్న; దీరస్య = దీ వికాలునకు;
సర్వత్ర = అన్నిచోట్ల; తుష్టిః = సంతృప్తి; భవతి = అగుచున్నది.

యోగి ప్రారబ్ధవశాత్తు సూర్యాస్తమయం వేళ పడుకొని నిద్రిస్తాడు. స్వేచ్ఛగా
స్వచ్ఛందంగా వనాలలో జనాలతో వేళవిదేశాలలో సంచరిస్తాడు. లోకం దృష్టిలో
మాత్రం సతితుడువలె కనిపిస్తాడు. కాని సర్వత్ర సర్వదా ఆత్మానందంతో సంతృప్తిగా
జీవనం చేస్తాడు.

సహజరూపం

పతతువేతు వా దేహో నాస్య చింతా మహాత్మనః

స్వభావ భూమి విశ్రాంతి విస్మృతాశేష సంస్మతేః

262

స్వభావభూమి విశ్రాంతి = సహజసిద్ధమైన పీఠంపై విశ్రాంతి తీసికొంటూ
విరాజిల్లుతున్న; విస్మృతాశేష సంస్మతే = అశేష ఆనంద సంతార సంస్కార విశే
షాలు మరచి ఆత్మస్థితిలోగల; అస్య = ఈ జీవన్ముక్తుడగు; మహాత్మనః = మహా
త్మునకు; దేహః = దేహం; ఉదేతుః = ఉండుగాక!; వా = లేక; పతతు = పడించు
గాక!; న చింతా = చింతలేదు.

మహాత్మునకు తన స్వభావమూ తన సహజ రూపమూ విశ్రామ స్థానం అది
తనదైన సుస్థిర స్వభావ భూమి. అది విశ్రాంతిప్రదేశం. అతడు సంపూర్ణ సంతారం
నిస్మరణ చెందవలసినదే. విశ్వాం విస్మరించవలసినదే. అతనికి సహజస్వభావమే
ఆత్మస్థానం. ఆత్మస్థానమే విశ్రాంతి స్థానం. మిగిలించి అంతా మరువ దగినదే.
ఇక దిగులులేదు నిర్మితంగా ఉంటాడు యోగి. దేహం ఉన్నా రాలిపోయినా దిగులు
పడదు. అట్టి జ్ఞానియే జీవన్ముక్తుడు. సంసారనివృత్తుడు. నచ్చిదానంద స్వరూపుడు.
సదమల జ్ఞాని.

“ఆత్మనిత్యండు - తయరహితుండు - శబ్దండు - తేత్రజ్ఞుండు. గగనాదుల
కాశ్రాయండు - క్రియాకూన్యుండు - స్వప్రకాశుండు - సృష్టి హేతువు. వ్యాపకుండు
నిస్సంగుడు - పరిపూర్ణుండు ఒక్కడు అని వివేకసమర్థులగు ఆత్మ లక్షణాలు
సన్నెండు.”

— పోతన (భాగవతం - సప్తమస్కంధం)

అకించనుడు

అకించనః కామవారో నిర్వృంద్యశ్చిన్న సంశయః

అనక్తః సర్వభావేషు కేవల రమతే బుధః

263

అకించనః = దీనభావరహితుడై; కామవారః = విధినిషేధ రహితుడై;
నిర్వృంద్యః = ద్వంద్వభావకూన్యుడై; చిన్నసంశయః = సంశయ విచ్ఛిన్నుడై; సర్వ
భావేషు = సమస్త భావాలయందు; అనక్తః = అనక్తిరేనివాడై; బుధః = పండితు
డైన జ్ఞాని; కేవలః = వికారవిదూరుడై; రమతే = ఆత్మానందంలో రమించు
చున్నాడు.

అకించనుడు, గృహస్థధర్మ వర్జితుడు, కామవారుడు, విధినిషేధరహితుడు,
అనక్తి రహితుడు, కాంక్షురేనివాడు, కేవలుడు నిర్వికారుడు అయిన పండితుడు
యిందుడు. అ జ్ఞాని అన్ని భావాల్లోనూ రమిస్తాడు. ఆనందం పొందుతాడు.

జీవన్ముక్తుడు నిర్వికారుడై జగత్తులో ఆనందం పొందుతాడు. ఏ వస్తువు
కొంచెంకూడా గ్రహించనివాడు అకించనుడు విధి నిషేధాలకు బద్ధుడుకాడు. స్వచ్ఛంద
చారుడు. స్వేచ్ఛగా సంవారం చేస్తాడు సుఖదుఃఖాలకు అతీతుడు. ద్వంద్వ రహితుడు.
సంశయ రహితుడు - కాంక్షరహితుడు మహామహితుడు. సర్వహితుడు.

బిద్యంతే హృదయగ్రంథిః చిద్యంతే సర్వసంశయాః

క్షీయంతే వాన్య కర్మాణి శస్మిన్ దృష్టే చాపరే

పరాపరాలు దర్శించగల యోగుల హృదయగ్రంథులు ఏకమై సర్వ
సంశయాలూ నశిస్తాయి. వారి కర్మలు అన్నీ సంశయాలతోపాటు హరిస్తాయి.

— ముండకోపనిషత్తు

సమచిత్తుడు

నిర్మమః శోభతే ధీరః సమలోష్ఠాశ్చ రాంచనః

సుఖిన్న హృదయ గ్రంథిః వినిర్హత రజస్తమః

264

నిర్మమః = మమతా రహితుడు; సమలోష్ఠ అశ్మకాంచనః = పాషాణమునూ, బంగారమునూ సమముగా నెంచేవాడు; సుఖిన్న హృదయ గ్రంథిః = బాగుగాచేదించబడిన విషయహృదయగ్రంథులు గలవాడు; నిర్హత = ఎగురగొట్టబడిన; రజస్తమః = రజోగుణాలు గలవాడు అయిన; ధీరః = ధీరుడైన జ్ఞాని మాత్రమే; శోభతే = శోభిల్లుచున్నాడు.

మమతారహితుడైన జ్ఞానికి మట్టి - మాణిక్యం రాయి - రత్నం సమానం. జ్ఞాని దృష్టిలో బంగారం బండరాయి సమానం. వారి హృదయగ్రంథి ప్రీతిపోయింది. రజస్తమోగుణాలు వీడిపోయాయి. అట్టి ఆత్మజ్ఞాని స్వచ్ఛరత్నమై శోభిస్తున్నాడు. మమత్వం వదులుకొన్నవాడు మహర్షి. జీవన్ముక్తుడు చిరత్న రత్నమై మౌక్తికమై గాఢిస్తాడు. హృదయగ్రంథి భేదించబడింది. అహంకార మమకారాలు దూరమై పోయాయి. ఆత్మ సాక్షాత్కారం కలిగింది. ధన్యుడైనాడు.

జీరస్యధారా నిశితా దురత్యయా

దుర్గం పథస్తత్ కవయో వదంతి

ఈ మార్గం కత్తివాదరంత నిశితం. దీనిమీద నడవటం చాలాకష్టం. గమ్యం చేరటం మరీకష్టం అని జ్ఞానులు అంటారు.

— కఠోపనిషత్తు

ముక్తాత్మ

సర్వత్రా నవధానస్య సకించి ద్వాసనా హృది

ముక్తాత్మనో విత్పస్తస్య తులనా కేస జాయతే

265

సర్వత్ర=అన్ని విషయాలలోనూ; అనపధానస్య=ఏకాగ్రత లేని; హృది=హృదయంలో; కించిత్=కొంచెమైననూ; న వాసనా = విషయవాసనలు లేనట్టి; తృప్తస్య=సంతృప్తచిత్తుడై వ; మహాత్మనః=మహా ఆత్మవిడుడై న; ఈదృశస్య=ఇటువంటి జ్ఞానికి; కేన=ఎవనితో; తులనా=సాదృశ్యము; జాయతే=అగుచున్నది.

సర్వత్ర అన్ని విషయాలలో అనక్తి రహిత హృదయంలో కొంచెం కూడా వాసనాగంధం ఉండదు అటువంటి సంతృప్తిగల ముత్తాత్ముడికి తులనాగా వాడెవడు. ఎవరూ అట్టి యోగితో సహనంకాదు. జ్ఞానికి ఏవిషయంలోనూ చిత్తానక్తిలేకపోతే వాసన లేనట్లే. అటుని అధ్యాన లేనివాడు. ఆ మునికి సాటి ఎవడూలేడు. ఆ యుషి నిజమైన జ్ఞాని.

జనకుడు మాండవ్యుడితో ఇలా అంటాడు “మునీ! అర్థసంపదలు అనర్థాలకు మూలం. అవి దుఃఖ దోషాకరాలు. ఆశలూ తృప్తలూ మమతలూ దుఃఖదాయి. మిథిలాలిపోతున్నా నాకేంపట్టనట్లే ఉన్నాను అలా ఉండటంలో అత్మసుఖం, అనంతం. కామసుఖం, దివ్యసుఖం కంటే కూడా తృప్తాత్మ్యాగసుఖం ఎన్నోరెట్లు గొప్పది.

గోవుతోపాటూ కొమ్ములు పెరుగుతున్నట్లు అర్థంరోపాటు తృప్తకూడా అభివృద్ధి అవుతుంది. దీనితో మమత మారాకు వేస్తుంది. మమకపోతే తృప్త తుత్తమురై పోతుంది. ప్రాప్తించింది అనుభవించు. ప్రాప్తించని దానికై పరుగులు తీయకు. ఆశ అంతరిస్తే తృప్తతుడిచిపెట్టుకుపోతుంది. ఈ తృప్త దుర్మతులకు దుష్టులకు మరీ ఎక్కువ. వారు ఒడలుకృశించి ముదిమితో ముడుచుకపోతున్నా ప్రాణాలు పోతున్నా వారిని ఈ తృప్త విడిచిపెట్టదు. అయితే వాడు వర్జితకాముడై కే మాత్రం తృప్తపోయి సౌఖ్యం సంప్రాప్తిస్తుంది.”

— తిక్కన భారతం (కాంతి పర్వం)

నిర్వాసన

జానన్నపి న జానాతి పశ్యన్నపి న పశ్యతి

బ్రువన్నపి న చ బ్రూతే కోఽన్యో నిర్వాసనా దృతే 266

జానన్ అపి = తెలిసికొన్నవాడయినా; న జానతి = తెలిసికొనబడలేదో;
 పశ్యన్ అపి = అవరోకించేవాడైనా; న పశ్యతి = అవరోకించబడలేదో, బ్రువన్
 అపి = భాషించేవాడైనా; న బ్రూతే = భాషించబడలేదో; సః = అటువంటి;
 నిర్వాసనాత్ ఋతే = వాసనారహితుడైన ఋషికంటే; కః అన్యః = ఇతరుడు ఎవడు?.

వాసనా రహితుడైన మహాజ్ఞానికి సామ్యం ఇతరుడెవ్వడూలేదు. ఆ ఆత్మ
 జ్ఞాన పండితుడు అన్నీ ఎరుగును. కానీ పరమార్థ దృష్టితో ఏమీ ఎరుగనివాడు.
 అన్నీ చూస్తుంటాడు కాని ఆత్మ జ్ఞానదృష్టితో ఏమీ చూడనివాడే. అన్ని విషయాలు
 భాషిస్తాడు. కాని తత్త్వదృష్టితో చూస్తే భాషించకుండానే ఉంటాడు.

“పశ్యామ్యచక్షుః సః శృణోమ్యకర్మణః” కళ్ళులేకుండా చూస్తాడు - చెవులు
 లేకుండా వింటాడు అది జ్ఞాని స్వభావం అంటుంది కై వల్యోపనిషత్తు.

నిష్కాముడు

భిక్షుర్యా భూపతి ర్లాపి యో నిష్కాముః న శోభతే

భావేషు గలితా యన్య శోభనాఽశోభనా మతిః

267

యన్య = ఎవనియొక్క; శోభనా = శుభదమై శ్రేష్ఠమైనట్టిగానీ; అశోభనా =
 అశుభమూ అశ్రేష్ఠమూ అయినట్టిగానీ; మతిః = మిద్ది; భావేషు = సమస్త భావ
 ప్రపంచంనుండి; గలితా = జారిపోయినచో; సః = అట్టి; నిష్కాముః = కామనా
 రహితుడైనవాడు; భూపతి = రాజేయగుగాక; వా = లేక; భిక్షుః వా = భిక్షువే
 యగుగాక; శోభతే = శోభిల్లుచున్నాడు.

అత్తత్త్వమజ్ఞాని అన్ని విధాలభావాలు పదులుంటాడు శోభించేవి శోభించనివి
 అనే భేదంకానీ, విచక్షణ అనే లౌకిక దృష్టికానీ వారికుండదు. కనుక వారు కామనా
 రహితులు అటువంటి మహర్షికి భిక్షువు అని కానీ మహారాజు అని కానీ భేదం
 ఉండదు ఆ ఋషి శోభిస్తాడు.

వారి మిద్ది ఉత్తమ పదార్థాలను అనేకించదు. ‘మంచివికావే’ అని అనుత్తమ
 పదార్థాలను ద్వేషించదు ఆ వీక్షించబడేవి పదార్థాలుకానీ వ్యక్తులుకానీ ఆ వ్యక్తి
 భిక్షువుకానీ రాజుకానీ వారికి సమానమే.

స్వచ్ఛంద స్వభావం

క్వ స్వాచ్ఛంద్యం క్వ సంకోచః క్వ వా తత్త్వవినిశ్చయః

నిర్వాణార్జవ భూతస్య చరితార్థస్య యోగినః

268

నిర్వాణార్జవ భూతస్య=నిష్కపట సరళ స్వభావుడైనట్టి; చరితార్థస్య=చరితార్థుడైన; యోగినః=యోగిః; క్వ స్వాచ్ఛంద్యం=స్వచ్ఛందత ఎక్కడ?; క్వ సంకోచః = సంకుచిత స్వభావం ఎక్కడ?; వా = లేక; క్వ తత్త్వవినిశ్చయః=తత్త్వవినిశ్చయం ఎక్కడ?.

నిష్కపట సరళ స్వభావులు నిర్వాణార్జవభూతులు వారు చరితార్థులు. నిజమైన యోగీశ్వరులు. వారికి స్వతంత్రత ఏమిటి? అస్వతంత్రత ఏమిటి? సంకోచం ఏమిటి? వికాలం ఏమిటి? అట్టి మహాయోగింద్రులకు ఇక తత్త్వవినిశ్చయం ఏమిటి?

ఆ యోగివరేణ్యులు పూర్ణార్థులు. ఆత్మనిష్ఠులు కోమలస్వభావులు మహానుభావులు. నిష్కపటులు. నిర్మలులు. వారికి పృథ్విది సువాసాబుండపు సంకోచాలు సందేహాలు ఉండవు. కర్తృత్వమూలేదు. భోక్తృత్వమూలేదు. అట్టి వారికి పదార్థాలపైన వ్యక్తులపైన అధ్యాసమే ఉండదు

ఆత్మ విశ్రాంతి

ఆత్మ విశ్రాంతి తృప్తేన నిరాశేన గతార్తినా

అంతర్యదనుభూతేన తత్కథం కథం కథ్యతే

269

ఆత్మ విశ్రాంతి తృప్తేన = ఆత్మ పీఠమంచే విశ్రాంతిపొంది సంతృప్తుడైన; నిరాశేన=అశాకూన్యుడైన; గతార్తినా=అర్తిహరించిన జ్ఞాని చేత; అంతః=లోపల మానసంలో; యత్=ఏది; అనుభూతేన = అనుభవించబడుతున్నదో; తత్=దానిని; కన్య=ఎవనికి; కథం=ఎట్లు; కథ్యతే=చెప్పబడును?

ఆత్మ విశ్రాంతితో తృప్తిగా ఆశారహితంగా ఉండే మహాభక్తుడైన జ్ఞానికి తుల్యం ఎవరూ లేరు. అజ్ఞానుల హృదంతరంలో అనుభవానందం విండిఉంటుంది. వారితో ఏ విధమై పండితులూ సరిరారు.

ఆ మహర్షి ఆత్మత్వప్రిగలవాడు. శాంతమూర్తి. ఆకారహీనుడు. అనందుడు. అనందప్రదుడు. అంతఃకరణతో అనుభవం గలవాడు. ఆదంబరం లేనివాడు. తన అనందానుభూతిని ఇతరులకు వెల్లడించనివాడు. అట్టి యోగికి గలిగిన అనందం ఇతరులకు అలభ్యం. ఆ అనుభవానందం స్వసంపేద్యం ఏ వాణీ దానిని పర్జించలేదు.

“యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ” ఎక్కడ మనస్సు తన వాక్కుతో ఆశక్తత పొంది తిరిగి వస్తుందో అక్కడ సత్యం ఉంటుంది. సత్యం మనోబుద్ధులను అధిగమించి ఉంటుంది.

— తైత్తిరీయం

ధీరుడు తృపుడు

సుప్రోఽపి న సుషుప్తేచ స్వప్నేఽపి శయితోనచ

జాగరేఽపి న జాగర్తి ధీర స్తృప్తః పదే పదే

270

ధీరః=ధీరుడు; సుషుప్తేఽపి=సుషుప్తియందుకూడా; న సుప్తః=నిద్రించడు; స్వప్నేఽపి=స్వప్నమందు కూడా; న శయితః=శయించడు; జాగరేఽపి=జాగ్రదవస్థయందుకూడా; న జాగర్తి=మేల్కొనడు; అశవేష=ఇతానై; సః=ఆ యోగీంద్రుడు; పదేపదే=అడుగడుగునా చూటి చూటికి పదం పదంలోనూ; తృప్తః=సంతృప్తుడౌతున్నాడు.

జ్ఞాని ధీరపురుషశ్రేష్ఠుడు. ఆ యోగిపుంగవుడు సుషుప్తిలో కన్నుమూసి నిద్రించడు. స్వప్నంలో కూడా శయించి ఒడలు మరువడు. జాగ్రదవస్థలో మేల్కొంచి యుండడు. కనుక ఆ మహర్షి మహా సంతృప్తిగా ఉంటాడు.

జ్ఞానికి అన్ని అవస్థలు సమానం. వారికి నిద్రలేదు జాగరణలేదు. స్వప్నమూ లేదు సుషుప్తీలేదు. ఈ అవస్థలు అనుభవించేది బుద్ధి. ఆ బుద్ధికి అతీతుడు ఆత్మజ్ఞాని. అతడు అన్నిటికీ సాక్షి మూత్రుడు.

విజ్ఞానము

జ్ఞః సంఘితోఽపి నిశ్చింతః సేంద్రియోఽపి నిరింద్రియః
సఙ్ఘద్ధిరపి నిర్బుద్ధిః సాహంకారోఽనహంకృతిః

271

జ్ఞః = జ్ఞాని; స చింతః అపి = చింతా సహితమైనా; నిశ్చింతః = చింతా
రహితుడు; సేంద్రియః అపి = ఇంద్రియ సహితమైనా; నిరింద్రియః = ఇంద్రియ
రహితుడు; సఙ్ఘద్ధిః అపి = ఙ్ఘద్ధితో యోచిస్తున్నవాడైనా; నిర్బుద్ధిః = బుద్ధిరహితుడు;
సాహంకారః అపి = అహంకార సహితమైనా; అనహంకృతిః = అహంకార
రహితుడు; భవతి = అగుచున్నాడు.

జ్ఞాని చింతాసహితుడు చింతా రహితుడు. ఇంద్రియ సహితుడు. మరియు
ఇంద్రియ రహితుడు. బుద్ధి సహితుడు. బుద్ధి రహితుడు. అహంకార సహితుడు-
అహంకార రహితుడు.

జీవన్ముక్తుడు ఎలా తలంచిన వారికి అలానే కనిపిస్తాడు లోకులకు సచింతా
పరుడు జ్ఞాన పురుషులకు నిశ్చింతుడు నిరింద్రియుడు నిర్బుద్ధి నిరహంకారి. జ్ఞాని
ఆత్మదృష్టి వల్ల సదా సదానందుడు.

ఒకరోజు జనకమహారాజు దగ్గరకు విప్రదొకడు వచ్చి కొరగామిగా మాట్లాడ
సాగాడు. రాజాకీభాషణం నచ్చక 'నాదేశం వెదలిపొమ్ము' అన్నాడు. అప్పుడు ఆ
బ్రాహ్మణుడు రాజుతో—

“రాజా! ఏమన్నావు. నన్ను నీదేశం వెదలి పొమ్మన్నావా! ఎంత వరకు నీది?
నీదేశం హద్దు ఏమిటి? తత్త్వతః ఆ సంగతి తెలియ చెప్పితే వరదేశానికేపోతాను
ఏదీ తెలియ చెప్ప!” అంత బ్రాహ్మణునిలోని అపూర్వతేజస్సు చూచి గ్రహించి
వాడై రాజు ఇలా అన్నాడు.

“బ్రాహ్మణోత్తమా! కన్ను తెరిపించావు. నా తాత తండ్రులు తరతరాలుగ
ఈ మహితలం పాలిస్తూపచ్చారు. అయినా ఇదినాది అనేదీ భ్రమయే. మహిపై మహా
కారం కలుగ కూడదు. నిజం. వ్యవహారికంగా అనినా, నేను త్రికరణ సుద్ధిగా నాకి
అనుకోను.

ఎన్నో సంవత్సరాలనుండి రాజ్య రాజధాని మిథిలలో ఉన్నా ఇది నాది అనుకోను. దేశంగూర్చి ఏమి పలికేది? 'ఇది నాదేశం - నీవు పరదేశానికి పొమ్మనేది ఎలాసంభవం - నాదేమిటి? నీదేమిటి? స్వ ఏమిటి? పరఏమిటి? నీతో వెడలి పొమ్మన్నందుకు తెలివితప్పి మూర్ఖు వచ్చింది. చాలా పశ్చాత్తాపం కలిగింది మానసికంగా దుఃఖించాను. ఇది పరమేశ్వర భూమి. అంతా ఈశ్వరాధీనం మనం నిమిత్త మాత్రులం-' అన్నాడు.

అప్పుడు ఆ విప్రుడు "రాజా! మీకు ఇంత జ్ఞానసిద్ధి కలగటానికి దీనికి కారణ మేమైయుండవచ్చు?" "సత్సాంగత్యం. ఈ రాజ్యసంపదలు తనుపులు అస్థిరాలు. నా ధనం నా దేశం అనుకోవటం భ్రమ. నాసేకాదు ద్వారా తెలుసుకోబడే అమూల్య గంధాదులు పోయేవి చిక్కపికాపు అవినావి అనుకోవటంలేదు. భూమ్యాదులు జయింపబడి స్వాధీనంలో ఉన్ననూ ఇవికూడా మనీయాలుకావు. అస్థిరాలు - క్షణికాలు-నవి అనుకోవటం అజ్ఞానం భ్రమ అని తెలిసికొన్నాను."

"ఇంత జ్ఞానిపని తెలిసి నిన్ను సరీక్షించటానికి, నిన్ను చూడాలని బుద్ధికలిగి వచ్చాను. నేను యమధర్మరాజుని. నీ వివేకపరిపాకం సుస్థిరంగా నదానిల్చు గాక! శాంతిశ్రీ పొందుదువు గాక!" అన్నాడు.

అనపుడు బ్రాహ్మణ ప్రవరదల్లన నవ్వుచు నిన్ను నారయన్
మనమున వేడ్క పుట్టి నరనాయక! పచ్చితి నేను ధన్యుడన్
బసుపడి ఇవ్వినేక పరిపాకము గాఢనిరూఢ భావమొం
ది నిలుచుగాత! నీదగు మదిన్ సతతంబును శాంతికొరియై

— లిక్కన (భారతం - ఆశమేధవర్వం)

జ్ఞానిసుఖీకాడు దుఃఖీకాడు

న సుఖీ నచవా దుఃఖీ న విరక్తో న సంగవాన్

న ముముక్షుః నవా ముక్తో న కింఛిత్ నచ కించన

272

జ్ఞాని=జ్ఞాన శీలుడు; న సుఖీ=సుఖపంతుడూ కాడు; న దుఃఖీచ=మరి దుఃఖితుడూకాడు; న విరక్తః = విరక్తుడూ కాడు; న సంగవాన్ = విషయ

సంగతుడూకాడు: న ముముక్షుః = ముముక్షువుకాడు: న ముక్తః = ముక్తుడూకాడు;
తస్య = అతనికి: న కించిత్ = ఏమీలేదు: న కించన = ఏమీ కాదు.

జ్ఞాని సుఖీకాడు. దుఃఖీకాడు. విరక్తుడూకాడు. రక్తుడూకాడు. సంగపంతుడూ
కాడు. నిస్సంగుడూకాడు. ముముక్షువుకాడు. ముక్తుడూకాడు. కించనుడుకాడు.
కించనుడు. లోకం దృష్టిలో సుఖపంతుడు అనుకొనే వాడు వాస్తవంగా మానసికంగా
అత్మదృష్ట్యా దుఃఖపంతుడు. అలానే దుఃఖి అనిపించేవాడు సుఖపంతుడే. అంతఃకర
ణాదుల ద్వారా అతడు అధ్యాస లేనివాడు. సుఖస్వరూపుడే.

“సత్కాన్తత వస్త్యభేద ప్రతీతి రథ్యాసః-” సత్యవస్తువు అత్మ. మిథ్యా
వస్తువు అంతఃకరణం. ఈ రెండింటిలో భేదం అజ్ఞానికి తోచదు. కనుక అంతః
కరణ ధర్మాలైన సుఖదుఃఖాలు తనవిగా భావిస్తాడు. సుఖదుఃఖి అవుతాడు.

జ్ఞానికి ధ్యాన ఉండదు. కనుకనే సుఖ దుఃఖాలు అంతఃకరణధర్మాలు నా అత్మ
వికాపు అని సుఖదుఃఖాలు పొందడు.

ధన్యజీవి

విక్షేపేఽపి న విక్షిప్తః సమాధౌ న సమాధిమాన్

జిహ్వోఽపి న జిహ్వో ధన్యః పాండిత్యేఽపి న పండితః 273

జ్ఞానీ = మహా అత్మజ్ఞాని: విక్షేపే అపి = విక్షేపం కలిగిననూ; న విక్షిప్తః =
విక్షిప్తుడూకాడు: సమాధే = సమాధి యందున్ననూ; న సమాధిమాన్ = సమాధిగల
వాడుకాడు: జిహ్వే అపి = జిహ్వముండిననూ; న జిహ్వః = జిహ్వకాడు: పాండిత్యే
అపి = పాండిత్యమున్ననూ; న పండితః = పండితుడూకాడు: సః = అతడు: ధన్యః =
ధన్యుడు.

ధన్యపురుషుడైన జ్ఞాని విక్షేపంలో ఉన్నాకూడా విక్షేపపంతుడుకాడు. సమా
ధిలో లేకపోయినా సమాధిగలవాడే జిహ్వగా ఉన్నాఅనలు జిహ్వకాడు. పాండిత్యం
లేకపోయినా పండితుడే. లోకందృష్టిలో పండితుడైనప్పటికీ పండితుడుకాడు.

జ్ఞాని లోకం దృష్టిలో విక్షేపాలు కలవాడైనా అసలు వాస్తవంగా విక్షిప్తుడు కాడు. ఆ యోగి స్వప్రకాశంలో ఆత్మానుభవం పొందుతుంటాడు. లోకం దృష్టిలో సమాధిలో ఉన్నట్లు కనిపించినా ఆ యోగికి సమాధి అనేదే లేదు. ఆ మహర్షికి కర్తృత్వ అధ్యాస లేదు. లోకుల దృష్టిలో ఆ ఋషి జడుడుగా ఉన్నా అత్యజ్ఞానంలో జడుడుకాదు. ఆ జ్ఞానికి అభిమానంలేదు. అహంకారంలేదు. ఆ మహర్షి జీవన్ముక్తుడు. ధన్యాతిధన్యుడు.

“బ్రహ్మం అనగా బృహత్. ఇంత అంత అని చెప్పలేము లోకంలో అభివృద్ధి కావించే పదార్థాలకంటే - అగోచర పదార్థాలకంటే ఎంతో వృద్ధి కలది అది అనంత వైశాల్య పరివృతం. అగమ్య గోచరం. దాని శక్తి అనంతం.”

— శ్రీ సత్యసాయిబాబా

సర్వత్ర సమవృత్తి

ముక్తో యథాస్థితి స్వస్థః కృత కర్తవ్య నిర్వృతః

సమః సర్వత్ర వై తృప్తాత్ న స్మరత్యకృతం కృతమ్ 274

ముక్తః = ముక్తుడైన జ్ఞాని: యథాస్థితి స్వస్థః = ప్రారబ్ధానుసారంగా ప్రాప్త వస్తువిషయమై స్వస్థ చిత్తంగలవాడూ: కృత కర్తవ్య నిర్వృతః = చేయబడిన, చేయదగిన కార్యాలనిషయమై సంతృప్తి గలవాడూ: భవతీ = ఆగుచున్నాడు: సర్వత్ర = అంతటా: సమః = సమదృష్టి సమభావంగలవాడై: వై తృప్తాత్ = తృప్తారహితుడై సందుపలన: అకృతం = చేయబడని: కృతం = చేయబడిన: కర్మ = కర్మనుగూర్చి: న స్మరతి = స్మరించడు.

ముక్త పురుషుడైన జ్ఞాని కర్మానుసారంగా సంప్రాప్తించిన వస్తువులతో స్వస్థ చిత్తుడౌతాడు. చేసిన చేయతగిన కర్తవ్యాలతో సంతోషం పొందుతాడు. సర్వత్రా సమచిత్తం కలిగి తృప్తారహితుడై చేయని సుకృత్యాలు గూర్చి గానీ, చేసిన సుకృత్యాలు కూర్చిగానీ స్మరించడు.

జీవస్మక్తుడు ప్రారబ్ధవశం వల్ల లభించిన దానితో తృప్తిచెందుతాడు. స్వస్థ
ర్భవౌతావు. ఉద్వేగం ఎన్నడూ ఏ పరిస్థితిలోనూ పొందడు. భార్యం తాను చేసిన
కార్యానికి సంతృప్తిపడతాడు. ఏవో చేయలని కూడా అనుకోడు. ఆరాటపడడు.
'రవ్వం గూర్చి కానీ భవిష్యత్తు గూర్చి కానీ తలంచడు. నిశ్చింతగా నిర్మలంగా
ఉంటాడు.

“మతి దలసగ సంసారం

బతి చంచల మెండమాపులట్టుల సంపత్

ప్రళతు లతి క్షణికమ్ములు

గతకాలము మేలు వచ్చుకాలము కంటెన్”

— నన్నయ (భారతం - అదివర్వం)

అత్మజ్ఞాని

న ప్రీయతే పంద్యమానో నింద్యమానో న కువ్యతి

నై వోద్విజతి మరణే జీవనే నాభినందతి

275

జ్ఞాని=జ్ఞాన సింధువు; పంద్యమానః=స్తుతింపబడినవాడై; న ప్రీయతే=
ప్రీతి చెందడు; నింద్యమానః=నిందింపబడిన వాడై; న కువ్యతి=కోపింపడు;
మరణే=మరణ విషయమై; న ఉద్విజతి=ఉద్వేగపడడు; జీవనే అపి=జీవించి
యున్నందుకు; న అభినందతి=ఆనందింపడు.

అత్మజ్ఞాని స్తుతి విన్నంత మాత్రం చేత ప్రసన్నుడుకాడు. నింద విన్నంతనే
కుపితుడౌతాడు. మరణం వచ్చిందని ఉద్వేగం పొందడు ఆర్తీ చెందడు. జీవనం
కదా అని హర్షమూ పొందడు.

అత్మజ్ఞాని అన్యపురుషులపలె ప్రోత్రపాఠాలకు అభినందనలకు అత్యుత్సాహ
పడడు. అలానే తనను గూర్చి అసనింపలు వచ్చినా ఆగ్రహించడు. మృత్యువుకు
భయపడడు. అత్మ నిత్యం అని తెలుసు. అత్మను మృత్యువు ఏమీచేయజాలదని
జీవన మరణాలు గూర్చిన ఆలోచననే ఉండదు. సదా ఏక రసాత్ముడు జీవస్మక్తుడు.

“నాభినందతి నద్వేష్టి తస్య ప్రజ్ఞా ప్రతిష్ఠితా” దేనిని అభినందించకుండా దేనిని ద్వేషించకుండా మహర్షి స్థితప్రజ్ఞుడై ప్రకాశిస్తుంటాడు.

— భగవద్గీత

ప్రశాంతి

న ధావతి జనాకీర్ణ నారణ్య ముపశాంతధీః

యథా తథా యత్ర తత్ర సమ ఏవావతిష్ఠతి

276

ఉపశాంతధీః = ఉపశమన చిత్తంగల జ్ఞాని; జనాకీర్ణః = జనంతో గూడిన ప్రదేశంలోనికి కానీ; అరణ్యం = అడవిలోనికి కానీ; న ధావతి = పరుగిడదు; కింతు = మరేమిటంచే; యత్ర తత్ర = ఎక్కడో ఒకచోట; యథా తథా = ఏదో విధానంగా; సమఏవ = సమచిత్తంగలవాడై సమయిద్దితో; అవతిష్ఠతే = నివసిస్తున్నాడు.

శాంతిశ్రీ విరాజితుడు ఉపశాంత దీరచిత్తుడు జనంలోకి పరుగెత్తుకుపోడు. అలా అని వనంలోకి పరుగెత్తుకుపోడు. స్వస్థచిత్తుడై సమభావం కలిగి సుస్థితుడై ఆత్మ జ్ఞానాయుధిలో ఓలలాడుతుంటాడు

ఓ జనకరాజా ! జీవన్ముక్తుడు శాంతచిత్తుడు. శాంతిశ్రీ సంశోభితుడు. ఆ యోగి జనాకీర్ణంగల జనార్థవంలోకి పోడు. అరణ్యాలు పట్టి కొండలకూ కోనలకూ పోడు. జనులపై ప్రేమలేదు ద్వేషమూలేదు. వనంలో ఉన్నా జనంలో ఉన్నా విఘ్నితగా విఘ్నరంగా నిర్మలంగా ఆత్మానందంలో విరాజిల్లుతుంటాడు.

శాంతిశ్రీకి ప్రపంచం ప్రశాంతి నిలయం. ప్రశాంతి నిలయ నివాసి శాంతిశ్రీ.

విహరన్ జనతాప్సందే దేవ కీర్తన పూజనైః

భేదాహ్లాదా న జానాతి ప్రతిబింబ గతైరివ

జనమధ్యంలో వినోదంలో ఉన్నా దేవ పూజలో ఉన్నా సుఖదుఃఖాలు జ్ఞానికి చెందవు. సూర్య ప్రతిబింబానికి పరిసర ప్రభావం ఉండనట్లే జ్ఞానికి శరీరసుఖదుఃఖాల సంబంధం ఉండదు.

— అన్నపూర్ణోపనిషత్తు

ఆత్మ విశ్రాంతి

విశ్రాంతి

తత్త్వవిజ్ఞాన సందంశం ఆదాయ హృదయోదరాత్

నానావిధ పరామర్శ శల్కోద్ధారః కృతోమయా

277

భవతః=తమనుండి; తత్త్వవిజ్ఞాన సందింశకం=తత్త్వవిజ్ఞానం అనే పట్టు
కారును; ఆదాయ=పొంది; హృదయోదరాత్ = హృదయగర్భంనుండి; నానా
విధ=అనేక ప్రకారాలైన; పరామర్శ=సందేహ వివాద; శల్కోద్ధారః = శల్య
ములు తీసివేయుట; మయా=నాచేత; కృతః=చేయబడినది.

పవిత్రభాత్రుడైన జనకమహారాజు దీక్షతో ఆచార్యదేవుడైన అష్టాపత్ర
మహర్షి మహాపదేశం శ్రవణం చేశాడు స్వాభావిక సిద్ధమైన శాంతిసంపద అందు
కొన్నాడు శాంతిశ్రీని దర్శించాడు అనుభవించాడు కృతార్థుడైనాడు. ఇక తాను
కృతజ్ఞతగా తన అనుభవంలోకి తెచ్చుకొన్న ఆత్మ ప్రశాంతినిగూర్చి ఇలా వివరించ
సాగాడు—

స్వామి! సంయమింద్రా! తమ ముఖతః వెలువడి అపూర్వమూ ఆత్యద్భుతమూ
అనుపమానమూ అయిన ఆత్మతత్త్వం విజ్ఞానం సందంశం పంటిది. అంటే ఇనుప
పట్కారు. అది శత్రుపరికరం అది స్వీకరించి నా హృదయం పొరలలోనూ ఉదరం
ప్రేగులలోనూ దాగిన నానా సందేహాలు అనుమానాలు శల్యాలపలే బాధించే వాటిని
ఆ శత్రుతో పెరికి వేళాను.

గురువర్యా! నాలోని సంకల్ప వికల్పాలు సమసిపోయాయి కృతార్థుణ్ణిఅయి
నాను. అమోఘం అపూర్వం ఐన ప్రశాంతి లభించింది. హృదయం అనంద శాంతి
కాంతులతో నిండి పోయింది. ధన్యుణ్ణి అయ్యాను.

యేషాం వృత్తిః సమాష్ఠ్యా పరిపక్వా చ సా పునః
తేవై సత్ బ్రహ్మతాం ప్రాప్తా నేతరే శబ్ద వాదినః

మనస్సు కుద్ధిచేసికొని బుద్ధిపరంగా అత్మానుభవానికి సిద్ధమైనవాడు మాత్రమే బ్రహ్మాన్ని పొందగలడు. శాస్త్రవాగాదంబరవిదులు ఎన్నటికీ బ్రహ్మానుభవం పొందలేదు.

— తేజోవిందు ఉపనిషత్తు

స్వకీయమహిమ

క్వ ధర్మః క్వచవా కామః క్వ చార్థః క్వ వివేకతా

క్వ ద్వైతం క్వచవాఽద్వైతం స్వ మహిమ్ని స్థితస్యమే 278

స్వమహిమ్ని = స్వకీయ మహిమయందు; స్థితస్య = ఉంటున్న; మే = నాకు; క్వ ధర్మః = ధర్మమెక్కడ?; క్వ కామః = కామమెక్కడ?; క్వ అర్థః = అర్థమెక్కడ?; క్వ వివేకతా = వివేక మెక్కడ; క్వ ద్వైతం వా = ద్వైతమెక్కడ?; క్వ అద్వైతం = అద్వైత మెక్కడ?

స్వకీయమైన మధుర మహిమాత్మ పంలో సుస్థితుడనైనాను. నిశ్చలుడనైనాను. నిర్మలుడనైనాను. గురుదేవా! ఇక నాకు ధర్మార్థకామాల ఎక్కడ! ద్వైతమూలేదు. అద్వైతమూలేదు.

నా హృదయం నుండి ఈ ధర్మ సందేహాలు అంతరించాయి. నేను మహిమార్జవంలో మునిగి ఉన్నాను. చైతన్యంలో విశ్రాంతి లభించింది. నిత్యసత్యమైన ఆత్మకు ప్రశాంతి దక్కింది. ఇక ద్వైతంతో అద్వైతంతో పనియేమిటి?

“ఉత్తీర్ణేతు గతే పారే నౌకాయాః కింప్రయోజనమ్” మహానదీ ప్రవాహందాటి ఇవతల గట్టుకు పచ్చిన తరువాత ఇక నౌకతో ప్రయోజనమేముంది?

అద్వైతం కేచిదిచ్ఛంతి ద్వైతమిచ్ఛంతి చాపరే

సమంత త్వం న విందంతి ద్వైతాద్వైత వివర్జితమ్.

కొంత మందికి ద్వైతం మరికొంత మందికి అద్వైతం ఇష్టం. ఇరువురూ సత్యం దర్శించటం లేదు. ఆత్మతత్త్వం ద్వైతము కాదు అద్వైతమూకాదు. అది తేజశం దానికదే. అది అనుపమానం.

— అవధూత గీత

స్థితప్రజ్ఞ

క్వ భూతం క్వ భవిష్యద్వా పర్తమానమపి క్వవా
క్వ దేశః క్వచవా నిత్యం స్వమహిమ్ని స్థితస్యమే

279

నిత్యం=సదా: స్వమహిమ్ని=నాస్వంత మహిమయందే: స్థితస్య= ఉంటున్న: మే=నాకు: క్వ భూతం=భూతకాల మెక్కడ?: క్వ భవిష్యత్= భవిష్యత్కాల మెక్కడ?: క్వ పర్తమానం అపివా=పర్తమాన కాలమైననూ ఎక్కడ?: క్వ దేశః=దేశం ఎక్కడ?

గురూత్తమా! నిత్యం స్వ మహిమాంబుధిలో ఓలలాడుతుండే నాకు భూత భవిష్య ద్వర్తమానాలు లేవు. దేశంలేదు విదేశంలేదు. సర్వం సమానం. పర్వం సర్వేశ్వర స్వరూపమే. కాళాపదులులేవు. దేశపరిధులులేవు. నాకు సర్వం సాయి మయం. నిత్యం నా మహిమలో ప్రకాశిస్తుంటాను. నాకు అంతా ఆత్మదృష్టియేకానీ అన్యంలేదు. అన్యం అంతా మిథ్య. శాశ్వతం సత్యం.

స్థానత్రయం యదిచనేతి కథం తురీయం
కాలత్రయం యదిచనేతి కథం దిశశ్చ
కాంతం పదం హిపరమం పరమార్థ తవ్యం
జ్ఞానామృతం సమరసం గగనోప మోఽహమ్

అవస్థాత్రయం లేనప్పుడు నాల్గవదైన తురీయం ఎలా? భూత భవిష్యద్వర్త మాన కాలత్రయం లేకపోతే దిశలెలా! పరమాత్మపదం పరమ కాంతం. నేను అమృతం. జ్ఞానం. గగన సదృశం. సరితామరహితం. పరమార్థం. సమరసం.

— అవధూతగీత

మహిమ

క్వచ ఆత్మా క్వచవాఽనాత్మా క్వ శుభం క్వ శుభం తథా
క్వ చింతా క్వచవాఽచింతా స్వ మహిమ్ని స్థితస్య మే

280

స్వమహిమ్ని = నా మహిమయందే; స్థితస్య=ఉంటున్న; మే=నాకు;
 క్వ ఆత్మా=ఆత్మ ఎక్కడ?; వా = లేక; క్వ ఆనాత్మా = అనాత్మ ఎక్కడ?
 క్వ శుభం=శుభంఎక్కడ?; క్వ అశుభం=అశుభం ఎక్కడ?; క్వ చింతా=చింత,
 విచారం ఎక్కడ; క్వ అచింతా=అచింత ఎక్కడ?

అర్యా! స్వ మహిమార్జవంలో సుస్థితుడనైన నాకు ఆత్మ, అనాత్మ, శుభం,
 అశుభం, చింత, చింత అనేవి లేవు స్వామి! అంతా ఆత్మ తత్త్వ స్వరూపమే.
 ఇవి అన్నీ అజ్ఞాని దృష్టిలోకాని నా దృష్టిలో ఇన్ని లేవు. భేదాలు వాదాలులేవు.

“అతతి వ్యాప్నోఽతీతి ఆత్మా” సర్వత్ర వ్యాపించింది ఆత్మ. “ఆత్మ” అను
 నామం జగదంశం. జగత్తు మిథ్యకాన ‘ఆత్మ’ అనే నామంకూడ మిథ్యయే. ఆత్మ
 నామరూపక్రియా శూన్యంకదా! సర్వ పరిపూర్ణం ఆత్మ. ఇక నేను పరబ్రహ్మను.
 పరమాత్మను.

“అనుపమ నియమాన్వితులై
 అనూప దక్షిణారి క్రతుసహస్రమ్ములు నే
 సినవారికంటె వక్రో
 ధనుడు కరం బిధికు డండ్రు తత్త్వవిధిజ్ఞుల్”

సన్నయ (చారతం - ఆదిపర్వం)

మహిమామయం

క్వ స్వస్త్వః క్వ సుషుప్తిర్వా క్వచ జాగరణం తథా

క్వ తురీయం భయం వాఽపి స్వ మహిమ్ని స్థితస్య మే 281

స్వమహిమ్ని = స్వమహిమయందే; స్థితస్య=విరాజిల్లుతున్న; మే=నాకు;
 క్వస్వస్త్వః=స్వస్త్వమెక్కడ?; క్వ సుషుప్తిః=సుషుప్తికానీ ఎక్కడ?; తథా=
 అలానే; క్వ జాగరణం=జాగరణమెక్కడ?; క్వ తురీయంఅపి=తురీయస్థితి
 కానీ ఎక్కడ?; క్వ భయం=భయమెక్కడ?

స్వ మహిమామయ మజీపీతం అధిష్ఠించిన నాకు స్వప్నమూ - సుమప్తీ - జాగృతీ అనేవిలేవు. తురీయమూ లేదు భయమూలేదు. ఈ అవస్థాత్రయ భేదం నన్నంటి లేదు. ఈ చారిత్రాలు అవస్థలు బుద్ధిధర్మాలు. ఈ స్థితిలో బుద్ధి మిథ్యా వస్తువు.

తురీయం భయం అభయం ఇవి అన్నీ అంతఃకరణ ధర్మాలు. అసలు అంతఃకరణమే మిథ్య కదా! ఇక చెప్పేది ఏముంది? “వాగతీతం ఆత్మ తురీయం” చిద్రూపాత్మకు సాపేక్షితం తురీయావస్థ. ఇది వాస్తవంగా లేదు. వేదంకూడా ఆత్మను గూర్చి ఇదమిత్యమని చెప్పలేక “నేతి-నేతి” ఇదికాదు ఇదికాదు అని నిషేధించింది.

జనకుడు- సులభతో ఇలా అన్నాడు- సులభా! నేను పంచశిఖముని శిష్యుడను. సాంఖ్యం - యోగం - ప్రజాపాలనం ఈ విధాలు మోక్షధర్మాలుగా భావించి నడుచుకొంటున్నాను. దీపితజ్ఞానంతో విరక్తి పహించాను. నిర్వ్వంద్య బుద్ధి కలిగి గృహంలోనే నివసిస్తున్నాను. ప్రజ్ఞ అనే ఖడ్గంతో సాంసారిక రాగదంధాలు తెరిచి వేశాను. నేను గృహమేధిని, సదాచారవంతుడను. ఆత్మతత్త్వ జ్ఞానంలో మునిగి ఉన్నాను కామమోహలోభగుణ రహితుడను నీవు బ్రాహ్మణీవి. యోగినివి పర భార్యవువలె కనిపిస్తున్నావు. నీ రాకలోగల ప్రయోజనం ఏమిటి? వివరించు సులభా!”

ఆప్పుడు సులభ ఇలా అన్నది. “రాజకులతిలకా! నేను రాజకులంలో పుట్టాను. రాజపుత్రుని నాపేరు సులభ. మాభూర్వులు రాజసూయాది యజ్ఞయాగాది చేసి పర మార్థ చింతనలో మహామహాలై విలసిల్లారు. నేను విద్యావతిని. ధనవతిని. మానవతిని. జ్ఞానవతిని. తగిన పురుషుడు దొరకక బ్రహ్మచర్యాలూ మోక్షధర్మాలూ పాటిస్తూ వచ్చాను.

కనుల పడని ముక్తికై పరితపింపనేల! కనుల పండువుగా తమరు సాక్షాత్కరించారు. మనస్సు వలచింది. తమరిని పెండ్లాలని అనిపించి తమ కడకువచ్చాను. ‘కాదు’ అనకుండా నన్ను స్వీకరించి కృతార్థులారను చేయండి. అదిలామణి ఆకాంక్షకు అడ్డు చెప్పకండి....

అంత ఆ అధిపతి ఇలా అన్నాడు:- “ఇలాకోరటం నీకు తగదు. ధర్మం కాదు. మానవతికిది కూడదు. నేను ముక్తవురుషుడను. నిష్కాముడను. కుటిల భావం కట్టిపెట్టివేరేదారి చూచుకో!” అని పలికాడు.

సులభరాజు ముఖాన్ని అపలోకించి హృదయం గ్రహించింది ఆనందించింది ఇలా అన్నది. “రాజా! నిన్ను పరీక్ష చేయటం అగ్ని వెచ్చనో చల్లనో అన్నట్లుంది. నిన్ను పరీక్షించటం కోసమే వచ్చాను. నీవునిగ్గుదేలిన రత్నానివి. మోక్షంనీకు సులభం. నేనింతపరకు పలికిన పలుకులు అసత్యాలు. శమించండి

జనపర! నీనుభావల అసత్య మొకండునులేదు, నీవు
సన్మునిగణ కీర్తనీయుడవు - మోక్షము నీకరచేతిలోనిదై
యునికి దృఢంబుగా గనియు నొండొక చందము మాటలాడితిన్
నిను నగియింపగా పలసి నీదగుమన్నన శంకవాసినన్

— తిక్కన (భారతం - శాంతిపర్వం)

సమత

క్వ దూరం క్వ సమీపం వా బాహ్యం క్వాభ్యంతరం క్వ వా

క్వ స్థూలం క్వచవా సూక్ష్మం స్వమహిమ్ని స్థితస్య మే 282

స్వమహిమ్ని = స్వమహిమయంబే; స్థితస్య = రాజిల్లుచున్న; మే = నాకు;
క్వ దూరం = దూరమెక్కడ?; క్వ సమీపం = దగ్గరెక్కడ?; క్వ బాహ్యం =
బయలు ఎక్కడ?; క్వ అభ్యంతరం = అభ్యంతరమెక్కడ?; క్వ స్థూలం = స్థూల
దృష్టి ఎక్కడ; క్వ సూక్ష్మం = సూక్ష్మదృష్టి ఎక్కడ?

నామహిమలో గల నాకు దూరం లేదు దగ్గరలేదు. ఈ భేదం నాకు తెలియదు.
బయట లోపల అనేదికూడా లేదు. ఇది స్థూలం ఇది సూక్ష్మం అనేదీలేదు దూర
సమీపాలు, బాహ్యభ్యంతరాలు, స్థూల సూక్ష్మలు అనే భేదం అజ్ఞాని దృష్టిలో. నాకు
సర్వం సంపూర్ణం. సర్వం సమానం. అత్మ తత్త్వం అట్టిది కదా!

మృత్యువులేదు

క్వ మృత్యు ర్జీవితంవా క్వ లోకాః క్వాన్య క్వ లోకికమ్

క్వరియః క్వ సమాధిర్వా స్వమహిమ్ని స్థితస్య మే. 283

స్వమహిమ్ని = నామహీమ యందే ; స్థితస్య = సుస్థిరంగా ఉంటున్న ; మే = నాకు ; క్వ మృత్యుః = మత్త్య పెక్కడ? ; క్వ ర్జీవితం = జీవనమెక్కడ ; క్వ లోకాః = భూర్భువరాది లోకాలెక్కడ? ; క్వ లోకికం = లోకవ్యవహారం ఎక్కడ? ; క్వ రియః = లయమెక్కడ? ; క్వ సమాధిః = సమాధి ఎక్కడ?

స్వమహిమోజ్వల ప్రకాశంలో తల్లి సుడనైన నాకు మృత్యువెక్కడ! జీవితమెక్కడ! నాకు లోకభేదాలు లోకాంతాలులేవు. లోకాశ్రేణిన్నప్పుడు లోకికవ్యవహారాలేమి ఉన్నాయి! లయమూలేదు సమాధిలేదు

అత్మ మూడు కాలాలలోనూ ఏకస్థితిలో తన మహిమామయమహిమయ పీఠంపై నుండి సర్వత్రా వ్యాపించి సుస్థిరంగా ఉంటుంది దానికి జననమరణాలు, లోకాలు పదార్థ అపలోకాలు, లయాలు నిలయాలు ఉండవు.

“క్రోధము తపమున్ జెరచును

క్రోధము అణిమాదులైన గుణములు బాపున్

క్రోధము ధర్మక్రియలకు

బాధయగుం క్రోధిగా తపస్వికి జన్మే”

— నన్నయ (భారతం - ఆదిపర్వం)

అంతా అత్మయే

అలం త్రివర్గ కథయా యోగస్య కథయాఽప్యలమ్

అలం విజ్ఞాన కథయా విశ్రాంతస్య మమాత్మని

అత్యుని=అత్యయందు; విశ్రాంతస్య = విశ్రమిస్తున్న; మమ=నాకు;
 త్రివర్గ కథయా=ధర్మార్థకామ వర్ణనలచేత (కలిగిన జ్ఞానం); అలం = చాలును;
 యోగస్య=యోగములయొక్క; కథయా=కథనంచేత (కలిగిన జ్ఞానం); అలం=
 చాలును; విజ్ఞాన=జ్ఞానవిషేషంతో కూడిన; కథాయా=కథనంచేత (కలిగిన జ్ఞానం);
 అలం=చాలును.

అత్య పీఠంపై విశ్రాంతి తీసికొంటున్న నాకు ధర్మార్థకామాల వల్ల ఏమి
 ప్రయోజనం? అవినాశించుకు. ధర్మార్థకామాలు త్రివర్గం. ఈత్రివర్గభేదాలు ధర్మాలు
 కథలుచాలు! చాలు! ఇకవద్దు. అనేకయోగాలు వాటికథలూ విన్నాను చాలు! చాలు!
 విజ్ఞానం కథలూ కలాపాలు కూడా చాలు! చాలు!

నాకు ఇక అత్యయే అన్నీ. ధర్మార్థ కామ మోక్షాలు అష్టాంగ యోగాలు
 విజ్ఞాన గాఢలు అన్నీచాలు. నేను అత్యపీఠంపై విరాజిల్లుతున్నాను. అన్నీ లభించినట్లే
 నేను కృతార్థుణ్ణి. ధన్యోఽస్మి. ధన్యోఽస్మి. ధన్యోఽస్మి.

అత్య విశ్రాంతి పరకు ధర్మార్థకామాలు వివిధ యోగాభ్యాసాలు జ్ఞానసిద్ధికి
 సాధనాలు. కాపలసిన కోరిక నెరవేరిన తర్వాత సాధనాలతో ధనాలతో ప్రయోజనం
 ఏముంది? “సిద్ధిరే సాధన వై యర్హ్యత్”

జీవన్ముక్తి

నిరంజనుడు

క్వ భూతాని క్వ దేహావా క్వేంద్రియాణి క్వవా మనః

క్వ కూన్యం క్వచ నైరాశ్యం మృత్స్వరూపే నిరంజనే 285

నిరంజనే=సర్వోపాధి కూన్యమైన; మత్స్వరూపే=నా స్వరూపమునందు; భూతాని క్వ=పంచభూతాలు ఎక్కడ; దేహః క్వ=దేహమెక్కడ?; ఇంద్రియాణి క్వ=ఇంద్రియాలు ఎక్కడ?; మనః క్వ=మనస్సు ఎక్కడ?; కూన్యం క్వ=కూన్యమెక్కడ?; నైరాశ్యం క్వ = ఆశల అభావం ఎక్కడ? (ఆశ అభావం ఎక్కడ?)

ఇది జీవన్ముక్తి దశ. జీవన్ముక్తుడి స్వభావం జనకమహారాజు వివరిస్తున్నాడు-
“నేను నిరంజనుడను. నిరాకారుడనుకదా! నాస్వరూపంలో ఆకాశాది పంచభూతాలు ఎక్కడున్నాయి? దేహమెక్కడుంది? ఇంద్రియాలు ఎక్కడున్నాయి? మనస్సెక్కడుంది? కూన్యమెక్కడుంది? అలాగని నైరాశ్యమెక్కడుంది? స్వామీ!

సంపూర్ణ ఉపాధి కూన్యం జ్ఞాని స్వరూపం. జ్ఞాని ఆత్మనిరంజనం. ఊళ్ళ భూత కార్య కలాపాలు ఇంద్రియాలు చేస్తాయి. జ్ఞాని ఆత్మ స్వరూపుడు. ఇంద్రియ రహితుడు. అమనస్కుడు.

జ్ఞాని కూన్యముకాదు. కూన్యం జ్ఞానిలోలేదు. కూన్యం కల్పితం. అధిష్ఠానం కూన్యంగా ఉండదు. ఆత్మ మానసేంద్రియ కల్పిత పదార్థాలకు సాక్షి.

అద్వంద్వం

క్వ శాస్త్రం క్వత్మ విజ్ఞానం క్వవా నిర్విషయం మనః

క్వ తృప్తిః క్వ వితృప్తత్వం గతద్వంద్వస్య మే నదా 286

నదా=సర్వదా: గతద్వంద్వస్య=ద్వంద్వభావ కూన్యమగు; మే=నాకు; క్వ శాస్త్రం=శాస్త్రవిచారం ఎక్కడ?; క్వ ఆత్మవిజ్ఞానం=ఆత్మవిజ్ఞానం ఎక్కడ?; క్వ నిర్విషయం మనః = విషయరహితమైన మనస్సు ఎక్కడ?; క్వ తృప్తిః=తృప్తి ఎక్కడ?; క్వ వితృప్తత్వం=తృప్తిరహితత్వం ఎక్కడ?

గురుదేవా! సదా ద్వంద్వరహితుడనైన నాకు శాస్త్రం ఏమిటి! ఆత్మవిజ్ఞానం ఏమిటి? విషయమేమిటి? నిర్విషయమేమిటి? మనస్సు ఏమిటి? మనోలయ మేమిటి? తృప్త ఎక్కడ? వితృప్తత్వ మెక్కడ? వాసనా రహితుడనునేను. తృప్తీలేదు. తృష్టాలేదు ద్వంద్వంలేదు అద్వంద్వంలేదు. నేను నిరంతర శాంతిశ్రీని. ప్రశాంతిని అనంత శాంతిని అనుభవిస్తున్నాను.

స్వస్వరూపుడు

క్వ విద్యా క్వచ వాఽవిద్యా క్వాహం క్వేదం మమ క్వవా

క్వ బంధః క్వచవా మోక్షః స్వరూపస్య క్వ రూపతా 287

స్వరూపస్య=అద్వితీయ చిన్మాత్ర స్వరూపుడనైన నాకు; రూపతా=రూపం కలిగిఉండటమనేది; క్వ=ఎక్కడ?; విద్యా=విద్యలు శాస్త్రాలు; క్వ=ఎక్కడ; అవిద్యా=అవిద్య అనాత్మ; క్వ=ఎక్కడ; అహం=అహంకారం; క్వ=ఎక్కడ?; ఇదం=ఈ ప్రపంచం; క్వ=ఎక్కడ?; బంధః=బంధం; క్వ=ఎక్కడ; మోక్షః=మోక్షం; క్వ=ఎక్కడ?

స్వస్వరూప సంస్థితుడనైన నాకు విద్య లేదు. అవిద్యలేదు. రూపంలేదు. శాపంలేదు. అహంకారమూలేదు. వికారమూలేదు. ఆకారమూలేదు. కోపంలేదు. తాపం లేదు. ఇది బాహ్యవస్తువు అనీలేదు. ఇది అంతర్వస్తువు అనీ లేదు. ఈ వస్తువు నాది అనీలేదు ఇతరులది అనీలేదు. నాకుపరుడులేదు. నాకు బంధమూలేదు. మోక్షమూ లేదు. నా స్వరూపం నిర్విశేషం. నిర్దత్తకం. నిర్మర్మం.

న జాతోఽహం మృతోవాపి సమేకర్మ కుటాశుభమ్

విశుద్ధం నిర్గుణం బ్రహ్మబంధోముక్తః కథం మమ

నేను జన్మించనూలేదు. మరణించనూలేదు. నాలో చెడూలేదు. మంచీలేదు. ఏ కర్మలూలేవు. నేను నిర్గుణమూ, విశుద్ధమూ, పరబ్రహ్మం. నాలో బంధం ముక్తి ఎలా ఉంటాయి.

నిర్విశేషుడు

క్వ ప్రారబ్ధాని కర్మాణి జీవన్ముక్తిరపి క్వవా

క్వ తద్విదేహ కైవల్యం నిర్విశేషస్య సర్వదా

288

సర్వదా = ఎల్లప్పుడునూ; నిర్విశేషస్య = విశేషధర్మ అధర్మాలులేని; మే = నాకు; ప్రారబ్ధాని కర్మాణి = ప్రారబ్ధములైన కర్మలు; క్వ = ఎక్కడ ఉన్నాయి?; జీవన్ముక్తి = జీవన్ముక్తి అనేది; క్వ = ఎక్కడుంది?; తత్ = అ; విదేహ కైవల్యం = విదేహముక్తి; క్వ = ఎక్కడ?

సర్వదా నిర్విశేషుడను ధర్మాధర్మ రహితుడను అయిన నాకు ప్రారబ్ధకర్మ ఎక్కడ? జీవన్ముక్తి అనేది ఎక్కడ? విదేహ కైవల్యం కూడా ఎక్కడ? నేను విదేహ రాజును అనున్నాను. కానీ దానికంటే చూడా సర్వాతీతస్థానం పొందాను.

నాకు నిర్విశేష నిరాకార నిరవయవ ఆత్మ స్వరూపం ప్రాప్తించింది. ఇక ప్రారబ్ధ కర్మలు ఏమి ఉంటాయి? జీవన్ముక్తి విదేహముక్తి అనేవి వాస్తవంగాలేవు అంతా ఆత్మమయం.

“విమలాత్మ! ఆహింసయు - దా

నము - సత్యము - క్రోధవర్జనంబును - విను ము

త్తమ ధర్మరాశి ఇది - ధ

ర్మమున పరమ సీమ దీని మరపుము మదికిన్”

— తిక్కన (భారతం - అనుశాసనికపర్వం)

నిస్సర్వాభావుడు

క్వ కర్తా క్వచవా భోక్తా నిష్క్రియం స్ఫురణం క్వవా

క్వాపరోక్షం ఫలం వా క్వ నిః స్వభావస్య మే సదా

289

నిస్వభావస్య=అనలు స్వభావరహితుడనై న; మే=నాకు; క్వ కర్తా=కర్తృత్వ మెక్కడ? కానీ; క్వభోక్తావా=భోక్తృత్వమెక్కడ?; క్వ నిష్క్రియం=క్రియారహిత్యం ఎక్కడ?; క్వ స్ఫురణంవా=స్ఫురణంకానీ ఎక్కడ?; క్వ అపరోక్షం=ప్రత్యక్షజ్ఞానంగానీ ఎక్కడ?; క్వ ఫలంవా=ఫలం; (విషయ ఆకార వృత్తి అవచ్చిన్న చేతనత్వం) ఎక్కడ?;

సదా స్వభావ రహితుడనై న నేను కర్తనూకాదు, భోక్తనూకాదు. నిష్క్రియుడను. నాకు స్ఫురణమే ఉండదు. ప్రత్యక్ష జ్ఞానంకానీ పరోక్షజ్ఞానం కానీ ఏమీ ఉండదు. ఫలమెక్కడ? విషయాకార వృత్త్యవచ్చిన్న చేతనం ఎక్కడ?

నాలో కర్తృత్వం లేదు. భోక్తృత్వంలేదు. నేను క్రియలు చేయనివాడను అత్యానందమగ్నుడను. అత్యానంద సీమలో కర్త - భోక్త ఉండరు. వృత్తిరూప జ్ఞానంకూడా నాలోలేదు. చిత్తంలో వృత్తిరూప జ్ఞానం ఉత్పన్నంకాదు. స్ఫురణమేలేదు.

స్వస్వ రూపుడు

క్వ లోకః క్వ ముముక్షుర్వా కవి యోగీ జ్ఞానవాన్ క్వవా

క్వ బద్ధః క్వచవా ముక్తః స్వస్వరూపేఽహమద్వయే 290

అహం=ఆత్మతత్వస్వరూపుడనగు నేను; అద్వయే=ఏకమైన; స్వస్వరూపే=స్వస్వరూపంలోని వాడనై యుండగా నాకు; క్వ లోకః=లోకమెక్కడ?; క్వ ముముక్షుః=ముముక్షువెక్కడ?; క్వ యోగీ=యోగి ఎక్కడ?; క్వ జ్ఞానవాన్=జ్ఞాని ఎక్కడ?; క్వ బద్ధః=బద్ధుడౌట ఎక్కడ?; క్వ ముక్తః=ముక్తుడౌట ఎక్కడ?

నేను ఆత్మస్వరూపుడను. అద్వైతమూర్తిని. ఈ స్వస్వరూపంలో లోకం ఎక్కడుంది? సర్వం ఆత్మమయం సర్వం విష్ణుమయం. ముముక్షువు అనీ, యోగి అనీ జ్ఞాని అనీ బద్ధుడనీ ముక్తుడనీ భేదంలేదు. అందరూ ఆత్మస్వరూపులే. దివ్యాత్మ స్వభావులే. మహానుభావులే.

అద్వైత ఆత్మ దేశంలో భూలోకం భువర్లోకం సుప్తర్లోకం మొదలైన పరిధులు అవధులులేవు స్వర్గాదిలోకాలు లేనప్పుడు ముముక్షువు లేలేరు. ముముక్షువులు లేనప్పుడు జ్ఞానులు యోగులులేరు. బద్ధుడెవరు? ముక్తుడెవరు? నాకందరు ఆత్మస్వరూపులే.

అధ్యాయము

క్వ సృష్టిః క్వచ సంహారః క్వ సాధ్యం క్వచ సాధనమ్

క్వ సాధకః క్వ సిద్ధిర్వా స్వస్వరూపేఽహమధ్వయే 291

అహం=అత్మస్వరూపుడనైన నేను: అధ్వయే=అద్వైతమైన: స్వస్వరూపే=స్వస్వరూపమందున్నవాడను అగుచుండగా: లోకసృష్టిః క్వ=లోకసృష్టి ఎక్కడ? సంహారః క్వ=సంహారం ఎక్కడ? సాధ్యం క్వ=సాధ్యం ఎక్కడ? సాధనం క్వ=సాధన మెక్కడ? సాధకః క్వ=సాధకుడు ఎక్కడ? సిద్ధిః వా=సిద్ధి అయిననూ ఎక్కడ?

అత్మ స్వరూపం అద్వైతం. స్వస్వరూపంలో సృష్టిలేదు సంహారమూ లేదు. సాధ్యం సాధనం సాధకుడు సిద్ధి అనే భేదంలేదు. సృష్టి-ప్రళయం, సాధ్యం=సాధన, సాధకుడు-సిద్ధి అనేవి ఈ అద్వైతాత్మ స్వరూపంలో కనిపించవు. అంతా అచ్యుతమయం.

విమలందు

క్వ ప్రమాతా ప్రమాణంవా క్వ ప్రమేయం క్వచ ప్రమా

క్వ కింఽత్వ నకించిద్వా సర్వదా విమలస్య మే 292

సర్వదా=నదా: విమలస్య=నిర్మల, మలరహితుడనగు: మే=నాకు: ప్రమాతా క్వ=తెలిసికొనేవాడు ఎక్కడ? ప్రమాణం క్వ=ప్రత్యక్షబిజ్ఞానంఎక్కడ? ప్రమేయం క్వ=నిజంగాతెలిసికొనదగినది ఎక్కడ? ప్రమా క్వ=యదార్థ జ్ఞానం ఎక్కడ? కించిత్ క్వ=కించిత్తు ఎక్కడ? నకించిత్వా క్వ=అధికంకానీఎక్కడ?

నేను సర్వదా వినిర్మల స్వరూపుడను. నాకు ప్రమాతా ప్రమాణం ప్రమేయం ప్రమాలనేవిలేవు. కించిత్తులేదు అకించిత్తు లేదు. ఉపాధిరూప మలంలేనివాడికి ఉపాధి శరీరాదులుండవు. ఇక అట్టి దివ్యాత్ముడికి ప్రమాత, ప్రమాణం ప్రమేయం అనేవి కూడా ఉండవు. ఈ మూడు అవస్థలు అజ్ఞానుల చార్వాకా.

స్వప్రకాశ చేతనంలో అజ్ఞాన లక్షణం అయిమాత్రం కూడా ఉండదు. ఇక వాటి చార్వాకే ఉండవుకదా! ప్రమా అనేది స్పృతి జ్ఞానం. అదికూడా అత్మజ్ఞానంగల

వారిలో ఉండదు. పృథ్విజ్ఞానం అంతఃకరణ ధర్మం. జ్ఞానికి అంతఃకరణమే ఉండదు. ఉన్నది పృథ్వీస్వరూపమైన దివ్యాత్మ.

ప్రమాత = తెలియువాడు. ప్రమాణం = ప్రత్యక్షింప జ్ఞానం. ప్రమేయం = నిజంగా తెలిసికోదగింది. ప్రమ = యధార్థజ్ఞానం. ప్రమ ప్రమాణం ప్రమేయాలకు అందనివాడు. ప్రమేయుడు ప్రమాతకుకూడ అంతుచిక్కనివాడు స్వామి.

నిష్క్రియుడు

క్వ విక్షేపః చైకాగ్ర్యం క్వ క్వ నిర్బోధః క్వ మూఢతా
క్వహర్షః క్వ విషాదో వా సర్వదా నిష్క్రియస్య మే 293

సర్వదా = సతతము; నిష్క్రియస్య = క్రియాశూన్యుడనై న; మే = నాకు; విక్షేపః క్వ = విక్షేపం ఎక్కడ? చలనం ఎక్కడ? ఏకాగ్ర్యం క్వ = ఏకాగ్రత ఎక్కడ? నిర్బోధః క్వ = జ్ఞానం ఎక్కడ? మూఢతా క్వ = మౌఢ్యం ఎక్కడ? హర్షః క్వ = హర్షమెక్కడ? విషాదః క్వ = విషాదం ఎక్కడ?

నేను సర్వదా నిష్క్రియుడనై యున్నాను. క్రియారహితుడనై న నాకు విక్షేపం ఎక్కడ? ఏకాగ్రత ఎక్కడ? నిర్బోధ అయిన అజ్ఞానం ఎక్కడ? మౌఢ్యం ఎక్కడ? హర్షమెక్కడ? శోకమెక్కడ?

నా స్వరూపంలో ఏకాగ్రతలేదు. విక్షేపం ఉంటే దాని నిపృత్తికి ఏకాగ్రత కావాలి విక్షేపమే లేనప్పుడు ఏకాగ్రత అపసరం ఏమింది? విక్షేపం భూతభవిష్యద్వర్తమాన కాలాలలోనే లేదు నిబంధత్వం మూఢత్వం జ్ఞానితత్వంలో త్రికాలాలలోనూ లేదు జ్ఞానితత్వంలో అజ్ఞాన రేఖలుండవు ఈ హర్షవిషాదాలు అంతఃకరణ ధర్మాలు. మూఢతః అంతఃకరణం క్రియాత్మకం నేను అంతఃకరణరహితుడను. ఇక నాకు హర్ష విషాదాలు ఎలావస్తాయి?

నిర్మలండు

క్వ చైష ప్యపహోరో వా క్వచసా పరమార్థతా
క్వ సుఖం క్వచవా దుఃఖం నిర్విమర్శస్య మే సదా 294

నిర్విమర్శస్య=దోషరహితుడనగు: మే=నాకు: వీషః=ఈ: వ్యవహారః=వ్యవహారం: క్వ=ఎక్కడిది?: సా=ఆ: పరమార్థతా=పరమార్థత: క్వ=ఎక్కడ?: సుఖం=సుఖం: క్వ=ఎక్కడ?: దుఃఖం=దుఃఖం: క్వ=ఎక్కడ?

నదా నిర్మల స్వరూపుడనైన నాకు ఈ లోక వ్యవహారాల జంజాబమేల! పర లోక పరమార్థ మాత్రం ఏల? సుఖం ఎంతవరకు? దుఃఖం ఏమిటి? నిర్విమర్శుడికి వేమీ ఉండవు. నిర్వికేమడు నిర్విమర్శుడు. పృథ్విజ్ఞాన కూస్మరుడు. వ్యవహారికం, పారమార్థికం, సుఖం, దుఃఖం ఇవన్నీ అంతఃకరణ ధర్మాలు.

ఉపాధి కూస్మరుడికి సంసారమూ, మమత, ప్రీతి, విరతి ఉండవు, బ్రహ్మకు జీవభావం లేదు. ఉపాధిలేదు జీవత్వమూలేదు. కార్యోపాధి అంతరించింది. కనుక బ్రహ్మభావమూ లేదు

నిరంజనుడు

క్వ మాయా క్వచ సంసారః క్వ ప్రీతి ర్విరతిః క్వవా

క్వ జీవః క్వచ తద్బ్రహ్మ సర్వదా విమలస్యమే

295

సర్వదా=నిరంతరం: విమలస్య = మలవిహీనుడనైన: మే = నాకు: మాయా క్వ=మాయ ఎక్కడ: సంసారః క్వ=సంసారం ఎక్కడ: ప్రీతిః క్వ=ప్రీతి ఎక్కడ? విరతిఃవా క్వ=విరామంకాని ఎక్కడ?: జీవః క్వ=జీవుడెక్కడ? తత్ బ్రహ్మ క్వ=ఆబ్రహ్మచేవుడెక్కడ?

సర్వదా విమలుడనై నీ విధమైన మలదోషాలు లేక పరిశుద్ధుడనైన నాకు మాయ ఏమిటి? సంసారం ఏమిటి? ప్రీతి ఏమిటి? విరతి ఏమిటి? జీవం ఏమిటి? బ్రహ్మం ఏమిటి?

నేను సర్వాతీతుడను. విమలుడను. ఉపాధి కూస్మరుడను. నిరంజనుడను. శుద్ధుడను. మాయలేదు. మాయామయమైన ప్రపంచమూలేదు. ఏనాడూ నాకు లేదు. ఉండబోదు. మాయ, అజ్ఞానం అవిద్య అనేవి మనస్సేకాని వేరేలేవు.

నహ్యస్త్యవిద్యా మనోఽతిరిక్తా మనోహ్యవిద్యా తపబంధహేతుః
తస్మిన్ వినష్టే సకలం నినష్టం విజృంభితేస్మిన్ సకలం విజృంభితే

మనస్సుకంచే వేరుగా అవిద్యలేదు. జనన మరణం వలయంలో బంధించేది మనస్సు. అదే అవిద్య. మనోలయమైతే సకలం లయమే. మనస్సు రూపు దాల్చితే సకలం రూపు దాల్చుచుంది. ఇదేమాయ.

— వివేక చూడామణి

నిర్విభాగకూటస్థుడు

క్వ ప్రవృత్తి ర్నివృత్తిర్వా క్వ ముక్తిః క్వచ బంధనమ్
కూటస్థ నిర్విభాగస్య స్వస్థస్య మమ సర్వదా

296

సర్వదా=నిరంతరం; స్వస్థస్య = ఆరోగ్యవంతులైన స్థిరచిత్తమూ గల; కూటస్థనిర్విభాగస్య=కూటస్థవిభాగ శూన్యుడనైన; మమ=నాకు; క్వ ప్రవృత్తిః=ప్రవృత్తి ఎక్కడ? క్వ నిర్వృత్తిః=నిర్వృత్తికానీ ఎక్కడ? క్వ ముక్తిః=ముక్తి ఎక్కడ? క్వ బంధనం=బంధన మెక్కడ?

నేను సర్వదా స్వస్థుడను. ముస్థిరుడను కూటస్థుడను. విభాగరహితుడను. ఇక నాకు ప్రవృత్తి నివృత్తి ముక్తిబంధం ఎలా ఉంటాయి ఏమీలేని స్వస్వరూప స్వస్థుడను కూటస్థుడు విభాగరహితుడు, క్రియారహితుడు అట్టి ఉత్తమ జ్ఞాని నిర్వికార ఆత్మ స్వరూపుడు వారిలో ఇంద్రియ జన్య వికారాలేమీ ఉండవు.

నిత్యానంద శివస్వరూపుడు

కోపదేశః క్వచా శాస్త్రం క్వ శిష్యః క్వచా గురుః
క్వచాస్తి పురుషార్థోవా నిరుపాదేః శివస్య మే

297

నిరుపాదేః=ఉపాధి రహితుడనైన; శివస్య=మంగళప్రదుడనైన శివుడనైన; మే=నాకు; క్వ ఉపదేశః=ఉపదేశంఎక్కడ? క్వ శాస్త్రం=శాస్త్రమెక్కడ? క్వ శిష్యః=శిష్యుడెక్కడ? క్వ గురుః=గురువైననూ ఎక్కడ? క్వ పురుషార్థః=పురుషార్థమెక్కడ? చ అస్తి=మరిఉంది?

నేను నిరుపాధిని. ఏ ఉపాధి లేనట్టివాడను. శివుడను కల్యాణమూర్తిని. ఇట్టి నాకు ఉపదేశం ఎందుకు? శాస్త్రం ఎందుకు? శిష్యుడేమిటి? గురువేమిటి? మోక్షం పురషార్థం ఏమిటి? ఇదంత లౌకికం. జగన్నాటకం. ఆత్మజ్ఞానికివేమీ ఉండవు. ఆత్మజ్ఞానికి భిన్నంగా మరొక పదార్థం లేదు అంతా శివమయం.

అకించనుడు

క్వచాస్తి క్వచవా నాస్తి క్వాస్తి చై కం క్వచ ద్వయమ్

బహునాఒత్ర కిముక్తేన కింఛన్నో త్తిష్ఠతే మమ

298

క్వ అస్తి = అస్తిత్వం ఎక్కడ ఉంది? క్వనాస్తి = నాస్తిత్వం ఎక్కడ ఉంది? క్వ ఏకం = ఏకం ఎక్కడ? అస్తి = ఉన్నది? క్వ ద్వయం = ద్వైతం ఎక్కడ ఉన్నది? అత్ర = ఈ విషయంలో; బహునా = అధికంగా; ఉక్తేన = భాషించటంచేత; కిం = ఏమి ప్రయోజనం? మమ = నాకు నన్ను; కింఛత్ = కొద్దిగా ఏదీయునూ; న ఉత్తిష్ఠతే = ప్రకాశింపజేయజాలదు. నేనే అన్నిటినీ ప్రకాశింపజేయుచున్నాను.

ఎక్కడ అస్తి? నాస్తి ఎక్కడ? ఏకం ఎక్కడ? ద్వయం ఎక్కడ? ఈ సందర్భంగా ఎక్కువ వాదించి చెప్తే ఏమి ప్రయోజనం? నాకు ఏ వస్తువులేదు ఏదీ ప్రకాశించుటలేదు నాలో 'అస్తి' లేదు. 'నాస్తి' లేదు ఈ స్ఫురణలేదు అంతా నా ఆత్మప్రకాశమే

'జాయతే అస్తి వర్ధతే పరిణతే అవక్షీయతే వినశ్యతి' ఇవి షడ్భావవికారాలు. సంసార పదార్థాలకు ఇవి సహజం. నేను 'శివోఽస్మి'. సదా శివస్వరూపుడికివి లేవు. ఆత్మ అనంతం అనిర్వచనీయం అద్వితీయం ఆత్మస్వరూపుడు చిదేక పరబ్రహ్మ మూర్తి. లోకంలోని నామరూపాత్మక సత్తాస్ఫుర్తులు ఆత్మ సత్తా స్ఫుర్తులేకానీ వానికంటే వేరుకావు. ఇది వేదాంత రహస్యం.

అనంత శాంతిప్రదమైన సచ్చిదానందరూపమైన ఆత్మతత్త్వం అందుకొని వినియూహ్యకంగా జనకమహారాజు అష్టావక్రమహర్షికి అభిషంధన మాచరించాడు.

సర్వం శ్రీ సత్యసాయిశ్వరార్పణమస్తు !

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః !

ధనములు బంధులు భోగము
లనియెడు అస్థిరములెల్ల అత్యకెరవు నే
సిన శాంతి ఆలపడును మాన
మున “శాంతిశ్రీ” సమృద్ధి మోక్షము నిచ్చున్!

— తిక్కన (భారతం - శాంతిపర్వం)

శ్రీ అష్టావక్రమోక్షాఖ్యానం

చందనాగరు కస్తూరీ
కుంకుమద్రవ మీప్పితమ్
స్వాంగం దత్త్వా రాధికాయై
విలేప రాధికేశ్వరః

తతో గచ్ఛం స్తయా సార్థం
దదర్శ పురతో వటమ్
అతీవోత్తంగ శాఖాగ్రం
అతి విస్తృత మేవచ

మూలే యోజన పర్యంతం
ధాయయా పరివేష్టితమ్
ఉవాస తత్ర గోవిందః
కేతకీ వన సన్నిధౌ

పుష్పాత్తేన సుశీలేన
వాయునా సురభీకృతే
చిత్రం రహస్యం సుచిరం
పురాణంచ పురాతనమ్

ప్రహర్షి తశ్చ శ్రీకృష్ణః

కథయామాస రాధికామ్

ఏతస్మిన్ నంతరే తత్ర

దదర్శ మునిపుంగవమ్

ఆగచ్ఛన్ తంచ తందృష్ట్వా

ప్రసన్న వదనేశ్వరమ్

నదృష్ట్వా హృదయే రూపం

ఈశస్య పరమాత్మనః

ధ్యానా ద్వీరత మగ్రేచ

పశ్యంతం బహిరేవ తత్

సర్వావయవ వక్రంచ

కృష్ణం సర్వ దీగంబరమ్

నామ్నాష్టవక్రం జటిలం

జ్వలంతం బ్రహ్మతేజసా

ముఖతోఽగ్ని ముద్గిరం తం

తపోరాశి మివోత్థితమ్

ఆహా! కింవా బ్రహ్మతేజో
 మూర్తి మంత మిహస్వయమ్
 నఖ శ్మశ్రు సుదీర్ఘం చ
 శాంతం తేజస్వినం పరమ్

పుటాంజలి యుతం భక్త్యై
 భీతం ప్రణత కంఠరమ్
 దృష్ట్వా చానతీం రాధాం తాం
 వారయామాస మాధవః

ప్రభావం కథయామాస
 మునీంద్రస్య మహాత్మనః
 అథ ప్రణమ్య గోవిందం
 తుష్టావ మునిపుంగవః

అష్టావక్ర ఉవాచ

(యత్ సోత్రంచ షరాదత్తం శంతిరేణ మహాత్మనా)

గుణాతీత ! గుణాధార !
గుణవీజ ! గుణాత్మనః !
గుణేశ ! గుణినాం వీజ !
గుణాయన ! నమోఽస్తుతే

సిద్ధి స్వరూప ! సిద్ధ్యంశ !
సిద్ధివీజ ! పరాత్పర !
సిద్ధి సిద్ధి గుణాధీశ !
సిద్ధానాం గురవే నమః !

హే వేదవీజ ! వేదజ్ఞ !
వేదీన్ ! వేదవిదాంవర !
వేదాజ్ఞాతాద్య రూపేశ !
వేదాజ్ఞేశ ! నమోఽస్తుతే !

బ్రహ్మానంతేశ ! శేషేంద్ర !
ధర్మాదానా మధీశ్వర !
సర్వ సర్వేశ ! శర్వేశ !
వీజరూప ! నమోఽస్తుతే !

ప్రకృతే ప్రాకృత ప్రజ్ఞ !

ప్రకృతీశ ! పరాత్పర !

సంసారవృక్ష తద్బీజ !

ఫలరూప ! నమోఽస్తుతే

సృష్టి స్థిత్యంత బీజేశ !

సృష్టిస్థిత్యంత కారణ !

మహావిరాట్ తరోర్బీజ !

రాధికేశ ! నమోఽస్తుతే !

అహో ! యస్య త్రయస్కంధా

బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరాః

శాఖా ప్రశాఖా వేదాద్యా

స్తపాంసి కుసుమావిభ

తేజోరూప ! నిరాకార !

ప్రత్యక్షేనూహ మేవచ

నర్వాకారాతిప్రత్యక్ష

శ్వేచ్ఛామయ నమోఽస్తుతే !

ఇత్యుక్త్వా స మునిశ్రేష్ఠో
 నిపత్య చరణాంబుజే
 ప్రాణాం స్తత్యాజయోగేన
 తయోః ప్రత్యక్ష నివచ

ప్రపాత తత్ర తద్దేహః
 పాదపద్మ సమీపతః
 త త్తేజశ్చ సముత్క్షేప్తా
 జ్వలదగ్ని శిఖోపమమ్

సప్తశాల ప్రమాణం తు
 చోత్థాయ చ పపాతహ
 భ్రామం భ్రామంచ సరితో
 లీనం చాభూత్ పదాంబుజే

అష్టావక్ర కృతం స్తోత్రం
 ప్రాతరుత్థాయ యః పఠేత్
 పరం నిర్వాణ మోక్షంఛ
 సమాప్నోతి న సంశయః

ప్రాణాధికో ముముక్షూజాం
 స్తోత్రరాజశ్చ నారద
 భూరితాపహో పురాదత్తో
 వై కుంతే శంకరాయచ

— శ్రీ బ్రహ్మవై వస్వత పురాణం
 (నల్లవ ఖండం 29 వ అధ్యాయం)

శ్రీ సత్య సాయి స్తుతి

శివశక్తే నమస్తుభ్యం
వరదే సాయి రూపిణి !
పూజారంభం కరిష్యామి
సిద్ధిర్భవతు మే సదా !

దీక్షేంబరధరం సత్యం
కారుణ్య రస సాగరమ్
ప్రసన్నవదనం ఛాయేత్
సర్వమంగళ సిద్ధయే !

సాయిదేవ పరా వేదాః
సాయిదేవ పరా మఘాః
సాయిదేవ పరా యోగాః
సాయిదేవ పరాః క్రియాః !

సత్యసాయి పరం జ్ఞానం
సత్యసాయి పరం తపః
సత్యసాయి పరో ధర్మః
సత్యసాయి పరాగతిః !

అచతుర్వదనో బ్రహ్మ
ద్వీబాహు రపరో హరిః
అఫాలలోచన శృంఘః
సత్యసాయి జగత్ప్రభుః !

సాయీశ్వరాశ్రయో మర్త్యో
సత్యసాయి పరాయణః
పాపవ్యాధి విశుద్ధాత్మా
యాతి సత్యసనాతనః !

సత్యదేవం పరంధామం
సాయినాథం మహేశ్వరమ్
దేవతా మంగళాకారం
వందే సత్యం మహాత్మనః !

సుధా మంజుల మందారం
మానసానంద సుందరమ్
పరిత్రాణాయ సాధూనాం
సత్యదేవం సదాభజే !

Acc. No.
26327

294,592
JEN.

మ-60-00

—కాంతిశ్రీ

శాంతి శ్రీ రచనలు

జ్యోతిర్మయి
 త్యాగమయి
 ఉదాహరణత్రయి
 సుందర మందారం
 నారద భక్తి దర్శనం
 తియ్యని పాటల తిరుప్పావై
 శ్రీ శివానందలహరి
 నిత్య సౌందర్యలహరి
 భాగవత సప్తమ స్కంధ వ్యాఖ్య
 శ్రీ విష్ణు సహస్ర కమలము
 శ్రీ సనత్కుఞ్జాతీయము
 శ్రీ సత్యసాయి మధ్యాక్కరలు
 మయూర క్రేంకృతి
 అష్టావక్ర సంహిత
 శాంతిబాల

డా. జంధ్యాల సుమన్ బాబు రచనలు

అంధ్ర సాహిత్యంలో జంటకవులు
 కరుణశ్రీ కవిత్వా సౌరభం
 శ్రీకృష్ణుడు శ్రీసత్యసాయి